*0: EK
*1: 2013-2014
*2: 6
*3: Word2010
*4: 6de vergadering
*5: Dinsdag 5 november 2013
*6: 10.15 uur
**

Voorzitter: Broekers-Knol

Tegenwoordig zijn 68 leden, te weten:

Backer, Barth, Beckers, Van Beek, Beuving, Van Bijsterveld, De Boer, Brinkman, Bröcker, Broekers-Knol, Van Dijk, Duivesteijn, Dupuis, Duthler, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Franken, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Gerkens, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, De Grave, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Ter Horst, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Kneppers-Heijnert, Knip, Koffeman, Kok, Koning, Koole, Kox, Kuiper, Van der Linden, Linthorst, Lokin-Sassen, Nagel, Popken, Postema, Quik-Schuijt, Reuten, Reynaers, Ruers, Schaap, Scholten, Schouwenaar, Sent, Slagter-Roukema, Sörensen, Van Strien, Strik, Swagerman, Sylvester, Terpstra, Thissen, Vliegenthart, Vlietstra, Vos, De Vries, De Vries-Leggedoor en Witteveen,

en de heer Asscher, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Dekker, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw Dijksma, staatssecretaris van Economische Zaken en de heer Opstelten, minister van Veiligheid en Justitie.
**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Elzinga, wegens verblijf buitenslands, in verband met verplichtingen voor de Raad van Europa;

Martens, wegens verblijf buitenslands, in verband met verplichtingen voor de NAVO;

Bruijn, Schrijver en Van Boxtel, wegens verblijf buitenslands.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B
!Financiering Sociaal-Economische Raad!

Aan de orde is de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de bedrijfsorganisatie en de Wet financiering sociale verzekeringen in verband met de financiering van de Sociaal-Economische Raad (33481).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik geef als eerste het woord aan mevrouw Kneppers-Heijnert.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Kneppers-Heijnert** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik spreek vandaag mede namens de fracties van het CDA, GroenLinks, de SGP en de OSF. Wij danken de regering voor haar uitgebreide beantwoording in de nadere memorie van antwoord. De argumenten over en weer zijn al enkele malen gewisseld. De voorlopige conclusie is dat de regering de aan het woord zijnde fracties nog niet heeft kunnen overtuigen. Wij willen graag gebruikmaken van het aanbod van de minister om in overleg met de Kamer tot een wederzijds bevredigende oplossing te komen.

Waar gaat het om in dit wetsvoorstel? Een korte weergave. De SER werd tot dusverre grotendeels gefinancierd uit heffingen die liepen via de Kamers van Koophandel. Nu deze omgevormd zullen worden tot Ondernemingspleinen en hun financiering uit de algemene middelen geschiedt, rijst de vraag hoe het met de financiering van de SER moet. De heffing via de Kamers van Koophandel is reeds per 1 januari 2013 op nul gezet, terwijl de thans aan de orde zijnde wijzigingswet nog niet is aangenomen. Ik voeg daaraan nog toe dat de wijziging van de Wet op de kamers van koophandel pas op 23 februari 2013 werd ingediend. De SER heeft dus momenteel geen inkomsten uit de bron via de heffing van de Kamers van Koophandel. In het nu voorliggende wetsvoorstel wordt geregeld dat de middelen ter dekking van de SER ten laste komen van het Algemeen Werkloosheidsfonds (AWf).

De bezwaren van de aan het woord zijnde fracties betreffen voornamelijk deze financieringsgrondslag. Het argument van de regering voor koppeling aan het AWf is tweeërlei. Ten eerste is zo gewaarborgd dat de bijdragen aan de SER in hoofdlijnen door dezelfde groep worden opgebracht als in de situatie via de Kamers van Koophandel, en ten tweede gebeurt dit met minder administratieve lasten dan bij een aparte heffing. Het uitgangspunt van de regering, namelijk dat het Nederlandse bedrijfsleven de SER financiert voor de uitvoering van zijn taken en dat deze methodiek ongewijzigd moet blijven, overtuigt de aan het woord zijnde fracties niet en lijkt een gelegenheidsredenering. Waarom dit uitgangspunt? Waarom moet de bestaande situatie zo veel mogelijk intact blijven? De motivering daartoe ontbreekt en bovendien is de regering niet erg consistent in haar redeneringen. Het uitgangspunt van een ongewijzigde methodiek heeft ook niet gegolden voor de financiering van de Kamers van Koophandel. Die werden eveneens door het bedrijfsleven gefinancierd -- een deel van het bedrijfsleven fulmineerde daar zeer tegen -- en worden nu uit de begroting van het ministerie van

Economische Zaken gefinancierd, terwijl de taken van de Kamers van Koophandel veel meer gerelateerd waren en zijn aan het bedrijfsleven dan de taken van de SER. De SER kent diverse taakgebieden, waaronder die van advisering van regering en parlement. Waarom worden de Kamers van Koophandel wel gefinancierd uit de algemene middelen en de SER niet?

Een tweede reden waarom niet duidelijk is waarom de bestaande situatie gehandhaafd zou moeten worden, is dat ook de taken van de SER niet dezelfde blijven. Een deel van de bestuurlijke taken van de SER is, of wordt, binnenkort afgeschaft, als gevolg van de opheffing van de product- en bedrijfschappen en de wijzigingen bij de Kamers van Koophandel. De financieringsdiscussie gaat zo interfereren met de taakdiscussie. De aan het woord zijnde fracties zijn het met de regering eens dat de adviestaak de primaire en belangrijkste taak van de SER is, zie de memorie van antwoord in de laatste alinea. Daar hoort naar de mening van deze fracties een financiering bij zoals bij andere adviesorganen en geen financiering uit een doelfonds met een heel ander doel.

De regering zoekt de argumentatie vooral aan de premiekant. Het bezwaar van de betreffende fracties zit vooral aan de uitgavenkant. Het AWf is bedoeld om mensen die hun baan verloren hebben, van een uitkering te voorzien, en niet om een instituut te financieren dat qua organisatie en activiteiten geheel losstaat van de werknemersfondsen. Deze fracties zijn van mening dat in het algemeen, maar zeker in tijden van oplopende werkloosheid, oneigenlijk dan wel opportunistisch gebruik van het AWf moet worden tegengegaan. Bovendien wordt de factor arbeid hierdoor zwaarder belast.

Onduidelijk is ook hoe te handelen bij tekorten. In de memorie van toelichting lezen we: "dat deze financieringsvorm onverlet laat dat bij een negatief saldo van het AWf de overheid de uitgaven uit het AWf garandeert. De garantie door de overheid is zichtbaar in het oplopende tekort van het AWf". In de nota naar aanleiding van het verslag staat: "dat er geen directe rijksbijdrage is voor het AWf en dat met tekorten rekening wordt gehouden via premiestelling". In de rijksbegroting 2013/2014 is ook niets te vinden over rijksbijdragen aan het AWf. Logisch, want het rijk draagt niet bij. In de memorie van antwoord staat te lezen: "dat tekorten in het AWf de facto worden bekostigd uit de algemene middelen doet er niet aan af dat de ondernemers de kosten van de SER dragen". Wij raken nu de draad kwijt. Wat betekent "dat de facto de tekorten in het AWf worden bekostigd uit algemene middelen"? Wat houdt de garantie door de overheid in? Graag horen de aan het woord zijnde fracties daarop een antwoord van de minister.

Sinds 2009 betalen werknemers geen premie meer voor de WW. In de nota Ontwikkelingen wetten en fondsen UWV 2012-2013 van juni 2012 staat het volgende: "het AWf, maar dus ook de totale begroting, verliest hierdoor in de periode 2009-2012 jaarlijks ca. 2,7 miljard aan inkomsten. In combinatie met de effecten van de crisis op het WW-volume daalt het vermogen van het AWf pijlsnel. Eind 2012 wordt verwacht dat het AWf een negatief vermogen van circa 4 miljard euro heeft. Dan zal ook het totale UWV-fondsvermogen negatief zijn". Wat is de verwachting, zo vragen deze fracties de minister, met betrekking tot het vermogen van het AWf voor eind 2013?

De regering zegt zich bewust te zijn dat door verandering in de omstandigheden op enig moment deze financieringsvorm niet meer passend kan blijken voor de SER en moet kunnen worden heroverwogen. "De regering heeft hieraan uitdrukking willen geven door het opnemen van een evaluatiebepaling", zo lezen wij in de memorie van antwoord. Helaas hebben wij deze bepaling in de wettekst niet aangetroffen. In de memorie van toelichting staat dat het voornemen bestaat, de voorgestelde wijze van financiering uiterlijk drie jaar na datum van inwerkingtreding te evalueren. Nu is een memorie van toelichting niet de juiste plek en de formulering "het voornemen bestaat" is vaag. Aan welke verandering in de omstandigheden die aanleiding zou kunnen zijn tot wijziging in de financiering denkt de regering dan? Kan de minister een indruk geven van het type vragen dat hij bij de evaluatie zou willen stellen? Bij welke uitkomst zou de minister beslissen om deze wet te laten vervallen en een andere vorm van financiering te overwegen? Overigens hoeft voor de aan het woord zijnde fracties de evaluatie over drie jaar niet. Wij weten nu al dat we de financiering uit het AWf geen goede oplossing vinden.

Wat betreft de inwerkingtreding: artikel III luidt als volgt. De wet treedt in werking op een bij Koninklijk Besluit te bepalen tijdstip, kan terugwerken tot en met een in dat besluit te bepalen tijdstip en vervalt op een bij Koninklijk Besluit te bepalen tijdstip. In de nota naar aanleiding van het verslag van februari jongstleden lezen we dat het de bedoeling is dat het wetsvoorstel met terugwerkende kracht tot 1 januari 2013 in werking treedt. Is de minister nog steeds van plan als datum van inwerkingtreding 1 januari 2013 te handhaven? Waar hangt het kunnen terugwerken vanaf? Wanneer zou er geen terugwerkende kracht hoeven zijn?

De aan het woord zijnde fracties hebben vernomen dat er nagedacht wordt over een andere ordening van de adviesraden van de regering. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid zou een overkoepelende functie krijgen, waaronder andere adviesraden komen te vallen. Zou dit ook gaan gelden voor de SER en zou dit op termijn de oplossing voor een andere financiering van de SER kunnen zijn?

Samenvattend: de aan het woord zijnde fracties zijn tegen het oneigenlijk gebruik -- eigenlijk zou ik het misbruik willen noemen -- van het AWf en willen van de minister graag een ander financieel voorstel zien. Daarbij denken zij aan financiering via de algemene middelen zoals bij elk ander adviesorgaan van de regering het geval is, of aan een door de werkgevers te betalen opslag op een ander fonds dan wel eventueel een opslag op het AWf.

Wij zien uit naar de beantwoording van onze vragen.

De **voorzitter**: Dank u wel, mevrouw Kneppers. Ik geef het woord aan de heer Ester.
**

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik mag deze bijdrage mede namens de fractie van D66 uitspreken. Onze beide fracties hechten zeer aan de rol die de SER speelt in onze overlegeconomie. De SER verankert een lange overlegtraditie, die in de haarvaten van de Nederlandse cultuur zit. De SER symboliseert de kracht van geïnstitutionaliseerd overleg tussen de sociale partners en weerspiegelt het belang van gezamenlijkheid. Het naoorlogse sociaaleconomisch beleid heeft veel aan de SER te danken en de adviezen van de raad hebben onmiskenbaar impact. Zeker, de status van deze adviezen fluctueert, maar de wapenfeiten zijn daar. De SER moet dan ook gekoesterd worden, zeker in economisch zware tijden, waarin consensus over te voeren beleid vaak ver te zoeken is. En de sociaaleconomische agenda voor de komende jaren kan niet om de SER heen, de sociale partners zijn immers de belangrijkste stakeholders.

Dit alles vraagt om een sterke SER, die zich geen zorgen moet hoeven te maken over de eigen financiering. Dat punt ligt nu voor. Wat daarbij gelijk opvalt, is het bescheiden budget van de SER: iets minder dan 15 miljoen euro, een bedrag dat nagenoeg in zijn geheel door de sociale partners zelf, in casu de werkgevers, wordt opgehoest, tot voor kort via een opslag op hun bijdrage aan de Kamers van Koophandel. Waar hebben we het dus eigenlijk over? Zoals al aan de orde kwam, heeft dit van doen met de omvorming van de Kamers van Koophandel tot Ondernemingspleinen, die uit collectieve middelen worden gefinancierd. De werkgeversheffing is om die reden aan het begin van dit jaar op nul gezet. Dat veroorzaakt nu het financieringsprobleem van de SER. De opslag is immers komen te vervallen.

Het voorstel van het kabinet is om dit via het Algemeen Werkloosheidsfonds, het AWf, te laten lopen, waarbij het UWV de rol van administrateur heeft. Op het eerste gezicht lijkt dat wellicht wat vreemd, maar bij nader inzien valt dat wel mee. Ook hier worden immers de premies door werkgevers opgebracht, waarmee de geldende systematiek wordt gehandhaafd. Een simpele en pragmatische keuze, waarin onze beide fracties zich goed kunnen vinden. Een keuze bovendien waar ook de sociale partners zelf achterstaan. Bovendien wordt er geen beroep op collectieve middelen gedaan, en dat moet toch meerdere fracties in dit huis aanspreken. Wel willen we de minister vragen welke concrete alternatieven overwogen zijn en hoe deze vergelijkenderwijs beoordeeld werden. Dat komt de argumentatie ten goede, zo denken wij. De memorie van toelichting en de memorie van antwoord verdienen op dit punt nadere aanvulling.

Voorzitter, kort nog een inhoudelijke opmerking over de vraag waarom we in de ogen van beide fracties de SER niet uit algemene middelen moeten financieren, analoog aan andere adviesorganen zoals bijvoorbeeld de WRR en het SCP. Het antwoord daarop is tamelijk eenvoudig. De SER heeft naast de adviesfunctie aan regering en parlement ook een reeks van bestuurlijke taken en functies die verband houden met het eigen speelveld van werkgevers en werknemers. Deze hebben onder andere betrekking op medezeggenschap, ondernemingsraden, scholing en vorming, certificering, klachtenbehandeling, fusieregels, maatschappelijk verantwoord ondernemen en arbeidsomstandigheden. Dat pleit tegen overheidsfinanciering en voor financiering door de sociale partners zelf. Deze lijn wordt met dit wetsvoorstel doorgezet. Dat is naar ons oordeel terecht.

De fracties van de ChristenUnie en D66 vinden het een goede zaak dat de beoogde constructie via het AWf binnen drie jaar geëvalueerd wordt. Dat moet nog wel wettelijk verankerd worden, zoals de VVD-woordvoerder terecht opmerkt. Wij willen de minister vragen om in ieder geval de volgende evaluatiecriteria mee te nemen: de mate waarin de AWf-constructie leidt tot een toekomstbestendige financiering van de SER; mogelijke dysfuncties van deze constructie; een expliciete weging van alternatieve financieringsvormen; de relatie van de financiering van de SER tot de kerndoelstellingen van de raad en de rol en positie van het UWV in het geheel. Is de minister bereid om deze evaluatiecriteria toe te zeggen?

Voorzitter, ik sluit af. De SER verdient nu snel duidelijkheid over zijn financiering. Wij begrijpen dat er op dit moment sprake is van schatkistbankieren. Dat kan natuurlijk niet. Macro-budgettair bezien is het sop de kool niet waard. Gelet op het grote belang van de SER voor onze overlegeconomie is het laten bungelen van de raad rond de kwestie van financiering gênant. Dat duurt nu al veel te lang. De continuïteit van de bedrijfsvoering mag niet in gevaar komen. Dat verdient de SER niet. Daarvoor is de overlegeconomie te belangrijk, zeker gezien de sociaaleconomische hectiek die ons te wachten staat. De fracties van de ChristenUnie en D66 kunnen zich al met al goed vinden in dit wetsvoorstel en dringen aan op snelle invoering.

De **voorzitter**: Mevrouw Kneppers heeft een vraag.
**

Mevrouw **Kneppers-Heijnert** (VVD): Ik heb niet gesproken over de taken van de SER, want daar gaat dit wetsvoorstel niet over. De vorm van financiering gaat wel interfereren, dat blijkt. Als de SER echter zo belangrijk is, en ik ontken dat niet, wat vindt de heer Ester er dan van dat de regering al per 1 januari 2013 de heffingen op nul heeft gezet, terwijl de wijziging op de Wet op de kamers van koophandel, waarin dat geregeld werd, pas in februari 2013 werd ingediend, dus twee maanden later? Deze wijzigingswet was toen ook nog niet aan de orde. Die ligt nu pas hier. Dan zou je toch zeggen dat de SER beter verdient. Hij verdient dat

daar goed over nagedacht wordt, en niet pas op het laatste moment. Wij hebben net een hele discussie gehad met de minister van Justitie over het vooruitlopen op wetgeving. Ik heb dat punt verder in mijn bijdrage niet willen aanroeren, maar wat vindt de heer Ester daar nu van? Het lijkt nu wel alsof ons verweten wordt dat de SER-financiering bungelt, terwijl daar toch echt ook andere redenen voor zijn.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dat zijn een hele hoop vragen tegelijkertijd. De minister zal ongetwijfeld zelf nog antwoord geven op de vraag wat daarin de regie is geweest. Het punt van de tijd maakt het wel heel knellend. Ik gaf net al aan dat de SER op dit moment via de schatkist moet bankieren en dat dit een hoogst ongelukkige situatie is. Daarom dringen wij ook aan op absolute snelheid bij de invoering van dit wetsvoorstel. Daar besloot ik net mijn inbreng ook mee.

Wij zien uit naar de beantwoording van onze vragen door de minister.

De **voorzitter**: Dank u wel, mijnheer Ester.

Wenst een van de leden in eerste termijn nog het woord? Dat is niet het geval. Dan gaan wij even schorsen om de woordvoerders bij het volgende onderwerp de gelegenheid te geven, zich naar de zaal te begeven.
**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Wet arbeid vreemdelingen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Herziening van de Wet arbeid vreemdelingen (33475).

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**: Ik geef als eerste het woord aan de heer Terpstra.
**

*N

De heer **Terpstra** (CDA): Voorzitter. Vandaag bespreken wij een wetsvoorstel gericht op de aanscherping van de Wet arbeid vreemdelingen. Uit de schriftelijke voorbereiding blijkt dat daarbij veel juridische punten een rol spelen. Deze punten laat ik graag over aan nog scherpere juristen dan ik zelf ben.

Wij hebben onze schriftelijke bijdrage beperkt tot met name de vraag of deze wet op dit moment nog nodig is, gelet op het feit dat het aantal vergunningen van buiten de EU drastisch daalt. Ons tweede punt is de vraag of deze wet het bestaan van op zichzelf nuttige ondernemingen zoals Thaise en Chinese restaurants onnodig hindert. Die twee punten wil ik ook vandaag naar voren brengen.

Het achterliggende doel van dit wetsvoorstel is naar onze mening het aan het werk helpen van reeds in ons land aanwezige werklozen. Deze gedachte kunnen wij steunen. Wel is het zo dat deze wet daarvoor onvoldoende is. Het beperken van het aantal werknemers van buiten de EU leidt niet automatisch tot een daling van de werkloosheid in Nederland. Daarvoor is veel meer nationaal beleid nodig. De eerste vraag aan de minister is wanneer wij het totale pakket van maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid in Nederland tegemoet kunnen zien.

Wel kunnen we uit de stukken afleiden dat het beperken van werknemers van buiten de EU met name mogelijk is geworden door het in dienst nemen van werknemers uit de nieuwe lidstaten.

De **voorzitter**: Mevrouw Sylvester, ik zie u in gesprek met de minister. Wilt u de minister gelegenheid geven om te luisteren naar het betoog van de heer Terpstra?
**

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Dank u wel, voorzitter. Zeker!

De heer **Terpstra** (CDA): Zal ik opnieuw beginnen?

De **voorzitter**: Helemaal opnieuw beginnen is misschien wat overdreven. Misschien één zinnetje terug?
**

De heer **Terpstra** (CDA): Ik zou het heel erg jammer vinden als mijn diepe gedachten helemaal verwateren in PvdA-kring, zal ik maar zeggen. Maar goed, we hebben ook nog een tweede termijn. Dan kan ik ook nog eens uitgebreid op deze punten ingaan.

Voorzitter. Ik heb dus gezegd dat wij de achterliggende gedachte van dit wetsvoorstel steunen. Ook wij willen het aantal Nederlandse werklozen beperken. Wij vragen ons dan ook af wanneer we het pakket ten aanzien van de Participatiewet kunnen verwachten. Mijn tweede stelling was dat het verhinderen van werknemers van buiten de EU niet automatisch leidt tot het beperken van de werkloosheid in eigen land, omdat uit de stukken blijkt dat de beperking van het aantal vergunningen voor werknemers van buiten de EU met name mogelijk is geworden door het in dienst nemen van werknemers uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten van de EU. Er vindt dus een soort selectieve verdringing plaats: de ene groep buitenlandse werknemers vervangt de andere groep buitenlandse werknemers. Bij de discussie over de groei van deze laatste groep werknemers in ons land, de Oost-Europeanen, missen we dit element. Er wordt bijna uitsluitend gesproken over verdringing van Nederlandse werklozen, terwijl uit de cijfers blijkt dat het vaak vervangende mechanismen zijn, om het zo maar te zeggen.

In de schriftelijke rondes heeft het CDA aandacht gevraagd voor de positie van met name

Aziatische restaurants, Thaise en Chinese restaurants. Wij steunen niet alle argumenten van bijvoorbeeld de Vereniging Chinese Horeca Ondernemers (VCHO). Wij willen ook niet treden in de discussie of kennis van het Mandarijn en het beoefenen van het taoïsme echt noodzakelijk is voor een goede kok. Wel zijn wij het met de VCHO eens dat Chinese restaurants in zekere zin een totaalproduct aanbieden, inclusief Chinees personeel. Veel consumenten zullen hoogstwaarschijnlijk een Chinees restaurant waar geen enkele Chinees werkt, een vreemd restaurant vinden. Naar onze mening wordt dit element door de regering onderschat. De regering stelt eigenlijk dat een Chinees restaurant best zonder Chinezen zou kunnen functioneren.

De heer **Kox** (SP): Dit klinkt overtuigend, maar zou de heer Terpstra hetzelfde zeggen over de Nederlandse friettenten?

De heer **Terpstra** (CDA): Ik heb er geen bezwaar tegen als daar een Belg zou werken.

De heer **Kox** (SP): Nee, maar het interessante is dat op dit moment meer dan 70% van alle cafetaria's in Nederland in handen is van mensen van Chinese oorsprong. Het aangename daarvan is dat de friet met saté, de friet met stoofvlees, de frikandel, de frikandel speciaal, de bami en de nasi nog steeds even goed smaken. Met andere woorden: als mensen van Chinese origine heel goed dit oer-Hollandse of oer-Belgische product kunnen leveren, waarom zou dat omgekeerd dan niet ook kunnen? De redenering van de regering is toch dat de Nederlandse frietbakkers best ook kunnen gaan bakken in een Belgische cafetaria of in een Chinees restaurant?

De heer **Terpstra** (CDA): Ik ben het in zekere zin met u eens. Ik heb onlangs gegeten in het Chinese restaurant HanTing, zo heet het geloof ik, hier in de buurt. Dat specialiseert zich echter als Frans restaurant. De eigenaar van mijn eigen patatkraam, bij mij in de buurt, is eveneens een Chinees. Ik heb alleen het idee dat als een Nederlander naar de patatkraam gaat -- die heet in mijn geval in Utrecht toevallig Chez François -- dan verwacht hij daar een Nederlandse man die Frans heet, maar heeft hij er geen enkel bezwaar tegen als daar een Chinese eigenaar staat. Die patat smaakt vast ook voortreffelijk. Ik heb het idee dat een Chinees of een Thais restaurant dat zich specialiseert in de Chinese keuken en de Thaise keuken, in zekere zin een totaalproduct levert, waarbij ook import noodzakelijk is uit China dan wel Thailand zelf. Dat zou ik niet onmogelijk willen maken door te zeggen: wij hebben Nederlandse koks en die gaan we omscholen en daar maken we echt wel Chinese koks van. Ik zie dat iets anders dan uw patatzaak, mijnheer Kox.

De heer **Kox** (SP): Dat begrijp ik wel, maar u bent toch meer anekdotes aan het vertellen dan dat u ingaat op de essentie. De situatie is hetzelfde voor een Mexicaans, een Argentijns of een Frans restaurant. Moeten daar allemaal mensen staan uit de landen waarnaar het restaurant is genoemd? Dat zou toch raar zijn? Zouden we ons niet meer zorgen moeten maken over de vraag waarom er in 2011 zo'n 1.700 mensen uit China naar Nederland zijn gekomen, niet om hier haute cuisine te gaan bedrijven, maar gewoon om nasi of bami te koken of in een friettent te werken? Misschien zit daar toch iets anders achter. Misschien kan de heer Terpstra die zorg met mij delen. Hij is nu wel erg makkelijk de lobby van de Chinese restaurants aan het volgen, terwijl het toch ook goed zou zijn om te bezien wat de oorzaak is van de massale import van mensen die hier iets komen bakken.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik heb een beetje bezwaar tegen uw uitspraak dat ik de lobby van de Chinese restaurants volg. Ik heb verwezen naar de brief van de Chinese ondernemers. Terecht. In mijn schriftelijke stukken, toen ik nog geen brief van welke Chinees dan ook had ontvangen, heb ik als voorbeeld al het Thaise restaurant genoemd. Ik heb toch het idee dat er restaurants of hotels zijn die een totaalproduct aanbieden, inclusief de sfeer die daar heerst. We hebben nu een Wet arbeid vreemdelingen en de vraag of op langere termijn Chinese, Thaise of Argentijnse restaurants kunnen blijven bestaan in ons land, vind ik toch een aspect waar we op moeten letten. Ik vind dat de regering vrij makkelijk zegt: Hollandse mensen kunnen in principe ook alles. Dat geloof ik wel, maar uw voorbeeld van de frietzaak vind ik niet helemaal vergelijkbaar. Er bestaat bij de Nederlandse bevolking immers niet het idee dat er bij de patatzaak waar je heengaat, een Chinese cultuur zou moeten heersen. Ik verwacht ook niet dat mijn patatboer specialist is in het taoïsme en dat hij vloeiend Mandarijn spreekt. Dat gaat mij te ver. Ik vind wel dat het een apart product is, waar wij als Eerste Kamer oog voor moeten hebben. Ik wil die producten niet verboden hebben via de omweg van dit wetsvoorstel. Dat is mijn stelling. Naar onze mening wordt dit element door de regering onderschat en wij hechten daarom zeer aan de toezegging van de minister dat hij dit aspect zal meenemen en dat hij vergunningen voor nieuwe werknemers mogelijk zal blijven maken, zodat maatwerk mogelijk blijft.

De **voorzitter**: Dank u wel. Dan is het woord nu aan de heer Swagerman.
**

*N

De heer **Swagerman** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ook de VVD-fractie is van oordeel dat er ordening moet plaatsvinden op het aannemen van personeel door werkgevers, vooral in het licht van een aantal negatieve effecten die het niet reguleren met zich zouden kunnen brengen.

In het verband van het onderhavige wetsvoorstel gaat het er dan om dat uit de groepen in Nederland geregistreerde werklozen en andere Europeanen, waarvoor een vrij verkeer van

werknemers geldt, bij voorrang zou dienen te worden gerekruteerd, en pas daarna arbeidsmigranten van buiten de EU. Waarom? Vanwege het level playing field in de zin dat er niet geconcurreerd wordt op arbeidsvoorwaarden door bijvoorbeeld onder het wettelijk minimumloon te gaan, en om ervoor te zorgen dat de druk op onze werkloosheidsuitkeringen niet nodeloos wordt versterkt. Het belang van bescherming van de binnenlandse arbeidsmarkt in een periode van oplopende werkloosheid mag zwaar wegen.

Hoe verhoudt zich dit evenwel tot de vrijheid van werkgevers en het belang dat zij op een redelijke wijze in staat zijn hun vacatures te vervullen met voor hen geschikte krachten? Dat is de kernvraag. Ik dank de minister voor de beantwoording van de door ons gestelde vragen. Over het algemeen komt daarmee een helder beeld naar voren over de achterliggende gedachten bij dit wetsvoorstel en de voorzienbare werking ervan in de praktijk. Op hoofdlijnen zit het voorstel ook goed in elkaar en acht mijn fractie een aanscherping op zichzelf een goede zaak. Mijn fractie is evenwel nog niet helemaal gerustgesteld. Dat ziet op die kernvraag. Ik zal die kernvraag behandelen vanuit een paar invalshoeken, achtereenvolgens: de abstractere toets op prioriteitgenietend aanbod, een prachtige term overigens, hoewel ik persoonlijk "voorkeursaanbod" beter vind; het al dan niet toepassen van maatwerk en de functie-eisen.

In de schriftelijke ronde heeft mijn fractie erop gewezen dat in de Wet arbeid vreemdelingen in wezen sprake is van een soort bewijslastmodel. De minister heeft deze terminologie in de wet, noch in zijn beantwoording van vragen gehanteerd en ik ben toch benieuwd hoe hij dat ziet. Mijn fractie heeft daarover gezegd dat uit de wetssystematiek volgt dat -- het gaat dan om de abstracte benadering -- het UWV bepaalt of prioriteitgenietend aanbod aanwezig is, in tegenstelling tot de huidige wet, waarin het erom gaat of dergelijk aanbod beschikbaar is, en dat de werkgever voldoende inspanningen moet verrichten.

Kan de minister nog eens aangeven, liefst met een zo concreet mogelijk voorbeeld, hoe ver de werkgever met zijn inspanningen moet gaan? Wat gebeurt er als er volgens het UWV voldoende prioriteitgenietend aanbod is en de werkgever al het nodige en redelijke -- het redelijkerwijs noodzakelijke -- heeft gedaan om de vacature te vervullen, maar zonder resultaat? Dan zal toch een tewerkstellingsvergunning afgegeven worden, mag mijn fractie hopen?

Dan kom ik op het maatwerk, althans de gedachte van maatwerk. Specifieke omstandigheden in een sector of aard van de functie spelen een rol. De minister heeft dat zelf toegegeven. Is de minister het met mijn fractie eens dat maatwerk in de tot nog toe gevoerde discussie wellicht vertroebelend werkt, doordat maatwerk als resultante van een concrete toetsing van een tewerkstellingsvergunningsaanvraag -- wat dus altijd aan de orde is -- wordt verward met maatwerk als aanduiding van per sector of bedrijfstak apart te maken afspraken? Zo ja, dan zal het debat aanzienlijk overzichtelijker worden.

Voorzitter. Er is onduidelijkheid over de functie-eisen. Ik denk dat collega Terpstra daar ook al iets over heeft gezegd. Op meerdere plaatsen geeft de regering in de stukken aan dat de functie-eisen vanzelfsprekend, ik zeg het nu even in mijn eigen woorden, een vertrekpunt vormen voor de beoordeling of in concreto een tewerkstellingsvergunning wordt afgegeven. Dan is de reikwijdte van het begrip "functie-eis" wel van groot belang. Op pagina 4 van de nadere memorie van antwoord stelt de regering: "hierbij wordt gekeken naar de functie-eisen (...) Toetsing aan andere criteria, bijvoorbeeld een Chinees uiterlijk of de Chinese taal beheersen, zou oneigenlijke eisen stellen". Overigens kun je hier ook "Japanse cultuur" invullen, een absoluut vereiste voor personeel van een specialistisch bedrijf als bijvoorbeeld het Okura Hotel. Ook daarvoor gelden dit soort overwegingen.

In de opvatting van mijn fractie zou bij de inkleding van functie-eisen dan ook rekening moeten worden gehouden met aspecten ten aanzien van cultuur, taal en afkomst in de betekenis van authenticiteit, zulks tegen de achtergrond van een specifieke functie. Kan de minister aangeven wat hij in het algemeen wel en wat hij in het algemeen niet als aanvaardbare functie- eis in het licht van het onderhavige wetsvoorstel ziet?

Ten slotte nog een opmerking over het punt van opleiding. Er doen zich situaties voor -- ik wijs u op de gesprekken die hierover door de Chinese horeca zijn gevoerd met het UWV en waarover wij brieven hebben gezien -- waarin een sector of een groep werkgevers zeer wel bereid is te rekruteren uit het Nederlands aanbod van werkzoekenden en dat zich daar ook objectief gezien goede kandidaten aandienen, die echter nog wel nadere opleiding behoeven. De vraag die zich hier aandient, betreft de mate waarin van de werkgever verlangd kan worden daarin te investeren enerzijds en de mate waarin het UWV flexibel zal zijn anderzijds, door gedurende de opleidingstijd nog wel tewerkstellingsvergunningen af te geven. Zeker nu die een geldigheid krijgt van een jaar, zou dat niet al te weerbarstig hoeven te zijn.

Dat is niet het vragen om een overgangsfase, zoals de minister naar het oordeel van mijn fractie ten onrechte casu quo abusievelijk stelt in de nadere memorie van antwoord. Dan gaat het erom dat je accepteert dat aanbod dat nog verder geschikt moet worden gemaakt, vanuit het potentieel, nog niet als prioriteitgenietend aanbod zou moeten worden aangemerkt. Geen overgangsfase, met andere woorden, maar fasering op basis van het door mij gebruikte bewijslastmodel van de juiste toepassing van de wettelijke criteria.

Graag hoor ik een reactie van de minister op bovengenoemde punten.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Voorliggend wetsvoorstel poogt een antwoord te vormen op een probleem dat volgens onze fractie niet bestaat. Tegelijkertijd is het niet alleen niet-productief, maar ook contraproductief, omdat het zowel voor werkgevers als voor werknemers problemen oplevert, en daarmee voor de hele samenleving en de Staat.

Het wetsvoorstel geeft uitvoering aan de afspraak van het gedoogkabinet-Rutte I, om "nog slechts bij uitzondering werknemers van buiten de EU tot de Nederlandse arbeidsmarkt toe te laten". Die afspraak gaat uit van de veronderstelling dat 1) het op dit moment relatief gemakkelijk is om als derdelander of als werkgever van een derdelander een tewerkstellingsvergunning te verkrijgen in Nederland, en 2) dat door deze toelating restrictiever te maken, meer inwoners van Nederland of EU-burgers op de Nederlandse arbeidsmarkt aan het werk zullen raken.

Laten we met de eerste presumptie beginnen. Om die te ontkrachten hoef ik alleen maar te wijzen op de gegevens in de memorie van antwoord: het aantal verleende tewerkstellingsvergunningen is teruggelopen van ruim 75.000 in 2006 naar ruim 10.000 in 2012. Ik begrijp dat mevrouw Scholten die laatste cijfers nog eens verder zal ontkrachten. We hebben het dus over een relatief kleine groep, waarvan een aanzienlijk deel bestaat uit onderzoekers en technische experts, werknemers dus waar Nederland er nog veel meer van zou willen binnenhalen. De enkele duizenden werknemers die dan overblijven, voorzien kennelijk in een behoefte van werkgevers, omdat deze werknemers specifieke kwaliteiten of vaardigheden bezitten, die in Nederland niet voorhanden zijn. Heeft de minister redenen om aan deze conclusie te twijfelen? Zo ja, waarop baseert hij die twijfel?

De forse daling van het aantal tewerkstellingsvergunningen vloeit voort uit de uitbreiding van de interne markt in 2004 en 2007, waardoor het prioriteitsgenietend aanbod aanzienlijk is toegenomen. Deze daling laat zien dat het systeem van prioriteitsgenietend aanbod werkt. Wat is dan de reden om de criteria nog verder aan te scherpen, met het risico dat werkgevers daardoor in de problemen komen? Wat hebben werkgevers precies aan een bepaald aanbod dat wellicht aanwezig is, maar niet beschikbaar? Hoe kunnen zij deze mensen ten eerste achterhalen en ten tweede prikkelen om te solliciteren en een baan te aanvaarden?

Impliciet erkent de minister dat de cijfers laten zien dat het huidige systeem werkt. Hij gaf in de schriftelijke ronde dan ook geen antwoord op de vraag naar een onderbouwing van de aanscherping van de criteria van de arbeidsmarkttoets. Graag alsnog de argumenten. Het enige antwoord dat de minister gaf, in antwoord op een vraag van D66, luidde: ja, maar we nemen nog heel veel andere maatregelen om de tijdelijkheid van arbeidsmigratie te benadrukken. Daar ga ik nu graag op in.

Waar de toelating van asielzoekers en gezinsleden beheerst wordt door internationale verplichtingen, is het reguleren van migratie voor arbeid of studie nog voor een groot deel afhankelijk van beleidskeuzes. De keuze om de komst van arbeidsmigranten af te stemmen op de behoefte aan arbeidskrachten, acht mijn fractie legitiem en verstandig. Het is in het belang van de binnenlandse beroepsbevolking, maar ook van de arbeidsmigrant zelf, dat er na toelating wel een baan in het verschiet ligt. Maar het feit dat de regering die arbeidsmigratie per se tijdelijk wil houden, acht onze fractie minder logisch. Als bepaalde tekorten zijn geïdentificeerd, en daarmee de behoefte aan bepaalde groepen arbeidsmigranten, zijn alle partijen dan niet beter af met duurzame afspraken? We komen immers pas toe aan een tewerkstellingsvergunning na een grondig onderzoek van het prioriteitsgenietend aanbod. En als na een jaar nog niemand gevonden is, is de kans toch aanzienlijk dat dit een jaar later nog net zo moeilijk zal zijn? De arbeidsmarkt is dynamisch, maar die dynamiek heeft niet zo'n hoog tempo.

Erkent de regering dat het voor een werkgever die een vergunning krijgt, effectiever is om te kunnen investeren in een arbeidsmigrant die aan de slag gaat? Is het ook niet beter voor de samenleving als de werkgever dit doet? Denk aan het regelen van fatsoenlijke huisvesting en het aanbieden van een taalcursus of op het vak gerichte bijscholing. En lijkt het de regering niet logisch dat een werkgever dergelijke investeringen sneller zal doen bij het vooruitzicht dat hij de werknemer voor een aantal jaren in dienst kan houden? Is het ook voor de werknemer zelf niet veel plezieriger om te weten voor hoelang hij zich in Nederland kan vestigen, bijvoorbeeld met het oog op het leren van de taal of het laten overkomen van zijn of haar gezinsleden? Hoe langer het uitstel, hoe meer integratiekansen verloren gaan. Dat leren wij keer op keer als een dure les. Nu zal de minister zeggen: maar dat is juist precies wat wij niet willen; die mensen mogen niet integreren, want die moeten weer zo snel mogelijk terug! Met dit wetsvoorstel laat de regering goed zien dat de toelating van arbeidsmigranten contrecoeur is: oké, we accepteren hen omdat werkgevers ze nodig hebben, maar we doen het zo minimaal en beperkt mogelijk.

Mijn fractie vraagt de minister om een wat realistischer beleid. Er zullen specifieke tekorten zijn en die zullen ook blijven. Als we de werkgevers ter wille zijn om te voorzien in die vacatures, waarom dan ook niet voor die kleine groep arbeidsmigranten de nodige voorwaarden creëren om een fatsoenlijke relatie op te bouwen zowel op de werkvloer als in de Nederlandse samenleving? De kennismigranten willen we dolgraag, voor hen zijn we uitnodigend en faciliterend. Maar de arbeidsmigranten voor wie een tewerkstellingsvergunning wordt afgegeven, hebben we net zo goed nodig. Anders was die vergunning niet verleend. Geef alle partijen dan ook de kans om te investeren.

De minister doet het tegenovergestelde. Vijf jaar lang moeten werkgevers jaarlijks aantonen dat het Europese aanbod niet voorziet in de vacature die zij hebben. Pas daarna krijgt de arbeidsmigrant

vrije toegang tot de arbeidsmarkt. Op dit moment is dat na drie jaar. De minister heeft mij nog niet duidelijk kunnen maken hoe reëel het volgens zijn inschatting is dat een werkgever, die al twee keer een verlenging heeft gehad, toch nog iemand op de Europese arbeidsmarkt kan vinden die de betreffende functie kan vervullen. Het UWV heeft dan immers al drie maal op rij geconstateerd dat dat niet mogelijk is. Laat ik alvast een antwoord geven: die kans acht mijn fractie erg klein. De kans is dus aanzienlijk dat ook voor het vierde en het vijfde jaar uiteindelijk een vergunning zal worden afgegeven. Onderzoek leert dat uiteindelijk de belangen van de werkgevers de doorslag geven bij het arbeidsmigratiebeleid. Mijn fractie verwacht daarom dat de meeste arbeidsmigranten die met de huidige strenge toets gedurende drie jaar kunnen blijven werken, straks na vijf jaar in plaats van drie jaar vrije toegang tot de arbeidsmarkt krijgen.

De tijdelijkheid van de arbeidsmigratie wordt met deze maatregel dus niet verminderd, maar een aantal andere zaken wel, bijvoorbeeld de rechtszekerheid van de werknemer. Als hij of zij gedurende vijf jaar in onzekerheid blijft over de toekomst, zal er veel minder interactie zijn met de samenleving dan wanneer er wel een perspectief of keuzevrijheid is. De onafhankelijkheid van de werknemer wordt drastisch verminderd en de machtspositie van de werkgever ten opzichte van die werknemer vergroot. Mijn fractie acht dat een onwenselijke ontwikkeling, omdat daarmee de kans op misbruik of uitbuiting wordt vergroot. De werknemer zal immers niet snel aangifte doen. Maar ook voor de werkgever heeft die jarenlange onzekerheid een negatief effect. Zo kan het de inzetbaarheid aanzienlijk beperken. En de administratieve lasten -- toch een speerpuntje van dit kabinet -- worden met de jaarlijkse toets uiteraard fors vermeerderd.

De minister gaat wel heel gemakkelijk voorbij aan mogelijke arbeidsrechtelijke problemen. Doordat de arbeidsmigrant dezelfde rechtspositie heeft als iedere werknemer in Nederland, kan de werkgever hem een contract voor onbepaalde tijd aanbieden. Na drie jaar is hij daartoe verplicht. Maar bij het niet meer verkrijgen van een tewerkstellingsvergunning wordt er feitelijk contractbreuk gepleegd. Wil de minister toch eens ingaan op deze problematiek?

Ook de vragen naar het overgangsrecht zijn niet helemaal beantwoord. Wat betekent het ontbreken van overgangsrecht voor de werknemer die zijn bijna drie jaar geleden opgebouwde rechten op vrijheid plotsklaps ziet vervliegen? En wat betekent dit voor de werkgever die ervan uitging dat hij zijn werknemers die prima functioneren een vast contract zou kunnen aanbieden, maar die hij nu de laan moet uitsturen? Graag nog een reactie.

Kan de minister duidelijker uitleggen op welke wijze hij kan voorkomen dat werkgevers die wel hun best hebben gedaan om het binnenlands aanbod aan te boren, niet worden gestraft met een eventueel quotum?

De behandeling van dit wetsvoorstel maakt eens temeer duidelijk dat de minister de belangen van beide partijen nauwelijks heeft meegewogen. Het enige dat telt is de tijdelijkheid van de arbeidsmigratie. Met dit wetsvoorstel doet de regering aan kortetermijnpolitiek en keert ze haar rug naar de realiteit van de toekomst en naar de rest van de wereld. In 2008 becijferde de commissie Arbeidsparticipatie dat de vergrijzing en ontgroening in 2040 zou leiden tot een tekort van 700.000 werknemers op de Nederlandse arbeidsmarkt. In 2010 voorspelde het bureau Sociaal Economisch Onderzoek voor 2050 een tekort van ongeveer 16% van de beroepsbevolking. Dergelijke toekomstverwachtingen vragen om een proactieve strategie, ook op het moment dat we de economische recessie nog niet uit zijn. Het adagium "regeren is vooruitzien" is hier wel bijzonder op zijn plaats, willen we onze economie en welvaart voor de toekomst zekerstellen.

Onze arbeidsparticipatie is, even los van de huidige recessie, de afgelopen decennia toegenomen. Vrouwen werken vaker en mensen werken langer door. Er is nog veel nodig. Zo moeten er op korte termijn meer banen gecreëerd worden, bijvoorbeeld door een wat gedurfder fiscaal beleid. Jongeren die nu werkzoekend zijn, mogen de aansluiting op de arbeidsmarkt niet verliezen als deze straks aantrekt. Ook ontwikkelingen als technologische innovaties en mondiale concurrentie vragen om een samenhangende langetermijnvisie.

Maar hoe slim we onze beroepsbevolking ook voorbereiden en inzetten, we zullen hoe dan ook tegen de demografische grenzen aanlopen. Bij grote tekorten aan arbeidskrachten kan een spiraalwerking ontstaan met nog minder banen als gevolg, bijvoorbeeld door de loonontwikkeling en de neiging van bedrijven om hun vestigingen te verhuizen naar landen met meer en goedkoper arbeidsmarktpotentieel. En dat betekent ook behoefte aan lager- en middengeschoolde arbeidskrachten van buiten de EU. Laten we daar eens goed naar kijken, zonder koudwatervrees maar wel met oog voor mogelijke negatieve consequenties. Steeds meer landen creëren een flexibel migratiesysteem om in te kunnen spelen op de snelle ontwikkelingen, zonder tijdrovende en politiek lastige wetswijzigingen te hoeven doorvoeren. Daarmee erkennen ze dat arbeidsmigratiebeleid tot op grote hoogte een vraagstuk is van de arbeidsmarkt. Hoe meer we het behandelen als een migratievraagstuk, hoe groter de politieke controverse waartoe migratie over het algemeen leidt. Deze vraag kan misschien ook het best als een arbeidsmarktvraagstuk worden behandeld.

De WRR heeft een aanzet gegeven in zijn rapport In betere banen. Ik ben blij dat de regering om advies heeft gevraagd ten behoeve van een visie op arbeidsmigratie, dat is werkelijk niets te vroeg. Mijn fractie kijkt uit naar het rapport en de kabinetsreactie daarop. Maar ik mag ervan uitgaan dat het denken niet pas begint met de ontvangst van een rapport volgend jaar. Daarom zou ik vandaag al enig licht geworpen willen krijgen op de toekomstvisie op de arbeidsmarkt in het licht van het huidige wetsvoorstel. Hopelijk blijkt daaruit dat er heus al wel en met open vizier wordt nagedacht over morgen en overmorgen.

De heer **Swagerman** (VVD): Als ik mevrouw Strik goed heb begrepen, heeft zij in het begin van haar betoog gezegd dat het juist met het oog op een betere integratie noodzakelijk is om meer ruimte te bieden bij het afgeven van tewerkstellingsvergunningen. Maar nu hoor ik haar zeggen dat het eigenlijk een arbeidsmarktkwestie is. Kan ik daarover enige opheldering van haar krijgen?

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Als mensen die arbeidsmarkttoets hebben doorstaan gedurende drie jaar, is de kans erg groot dat dat bijzondere tekort ook in het vierde en het vijfde jaar aanwezig is. Met het oog op de integratie van arbeidsmigranten vindt onze fractie het van belang om sneller een duurzaam perspectief te bieden. Ik zie niet dat dit op de een of andere manier spanning oplevert met mijn visie dat het voor een groot deel een arbeidsmarktkwestie is. Als de arbeidsmarkt op termijn meer arbeidsmigranten nodig heeft, moet je natuurlijk ook in het kader van je migratiebeleid goede maatregelen treffen. Onder goede maatregelen versta ik ook voldoende verblijfsperspectief, zodat mensen hier hun draai kunnen vinden en kunnen integreren in de samenleving.

*N

Mevrouw **Scholten** (D66): Voorzitter. Bij elk wetsvoorstel moeten in ieder geval drie vragen worden gesteld: wat is de doelstelling, draagt het wetsvoorstel daaraan bij en, niet onbelangrijk, is de gekozen manier de enige juiste? Dat geldt dus ook voor dit wetvoorstel, dat gaat over de bescherming van de Nederlandse arbeidsmarkt tegen werknemers van buiten Europa. Het is afkomstig uit het regeerakkoord van het kabinet-Rutte I. De eerste vraag naar het doel is duidelijk. Het gaat om het terugdringen van de werkloosheid onder de Nederlandse beroepsbevolking en het daardoor beperken van uitkeringen. Er is voldoende prioriteitgenietend aanbod binnen Nederland en ook voldoende aanbod binnen Europa. Het toelaten van werknemers van buiten de EU op de arbeidsmarkt is daarom overbodig, aldus voormalig staatssecretaris De Krom in de memorie van toelichting bij dit wetsvoorstel.

Dat klinkt op zichzelf sympathiek. Immers, wie zou niet willen dat de werkloosheid in Nederland wordt teruggedrongen en dat iedereen werk heeft? Dat brengt me meteen bij de tweede vraag: draagt dit wetsvoorstel daaraan bij? Om daar het antwoord op te geven moeten we het over de cijfers hebben. Hoeveel banen worden hier door werknemers van buiten de Europese Unie ingenomen en welke banen zijn dat? Zijn hiervoor Nederlanders en werknemers binnen de Europese Unie beschikbaar? Eigenlijk is "beschikbaar" een verkeerde term. Het gaat niet meer over beschikbaarheid, het gaat alleen over aanwezigheid, over de mogelijkheid. Die moet blijken uit de vacaturebanken. Dat heet de "abstracte arbeidsmarkttoets".

In 2006 werden er nog 75.000 tewerkstellingsvergunningen gevraagd. In 2011 waren dat er 12.000. De afname van het aantal aanvragen wordt toegeschreven aan het vergrote aanbod uit Europa en dat lijkt me een sluitend betoog. Maar wat zijn de getallen van 2012 en van 2013? De minister noemde bij de behandeling van het wetsvoorstel aan de overkant desgevraagd het getal van 2.430 getoetste aanvragen in 2012 en naar verwachting slechts 1.000 in 2013. Dat is een enorme afname. Ik zou graag van de minister horen of ik die cijfers juist heb begrepen, want als dat zo is, zou dat betekenen dat het aantal aanvragen van een tewerkstellingsvergunning door werknemers van buiten de Europese Unie opnieuw drastisch is afgenomen. De vraag die dan overblijft is of dit wetsvoorstel überhaupt nog zin heeft als er inderdaad sprake is van een zo gering aantal aanvragen. Immers, wat is dan het beoogde effect op de Nederlandse werkloosheidscijfers? Ik hoor hierop graag een reactie van de minister.

Ook is het interessant te weten in welke sectoren de meeste tewerkstellingsvergunningen worden gevraagd, sectoren waarin de Nederlandse of Europese beroepsbevolking niet zou kunnen voorzien. Bij de behandeling van dit wetsvoorstel aan de overkant is al om die cijfers gevraagd, uitgesplitst naar sector en nationaliteit. De minister heeft daar helaas laten weten niet over die gespecificeerde cijfers te beschikken. Gelukkig heeft hij ze wel beloofd, dus dat betekent dat ze op termijn wel beschikbaar kunnen komen. Toch is het heel lastig om over dit wetsvoorstel te beslissen als wij de cijfers niet hebben.

Eén cijfer weet de minister wel. De vereniging van Chinees horecapersoneel heeft laten weten dat de Chinese horeca, die ernstig in verlegenheid is gebracht door dit wetsvoorstel, in 2011 ongeveer 1.700 aanvragen heeft ingediend. Het ging hierbij om Chinese frituurkoks. Waarom weten we dit cijfer wel, maar de overige niet?

Betekent dit alles niet dat we zonder deze concrete cijfers het wetsvoorstel vandaag eigenlijk niet kunnen beoordelen? Immers, als we die cijfers niet weten, weten we ook niet of dit wetsvoorstel om het aantal aanvragen terug te dringen wel het beoogde effect zal hebben. Moeten we, als we dat niet weten, de behandeling van dit wetsvoorstel niet aanhouden totdat we die cijfers wel hebben? Dat is mijn, bepaald niet onbelangrijke, vraag aan de minister.

Een andere niet onbelangrijke vraag is de volgende: ligt er eigenlijk niet een andere agenda voor waarop dit wetsvoorstel steunt, namelijk het terugdringen van de arbeidsmigratie van vreemdelingen? Het wetsvoorstel gooit het huidige systeem danig overhoop. Met de abstracte arbeidsmarkttoets wordt het de Nederlandse werkgevers bepaald niet gemakkelijk gemaakt om een tewerkstellingsvergunning voor een werknemer van buiten de Europese Unie te verkrijgen. Dat moeten we ons wel realiseren. En de vraag is of het wetsvoorstel daarmee niet een enigszins xenofoob karakter heeft gekregen. Dat blijkt onder meer uit de aanscherping van de tijdelijkheid van de arbeidsmigratie. Ik wil de minister er wel op wijzen

dat die tijdelijkheid in 1995 nooit een doelstelling van de Wav-wetgever is geweest en overigens ook niet is bedoeld om werkloos Nederland aan een baan te helpen. Daarvoor zijn en worden andere wetten en instrumenten ontwikkeld. Kijk naar de bekorting van de WW-duur in het sociaal akkoord. Ook hierop hoor ik graag een reactie van de minister.

Daarmee kom ik op aan de derde vraag: is de gekozen methode de enige juiste? Dan gaat het natuurlijk om de uitvoerbaarheid van de wet. Ik noem in willekeurige volgorde drie punten, ten eerste het feit dat de tewerkstellingsvergunning een geldigheidsduur van een jaar heeft en telkens opnieuw moet worden aangevraagd. De problemen daarmee zijn goed geschetst door de Vereniging Chinese Horeca Ondernemers. De Chinese of, beter gezegd, Aziatische horeca levert met haar omvangrijke werkgelegenheid en omzet een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse economie. De VCHO waarschuwt dat die bijdrage met dit wetsvoorstel in gevaar zal komen. Met het moeizame perspectief op een tewerkstellingsvergunning voor een Chinese kok en zonder gekwalificeerde Nederlandse koks zal geen ondernemer nog een restaurant beginnen.

Ten tweede noem ik de hiermee gepaard gaande administratieve lasten. De minister schetst in de stukken een lastenverlichting voor de werkgevers van 1,7 miljoen vanwege het opheffen van de bewaarplicht van identiteitsgegevens van Europese werknemers. Dat is mooi, maar dat is het grote getal en de minister gaat voorbij aan het inefficiënte van de maatregel voor de individuele werkgever. Deze zal het heus niet ingewikkelder willen maken dan nodig. Als er in Nederland en/of binnen Europa kwalitatief voldoende aanbod is dan zal een aanvraag voor een tewerkstellingsvergunning voor een werknemer van buiten de Europese Unie heus niet nodig zijn en achterwege blijven. Maar door de omkering van de bewijslast wordt de individuele werkgever wel met extra lasten geconfronteerd. Een werkgever wil werkgelegenheid bieden en niet verzanden in bureaucratie, maar dit helpt hem daarbij niet. Hij zal jaarlijks moeten aantonen dat het hem niet is gelukt om met de abstracte arbeidsmarkttoets een vacature te vervullen. En met alleen al het voldoen aan de omgekeerde bewijslast is een jaar zo om. Mijn fractie lijkt dit alles ineffectief en lastenverzwarend. De vraag is nog steeds welke bezwaren er toch zijn tegen het huidige systeem, waarin meer ruimte is voor maatwerk. Wij horen hierop graag een reactie van de minister.

Ten derde is er een discrepantie tussen het administratiefrechtelijk systeem en het arbeidsrecht waar het gaat om de verlenging van de vergunningsplicht van drie naar vijf jaar. Daarmee wordt de rechtspositie van arbeidsmigranten veel onzekerder dan die van EU-werknemers. De minister vindt dit onderscheid echter niet ongeoorloofd en legt het risico volledig bij de werkgever. Op EU-burgers zijn de beginselen van het vrije werknemersverkeer van toepassing en op werknemers van buiten de EU niet, aldus de minister. Mijn fractie zou daar toch iets genuanceerder mee willen omgaan. Ik heb al gewezen op het met dit wetsvoorstel geïntroduceerde instrument om arbeidsmigratie van buiten de Europese Unie tegen te gaan. Dat beeld wordt met deze verlenging van de vergunningsplichtige termijn nog sterker. Geen werkgever zal het nog in zijn hoofd halen om een werknemer van buiten de EU, hoe gekwalificeerd ook, voor langer dan drie jaar, binnenkort wellicht twee jaar, op jaarcontractbasis in dienst te nemen. Daarmee wordt de contractvrijheid beperkt ten koste van het wettelijk instrumentarium en wordt de toegevoegde waarde van deze gekwalificeerde werknemer de das om gedaan.

De conclusie van mijn fractie is dat de gekozen methode nog eens kritisch tegen het licht gehouden zou moeten worden. De vraag waarom niet kan worden vastgehouden aan maatwerk in plaats van een controle op aanwezigheid en aan een vergunning voor drie jaar, met de mogelijkheid van verlenging, in plaats van de niet te verlengen en telkens opnieuw aan te vragen jaarlijkse vergunning, is mede in het licht van de dalende aantallen vooralsnog onvoldoende beantwoord.

Mijn fractie denkt graag constructief mee en is verheugd dat er voor de kennismigrant niets verandert en dat de minister van Onderwijs zal kijken naar het beleid rond de studenten die zich hier na hun studie willen vestigen. Mijn fractie zou erop willen aandringen om, gelet op het economische belang, voor de Chinese horeca een voorziening te treffen en om toe te zeggen geen dan wel slechts bij hoge uitzondering gebruik te maken van de in het wetsvoorstel opgenomen quotumregeling, en dat uitdrukkelijk te motiveren in de aan de Tweede Kamer toegezegde voorhangprocedure.

We wachten met belangstelling de antwoorden van de minister af. We zijn met name benieuwd of de minister bereid is het wetsvoorstel aan te houden tot nadere cijfers over de daling van aanvragen en de cijfers over de aanvragen per sector en nationaliteit bekend zijn. Eventueel zal ik daarover een motie indienen.

*N

De heer **Kok** (PVV): Voorzitter. Het voorliggende wetsvoorstel is een nieuwe poging om greep te krijgen op een uit de hand gelopen arbeidsmigratie in de EU en concreet in ons land. Onder het eufemistische motto dat dit kabinet streeft naar een efficiënte werking van de arbeidsmarkt, probeert de minister een klein lekje te dichten in het toenemende probleem van een overspoelde en onbeheersbare arbeidsmarkt. Het is zeer de vraag of het niet dweilen met de kraan open is. Het lijkt in ieder geval op het bekende kurieren am Symptom, nu de middelen om adequaat in dit moeizame dossier op te treden vrijwel volledig uit handen zijn geslagen casu quo zijn weggegeven.

Met in het achterhoofd de vrijwel zekere ongelimiteerde toestroom per 2014 van Bulgaren en Roemenen zijn de voorgestelde aanscherpingen in de Wet arbeid vreemdelingen feitelijk klein bier. Het lijkt op een achterhoedegevecht met een hoge

symboolwaarde. Dit beeld wordt versterkt door de schatting van het UWV dat het aantal tewerkstellingsvergunningen voor de categorie waar het hier om draait, namelijk werknemers van buiten de EU, terugloopt van 75.000 in 2006 en 12.000 in 2011 naar vermoedelijk 2.639 in 2013. En dat al zonder aanscherping nota bene. Je zou bijna zeggen: waar gaat het nog over? Welk probleem lost dit wetsvoorstel nog op? Detail is dat een groot deel van deze groep bestaat uit werknemers in dienst van de Chinese Muur of Wing Wang Wokkie, werknemers die bij uitstek als enigen in staat zouden zijn om de wok precies heet genoeg te houden.

Mevrouw **Scholten** (D66): Ik ben dol op getallen, zoals men waarschijnlijk heeft begrepen. De heer Kok noemt weer een ander getal, namelijk 2.639 in 2013. Ik zou graag weten waar dat getal op gebaseerd is.

De heer **Kok** (PVV): Ik heb dat gevonden in de nadere memorie van antwoord. Daar staat een keurig staatje in.

Mevrouw **Scholten** (D66): Dat zal ik dan nog even bestuderen. Dank u wel.

De heer **Kok** (PVV): Misschien zit ik er 100 naast, dat zou zomaar kunnen. Het gaat in ieder geval om dezelfde trend die u ook hebt geconstateerd.

Ik ga verder met mijn betoog. De ratio van het wetsvoorstel is puur gelegen in het simpele feit dat de uitbreiding van de EU al tot voldoende nieuw arbeidsaanbod heeft geleid, en minder in een doortimmerde visie op arbeidsmigratie en mobiliteit in de EU; realpolitik in optima forma! Dat de aanpassing samenhangt met de ambitie van dit kabinet om iedereen zo veel mogelijk naar vermogen te laten participeren in de samenleving, doet ridicuul aan daar het de groep laaggeschoolden is die hier te lande de rekening betaalt.

Er zijn volgens de minister van Financiën in Nederland zelf al ruim een miljoen mensen/uitkeringsgerechtigden die aan het werk willen, zo hoorden wij bij de algemene politieke beschouwingen. Even lachwekkend is het gestelde in de memorie van antwoord, waar het volgende is te lezen. "Nederland kan nu profiteren van de interne arbeidsmarkt binnen de EU. Vacatures kunnen worden vervuld door het enorme arbeidsaanbod dat binnen de EU voorhanden is, zeker (…) vanaf 2014". En: "Voorkomen moet worden dat dan nieuwe migrantenstromen van buiten de EU naar Nederland ontstaan. Het zou onwenselijk zijn als (…) concurrentie zou ontstaan". Deze argumentatie kan beter worden ingezet op het werkelijke probleem van de instroom binnen de EU.

Mijn fractie wil zeker hier niet betogen, laat staan de indruk wekken, dat de PVV tegen het nu voorliggend wetsvoorstel zou zijn. Maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat we het wetsvoorstel wel in de volledige context willen plaatsen en niet geïsoleerd willen bezien. Wat dat betreft zijn er de nodige kanttekeningen te plaatsen, te beginnen met dit wetsvoorstel, zoals gesteld in feite een afgeleid en mineur probleem. Vertrekpunt is dat de werkgever voldoende inspanning moet verrichten om het zogeheten prioriteitgenietend aanbod -- ik heb het niet zelf verzonnen -- eerst aan te boren, waarna het UWV toetst of er voor de concrete vacature prioriteitgenietend aanbod is en of de werkgever zich voldoende heeft ingespannen om uit dit arsenaal aan onbenut potentieel te werven. Het is zeer de vraag of het in de praktijk ook zo werkt. Schijnconstructies liggen voor het oprapen, naast problemen in bewijslast. Overigens zou het idealiter zo moeten zijn dat de bedoelde aanscherping ertoe leidt dat genoemd arsenaal een-op-een wordt ingezet in de vacatures en aan tewerkstelling niet wordt toegekomen. Dit is immers de dragende argumentatie onder de aanscherping. En in combinatie met de verdere aanscherping dat na een jaar steeds een nieuwe aanvraag moet worden ingediend en opnieuw getoetst, mag even idealiter verwacht worden dat in de nabije toekomst inderdaad nog slechts in uitzonderingsgevallen een tewerkstellingsvergunning op de nieuwe voet wordt afgegeven. Daarmee is dit onbeduidende lekje vrijwel gedicht, waarmee de focus weer gericht kan worden op het werkelijke majeure probleem van de interne EU-migratie in brede zin.

Een eerste vraag in dit kader is wat de minister bedoelt met de eerdergenoemde passage waarin staat dat "Nederland nu kan profiteren van de interne arbeidsmarkt binnen de EU", en dat in relatie tot de duiding dat het prioriteitgenietend aanbod bestaat uit zowel alle Nederlanders als alle EU-inwoners en dat het uitgangspunt van dit voorstel is om juist laaggeschoolden, Nederlandse laaggeschoolden, zo neem ik aan, aan een baan te helpen.

De minister gaf aan dat de SER om advies is gevraagd over meerdere aspecten waaronder met name "de rol en mogelijke bijdrage van arbeidsmigratie aan de Nederlandse economie, in aanvulling op de inzet van het onbenutte arbeidspotentieel in Nederland". Waarom aan de SER en waarom nu nog, in deze fase? Is dat geen mosterd na de maaltijd? Mijn fractie is van oordeel dat het inhuren van de SER een oplossing zeker niet dichterbij brengt en hooguit te zien is als een vorm van windowdressing. Begin jaren negentig gaf dit gremium al blijk van forse onderschatting en een al te optimistische kijk. Ondertussen zijn we ruim 200.000 arbeidsmigranten rijker -- volgens het CBS waren het er 237.000 in 2012 -- en dat aantal kan snel oplopen naar 500.000 à 600.000 in 2040. Ten overvloede breng ik daarbij in herinnering het recente rapport dat ik eerder al ter sprake bracht, namelijk het WRR-rapport In betere banen. In antwoord op de vraag hoe het arbeidsmigratiebeleid vorm moet krijgen, is de constatering dat het zeer de vraag is of dat nu in goede banen wordt geleid onder verwijzing naar de bredere maatschappelijke context. De WRR-analyse is somber en de kernvraag is of er wel lessen zijn getrokken uit een verleden van non-beleid. Saillant en tegelijk treurig is het feit dat het arbeidsmigratiebeleid zowel nu als voorheen de

facto is overgelaten aan de pragmatiek van werkgevers en dat de overheid in beleidsarmoede tekort is geschoten in enige vorm van sturing op dit kennelijk te gevoelige dossier.

Deze lacune lijkt inmiddels meer dan opgepakt te zijn door de Europese Unie die met de kernwaarde van het vrij verkeer van werknemers in de hand, de leegte van de Haagse beleidsmakers zelf maar al te graag invult. Opmerkelijk is dat zelfs de WRR al aangeeft dat de EU "meer aandacht zou moeten besteden aan het compenseren van de negatieve sociale aspecten waarmee het circuleren van werknemers in de praktijk gepaard gaat". Het al dan niet bedoelde resultaat is inmiddels wel dat het ongeclausuleerde beginsel van vrij verkeer de Nederlandse deur wagenwijd open heeft gezet voor een ongelimiteerde instroom. De verwarring in het kabinet is dan ook optimaal. Er wordt ongecoördineerd geacteerd. Minister Timmermans wijst erop dat er veel mis is, zoals uitbuiting en misbruik van sociale omstandigheden, en zijn collega Teeven stelt op zijn beurt dat het vrij verkeer niet onvoorwaardelijk is. Volgens hem belast dit soort immigratie de ontvangende landen aanzienlijk en dienen we de belangen van de landen die de last van immigratie ondergaan, te beschermen.

Is het al moeilijk genoeg een deuk in een pakje EU-boter te slaan, het moet voor deze goedwillende minister van SZW, in een miscommunicerend kabinet dat niet behept is met een adequate beleidsaanpak, haast een onmogelijke taak zijn tegen de Europese stroom in te roeien. Je zou kunnen spreken van een uphill battle en wellicht van een mission impossible. Graag zou mijn fractie van de minister willen horen wat nu precies de visie van het kabinet is op het punt van het vrij verkeer en meer specifiek ten aanzien van de ongeremde instroom, zeker per 2014. Daarnaast is mijn fractie geïnteresseerd in de concrete aanpak van dit probleem. In dit verband herinner ik de minister aan zijn uitspraken in een recent opinieartikel in de Volkskrant waarin hij de situatie omschrijft als alarmfase code oranje; de dijken zouden met de dreigende toestroom op doorbreken staan. Duidelijke taal zou ik zeggen.

Kan de minister aangeven hoe hoog hij "de negatieve aspecten van het vrije verkeer van werknemers" op de agenda van de EU heeft weten te krijgen en met welk resultaat? Welke regels heeft hij weten te bewerkstelligen om "de verdringing van onze zwakste burgers door goedkope arbeidskrachten uit de nieuwe EU-lidstaten" tegen te gaan? Is hij niet van mening dat de te verwachten massale instroom voorkomen moet worden of op zijn minst gereguleerd? Is de minister op de hoogte van de relevante EU-regelgeving, inhoudende dat al na drie maanden verblijfsrecht ontstaat en na vijf jaar een duurzaam verblijfsrecht? Is het de minister bekend dat op het gemeentehuis van Rotterdam -- vorige week werd het ook al gezegd -- de folders hoe een uitkering aan te vragen, al in het Bulgaars klaarliggen?

Het verbaast mijn fractie overigens niet dat de Europese Commissie de door de minister gestelde urgentie niet deelt en krampachtig vasthoudt aan het recht op vrij verkeer, daarin gesteund door de collega's van Roemenië en Bulgarije met hun verwijten aan het adres van Nederland over racisme en xenofobie. Het is in ieder geval geruststellend te horen van de Roemeense minister van Arbeid, mevrouw Campeanu dat Nederland "niet hoeft te vrezen voor een tsunami van Roemenen". De vraag is wat de minister nog verwacht van een onderzoek om de Europese Commissie te overtuigen dat het hier om een reëel probleem gaat. Wanneer kiest hij voor een eigenstandige aanpak, dat wil zeggen buiten de EU om?

Ten fundamentele gaat het erom dat het absorptievermogen van Nederland niet onbeperkt en onbegrensd is en het inpikken van banen zeker geen verzinsel. Veelzeggend is de uitkomst van een recente peiling onder economen waaruit blijkt dat vooral de laagstopgeleide werknemers de dupe zijn van de open grenzen en dat de vrije immigratie op gespannen voet staat met onze verzorgingsstaat. Hoe eufemistisch gesteld!

Ik rond af. Achteraf moet helaas geconstateerd worden dat de creatie van een Europese arbeidsmarkt en de toelating tot de EU van landen als Bulgarije en Roemenië wel erg lichtzinnig is opgepakt, bovendien zonder de kiezers iets te vragen. Daar plukken we nu de wrange vruchten van.

*N

Mevrouw **Sent** (PvdA): Voorzitter. Vandaag bespreken wij het voorstel van de regering om de Wet arbeid vreemdelingen aan te scherpen teneinde de werking ervan te verbeteren. De aanpassingen betreffen drie delen, te weten een aanscherping van de toets op prioriteitsgenietend aanbod, het voorkomen van concurrentie op arbeidsvoorwaarden en het stimuleren van de kenniseconomie. In het debat heeft vooral het eerste onderwerp de aandacht gehad. Wij zijn de minister dankbaar voor de schriftelijke antwoorden die wij op onze vragen hebben mogen ontvangen en maken graag gebruik van de gelegenheid om over twee onderwerpen mondeling met hem van gedachten te wisselen.

Het eerste onderwerp betreft de algemene visie van de minister op arbeidsmigratie. Nederlandse economen menen dat vrij verkeer van werknemers goed is voor de Nederlandse economie. Dit is niet iets wat zij hebben onderzocht, zij menen het alleen; het ging om een peiling. De meerderheid van de economen is het er ook over eens dat vooral de laagst opgeleide werknemers de nadelen ondervinden van vrij verkeer van werknemers binnen de Europese Unie. Deelt de minister deze zorg? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke consequenties verbindt hij daaraan? Ten slotte menen diezelfde Nederlandse economen dat volledig vrije migratie en de nationale welvaartsstaat op gespannen voet met elkaar staan. Als immigranten zonder beperkingen een beroep kunnen doen op sociale voorzieningen, zetten zij de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat onder druk, aldus de gepeilde

Nederlandse economen. Deelt de minister deze zorg? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke consequenties verbindt hij daaraan?

Het tweede onderwerp betreft de centrale rol die de minister aan "werk.nl" toekent in het efficiënt functioneren van de arbeidsmarkt. In de nadere memorie van antwoord schrijft hij dat "werk.nl" hierin bij uitstek de benodigde centrale rol kan spelen, en dat terwijl hij in zijn brief van 22 augustus 2013 aan de Tweede Kamer in antwoord op Kamervragen van het lid Karabulut schrijft dat hij er rekening mee houdt dat storingen en klachten betreffende "werk.nl" zich tot in 2015 blijven voordoen. Hoe verhoudt het ogenschijnlijke optimisme in de nadere memorie van antwoord zich tot het realisme in de brief, zo vraagt mijn fractie zich af. Hoe kan de minister volhouden dat de storingen en klachten in de regel niet tot grote overlast leiden bij werkgevers? Zonder een bevredigend antwoord op deze vraag houdt mijn fractie ernstige twijfels of het UWV wel de kennis en middelen in huis heeft om de verantwoordelijkheden en taken behorende bij de aanscherping van de toets op prioriteitsgenietend aanbod op zich te nemen. Wij hopen dan ook van harte dat de minister deze zorgen bij ons weg weet te nemen.

Mijn fractie kijkt uit naar de antwoorden van de minister betreffende de twee onderwerpen die wij onder zijn aandacht hebben gebracht.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik hoor mevrouw Sent twee vragen stellen. Een is heel algemeen, bijna een open deur, zou ik zeggen. Die gaat over de verhouding verzorgingsstaat versus arbeidsmigratie. Ik zie niet zo snel de link met dit wetsvoorstel. De andere vraag gaat over het Werkplein. Mevrouw Sent, wat is uw appreciatie van dit wetsvoorstel? Vindt u de voorgestelde aanpassing noodzakelijk? Wordt er op dit moment inderdaad een te ruimhartig beleid gevoerd ten aanzien van de tewerkstellingsvergunningen?

Mevrouw **Sent** (PvdA): Wij vinden het geen open deur om over migratie en de verhouding tot de verzorgingsstaat na te denken. Wij maken altijd graag van de gelegenheid gebruik om hierover plenair van gedachten te wisselen. Onze appreciatie van het wetsvoorstel zal uiteraard afhangen van de mondelinge antwoorden van de minister. Daarom houden wij een debat. In het algemeen constateren wij wel dat de wet een restrictief toelatingsbeleid voor arbeidsmigranten als doel heeft door te bepalen dat er een verschil is tussen arbeidsmigranten van buiten en van binnen de EU. Wij zien een verandering sinds de invoering van de wet in 1995, in die zin dat er een toename is van het arbeidsaanbod binnen de Europese Unie. Onze zorg in die zin is dat wij willen dat iedereen in Nederland die daartoe in staat is ook deelneemt aan het arbeidsproces. Gezien die structurele veranderingen en op basis van het onderzoek dat is ingesteld lijkt het ons wenselijk om de wet aan te scherpen, zoals voorligt in het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Toch nog even specifieker. U zegt dat met de uitbreiding van de Unie het arbeidsaanbod is vergroot. Dat klopt, maar dat is ook juist terug te zien in een drastische daling van het aantal verleende tewerkstellingsvergunningen aan derdelanders. Dus de vraag is of het mechanisme dat wij nu kennen niet juist voldoet aan uw behoefte om het binnenlandse aanbod te beschermen.

Mevrouw **Sent** (PvdA): Naar mijn mening zijn er structurele en conjuncturele factoren die een rol spelen. Naar ik meen zijn de cijfers die senator Strik mij voorlegt cijfers die vooral conjunctureel van aard zijn, en weten wij dat er structureel sprake is van een toenemend arbeidspotentieel, hetgeen vraagt om een aanscherping van het wetsvoorstel. Dus die structurele veranderingen staan los van de conjuncturele samenhangende met het feit dat onze economie zich in een recessie bevindt.

De **voorzitter**: Tot slot, mevrouw Strik. Ik denk dat u het met dit antwoord moet doen.
**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Het verschil tussen structureel en conjunctureel gaat mijn pet misschien een beetje te boven. U bedoelt met dat structurele toch de verandering van de interne markt en daardoor de uitbreiding? Denkt u dan dat er nu minder tewerkstellingsvergunningen worden verleend, niet zozeer door de uitbreiding als wel door de recessie? Als dat zo is, is mijn antwoord nog steeds dat dit dan toch ook betekent dat het systeem werkt. In een slechtere economische situatie worden er dus ook geen vergunningen verleend aan derdelanders. Daarom nogmaals mijn vraag: waarom dan die noodzaak van het aanscherpen van beschikbaarheid naar aanwezigheid?

Mevrouw **Sent** (PvdA): Dan moet ik toch weer teruggrijpen op mijn eerste antwoord op de vraag, en wel dat er structurele veranderingen zijn, zoals de uitbreiding van het arbeidspotentieel in Europa, de behoefte om het Nederlandse arbeidspotentieel aan het werk te zetten en daaruit voortvloeiend de behoefte om de eisen aan te scherpen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): I rest my case!

De **voorzitter**: Daarmee moet u het doen!
**

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik zal eerst maar de spanning bij de minister wegnemen. Mijn fractie zal voor dit wetsvoorstel stemmen.

Het betreft, zoals de minister ook zelf zegt, geen structurele herziening. De evaluatie die is gehouden maakt dat niet nodig. Er zitten een aantal aanscherpingen in die ons reëel lijken. Ik denk wel dat het nodig is dat de minister in zijn termijn de vragen van deze Kamer, onder anderen gesteld

door mevrouw Scholten, beantwoordt. Wij moeten wat meer informatie hebben over de cijfers achter deze wet. Maar dan ook de juiste informatie. Ik denk dat sommige collega's hier de fout maken door te zeggen: als het aantal tewerkstellingsvergunningen zo drastisch daalt, hoef je de wet niet aan te scherpen. Ik wijs erop dat de wet in de huidige vorm voor 76.000 arbeidsmigranten de mogelijkheid heeft geboden om naar Nederland te komen. Ik denk ook dat mevrouw Sent daarop doelt. Op het moment dat de conjunctuur aantrekt, zijn er dus in de huidige wet voor 76.000 mensen mogelijkheden om naar Nederland te komen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik voel mij enigszins aangesproken. U geeft aan dat 75.0000 mensen naar hier zijn gekomen. Het punt is dat er een jaarlijkse toets plaatsvindt, een jaarlijks moment waarop wordt bekeken of de tewerkstellingsvergunning wordt gegeven. Dus als er zo veel tewerkstellingsvergunningen zijn gegeven, is dat voor tijdelijk verblijf hier. Dan kan dat ook zijn voor mensen aan wie het jaar daarvoor ook al een vergunning is verleend. Dus het gaat niet steeds om nieuwe mensen die hier naartoe komen en ook mogen blijven. We hebben daarom eigenlijk al een strikt toetsingssysteem. Dat is eigenlijk de essentie van mijn betoog.

De heer **Kox** (SP): Dat begreep ik wel, mevrouw Strik, maar waar het over gaat is dat de wet in deze vorm de potentie heeft om 76.000 tewerkstellingsvergunningen per jaar te verstrekken. Dan moeten wij dus even afstappen van de conjuncturele toestand, want natuurlijk worden op dit moment veel minder vergunningen aangevraagd, aangezien er geen werk is. Dat is het grootste probleem. Daar kom ik nog over te spreken.

Tegelijkertijd wordt gezegd dat de afname vooral het gevolg is van het feit dat de EU is vergroot. Ik mag erop wijzen dat mensen die uit Oost-Europa naar Nederland kwamen in de tijd dat er een tewerkstellingsvergunning nodig was niet kwamen omdat zij Pool waren, of uit China als Chinese frietkok. Zij kwamen omdat zij goedkope arbeidskracht leverden. Dus de potentie van de wet blijft nog steeds om als het beter gaat met onze economie goedkope arbeidskracht naar Nederland te halen. Wij verschillen misschien van mening dat dat een goede zaak zou zijn. Ik denk niet dat het een goede zaak is om mensen over de wereld te slepen. Het zijn meestal slecht betaalde mensen die naar Nederland komen en die wij hier te werk stellen.

Ik vind dat de minister ons, u en mevrouw Scholten opheldering moet geven wat voor cijfers het zijn. Ik denk namelijk dat de daling nu op geen enkele manier een garantie biedt dat het zo blijft. Dat is sterk afhankelijk van de conjunctuur.

De **voorzitter**: Eén korte vraag nog, mevrouw Strik.
**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik wil verre van mij werpen dat wij voorstander zijn van het maar hierheen halen van goedkope arbeidskrachten. Waar wij steeds voor pleiten als er sprake is van arbeidsmigratie is dat het gaat om gelijk werk voor gelijk loon. Dat is een heel ander vraagstuk, dat wij hier niet behandelen. Vooral de Arbeidsinspectie maar ook andere autoriteiten zullen erop moeten toezien dat er niet op die manier verdringing plaatsvindt. Het gaat dus om een bepaalde behoefte, een bepaald tekort. Nu geeft de minister zelf in zijn memorie van toelichting toe dat de daling wel degelijk rechtstreeks in verband staat met de uitbreiding van de Europese Unie. Maar ik begrijp van u dat u dat feitelijk betwijfelt.

De heer **Kox** (SP): Nee, dat betwijfel ik op geen enkele manier. Ik zou dat niet durven betwijfelen als de minister ons die informatie geeft. Door de uitbreiding van de EU hoeven Polen geen tewerkstellingsvergunning meer aan te vragen, maar die Polen kwamen hier niet naartoe omdat zij Pools waren; zij kwamen hier naartoe omdat zij goedkoop waren. Zo goed als er straks Bulgaren en Roemen naar Nederland zullen komen omdat zij goedkoop zijn. Op het moment dat die goedkoopte in de EU verdwijnt -- dat zou mogelijk zijn -- kunnen wij op basis van deze wet weer van buiten de EU goedkope arbeidskracht importeren. Dat is volgens mij een goede reden om de wet op een aantal punten wat aan te scherpen. Nogmaals, het is geen structurele wijziging van de wet maar een aanscherping, die een gevolg is van een evaluatie. Ik heb geen reden om daaraan te twijfelen. Maar de minister moet ons dus wel uitleggen hoe het nu zit met de cijfers.

Ik denk namelijk niet, een beetje in de lijn van mevrouw Scholten, dat de wet zichzelf overbodig maakt omdat wij straks op nul zitten. Dat zal een tijdelijke situatie zijn. Ik zie dan ook niet het verwijt dat dit symboolwerking zou zijn. Dat zou echt moeten blijken. Ik denk dat de voorstellen die worden gedaan realistisch zijn. Verder zijn kennismigranten en een deel van het wetenschappelijk personeel uitgezonderd van de aanscherping, dus ik zie daarin ook niet het probleem.

Waar ik wel een probleem zie, en waarover ik een vraag heb aan de minister, is op het punt van de handhaving. Ik maak mij zorgen over de mensen die hier naartoe worden gehaald. Ik ben er niet van overtuigd dat dat allemaal vrolijke Chinezen zijn die zeggen: ik wil toch graag eens een keer in Nederland gaan werken. Ik ben daar bang voor. De 1700 aanvragen om frietkok in Nederland te worden zijn er niet op gericht om hier haute cuisine te gaan beoefenen. De woordvoerder van de VVD sprak daarover. Dat is gewoon rotwerk voor het minimumloon of minder in een niet zo plezierige werkomstandigheid. Daarom willen Nederlanders daar geen nasi gaan bakken, of friet, want ik denk dat een aantal van de frietkoks die uit China worden gehaald hier inmiddels gewoon een frikandel speciaal staan bakken.

Hierover zou ik toch graag wat meer opheldering krijgen. Als je een

tewerkstellingsvergunning geeft, moet je wel weten wat er vervolgens gebeurt. Als je kijkt naar de afname van de Chinese restaurants, de toename van de Chinese friettenten en het grote aantal vergunningen dat wordt aangevraagd, dan zou ik graag willen weten of al die mensen hier onder plezierige Nederlandse arbeidsomstandigheden aan het werk zijn. Ik vrees dat dat niet het geval is. Als je uit China of een ander ver land naar Nederland komt, moet je geen Mandarijn spreken maar op zijn minst Engels wanneer je hier tijdelijk bent. Ik ben het met mevrouw Strik eens dat anders alle omstandigheden bij elkaar zijn gebracht om je in een heel slechte situatie te brengen.

Tot slot. De naam van de heer Kok verschijnt geregeld in de notulen terwijl ik iets zeg en omgekeerd misschien ook. Dat kunnen wij maar beter niet doen, want het scheelt maar één letter en toch een hele levensbeschouwing. Hij wees er terecht op dat het grote probleem op dit moment niet meer door deze wet wordt ondervangen, als het gaat om die 76.000 mensen die al of niet uit Oost-Europa komen, maar door de openstelling van onze grenzen per 1 januari 2014. Dan is het toch een beetje navrant dat wij allerlei eisen kunnen stellen aan mensen die van buiten de EU naar ons toe komen, terwijl wij eigenlijk geen enkele eis meer kunnen stellen aan mensen die van binnen de EU naar ons toe komen, terwijl dat in het kader van deze wet aanvankelijk dezelfde mensen waren en die van buiten de kleinere EU bij ons kwamen.

De minister heeft ervoor gewaarschuwd dat er een flinke kans is dat er een grote stroom Bulgaren en Roemenen naar Nederland gaat komen. De geruststellende woorden van de minister van Arbeid van Roemenië op de migratietop weiger ik serieus te nemen, want dat zou een breuk in de ontwikkeling zijn. De minister heeft hiervoor gewaarschuwd, maar wat gaan wij er vervolgens aan doen? Hij heeft een aantal maatregelen aangekondigd, maar zou hij er niet met terugwerkende kracht naar verlangen dat wij een tewerkstellingsvergunning voor Bulgaarse en Roemeense werknemers zouden kunnen instellen, vooral ter bescherming van die mensen zelf? De minister van Roemenië is hier komen verklaren dat men als er te veel mensen uit Roemenië weggaan daar toch weer gewoon nieuwe arbeidskrachten uit de Oekraïne haalt. Dat geeft precies het probleem weer dat mijn partij met arbeidsmigratie onder de huidige omstandigheden heeft. Zolang het zou gaan om mensen die de wereld willen verkennen is dat geweldig, maar als het erom gaat dat zij elders worden uitgebuit lijkt ons dat eigenlijk helemaal geen goed idee.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Modernisering publieke omroep!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet 2008 teneinde het stelsel van de landelijke publieke omroep te moderniseren (33541).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor de eerste keer van harte welkom in de Eerste Kamer.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **De Vries-Leggedoor** (CDA): Voorzitter. Ik ben blij om voor het eerst met de staatssecretaris in debat te kunnen gaan. Wij hebben dan ook geprobeerd om onze inbreng bij dit wetsvoorstel zo kort en bondig mogelijk samen te vatten.

Nederland kent drie publieke netten, negen omroeporganisaties en twee aspirant-omroeporganisaties. We hebben het dan nog niet over de 2.42-omroepen, de NOS enzovoorts, met betaling door overheid en Ster-reclame. Ieder voor zich is een koninkrijkje apart. Maar de tijd staat niet stil en bezuinigingen treffen ook de publieke omroep.

Alle reden dus om te kijken hoe het beter kan, hoe door meer samenwerking en efficiency geld kan worden bespaard. De bezuinigingen zijn al wettelijk vastgesteld en dit wetsvoorstel maakt het de publieke omroep mogelijk dit bedrag te halen zonder verlies aan kwaliteit.

Dat de omroepen hier ook zelf mee aan de slag zijn gegaan en dat deze uitkomst daardoor ook draagvlak heeft, verdient in onze ogen lof en waardering. Je zou je afvragen waarom dit niet eerder is gebeurd. Het totaal van het programma-aanbod is nu belangrijker geworden, niet meer ieder voor zich en meer van hetzelfde. Dat draagvlak is reden genoeg voor de regering om nu geen nog verdergaande voorstellen te doen. Nadrukkelijk wordt door de regering wel gesteld dat dit wetsvoorstel niet aanstuurt op een vastomlijnd eindplaatje. Een toekomstverkenning wordt gestart.

In het huidige regeerakkoord is opgenomen dat het budget voor de zendgemachtigde kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag, de zogenoemde 2.42-omroepen, komt te vervallen. De regering meent dat nu het budget komt te vervallen, er ook geen goede redenen meer zijn om de genootschappen als omroepinstellingen te handhaven. De systematiek van toekenning van zendtijd en budget aan kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag wordt met deze wet uit de Mediawet geschrapt. Levensbeschouwing blijft onzes inziens echter nadrukkelijk onderdeel van de publieke taak van de landelijke publieke omroep. De positie van levensbeschouwelijke programmering zal volgens de CDA-fractie dan ook een herkenbaar onderdeel moeten zijn van het programmabeleid en tot uitdrukking moeten komen in de beleidsplannen en de eventuele afspraken daarover in prestatieovereenkomsten. In de

schriftelijke beantwoording bevestigde de staatssecretaris dit. Ook lazen we dat de staatssecretaris toezegde dat de -- mede door onze partijgenoot Heerma -- ingediende motie, die vroeg om reservering van 9 miljoen voor levensbeschouwelijke programma's, zal worden uitgevoerd. Daar zijn we blij mee.

Wel zouden we nog graag van de staatssecretaris vernemen of het minder bezuinigen, zoals afgesproken in het laatst gesloten akkoord, ook een positieve invloed heeft op het terrein van het programma-aanbod van de nu nog bestaande 2.42-omroepen.

Het is de bedoeling dat de maatregelen effect krijgen met ingang van de nieuwe erkenningsperiode per 1 januari 2016. Om omroepen alvast de gelegenheid te geven zich hierop voor te bereiden, is inwerkingtreding van deze wet op 1 januari 2014 voorzien.

De CDA-fractie vindt dit een goede wet. Onafhankelijk van welke stappen in de toekomst nog zullen volgen, is deze verandering in ons mediabestel onzes inziens een goede stap.

Verdere bezuinigingen zijn aangekondigd. Nu reageren lijkt niet opportuun, gezien het nogal fluctuerende bedrag. Een toekomstverkenning moet uitwijzen "welke keuzes de publieke omroep moet maken om zijn maatschappelijke functie in de toekomst te kunnen vervullen op een manier dat hij ook daadwerkelijk impact heeft en hoe dat georganiseerd zou moeten worden". We willen het kabinet het volgende meegeven.

De CDA-fractie hecht aan een kwalitatief goede publieke omroep, waarin onze inwoners zich kunnen herkennen. Levensbeschouwing maakt daar onderdeel van uit.

De CDA-fractie kiest voor een publieke omroep die vrij toegankelijk is. Burgers financieren immers al de publieke omroep doordat hun kijk- en luistergeld is opgegaan in een verhoging van de inkomstenbelasting.

De herkenning van mensen in de regionale omroep is groot. De binding met de eigen omgeving maakt dat mensen zich erbij betrokken voelen. De CDA-fractie vindt dit een groot goed.

Bij de beoordeling van toekomstige wijzigingen van de Mediawet zullen wij deze punten steeds meewegen.

Wij wachten de beantwoording door de staatssecretaris af.

*N

De heer **Sörensen** (PVV): Voorzitter. Wiens brood men eet, diens woord men spreekt. Dat is een oude wijsheid. Misschien weet u dat wij het in onze fractie voortdurend hebben over de staatsomroep als wij over de omroepen in Nederland praten. Niet iedereen in ons land beseft dat de media een verlengstuk zijn van de bestaande politieke partijen en derhalve niets anders dan de spreekbuis van het bestaande partijpatriciaat, dat die positie voortdurend gebruikt om de samenleving te bestoken met zijn politieke mening. Want als je, wat nog flink eenzijdig gebeurt, altijd maar naar links kijkt, zie je rechts niet.

Mijn eerste politiek leider zocht vaak de publiciteit, free publicity, en merkte tot zijn verbazing -- ik ben daar getuige van geweest -- dat hij op gigantische wijze werd gedemoniseerd, zoals hij zelf zei. We kennen de afloop. Enkele jaren geleden zag en hoorde ik in een kinderprogramma van de publieke omroep dat mijn huidige politiek leider, Geert Wilders, discrimineert. L'histoire se répète.

Onlangs zag ik in een programma van de NTR een commentator die in Rotterdam uit zijn functie is ontheven in verband met zijn banden met het verschrikkelijke regime in Iran uitleggen hoe goed de profeet Mohammed wel niet is: de meest voortreffelijke mens die ooit geleefd heeft, kinderhuwelijk en massamoord ten spijt. Voor de goede orde, dat was niet bij een moslimomroep maar bij de NTR.

Ik zal stoppen met casuïstiek, want ik ben er zelf regelmatig bij aanwezig geweest en anders zou ik uren bezig zijn. Het is duidelijk dat onze staatsomroep voor mijn fractie een bron van ergernis is. Het is duidelijk dat wij van het hele systeem af willen. Het is een relict uit de periode van verzuiling waarmee wij nog steeds niet hebben afgerekend.

Het is daarom ook dat wij het volkomen eens zijn met de intentie van de wet, dat het allemaal met minder geld kan en dat men effectiever moet gaan opereren.

De heer **Thissen** (GroenLinks): U begon met: wie alleen maar naar links kijkt, ziet rechts nooit. Ik hoorde hier al in de bankjes dat wij nog nooit een linkse meerderheid in Nederland hebben gehad. Dat zal u tot geruststelling strekken; ik streef er misschien op een andere manier nog altijd naar. Ik vind het van belang te weten wat u nu allemaal precies "staatsomroep" noemt. Is dat ook de KRO, de EO, de NCRV, de VARA, de NTR? Legt u dat mij eens uit, want ik snap het niet goed.

De heer **Sörensen** (PVV): Dat zijn die omroepen die afhankelijk zijn van staatsbijdragen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat zijn dus alle omroepen in het publieke omroepbestel?

De heer **Sörensen** (PVV): Ja.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Inclusief de verenigingen die ik net noemde: de NCRV, de TROS, de AVRO?

De heer **Sörensen** (PVV): Ja.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Waarvan akte.

De heer **Sörensen** (PVV): Mag ik u daarvan een voorbeeld geven? De IKON, die toch werkt vanuit een protestants-christelijke achtergrond, heeft als commentator een oud-partijleider van u. Daar kan ik toch niet van zeggen dat hij nu echt een representant is van het protestants-christelijke gedeelte van de Nederlandse bevolking.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Bij mijn weten is hij katholiek. Maar volgens mij moet het daar niet om gaan. U zegt: zo gauw uit de rijkskas geld gaat naar de omroepen in Hilversum, is er per definitie sprake van een staatsomroep. Dat geldt dus ook voor de TROS, de AVRO, de VARA, de NCRV, de KRO.

De heer **Sörensen** (PVV): Ja, dat vinden wij.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Helder.

De heer **Sörensen** (PVV): Wij zijn het dus eens met de intentie van de wet. Het is dan ook jammer dat er van de aangekondigde bezuiniging 50 miljoen afgaat na het crematieakkoord. Het is niet anders dan een onderbouwing van onze stelling dat de omroepen niet anders zijn dan een verlengstuk, c.q. spreekbuis van de bestaande politieke partijen.

Er komen nu drie fusies of samenwerkingsverbanden binnen de bestaande omroepen. Dat zal in de praktijk waarschijnlijk worden een D66-omroep, een PvdA-omroep en een CDA-omroep. Ik zeg het nog een keer: als je altijd maar naar links kijkt, wat dus zelfs de TROS en de AVRO doen, dan zie je rechts niet.

Daarnaast blinken alle omroepen uit in het uitzenden van amusementsprogramma's die wat ons betreft net zo goed door andere, en misschien beter door commerciële omroepen kunnen worden uitgezonden. Daar hoeft echt geen overheidssubsidie naartoe. De meeste musicals en theaterstukken krijgen ook geen subsidie.

Kortom, we vinden de maatregelen -- terug naar drie omroepen die ook nog eens de gelegenheid krijgen om onder de oude naam door te gaan en slechts 50 miljoen extra korting krijgen -- ver onder de maat. Daarom zullen wij tegen de wet stemmen. Uiteraard hebben wij, zoals altijd, een alternatief. Wat de omroepen betreft hoeven wij niet opnieuw het zwarte garen uit te vinden. We kijken slechts naar de Verenigde Staten van Amerika.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik vind de vergelijking met musicals waar geen overheidsgeld naartoe gaat altijd wat problematisch. Ik hoor ook wel eens in de publieke opinie dat André Rieu ook een commercieel bedrijf leidt. Maar alle musici die daar spelen hebben dankzij de centra voor kunstzinnige vorming die met overheidsgeld worden gesticht, de conservatoria, de toneelacademies, die allemaal voor een groot deel uit de rijkspot zijn gefinancierd, wel hun artistieke kwaliteiten kunnen neerzetten waardoor ze op de podia kunnen staan van Joop van den Ende, in het Circustheater of waar dan ook, of in het orkest van André Rieu. Dus de kunsten in dit land en de cultuur, ook al zijn het musicals of ook al is het André Rieu, om over andere grote gezelschappen maar te zwijgen, kunnen niet zonder initiële ondersteuning vanuit de overheid omdat wij het met ons allen van belang vinden dat kunst en cultuurbeleving en -beoefening in dit land kunnen blijven bloeien en groeien.

De heer **Sörensen** (PVV): Wij zijn ook niet tegen conservatoria.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Eigenlijk is wat deze wet beoogt al een voldongen feit en is de behandeling ervan hier in de Eerste Kamer mosterd na de maaltijd. De fusies zijn eigenlijk al onomkeerbaar. Is dit staatsrechtelijk niet wat vreemd of wellicht een probleem? Heeft de Eerste Kamer nog wel de positie om dit wetsvoorstel te blokkeren als zij dat al zou willen?

Aan de andere kant, u kent ons als fractie van GroenLinks. Wij sluiten onze ogen nooit voor de werkelijkheid. Er is inmiddels ook in omroepland draagvlak voor de richting, zij het niet voor de bezuiniging. Dus ook dat is geen reden om dwars te liggen.

Ik wil de staatssecretaris nog wel wat vragen stellen over wat het kabinet uiteindelijk met de publieke omroep beoogt. Het Nederlandse omroepbestel lijkt geen rust te worden gegund. GroenLinks zou ervoor zijn om meerjarige, existentiële garanties te bieden waardoor er niet alleen goed kan worden gebouwd aan publieksbinding en -opbouw, maar waardoor ook programma's duurzaam kunnen worden geborgd. Dat geldt vooral voor de wat lastiger programmering, de experimenten, de avant-garde, de educatieve en inhoudelijke series, de documentaires, of de journalistieke onderzoeksprogramma's.

De centralere rol van de NPO is toegenomen en de inhoudelijke invulling van de programma's en de programmering is aanzienlijk verruimd. We blijven ons er zorgen over maken dat de invloed van de Haagse politiek wel heel groot is. De stelselherzieningen rolden de afgelopen jaren over elkaar heen. De vraag doemt op waartoe al deze veranderingen eigenlijk dienden. Ging en gaat het slechts om bezuinigingen of zit er meer achter?

Wie kijkt naar de rol van de NPO zou kunnen veronderstellen dat het kabinetsbeleid er uiteindelijk op gericht is om één centraal geleide publieke omroep tot stand te brengen. Is dat zo? Waar wij elkaar, kabinet en Kamer, op kunnen vinden, is de gedachte dat niet elke opvatting als vanzelfsprekend haar eigen omroep hoeft te hebben. De beperking tot uiteindelijk maximaal zes omroeporganisaties en twee taakorganisaties -- NOS en NTR -- kunnen wij wel billijken. Dat de zendmachtiging voor kerkgenootschappen en genootschappen op een geestelijke grondslag verdwijnt snappen wij ook, want zij hebben inmiddels onderdak gevonden, dan wel vinden dat, bij andere, op religieuze of humanistische identiteit gebaseerde omroepen. Volgens mij is die aanbieding van onderdak wel geslaagd.

Tegelijkertijd moet met deze nieuwe stelselherziening de belangrijkste verworvenheid behouden blijven, namelijk pluriformiteit. Daarom hebben wij in land WNL, PowNed en alle andere omroepen. Dus er wordt niet alleen naar links gekeken, collega Sörensen. Alleen bakken die er niet zo veel van tot nu toe.

De heer **Sörensen** (PVV): Weet collega Thissen hoeveel zendtijd PowNed en Wakker Nederland hebben in vergelijking met de andere omroepen?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat ligt gewoon aan het ledenaantal. Daar is een heel handig staatje voor. Ik ken het niet uit mijn hoofd, maar als zij zorgen voor veel meer leden, dan hebben ze ook veel meer uitzendrechten. Zo simpel is het in de wereld! Dus blijkbaar zijn er niet zo heel veel kijkers naar de publieke omroep die zich op die programma's zodanig willen organiseren dat ze deze twee omroeporganisaties kunnen helpen aan meer zendtijd. Dus wellicht zijn er toch heel veel mensen in dit land die wat progressievere gedachten hebben dan door deze twee omroeporganisaties worden uitgezonden.

De heer **Sörensen** (PVV): Dat blijkt eerlijk gezegd niet uit de stemmen, maar dat is iets anders. Zou het niet zo kunnen zijn dat het gros van de Nederlanders die publieke omroepen absoluut niet ziet als echte ledenverenigingen? De opkomst op algemene vergaderingen die ze af en toe organiseren is nihil. Vindt u ook niet dat Wakker Nederland dan misschien een truc zou moeten toepassen door alle abonnees van De Telegraaf dan maar gelijk lid te maken van Wakker Nederland? Dan is het de grootste omroep.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Volgens mij kan dat niet, maar ter relativering zeg ik dat de opkomst bij de ledenvergadering van de PVV ook nihil is.

De samenleving is er niet eenvormiger op geworden. Gelukkig maar. Het omroepbestel moet die pluriformiteit wel weerspiegelen. Net als in de jaren twintig van de vorige eeuw kenmerkt de Nederlandse samenleving zich door eenheid in verscheidenheid. De vanzelfsprekende vervolgvraag is dan natuurlijk hoe je dit organiseert. Op die vraag zie ik ook in dit wetsvoorstel geen antwoord van het kabinet. Ik daag de staatssecretaris uit om daarover helderheid te verschaffen.

Maar dat maakt ons als fractie ook wel wat argwanend. Gebrek aan visie is natuurlijk ook een visie, maar ik geloof niet dat de staatssecretaris voor Gods water over Gods akker kiest. Waarvoor kiest hij eigenlijk? Hoe ziet in zijn opvatting de omroep er in 2025 en later uit? Of ziet hij liever dat de omroeporganisaties als aparte entiteiten, als verenigingen, verdwijnen en uitsterven, en dat we dadelijk kunnen spreken van één publieke omroeporganisatie? Een staatsomroep klinkt in dit verband wat gevaarlijk, als ik aan de woorden van mijn voorganger denk. De breedte van de publieke omroep stellen wij hier niet ter discussie. Publieke omroepen dienen in ieder geval een publiek belang door intrigerende documentaires te produceren en uit te zenden, zoals ik daarnet al zei. Door publiek debat te ontketenen en vensters op de wereld open te houden. Voor alle wat gemakkelijker uitzendingen, de grootste gemene deler, hebben wij volgens mij de commerciëlen.

Wil de staatssecretaris er ook met de publieke omroep het debat over aangaan of het nog nodig is om dat gemakkelijke amusement via Nederland 1, 2 en 3 voor allerlei verschillende doelgroepen uit te zenden? Ik snap best dat je mensen naar een zender lokt, maar volgens mij blijven ze echt niet hangen als ze nadat ze Boer Zoekt Vrouw hebben gezien op Nederland daar een heel lastige documentaire van Tegenlicht kunnen zien. Dan gaan ze toch weer over naar een volgend, wellicht wat verstrooiender programma op een van de commerciële zenders.

Mevrouw **Gerkens** (SP): Wij dragen allen als belastingbetaler bij aan de publieke omroep. Moet dan ook niet iedere kijker voor hem of haar iets vinden? De heer Thissen vindt dat in zijn documentaires, maar een ander vindt dat wellicht in een wat gemakkelijker programma.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik bestrijd dat niet. Ik ben ook voor pluriforme programmering. De NOS legt heel veel geld op tafel om bepaalde uitzendrechten voor sport te verwerven, terwijl er tegelijk erg wordt beknibbeld op onderzoeksjournalistieke programma's of op documentaires. Ik ben in zo'n geval ook best bereid om sommige sportwedstrijden op commerciële zenders te bekijken als ik weet dat de publieke omroep daardoor ook wat lastiger programmering kan blijven doen. Dat vind ik voor mezelf geen probleem. Dat is eigenlijk waar ik de staatssecretaris naar vraag. Wat zijn zijn opvattingen hierover?

Mevrouw **Gerkens** (SP): Ik begrijp dat de heer Thissen hiermee zegt dat er een balans moet blijven. Dan maakt het mij niet uit of er ook wat gemakkelijker programma's zijn.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ja, precies. De balans, met name ook in financiële zin.

Jongeren horen ook thuis bij de publieke omroep. We zijn blij dat de staatssecretaris dat in antwoord op vragen van collega Klaver in de Tweede Kamer heeft erkend. Heeft de staatssecretaris daarover ook inmiddels al met de NPO gesproken en wat is op dit punt de nieuwe koers in het beleidsplan en in de ideeën?

De belangrijkste opdracht van de publieke omroep is misschien wel: blijf weg van het grijze midden, durf je nek uit te steken, durf programma's te produceren die misschien geen kaskraker zijn maar die simpelweg moeten worden gemaakt. Die creatieve ruimte moet het kabinet de omroep gunnen. Programma's maken die waarde in zichzelf hebben, die goud waard zijn, terwijl ze geen Ster-geld voor of na het programma opleveren en waarnaar wellicht maar een select publiek kijkt, maar die dan toch waarde in zichzelf hebben.

Daar zit natuurlijk een spanning in omdat het programma-aanbod divers moet zijn en een breed publiek moet kunnen aanspreken, maar ook programmamakers moeten ruimte krijgen om te experimenteren, om fouten te maken, om dingen uit te proberen die wellicht geen publiek bereiken. Daarvan kun je leren om weer nieuwe dingen te maken, om journalistieke onderzoeken te blijven doen. En ook op tijden uitzenden waarop ook

mensen die misschien wat eerder naar bed willen toch kunnen kijken.

Waar wil het kabinet naartoe? Dat is volgens mij toch de kernvraag aan de staatssecretaris. Wil hij uiteindelijk naar een volledig commercieel omroepbestel, naar een bestel met een mix tussen markt en publiek gefinancierde omroepen of juist naar een BBC-model? Ik hoor hierop vandaag graag zijn visie.

Wat is eigenlijk de aard van de publieke omroep? Wat is daarover de opvatting van de staatssecretaris? Hoe verhoudt de publieke omroep zich tot alle andere informatiekanalen en tot de commerciële aanbieders? Voor welke aspecten of doelgroepen is er nu juist specifiek publieke omroep nodig? Dan rijst ook de vraag of die publieke omroep dan wel per se breed moet zijn. Je kunt ook zeggen dat alles wat zich commercieel kan bedruipen naar de commerciëlen mag. Dan zoek je een duidelijker onderscheid. Of je zegt dat de publieke omroep niet per se zelf hoeft uit te zenden maar vooral de productie financiert van kwetsbare programma's via tenders.

Welk model je ook kiest, volgens mij is deze stap in ieder geval een noodzakelijke. Heeft het kabinet een verborgen agenda met de publieke omroep? Publieke omroepen zijn in vorm ledenverenigingen, maar de in dit wetsvoorstel geïntroduceerde maatregelen maken het de publieke omroep ronduit lastig om als vereniging te functioneren. Het wetsvoorstel hinkt op twee gedachten: een open bestel waarin omroepen deel uitmaken van het maatschappelijk middenveld en een sterke identiteit waarbij het aantal leden garant staat voor het maatschappelijk draagvlak, of een zo efficiënt mogelijk bestel met een beperkt aantal professionele organisaties met beperkte mogelijkheden, waarin omroepen samen opdrachten uitvoeren voor netmanagers.

Over geld gesproken. De publieke omroepen moesten al 200 miljoen bezuinigen. Daar kwam aanvankelijk nog eens 100 miljoen bovenop. Dankzij het akkoord dat ik het grabbeltonakkoord heb genoemd en de inzet van D66 is dat laatste bedrag teruggebracht tot 50 miljoen. Hoe gaat die bezuiniging van 50 miljoen er nu precies uitzien, ook in relatie tot de verdiencapaciteit? GroenLinks vond en vindt de publieke media belangrijk genoeg om er geen cent op te willen bezuinigen. Maar als je dan toch bezuinigt, doe het dan goed. Creëer de randvoorwaarden zo dat de kwaliteit ongemoeid blijft. Bestrijd de bureaucratie en behoud succesvolle programma's, anders zijn bezuinigingen ronduit perfide prikkels waarbij alles behalve de programmering buiten schot blijft.

Overigens vindt de fractie van GroenLinks dat de recente acties van de omroepen waarmee zij duidelijk maken dat sommige vaak identiteitsrijke programma's door de bezuinigingen niet meer gemaakt kunnen worden, uiteindelijk vingerwijzigingen naar zichzelf zijn. Het zijn hun eigen keuzes. Het gaat erom dat ook de nieuwe omroepen keuzes maken in wat zij wel en wat zij niet willen uitzenden. Daarbij speelt overigens wel een rol dat hun invloed, dus überhaupt hun eigen keuzemogelijkheid, sterkt beperkt is door de rol van de netmanagers. Het is maar de vraag of die netmanagers zitten te wachten op identiteitsrijke programma's van religieuze of humanistische stromingen en aard. Dat betekent weer dat alleen een omroep met een sterke achterban kan proberen om dat af te dwingen. Het is publieksretoriek waarachter de spanning omroep-netmanager schuilgaat. Hoe gaat zich dat ontwikkelen?

Wij wachten de antwoorden van de staatssecretaris met belangstelling af.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik vind de analyse van de heer Thissen interessant. Hij is voorstander van programma's die iets eigens hebben, waarin een identiteit tot uitdrukking wordt gebracht. In dat opzicht sta ik helemaal naast hem. Eerder in zijn betoog heeft hij gezegd dat het prima is dat de 2.42-omroepen, die nu geen zendmachtiging meer hebben, zich moeten aansluiten bij de zes overblijvende omroepen of bij de NTR. Hun opdracht blijft echter dat waar deze omroepen voor staan, tot uitdrukking moet komen in het publieke bestel. Ik heb dan over een breed palet en niet alleen over de RKK, maar ook over Human, de Boeddhistische Omroep en de Joodse Omroep. Proef ik juist dat de heer Thissen enige zorg heeft of dat geluid straks wel goed genoeg naar voren komt onder de regie van de NPO?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik zie een toenemende en allesbepalende invloed van netmanagers, met name op tijdstippen waarop bepaalde programma's worden uitgezonden. De kijkcijfers zijn een dominante factor bij het bepalen of een programma op een zeker tijdstip kan worden uitgezonden. De vraag is of de identiteitsrijke programma's die voorheen door de 2.42-omroepen werden uitgezonden op goede tijdstippen kunnen worden uitgezonden. Deze programma hebben weliswaar een beperkt bereik, maar het is voor mensen belangrijk om daar kennis van te kunnen nemen. Het maakt mij niet uit of dit programma's zijn van de IKON, de Joodse Omroep, de Islamitische Omroep, de Boeddhistische Omroep, de RKK of Human. Onze vrees is dat dit soort identiteitsrijke programma door de druk van de netmanagers naar de marge van de uitzendtijden wordt geduwd.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Zit u op de lijn dat u vindt dat die omroepen zelf een sterke positie moeten behouden binnen de samenwerking met een van de zes omroepen of bij de NTR om tegen het vervlakkende effect van de NPO opgewassen te zijn? We moeten die omroepen dus sterk houden. Ze hebben nu 9 miljoen gekregen om iets te doen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De meeste van deze omroepen hebben onderdak gevonden bij de zes omroepen of bij de NPO. Volgens mij moeten die omroepverenigingen en de NPO zich sterk maken dat die programma's ook op tijdstippen uitgezonden kunnen worden waarop mensen kennis kunnen blijven nemen van de identiteitsrijke programma's.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Het gaat niet om het tijdstip, maar ook om de mogelijkheid om de eigen identiteit kunnen laten doorklinken op de manier zoals die omroepen dat zelf willen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Daar moeten ze zelf voor knokken binnen de omroeporganisaties waar zij onderdak gevonden hebben.

De heer **Sörensen** (PVV): De heer Thissen heeft het terecht over het handhaven van de eigen programma's door de publieke omroep. Tegelijkertijd heeft hij het ook over het handhaven van succesvolle programma's. Wat zijn in zijn ogen succesvolle programma's? Kijkt hij dan naar de kijkcijfers of naar zijn eigen opvatting?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Kijkcijfers kunnen een element zijn dat op succes wijst. Dat hoeft niet altijd. Succesvol kan ook betekenen dat je jonge televisiemakers een eerste podium biedt voor publieksopbouw en publieksbinding, zoals je in de theaterwereld grote en kleine zalen hebt. Jong talent krijgt eerst een kans op een klein podium. Als deze makers een eigen publiek opbouwen, gaan ze door een naar een groter podium. Ik zeg niet dat dit per se programma's als Tegenlicht of de documentaires van Human moeten zijn. Dat moet u niet uit mijn woorden proeven.

De heer **Sörensen** (PVV): U noemt ook kijkcijfers. Bent u het met mij eens dat een programma met hoge kijkcijfers ook heel aantrekkelijk is voor de commerciële omroepen? Dan hoeft er geen subsidie naartoe.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat is een dilemma. Ik kan mij ook een redenering voorstellen dat je juist op de publieke netten programma's wilt laten zien waar heel veel mensen naar kijken, omdat je mensen op die manier bindt aan het publieke net. Dan kunnen zij zich ook andere programma's van het publieke net eigen maken.

De heer **Sörensen** (PVV): Een soort gedwongen winkelnering dus.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Nee, dat is geen gedwongen winkelnering. Je kunt ervoor kiezen om programma's die sinds jaar en dag heel veel publiek trekken aan de commerciëlen te slijten. Ik daag de staatssecretaris uit om zijn reflecties daarover met ons te delen.

*N

De heer **Knip** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Allereerst dank ik de staatssecretaris voor de uitvoerige beantwoording van de gestelde vragen. Hierdoor kan ik het kort houden en mij geheel richten op de toekomst van de NPO en het advies dat daarover is gevraagd aan de Raad voor Cultuur.

Het is nu volstrekt duidelijk dat het voorliggende wetsvoorstel niet meer is en ook niet kan zijn, dan een tussenstap in een proces van een zich steeds verder moderniserende publieke omroep. De ingrijpende vermindering van het aantal omroepverenigingen die zal leiden tot het 3-3-2-model is weliswaar afgedwongen door vergaande bezuinigingen, maar was ook anderszins onontkoombaar. De verzuiling ligt al lang achter ons en het huidige, op ledenaantallen gebaseerde stelsel heeft zichzelf daarmee ver overleefd.

De consequenties daaruit worden nu getrokken, zij het slechts voor een deel: ledenaantallen zullen nu geen basis meer zijn voor de bekostiging van de publieke omroeporganisaties en hun programma's. Echter, voor de organisatie van de omroep blijven de ledenaantallen uitgangspunt en dat had voor de VVD-fractie niet meer zo gehoeven. Ook zonder voor te sorteren op een eindplaatje zou een verdergaande bundeling van krachten mogelijk zijn geweest.

Hoe het ook zij, in de woorden van de staatssecretaris zelf biedt het voorstel inderdaad wel een basis om later op verantwoorde wijze volgende stappen te zetten. Ik wil mij daarom allereerst richten op de kernvraag zoals die in de memorie van antwoord is geformuleerd en inmiddels ook aan de Raad voor Cultuur is voorgelegd: welke keuzes moet de publieke omroep maken om zijn maatschappelijke functie in de toekomst te vervullen op zo'n manier dat hij ook werkelijk impact heeft en hoe zou dat moeten worden georganiseerd? Vervolgens lijkt in dezelfde memorie van antwoord het legitimiteitsvraagstuk door de regering te worden gepresenteerd als een daarvan afgeleide: hoe kan de publieke omroep in de toekomst vorm geven aan zijn maatschappelijke worteling? Is er een alternatief voor een systeem van leden of kan dit systeem worden gemoderniseerd?

Mijn fractie heeft in eerste, schriftelijke termijn uitdrukkelijk gevraagd naar deze, eerst nu voorliggende probleemstelling die inmiddels naar de Raad voor Cultuur is gestuurd. Immers, de formulering van een probleem is in niet geringe mate bepalend voor het antwoord daarop. De leden van de VVD-fractie vinden het jammer dat de Kamers niet in de gelegenheid zijn gesteld om hun licht te laten schijnen over de adviesaanvraag. Daar was best tijd voor geweest nu in feite advies wordt gevraagd over pas na de komende licentieperiode, dus na 2021, in te voeren verdere moderniseringsmaatregelen.

Zou mijn fractie in de gelegenheid zijn geweest om vooraf commentaar op de adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur te leveren, dan zou dit in ieder geval het volgende zijn geweest. In de eerste plaats bevreemdt ons de geadresseerde. Gevraagd wordt welke keuzes de publieke omroep moet maken en vervolgens hoe de publieke omroep vorm kan geven aan zijn maatschappelijke worteling. Het is toch bij uitstek aan de wetgever om hier keuzes te maken en kaders vast te stellen waarbinnen de publieke omroep dient te opereren, daaronder begrepen een statuut ter waarborging van zijn onafhankelijkheid, zeg ik er maar even bij. Eerder heeft ook de regering in de brief van 6 december 2012 aangegeven dat, met behoud van afstand tot uitvoering en inhoud, de overheid de opdracht, het

takenpakket en het budget van de publieke omroep bepaalt. Het is voor de VVD-fractie belangrijk dat hierover nu geen enkele onduidelijkheid gaat ontstaan. Om maar man en paard te noemen: het is bijvoorbeeld nauwelijks te verwachten dat de omroepen in 2021 zelf de keuze zullen maken om voor de organisatie van de NPO het ledencriterium te verlaten. Mocht de Raad voor Cultuur straks wel in die richting adviseren, dan zal toch echt de wetgever dat vorm moeten geven. Dat alsdan ook heel andere keuzes mogelijk zullen moeten zijn, spreekt voor de VVD vanzelf, maar het is goed dat hier en nu nog eens buiten twijfel te stellen. Zou het daarom niet goed zijn, de Raad voor Cultuur tevens te vragen om in zijn uit te brengen adviezen aan te geven welke wetswijzigingen bij uitvoering van die adviezen nodig zullen zijn? Nogmaals, duidelijkheid op dit punt is voor mijn fractie van groot belang.

Ten tweede: in de adviesaanvraag wordt een aantal randvoorwaarden genoemd. Zo wordt gesteld dat de raad met zijn advies in lijn moet blijven met het huidige mediabeleid, waarin het belangrijkste instrument een publieke omroep is met een brede taakopdracht. Het is de leden van mijn fractie opgevallen dat in de maatschappelijke discussie de begrippen "brede omroep" en "brede toegankelijkheid" in nogal wat verschillende betekenissen lijken te worden gebruikt; hetgeen ook is terug te vinden in de regeringsstukken. Zo is wat betreft de omroep zelve niet altijd helder wat precies met het woord 'breed' wordt bedoeld: gaat het dan over de programmering of over de maatschappelijke worteling, over de toegankelijkheid van het programma-aanbod in het algemeen, of juist over het bereiken van bepaalde groepen mensen?

Bij de gewenste "brede" toegankelijkheid doet zich iets dergelijks voor. Waarover hebben we het hier eigenlijk? Gaat het om een publieke omroep die zorgt voor kwaliteitsimpulsen die de commerciëlen niet leveren en er dus aanvulling nodig is? Of moet het aanbod juist voldoende vlak zijn "omdat de NPO van iedereen" is? Dit laatste werd onlangs in het programma van Pauw en Witteman met zo veel woorden gezegd door de voorzitter van de raad van bestuur van de NPO. Als de opvatting dat de NPO van iedereen is de bovenliggende benadering is, kan mijn fractie zich daarin beslist niet vinden. Immers, in deze redenering kunnen, om maar in de beeldspraak te blijven en weer man en paard te noemen, programma's als Boer Zoekt Vrouw niet worden gemist. De consequentie daarvan is dat dan publiek geld zou blijven worden besteed aan programma's die heel goed, of zelfs beter door andere media kunnen worden gebracht en dat gaat direct ten koste van de kwaliteit van het publieke programma-aanbod. Het standpunt van de VVD hierover is bekend. Kan de staatssecretaris helder en eenduidig aangeven wat bedoeld wordt met begrip "breed" en hoe dit moet worden geïnterpreteerd in het licht van de adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur?

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Ook een woord van welkom namens mijn fractie aan de staatssecretaris.

Structuur en inrichting van de publieke omroep geven vrij goed aan wat voor soort samenleving wij willen zijn: vrij, pluriform, met ruimte voor verschil. Een van de omroepen presenteert zich zelfs met het woord "verschillig". Dit is geen land van eenheidsworsten of keurslijven; dat maakt onze cultuur juist zo boeiend. Dat gevarieerde cultuurleven is iets om te koesteren, niet in de laatste plaats omdat verschilligheid nieuwsgierig maakt en creativiteit uitlokt. De wereld die door de publieke omroep zichtbaar en hoorbaar hoort te worden doorgegeven -- althans zo zou het moeten zijn -- is geen domein van fletse algemeenheid, maar is rijk gevuld met diverse gezichtspunten, uiteenlopende visies, diepere, ook levensbeschouwelijke, oriëntaties die in gezamenlijkheid een rijk beeld geven van wat ons land te bieden heeft. Die opvatting van het "publieke" waarin iedereen zich gehoord en gezien kan weten en dat tegelijkertijd het "gemeenschappelijke" is, moeten we met passie blijven koesteren, wat mijn fractie betreft.

Met dit in ons achterhoofd kijken wij naar dit wetsvoorstel dat een stevige wending gaat geven aan een lang gevoerd debat over de vormgeving van de publieke omroep in Nederland. Het is te verdedigen dat dit debat verder gebracht wordt en dat er stappen worden gezet. Dat het stelsel schaduwzijden heeft in bestuurlijke drukte of inefficiënte verdubbeling van werkzaamheden is evident. Samenwerking brengt winst en misschien ook heel mooie, nieuwe producties. Maar laat dit geen aantasting betekenen van de maatschappelijke verankering van de omroepen. Er zijn tien keer zo veel mensen lid van een omroepvereniging als er lid zijn van een politieke partij. De betrokkenheid bij publieke media is groot. Dat ligt misschien ook wel in de aard van het medium. Daarom onderstreept mijn fractie dat bij de toekomstverkenning het unieke van ons omroepbestel, namelijk de interne en externe pluriformiteit, behouden blijft. Voor ons is dat een conditio sine qua non om op dit spoor verder te gaan. Op dat punt hoor ik graag heldere signalen van de staatssecretaris.

Op drie punten wijkt het voorstel af van wat binnen de ChristenUnie als belangrijke uitgangspunten geldt: 1. Een sterke positie van omroepverenigingen als ledenorganisaties met invloed op de programmering; 2. Een bescheiden rol van de NPO in de programmering en toewijzing van zendtijd; 3. De ruimte voor levensbeschouwelijke inbreng. De vraag is of er zorgvuldig genoeg wordt omgegaan met de positie van ledenomroepen die zich tenslotte hebben verenigd om een bepaald geluid toe te voegen aan het publieke domein.

Allereerst maak ik een aantal opmerkingen over het voorstel zelf, dan over de manier waarop de levensbeschouwelijke inbreng veiliggesteld zou

moeten worden en ten slotte wil ik nog iets vragen over de rol van Europese regelgeving.

Het voorstel voorziet in een reductie van het aantal omroeporganisaties tot zes. Het voorstel wordt gedragen door de sector zelf, maar er zijn natuurlijk haken en ogen. Voortaan zullen dus zes omroeporganisaties de inbreng van omroepverenigingen uitdragen. In de stukken van het kabinet heb ik niet echt een motivatie kunnen vinden voor deze zes; het lijkt op een aangedragen plafonnering die met beide handen wordt aangegrepen. Maar zijn hier ook inhoudelijke criteria? Hebben de zes vakjes ieder een eigen kleur? Zou dat niet moeten? Ik vraag dit omdat de zes overblijvende omroeporganisaties het kanaal moeten gaan vormen voor samenwerking, zowel tussen reeds bestaande omroepverenigingen als met nieuwkomers. Er is al op gewezen dat dit spanningen gaat geven. Iedere omroep, en zeker iedere nieuwe toetreder tot het bestel met minimaal 50.000 leden, zal zich moeten profileren. Wat te denken van aspirant-omroepen die zich gaan invechten bij een van de zes omroeporganisaties? Kan dat en zo ja, hoe wenselijk is dat? Kan de staatssecretaris aangeven hoe hij zijn eigen rol daarin ziet, alles afwegend en na ingewonnen advies? Zou de natuurlijke plaats van een nieuwe omroep niet al op voorhand duidelijk moeten zijn door de zes organisaties nader te definiëren op grond van nadere kenmerken, wellicht identiteitskenmerken?

Een volgend punt betreft de invloed van de omroepverenigingen op de uiteindelijke programmering. Wij hadden het er net al even over. De positie van die verenigingen -- via de zes omroeporganisaties -- lijkt er niet sterker op geworden nu de NPO als samenwerkings- en coördinatieorgaan een groter aandeel krijgt van het totaalbudget en dus een grotere zeggenschap over de uiteindelijke programmering. Dat effect wordt nog eens versterkt door het feit dat er per programmakanaal redacties komen waarvoor de zes omroeporganisaties ieder een lid kunnen aandragen. Dat ene lid kan er natuurlijk niet voor zorgen dat een programma dat een beetje scherper, eigenzinniger en specifieker is dan wat de meerderheid vindt toch wordt uitgezonden. Leidt deze opzet niet tot vervlakking en is dit niet een rem op wat de omroepverenigingen als hun eigenlijke missie zien? Met andere woorden: voor een omroep die nu graag dat ene bijzondere programma wil maken, is er straks geen doorkomen meer aan. Graag hoor ik op dit punt een toelichting van de staatssecretaris.

Beslist niet tot onze vreugde wordt de zendmachtiging voor kerken en levensbeschouwelijke organisaties ingetrokken. De Mediawet biedt hier straks geen grondslag meer voor. Dat ze een zendmachtiging hadden was een vorm van erkenning van de rol die levensbeschouwing, religie speelt in de bezinning op wat zich in de samenleving afspeelt en op het leven in het algemeen. Het pluriforme en verschillige kwam hier nu juist tot uitdrukking en maakt duidelijk waarom er een publieke omroep moet zijn. Betrokken omroepen moeten zich nu voegen bij een van de zes of bij de NTR, en daar meedingen naar zendtijd. In de Tweede Kamer is inmiddels verzekerd dat minimaal 9 miljoen euro beschikbaar blijft voor levensbeschouwelijke programma's, maar de vormgeving ervan is nog onduidelijk. Kan de staatssecretaris hier meer over zeggen inmiddels?

In het Herfstakkoord is de aan de omroepen opgelegde bezuiniging van 100 miljoen met de helft teruggebracht. Kan dit ook leiden tot verzachting van de bezuinigingen op deze omroepen? Deze vraag is ook al door de CDA-fractie gesteld. Zou de bijdrage voor levensbeschouwelijke programma's van 9 naar bijvoorbeeld 12 miljoen kunnen stijgen of kunnen wij terugkeren naar 15 miljoen die Rutte-I hiervoor nog had gereserveerd? Hoe ziet de staatssecretaris de rol van de NPO in het algemeen om het inhoudelijke gat te vullen en aandacht te besteden aan levensbeschouwing en religie in het publieke domein?

Tot slot nog een enkele vraag over het Europese kader, waarnaar voor zover ik kan zien in de schriftelijke voorbereiding niet is gevraagd, maar dat in de gedachtewisseling met de Raad van State apart aandacht kreeg. De middelen die worden toegekend aan de publieke omroep kunnen, als ik het goed zie, volgens Europees recht gezien worden als een compensatie voor het verrichten van een Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB). De raad vraagt zich af of de wet dan niet moet voorzien in het voorschrijven van een aanbestedingsprocedure. Bedoelt de raad dat we op grond van artikel 106 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie te maken kunnen krijgen met de eis dat publieke diensten, zoals die worden verricht door omroeporganisaties, Europees moeten worden aanbesteed? Zou dat kunnen betekenen dat ook Europese omroeporganisaties met leden mee kunnen dingen naar een plaats in ons omroepbestel? Graag krijg ik helderheid op dit punt van de kant van het kabinet, omdat ik het verontrustend nieuws zou vinden als de lezing van de Raad van State klopt. Het kabinet heeft nog niet zo lang geleden aangegeven waar Europa in elk geval niet over zou moeten gaan. Er waren daarbij nog wel enkele andere, kleinere onderwerpen bij betrokken. In elk geval gaat Europa wat onze fractie betreft niet over de vormgeving en inrichting van ons cultuurbeleid, onder meer door middel van de publieke omroep. En dat moet zo blijven.

Wij hebben onze afwegingen nog te maken en zien daarom uit naar de antwoorden van de staatssecretaris.

De heer **Sörensen** (PVV): De heer Kuiper meet het succes van de omroep af aan het aantal leden. Volgens hem is dat tien keer het aantal mensen dat lid is van een politieke partij. Volgens mij is dat 22% van de Nederlandse bevolking.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik heb gezien dat 3,5 miljoen Nederlanders lid zijn van een omroepvereniging. Misschien is ten aanzien van het aantal leden van politieke partijen 350.000 inmiddels zelfs al te veel. Dat weet ik niet.

De heer **Sörensen** (PVV): Ik dacht dat dit aantal wat lager was, maar daar wil ik het verder niet over hebben. Wat denkt u, zijn mensen lid van een omroepvereniging vanwege het omroepblad of vanwege de programmering?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): U stelde die vraag ook al aan collega Thissen. Nee, dat klopt niet. U stelt de vraag nu aan mij. U moet de motieven van de mensen niet beoordelen. Als mensen een omroep willen steunen vanwege het omroepblad, de programma's, de inhoud of wat de omroep naar voren wil brengen, is dat aan hen zelf. Als zij lid willen worden van een omroepvereniging, prima. Blijkbaar doen 3,5 miljoen Nederlanders dat.

De heer **Sörensen** (PVV): Ik zal dit doorgeven aan De Telegraaf, want dat is dan ook te combineren. Bedankt.

De **voorzitter**: We draaien nu even de volgorde van de sprekerslijst om. Eerst krijgt de heer Engels het woord en daarna komt mevrouw Vlietstra. In dit geval heeft dat niets met mijn bril te maken.
**

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Daarmee weet men nog niets en dat laten wij ook zo. Ik waarschuw degenen die meelezen dat ik mijn bijdrage verkort zal uitspreken om daarmee verband houdende redenen.

De fractie van D66 verwelkomt de met dit voorstel voorzichtig ingezette beweging naar een modernisering van het omroepstelsel. Mijn fractie begrijpt dat de omroepen zich inhoudelijk kunnen vinden in het nu voorliggende voorstel en dat is natuurlijk heel plezierig. Het is ons niet ontgaan dat rond het voorstel niettemin wat onrust is ontstaan vanwege de voorgenomen extra bezuinigingscomponent van 100 miljoen bovenop de reeds gerealiseerde bezuiniging van 200 miljoen van het vorige kabinet. Inmiddels is deze bezuiniging in het Herfstakkoord gehalveerd. Mijn fractie acht dit, met de fractie van GroenLinks, een verbetering. Dat verkleint de discrepantie tussen de in dit voorstel gedefinieerde brede publieke omroep in een nieuwe organisatie en het noodzakelijke budget om aan de geformuleerde doelstelling tegemoet te komen. De verdeling van deze 50 miljoen is inmiddels helder.

Mevrouw **Gerkens** (SP): Ik weet dat dit een verbetering is voor uw fractie en voor de fractie van GroenLinks. Ik weet ook dat beide fracties heel graag hadden gewild dat het geen verbetering was maar dat die 100 miljoen van tafel was gegaan. Waarom hebt u daar niet voor gevochten?

De heer **Engels** (D66): Die vraag moet u aan de overkant stellen. Dat hebben wij als fractie natuurlijk niet in de hand gehad. Overigens maak ik nog enkele opmerkingen over het feit dat wij het betreuren dat die bezuiniging niet helemaal van tafel is gegaan. Daar ben ik nu aan toe. Dat er nog steeds 50 miljoen is ingeboekt, achten wij niet onproblematisch, om het heel voorzichtig te zeggen. Het verbaast ons in zijn algemeenheid dat er -- en zeer terecht -- veel draagvlak is voor meer investeringen in het onderwijs, maar dat tegelijkertijd voorbij gegaan wordt aan een kerntaak van de publieke omroep: de permanente educatie van de samenleving. Maar de overgebleven bezuiniging vermindert bijvoorbeeld ook het uitzicht op een vernieuwing van de audiovisuele sector die zich samen met andere creatieve disciplines kan ontwikkelen tot groeisector met hoogwaardige werkgelegenheid in onze economie. Het zet bovendien een verdere druk op de onderscheidende taakopvatting van de publieke omroep als verbindende factor in een aan voortdurende processen van desintegratie onderhevige samenleving. Graag hoor ik hoe de staatssecretaris daartegen aankijkt.

Graag maak nog enkele opmerkingen over de doorontwikkeling van de publieke omroep. Anderen hebben dit ook gedaan en dat is zeer interessant. Ik lever ook graag een bijdrage met mijn vraag of de staatssecretaris hierop wil reflecteren. Mijn fractie hanteert als uitgangspunt voor de toekomst dat er in een gezonde democratie ook een gezonde publieke omroep behoort te zijn. Dat impliceert dat de omroep nooit volledig aan de markt kan worden overgelaten. Anders dan de commerciële omroepen heeft de publieke omroep immers een maatschappelijke opdracht en is om die reden aanbodgestuurd: welke programma's zijn van belang voor consumenten en samenleving? Het primaire doel is dus niet maximale kijk- of luistercijfers.

De publieke omroep heeft uit dien hoofde een brede opdracht: iedereen betaalt mee en dus moet iedereen bereikt worden. Dat vraagt een programmering die voldoet aan de eisen van diversiteit en pluriformiteit. En dat betekent dat de programmapakketten van publieke en commerciële omroepen elkaar deels overlappen. Maar de publieke omroep heeft een aanbod dat de commerciële omroep niet kan of wil maken, zoals kwalitatief hoogwaardige nieuwsvoorzienig, informatie, cultuur, Nederlands drama en het bedienen van kleinere kijkersgroepen. De publieke omroep moet zich tot taak stellen om over de hele linie onderscheidend te zijn: innovatief, brutaal, tegendraads en trendsettend. Dat geldt niet alleen voor cultuur en informatie, maar ook voor entertainment.

Om dit alles te behouden en te waarborgen zijn verdere veranderingen in de structuur van de publieke omroep niet alleen wenselijk, maar zelfs noodzakelijk. In de eerste plaats denken wij dat het over tien jaar niet meer mogelijk zal zijn om een omroepbestel te baseren op ledentallen van omroepverenigingen, of het nu gaat om de bekostiging of de toelating. Vanwege de voortgaande maatschappelijke individualisering en differentiaties zullen de ledentallen snel dalen en zal de omroepgids zijn functie zal verliezen.

De tweede noodzaak voor verandering die wij zien is het door digitalisering substantieel groeiend aanbod van binnen- en buitenlandse

media, denk aan Netflix, FOX, HBO, Google, YouTube. Tevens is er een groeiende concurrentie op de mediamarkt. Dit alles zal van grote invloed blijken te zijn Tegelijkertijd verandert het mediagedrag van consumenten snel en substantieel door toename van het aantal platforms, zoals internet, tablets, video on demand en uitgesteld kijken. Niet dat ik dit zelf allemaal doe, maar het is er wel.

Wil de publieke omroep in al dit mediageweld overeind blijven, dan zal de omroep zich als een solide eenheid, met centrale aansturing moeten gaan manifesteren, al was het maar om herkenbaar en zichtbaar te blijven. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat de rol van omroeporganisatie als schakel tussen buitenproducent en publieke omroep op termijn gaat verdwijnen. Van een open bestel met de mogelijkheid van toetreding zal dan geen sprake meer kunnen zijn. Ook kan bijvoorbeeld de centrale rol van de NPO worden versterkt: de NPO wordt de enige uitgever van het door de samenleving gefinancierde publieke aanbod en heeft daarover de leiding en de uiteindelijke verantwoordelijkheid. Dat vraagt wellicht om de instelling van een breed samengesteld college dat kijkt naar de pluriformiteit en een buffer vormt tussen publieke omroep en politiek.

Het voert veel te ver om dit nu verder uit te werken, maar graag vraag ik de staatssecretaris of en, zo ja, op welke wijze hij en zijn ministerie al bezig zijn met dit type vergezichten. Wil hij ons daarvan deelgenoot maken in de volgende termijn? Dat zou buitengewoon plezierig zijn.

*N

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Voorzitter. De heer Engels kan nu naar het College van Senioren. Dat was de reden om de sprekersvolgorde om te draaien. Ook van mijn kant een hartelijk welkom aan de staatssecretaris. Wij verheugen ons op een goede samenwerking.

We spreken vandaag met de regering over het eerste van drie wijzigingsvoorstellen van de Mediawet 2008, wijzigingen die in de ogen van de regering noodzakelijk zijn om de publieke omroep toekomstbestendig te maken. En als slagroom op de taart ontwikkelt de regering een toekomstvisie, waarvan nog onduidelijk is hoe zij eruit gaat zien en welke gevolgen zij heeft voor de zes plus twee omroeporganisaties, die na aanvaarding van het vandaag voorliggende wetsvoorstel ontstaan.

Na de uitvoerige beantwoording van onze vragen door de staatssecretaris blijft één punt over waarop wij in dit debat in willen gaan, en wel de relatie tussen dit wetsvoorstel en de aangekondigde toekomstvisie. Het lijkt een vreemde volgorde om eerst een aantal ingrijpende wijzigingen door te voeren en pas daarna met een toekomstvisie te komen. Uit het antwoord van de regering op een vraag van de CDA-fractie met betrekking tot dit punt hebben wij begrepen dat de enige reden hiervoor de al eerder besloten taakstelling van 200 miljoen euro is. Uit de memorie van antwoord maken wij verder op dat de regering voorliggend wetsvoorstel ziet als een eerste stap in een verdergaand proces van herstructurering van het publieke bestel.

Op zich is er niets mis mee om regelmatig na te denken over de toekomst, maar als ik de opdracht van de staatssecretaris aan de Raad voor Cultuur lees, kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat die wel erg ruim is geformuleerd. Het lijkt alsof de staatssecretaris de voor 2016 afgesproken extra bezuiniging als hefboom gebruikt om de positie en organisatie van de publieke omroep opnieuw fundamenteel tegen het licht te houden. Is dat zo? Wat maakt het nodig om een zo brede visie op het bestel te ontwikkelen, zo vragen wij ons af. Zeker nu als gevolg van de begrotingsafspraken tussen vijf fracties in de Tweede Kamer de eerder afgesproken bezuiniging geen 100 miljoen euro bedraagt, maar 50 miljoen, waarvan "slechts" 20 miljoen opgebracht dient te worden door de landelijke publieke omroep. Graag hoor ik van de staatssecretaris een reactie op deze observaties. Welke kant wil hij op met de toekomstvisie? Voor alle duidelijkheid: de PvdA hecht zeer aan het voortbestaan van een onafhankelijke pluriforme publieke omroep met een breed aanbod en aan sterke omroepverenigingen die zijn geworteld in de samenleving. Daar hoort ruimte te zijn voor levensbeschouwelijke programma's, maar ook voor sport en amusement. Daarnet noemde de fractie van de VVD het programma Boer Zoekt Vrouw. Naar ons idee past ook zo'n programma prima in de programmering van de publieke omroep.

Wat verstaat de regering onder "de toekomst"? De staatssecretaris lijkt haast te hebben. De Raad voor Cultuur is gevraagd uiterlijk 31 januari 2014 zijn advies aan te bieden en op 1 oktober en 1 december al te komen met tussenrapportages. Wellicht kan de staatssecretaris ons al iets vertellen over de inhoud van de tussenrapportage van 1 oktober jongstleden. Op basis van het advies komt de staatssecretaris dan in het voorjaar met een beleidsagenda voor de publieke omroep en voorstellen om op een verantwoorde wijze uitvoering te geven aan de volgende bezuinigingsopdracht.

De voorgestelde bundeling van omroeporganisaties om de grote en ongewenste versnippering op te heffen, wordt door mijn fractie gesteund. Ook de omroeporganisaties zelf hebben de noodzaak daarvan ingezien en werken hard aan de realisatie van het 3-3-2-model. Het huidige aantal van 21 omroeporganisaties wordt teruggebracht naar 8. Dat is een grote operatie die diep ingrijpt in de organisatie van de publieke omroep en die van alle betrokkenen in de komende jaren veel inspanningen zal vragen om dat tot een succes te maken. Mijn fractie vindt het van groot belang dat de nieuwe omroeporganisaties tijd krijgen die nieuwe werkelijkheid goed neer te zetten. Fuseren en tegelijkertijd een grote bezuiniging realiseren is niet niks. Het vorige week in procedure genomen wetsvoorstel dat de opmaat vormt tot de integratie van de regionale en de landelijke publieke omroep betekent nog een extra opgave. En tegelijkertijd moet de winkel

openblijven en wordt van de publieke omroep verwacht dat hij een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod blijft verzorgen.

Voorzitter: Linthorst

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Om de ingrijpende wijzigingen die het gevolg zijn van het voorliggend wetsvoorstel tot een goede uitvoering te brengen, is naar de mening van mijn fractie tijd nodig. Graag hoor ik van de staatssecretaris of hij het met mij eens is dat in de nieuwe erkenningsperiode (2016-2021) de omroeporganisaties niet met volgende wijzigingen in het bestel geconfronteerd moeten worden. Mijn fractie vindt dat ongewenst.

Om de extra bezuiniging van 20 miljoen per 2016 te realiseren, kan gekeken worden naar het vergroten van de eigen inkomsten, zoals hogere Ster-opbrengsten en hogere opbrengsten uit de contracten met kabelbedrijven. Het in opdracht van de staatssecretaris door BCG vervaardigde rapport laat zien dat hier voldoende mogelijkheden liggen. Voor alle duidelijkheid: dat betekent niet dat mijn fractie zich in alle door BCG genoemde suggesties kan vinden. Zo hebben we grote moeite met het idee om programma's te onderbreken door reclameblokken. Op een later moment komen we hier ongetwijfeld over te spreken.

Tot zover de toekomst. Terug naar vandaag. Mijn fractie kan instemmen met het wetsvoorstel en het daarin vastgelegde 3-3-2-model. Wij hebben er waardering voor dat de publieke omroep zelf de handschoen heeft opgepakt en zijn met de regering van mening dat het verstandig is daarbij in dit wetsvoorstel aan te sluiten.

Wij wachten graag de antwoorden van de staatssecretaris af.

*N

Mevrouw **Gerkens** (SP): Voorzitter. Het medialandschap is compleet aan het veranderen. De komst van internet heeft diepe gaten geslagen in de wijze waarop wij met elkaar communiceren. Van het klassieke zender-ontvangermodel zijn we in een interactieve wereld terechtgekomen waarin de ontvanger ook zender is. We maken zelf het nieuws, sturen foto's in, twitteren lokale en nationale nieuwsfeiten, en worden zelfs gevraagd, verslag te doen. Dit alles natuurlijk gratis en voor niets.

Internet-tv geeft ons de kans, uitzendingen te maken die door de hele wereld bekeken kunnen worden, daar waar het toetreden tot het publieke bestel moeizaam gaat. Ook hier geldt weer, over het algemeen, gratis en voor niets. In dat licht bezien zou je zeggen dat een omroep met relatief eenvoudige middelen hetzelfde zou moeten kunnen produceren.

Maar het is juist deze ontwikkeling die mijn fractie zorgen baart. Sanoma stoot een fors aantal titels af. Diverse uitgeverijen gaan failliet. Online lukt het de traditionele media niet het hoofd boven water te houden en worden veel makers onder druk gezet om tegen belachelijk lage prijzen te werken. In deze omgeving wordt ook stevig bezuinigd op onderzoeksjournalistiek en achtergrondverhalen. Die kosten namelijk tijd en juridische steun, en beide kosten geld. Veel nieuws op internet is oud nieuws, herkauwd nieuws en vaak niet eens gecontroleerd nieuws. Een dergelijke invulling van het begrip media maakt de mensen niet slimmer, maar dommer.

Televisie en radio, zullen ze straks nog wel bestaan? Al jaren kijkt men naar de ontwikkelingen in de interactieve media. Zelf meedoen, tweede scherm, kijken op afroep, niet meer een week wachten op de volgende aflevering van je favoriete serie, het heeft allemaal zijn invloed op de omroepen. Alhoewel het wachten op de favoriete serie altijd wel wat romantiek in zich had.

Maar ik noem ook de ontzuiling, die er voor zorgt dat mensen zich niet snel meer aansluiten bij een omroep, waardoor zij niet alleen hun financiën maar ook hun legitimatie dreigen te verliezen. Die legitimatie is wel van groot belang. De laatste jaren hebben nieuwkomers laten zien dat het publiek vroeg om een andere invulling van de zendtijd. Linkk, BNN en PowNed gaven een frisse invulling aan het publieke omroepbestel. Het is geen slecht streven om deze zich uiteindelijk aan te laten sluiten bij een van de grote omroepverenigingen die nu worden gevormd. Zo kunnen zij ook zorgen voor verdere vernieuwing van de oude omroepen. Maar in dit streven zit wel een spagaat. Wetende dat men zich uiteindelijk moet aansluiten, kan men zich al aanpassen aan de toekomstige partner. Zo wordt vernieuwing lastiger te realiseren.

Ondanks de ontwikkelingen op internet is en blijft televisie een voorname plek in ons leven innemen. Gemiddeld kijken we 15 uur per week tv. Dat is een kwartier meer dan in 2000. Mensen boven 65 kijken het meest: 21 uur per week; jongeren tussen 15 en 24 het minst -- dat hopen we ook, zij moeten vooral buitenspelen -- met minder dan 13 uur per week. In Europa zijn we qua kijkgedrag een middenmoter. Britten, Fransen en Italianen kijken meer en Scandinaviërs minder. Amerika is koploper, met 4 uur per dag tegen 2,25 uur in Nederland.

Ondanks de opkomst van de diverse media-uitingen op internet zijn veel mensen nog steeds voor een groot deel afhankelijk van de tv voor hun algemene informatie over het reilen en zeilen van de wereld en Nederland in het bijzonder. Pluriforme informatieverschaffing is belangrijk voor een pluriforme democratie. Daarom zijn er landen waar subsidie wordt gegeven aan kranten. Bij ons doen we dat met de publieke omroep.

Het fuseren van de omroepen is niet iets waar mijn fractie per definitie onwelwillend tegenover staat. Wel moet dit op steun van de omroepen kunnen rekenen. De omroepen hebben de afgelopen maanden dan ook hard gewerkt om de bezuinigingen op te vangen. Er ligt nu een plan, waar men tevreden over lijkt te zijn. Hiermee zouden de 200 miljoen euro bezuinigingen gehaald kunnen worden. Deze bezuinigingen hebben echter nu al gevolg voor de uitzendingen. Meer herhalingen, meer programma's aankopen en dus

minder maken, zorgen ervoor dat de kijker te maken krijgt met die bezuinigingen. Maar vervolgens komt er nog eens een bezuinigingsronde van 50 miljoen aan. Ik weet het, het Herfstakkoord heeft ervoor gezorgd dat dit geen 100 miljoen werd, maar dan nog is dit een bedrag waarvan men aanzienlijk wat zal merken in de programmering. Als 50 miljoen mogelijk was, waarom dan niet 100 miljoen, vraag ik de partijen die hier een rol in hebben gespeeld.

De publieke omroep ligt eigenlijk al jaren onder vuur. Diverse partijen willen haar marginaliseren, terugbrengen naar minder zenders of minder programma's. Leuk voorbeeld zijn de spotjes van LuckyTV: kom werken bij de NOS. Als u ze niet kent, zoek ze dan eens op. Spelletjes horen daar niet thuis. Talentenjachten of zelfs het voetbal kan naar de commerciëlen toe, zo denkt men. Aan hen vraag ik wie de publieke omroep betaalt. Dat is in de ogen van mijn fractie toch echt de belastingbetaler. Het is onwenselijk dat we een omroepbestel hebben die er alleen voor de elite is, of voor splintergroeperingen in Nederland. Hetzelfde geldt voor die mensen die roepen dat het uitzenden van een opera geldverspilling is. Mijn fractie staat voor een breed aanbod van de publieke omroep, zodat er voor iedere Nederlander iets te vinden is, en waar door een gevarieerd aanbod voor iedere Nederlander iets te ontdekken is.

De oproep om de zendtijd voor reclame meer te gaan gebruiken staat haaks op dit streven. Reclame vraagt om hogere kijkcijfers en hogere kijkcijfers betekent juist een vercommercialisering van het aanbod. Juist als we willen dat de publieke omroep elementair anders is dan de commerciële omroepen, zou men een dergelijke oproep niet moeten doen. Maar nog om een heel andere reden heeft deze oproep me verbaasd. Een van de redenen is dat de geprinte media het zo slecht doen is het teruglopen van de advertentie-inkomsten. Mensen kijken geen reclame meer maar zappen weg. Adverteerders zoeken juist hun heil meer en meer online. Als we een toekomstbestendige omroep willen, moeten we juist niet inzetten op nog meer reclame. Dat is geen toekomstbestendigheid.

De strijd om de kijk- of luistercijfers is niet nieuw. Binnen de omroepen spelen netmanagers hier vaak een belangrijke rol in. Zij beslissen de kleur van de zender. De kleur bepaalt de doelgroep en de doelgroep is van belang voor de adverteerder. Een voorstel om op Radio 1 meer muziek te gaan draaien, illustreert dit exact. Radio 1 is een nieuwszender, een van de weinige die we hebben, en daar speelt muziek geen rol. Wat anders dan de luistercijfers is hier de drijfveer achter? In het verleden heb ik in mijn rol als Tweede Kamerlid al eens gewezen op de vercommercialisering van Radio 3, de zender bij uitstek om het Nederlandse product te promoten maar hier maar mondjesmaat gehoor aan geeft.

Het onevenredig meer korten op het budget van de levensbeschouwelijke omroepen staat ook haaks op de doelstelling van een brede omroep voor iedereen. Kan de staatssecretaris toelichten waarom hij hiervoor kiest?

Daarnaast zouden de omroepen naar andere bronnen van inkomsten moeten kijken. Ook hier maakt mijn fractie zich grote zorgen over. We zagen al dat grote budgetten gespendeerd zijn aan ledenwerfcadeaus en -acties. Gaat er straks dan niet veel geld naar het verkopen van cd'tjes, het organiseren van concerten, het verkopen van tijdschriften of andere taken die niets te maken hebben met de kern van het omroepwezen? Hoe denkt de staatssecretaris hierover?

Ik begon mijn bijdrage met mijn zorg uit te spreken over de kwalitatieve ontwikkeling van de media in dit internettijdperk. Die zorg wordt versterkt door het wegvallen van de wetenschapsredactie bij de VPRO. Als wetenschap een luxeproduct wordt, moeten wij ons eens ernstig achter de oren gaan krabben. Als de wetenschap uit onze publieke omroep verdwijnt is er sprake van ernstige verschraling. En eigenlijk ontkent de staatssecretaris dit ook niet. In de brieven naar de Tweede en Eerste Kamer geeft hij telkens weer aan dat de bezuinigingen niet zonder scherpe keuzes ingevuld kunnen worden. Dat is mooi Nederlands voor "er zullen harde klappen vallen".

In de nota gaat de staatssecretaris in op het debat ten tijde van de fiscalisering van de omroepbijdrage. Destijds was er al de zorg dat de omroep speelbal van de politieke partijen zou worden. Het onafhankelijke functioneren kan onder druk komen te staan, staat in de memorie van toelichting. Maar dan wordt geruststellend gezegd dat er "voldoende wettelijke waarborgen" zijn rond financiële zekerheid en voor een "kwalitatief hoogstaande publieke omroep". Kan de staatssecretaris dit nog hardmaken?

Concluderend. De staatssecretaris loopt met dit wetsvoorstel op de zaken vooruit. De toekomstverkenning ligt er nog niet. Daarmee lijkt het wetsvoorstel niets anders dan een doodgewone bezuinigingsmaatregel.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.10 uur tot 13.45 uur geschorst.

Voorzitter: Broekers-Knol

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als voor het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.
**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie.)

De **voorzitter**: Op verzoek van de fractie van de PvdA heb ik aangewezen de heer Witteveen als lid van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie in plaats van de heer De Vries.
**

*B
!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met de verspreiding van televisie- en radioprogrammakanalen door middel van omroepnetwerken en omroepzenders en de vaststelling van de minimale omvang van het standaardpakket televisie- en radioprogrammakanalen (33426);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden ter uitvoering van Verordening (EU) Nr. 528/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden (33490);

- het wetsvoorstel Verlenging van de zittingsduur van gemeenteraden in gemeenten waarvoor met ingang van 1 januari 2015 een wijziging van de gemeentelijke indeling wordt beoogd (33681);

- het wetsvoorstel Aanpassing van enige wetten op het terrein van het Ministerie van Veiligheid en Justitie teneinde een aantal zelfstandige bestuursorganen onder de werking van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen te brengen (33554);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Kaderwet EZ-subsidies (aanpassing aan de samenvoeging van de voormalige ministeries van Economische Zaken en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) (33656);

- het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 20 april 2012 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Franse Republiek inzake de verwerking in Frankrijk van Nederlandse bestraalde splijtstofelementen (Trb. 2012, 93) (33671).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B
!Mensenhandel!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Implementatie van de richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad inzake voorkoming en bestrijding van mensenhandel, de bescherming van slachtoffers ervan, en ter vervanging kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad (PbEU L 101) (33309).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Veiligheid en Justitie van harte welkom in de Eerste Kamer.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Gelukkig heeft u al uitgebreid aangekondigd waar dit debat over gaat. Ik hoef dat dus niet te herhalen. Mensenhandel wordt terecht aangeduid als moderne slavernij. Ik onderschrijf dan ook van harte de bewoordingen die de minister daarvoor gebruikt heeft in de memorie van antwoord. Het is een schandvlek op onze beschaving dat mensen ook hier hun autonomie kan worden afgepakt en er op hun integriteit kan worden ingebroken.

We behandelen vandaag het wetsvoorstel dat de richtlijn ter bestrijding van de mensenhandel, met de hele definitie die de voorzitter net gegeven heeft, implementeert. Met deze richtlijn komt er meer nadruk op de bescherming van slachtoffers dan met het kaderbesluit gebeurde. Dat kaderbesluit is met de richtlijn komen te vervallen. Op EU-niveau is het besef gegroeid dat een meer integrale benadering van mensenhandel nodig is, zoals preventie en de versterking van de positie van slachtoffers. Met het implementatievoorstel wordt de wettelijke verankering en daarmee de onafhankelijke positie van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen geregeld. Daar is mijn fractie zeer verheugd over. Voor het overige ligt de nadruk echter betrekkelijk veel op de strafrechtelijke benadering. Zo wordt onder andere de definitie van uitbuiting verruimd en worden de strafverzwarende omstandigheden voor mensenhandel verbreed. Wat we niet in het wetsvoorstel terugzien, zijn de bepalingen in de richtlijn over de garantie dat slachtoffers niet zelf worden vervolgd of bestraft en over het voorkomen van secundaire victimisatie bij slachtoffers, onder wie minderjarige slachtoffers. De minister verwijst daarvoor naar de nieuwe Aanwijzing mensenhandel van het OM, maar mijn fractie vraagt zich af of dat voldoende is. Is het niet juist van belang voor de kenbaarheid en rechtszekerheid om deze beginselen ook in de wet of in lagere regelgeving op te nemen? Dat zou ook de aangiftebereidheid kunnen vergroten.

Ik heb onder andere gevraagd of de positie van slachtoffers van mensenhandel wel voldoende geborgd is en of de toegang tot het doen van aangifte en de mogelijkheid van een bedenktijd gegarandeerd zijn. Ook de waarborg van het verblijfsrecht, de huidige B8-regeling, is cruciaal voor de bereidheid tot aangifte en voor de bescherming van slachtoffers. De minister stelt vrij geruststellend dat dat nu allemaal goed geregeld is. Uit onderzoek komen echter enkele knelpunten boven water. Een daarvan is de dominante rol van politie en KMar bij de uitvoering van de B8-regeling. Laat duidelijk zijn: zij doen hun uiterste best om het goed te regelen en zijn erg ontvankelijk voor manieren om hun werkwijze te verbeteren, maar zij beschikken nu eenmaal niet over alle expertise op het gebied van slachtofferschap. De vraag is of de politie zich niet te veel louter concentreert op de aanwezigheid van een aanwijzing van mensenhandel. Onderzoekers pleiten daarom voor een multidisciplinair team dat

slachtoffers eerst tot rust kan brengen en de ruimte biedt om het leven weer enigszins op orde te krijgen. Feitelijk zou naar hun mening standaard een bedenktijd moeten gelden, ook als het gaat om Nederlandse slachtoffers, zodat mensen hun gedachten kunnen ordenen en zich kunnen voorbereiden op een mogelijk strafrechtelijke procedure. Ook met de huidige regeling lijkt de politie zich niet altijd te houden aan de instructies die daarvoor gegeven zijn. De Ombudsman heeft in juli van dit jaar een uitspraak gedaan over een zaak waarin het ging om mensenhandel maar de aangifte daarvan niet werd geaccepteerd. Ik hoor graag een toelichting hierop: kan dit op de een of andere manier nog verbeterd worden zodat de politie die instructies feilloos naleeft?

Een ander punt waarop de dominantie van de politie zich kan wreken, is bij de zogenaamde "kansloze aangifte". Ook als er geen opsporingsindicatie is, kan er nog wel degelijk sprake zijn van slachtofferschap. Toch wordt dan de B8-circulaire beëindigd. Als slachtoffers een artikel-12-procedure starten wanneer het OM besluit om niet te vervolgen, dan dreigen zij tijdens de procedure al te worden uitgezet. Hoe verhoudt zich dat tot hun processueel belang en hun plichten, bijvoorbeeld als zij opgeroepen worden om gehoord te worden? Hoe verhoudt zich dat voorts tot de onomkeerbare risico's die dat met zich meebrengt als wordt besloten dat vervolging wel degelijk noodzakelijk is en bestraffing zal volgen? In de praktijk worden slachtoffers op dat moment niet uitgezet. Waarom niet voldoende neerleggen in regelgeving dat een beklagprocedure leidt tot verblijfsrecht?

Ik kom te spreken over een aantal knelpunten in de opvang. Op dit moment zijn er weinig wachtlijsten meer met betrekking tot de categorale opvang van slachtoffers mensenhandel. De vraag is of dat de realiteit goed weergeeft. De registratie is veranderd. Ik hoor berichten dat er nog altijd mensen niet in de gespecialiseerde opvang terechtkomen waar zij horen. Ik noem als voorbeeld mensen die in een asielprocedure zitten maar in reguliere azc's worden opgevangen en daar een andersoortige verblijfsrechtelijke procedure volgen. Verder hebben niet alle categorieën even makkelijk toegang tot die opvang. Op derdelanders is nadrukkelijk een verwijzingsmechanisme van toepassing. Voor EU-burgers is dat veel minder helder. Ook de circulaire is daarover onduidelijk. Daarin staat dat de opvang en de voorzieningen aan de orde zijn op het moment dat het EU-recht daarin niet voorziet. Kan de minister meer helderheid verschaffen over wanneer dat is en of EU-burgers duidelijk worden gewezen op die toeleiding naar de categorale opvang?

Ook voor Nederlanders is er geen verwijzingsmechanisme. Zij hebben niet alleen geen bedenktijd maar ook niet die gespecialiseerde hulpverlening. Feitelijk valt deze groep vaak tussen wal en schip. Erkent de minister dit en is hij bereid om voor alle categorieën verwijzingsmechanismes op te nemen in de circulaire? Daarmee zou hij ook tegemoetkomen aan de kritiek van de Rapporteur dat een en ander een-op-een lijkt te zijn overgezet maar juist dit soort belangrijke stappenplannen, waaraan uitvoeringsinstanties zich moeten houden, zijn verdwenen met de afgeslankte circulaire. Kunnen die alsnog beter worden opgenomen?

Hoe zit het met de slachtoffers van mensenhandel die zich in de asielprocedure bevinden? De daders verkeren wellicht in het buitenland en mogelijk vindt er dan geen strafrechtelijk onderzoek of vervolging plaats. Zouden deze slachtoffers niet net zo goed toegang moeten hebben tot de gespecialiseerde hulpverlening en opvang en in aanmerking moeten komen voor de verblijfsrechtelijke regelgeving? Zou het doorslaggevende criterium niet veel meer moeten zijn dat iemand slachtoffer is in plaats van of er een mogelijkheid is tot strafrechtelijk onderzoek of opsporing? En ook omgekeerd: worden de mensen die zich hier als slachtoffer van mensenhandel melden, ook gewezen op de mogelijkheid van een asielprocedure? Dat staat als verplichting in artikel 11, lid 6, van deze richtlijn. Wordt daaraan voldaan?

Op de vraag van mijn fractie naar een update van de trendrapportage "Positie van slachtoffers mensenhandel" van 2006 antwoordde de minister dat de Rapporteur Mensenhandel aan permanente monitoring van hun positie doet. Mijn fractie vraagt zich af of dat hetzelfde is als wat wij graag zouden willen zien, namelijk een herhaling van de uitgebreide monitoring die in 2006 heeft plaatsgevonden. De rapporteur kan trends observeren en die opnemen in het rapport, maar dat is iets anders dan de structurele en doorwrochte monitoring die in 2006 is gedaan. Dat is geen taak van de rapporteur. Is de minister bereid om bijvoorbeeld CoMensha op te dragen om de monitor te herhalen?

Slachtoffers die lange tijd hun grenzen hebben verlegd, hebben hulp hard nodig om weer zelfvertrouwen en gevoel voor eigenwaarde terug te winnen. Compensatie opeisen en krijgen van degene die het onrecht heeft aangedaan, helpt daarbij. Een boete, straf of schadevergoeding kan geen leed ongedaan maken, maar wel een rol spelen bij de verwerking. Het komt immers neer op erkenning van het onrecht, van het leed en van de schade die is aangericht. Dat kan bijdragen aan een nieuw perspectief op een leven waarover de slachtoffers zelf weer de regie hebben, in psychologische zin maar ook in materiële zin, bijvoorbeeld als zij scholing of therapie willen volgen in een andere plaats

Het Nederlands strafrecht heeft zich daarin sterk ontwikkeld. In steeds meer strafzaken zien wij voegingen door slachtoffers voor compensatie. Ook rechters erkennen de positie en de rechten van het slachtoffer daarin steeds explicieter. Voor de slachtoffers van mensenhandel is het echter nog te veel braakliggend terrein. De voorschotregeling die enkele jaren geleden is ingevoerd, is een grote verbetering omdat nu de slachtoffers niet langer zelf de dader moeten bewegen tot uitbetalen van de schadevergoeding. Het probleem is echter nog steeds het relatief kleine aantal slachtoffers dat zich voegt in strafprocedures. Ondanks een toename in

de afgelopen jaren, betreft het nog steeds slechts 30% van de slachtoffers van mensenhandel.

Een van de oorzaken daarvan is dat slachtoffers moeilijk hun weg vinden in de verschillende mogelijkheden voor schadevergoeding. De voorlichting zal dus beter en in een vroeger stadium moeten plaatsvinden. Daar ligt natuurlijk ook een grote rol voor opsporingsdiensten en het OM. Uit recent onderzoek blijkt echter dat opsporingsambtenaren soms te eenzijdig gericht zijn op het opsporingsbelang en het slachtoffer vooral als getuige benaderen. Is de minister hiervan op de hoogte en kan hij toezeggen dat politie en OM slachtoffers voortaan al bij het eerste contact wijzen op de mogelijkheid van het indienen van een vordering in het strafproces en dat zij slachtoffers doorverwijzen naar een gespecialiseerde advocaat? Zij kunnen dan zorgen voor een goede belangenbehartiging en nagaan of een civiele procedure gevoerd kan worden, bijvoorbeeld in gevallen waarin het niet tot strafvervolging komt. Is de minister bereid om bij een geplande controle- of opsporingsactie de hulpverlenersorganisatie FairWork te betrekken, zodat die onmiddellijk slachtoffers effectief kan voorlichten en de weg kan wijzen?

Gratis rechtsbijstand voor alle slachtoffers van mensenhandel zorgt in elk geval voor geen extra drempel om een beroep te doen op procesondersteuning. Momenteel is dat wel goed geregeld voor slachtoffers van seksuele uitbuiting, maar niet voor alle andere slachtoffers van mensenhandel, bijvoorbeeld in het kader van arbeidsuitbuiting. Is de minister bereid om dit onderscheid op te heffen? Kan hij de toezegging doen dat de gratis rechtsbijstand aan slachtoffers ook met de op handen zijnde kortingen op de gefinancierde rechtshulp onaangetast blijft?

Ook in zaken waarin nu wel gevoegd wordt, blijkt het echter voor slachtoffers lastig om de compensatie te krijgen waar zij recht op hebben gelet op de omvang van de dwangarbeid die zij hebben moeten verrichten. Mijn fractie is geporteerd van enkele voorstellen die FairWork onlangs deed, namelijk om de pluk-ze-regeling ten goede te laten komen van slachtoffers en te waarborgen dat opgelegde boetes aan mensenhandelaren niet ten koste gaan van het uitbetalen van achterstallig loon. Als de boete wordt geïnd, zou die opbrengst moeten worden aangewend ter compensatie van het slachtoffer. Deze maatregelen lijken mij relatief eenvoudig uitvoerbaar. Deelt de minister mijn mening en is hij bereid om ermee aan de slag te gaan?

Een laatste aspect betreft het medisch onderzoek bij slachtoffers van mensenhandel, noodzakelijk voor de identificatie van slachtoffers in zowel de strafprocedure als een mogelijke asielprocedure of de B8-procedure. Wordt er medisch onderzoek gedaan bij slachtoffers, bijvoorbeeld om fysiek of psychisch letsel vast te stellen, en zo ja, door wie, in welk stadium en hoe wordt de uitkomst gewogen? Gebeurt dit conform de normen van het Istanboel Protocol? Dat protocol geeft richtlijnen voor de wijze en omstandigheden van het horen van slachtoffers, het opstellen van het medisch advies en het beoordelen van het verband tussen het letsel en de gebeurtenissen, in dit geval de mensenhandel.

Ik kijk uit naar de beantwoording van mijn vragen.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. De SP-fractie dankt de minister voor de uitvoerige beantwoording van de vragen. Desondanks vragen wij ons af of de "absolute prioriteit" die dit kabinet zegt te geven aan mensenhandel op een effectieve manier vorm wordt gegeven.

Als wij vandaag instemmen met de implementatie van deze richtlijn, is dat een belangrijk moment in het opbouwen van een effectieve, multidisciplinaire aanpak van mensenhandel, de moderne slavernij, waarmee mensenlevens worden vernietigd en de beschaving wordt aangetast. Wij zijn blij dat, acht jaar nadat in Warschau in het kader van de Raad van Europa het verdrag inzake de bestrijding van mensenhandel tot stand kwam, nu de daarop gebaseerde richtlijn van de Europese Unie in Nederlands recht wordt omgezet. Wel vragen wij ons af waarom dit proces zo lang heeft moeten duren. Wij deden er vijf jaar over om het Verdrag van Warschau te ratificeren. Deze richtlijn had officieel al dit voorjaar moeten worden geïmplementeerd.

Wij spreken over een regeling die een effectief beleid van bescherming, vervolging en preventie overal in Europa mogelijk moet maken om de verschrikkingen van mensenhandel te lijf te kunnen gaan. Snelle ratificatie van verdragen van de Raad van Europa en snelle implementatie van richtlijnen van de Europese Unie zijn enerzijds van belang voor ons zelf, maar kunnen anderzijds een aanmoediging vormen voor anderen om snel en effectief van woorden tot daden over te gaan. Kan de minister uitleggen waarom het zo lang heeft geduurd en hoe hij zich voorstelt om in de toekomst sneller te opereren? Mijn fractie wijst in dit verband op het niet nakomen van de belofte van het kabinet om nog dit jaar het Verdrag van Istanboel te ratificeren. Als wij die belofte waren nagekomen, hadden wij bij de eersten kunnen horen en daarmee hadden wij anderen kunnen aanmoedigen om ook hun goedkeuring aan het verdrag te hechten. Natuurlijk heeft goed werk tijd nodig, maar vooral ook prioriteit. Mijn fractie ziet de prioriteit niet altijd bij de regering aanwezig. Dat is ook het geval bij de implementatie van deze richtlijn en de daarmee gepaard gaande aanpak van mensenhandel.

Over de effectiviteit heb ik een aantal vragen. Wij zouden bijvoorbeeld graag een reactie ontvangen op het rapport van INTERVICT, het instituut voor victimologie van Tilburg University. In dat rapport wordt geconstateerd dat slachtoffers van mensenhandel eerst een hulpverleningstraject in zouden moeten voordat ze worden ondervraagd door de politie. De vaststelling of iemand slachtoffer is, zou niet door de politie moeten gebeuren maar door een team van deskundige hulpverleners,

tolken en rechercheurs, die in eerste instantie gericht zijn op crisisopvang en hulpverlening. Dat zal ertoe bijdragen, aldus de onderzoekers, dat meer daders worden opgespoord, omdat veel slachtoffers die informatie nu niet durven te geven. De onderzoekers geven nog meer bruikbare tips, die ik vanwege de tijd niet noem, maar waarop een reactie niet zou misstaan.

Ook zijn wij geïnteresseerd in de resultaten van de pilot "Kansloze aangiften B9". Deze pilot heeft tot doel om aangiften van mensenhandel met geen tot weinig opsporingsindicaties van vreemdelingen met een B9-vergunning sneller dan voorheen af te handelen. Ik weet dat het tegenwoordig een B8-vergunning heet, maar toen was het een B9-vergunning. Dit lijkt in tegenspraak met de bevindingen van het onderzoek van INTERVICT, dat juist ervoor pleit om meer tijd te nemen waardoor ook meer bruikbare opsporingsindicaties zouden kunnen worden gegenereerd. Graag krijg ik hier een reactie op.

Daarnaast doet de casus van de Soedanese asielzoekster -- ook die is al genoemd -- waarvoor de Nationale ombudsman aandacht vroeg in zijn nieuwsbrief vermoeden dat bij de politie en het Openbaar Ministerie beduchtheid voor misbruik van de toenmalige B9-regeling, thans B8-regeling, soms zwaarder weegt dan de vervolging van mensenhandel. Er was immers een klachtbehandeling nodig, zowel bij de politie als bij het Openbaar Ministerie, om de aangifte opgenomen te krijgen. Daarnaast werd het strafbare feit ten onrechte als huiselijk geweld omschreven, met het gevolg dat mevrouw geen aanspraak kon maken op een tijdelijke verblijfsvergunning op grond van de B9-regeling. Ook het feit dat een WODC-onderzoek is gevraagd naar onder andere misbruik van die verblijfsregeling wijst in dezelfde richting. Dit onderzoek door Regioplan zou na de zomer afgerond worden. Graag zouden wij over de uitkomsten van de pilot "Kansloze aangiften" en over het WODC-onderzoek naar misbruik van de B9-regeling geïnformeerd worden.

Met betrekking tot de opvang van minderjarige slachtoffers stelt de minister dat zeker zal worden gesteld dat aan het beschermingsregime zoals dat wordt vereist door de richtlijn geen afbreuk zal worden gedaan in de nieuwe Jeugdwet. Kan hij aangeven op welke bepalingen in de nieuwe wet hij doelt? Is het in het nieuwe stelsel niet aan de gemeente om haar prioriteiten te bepalen? Hoe denkt de minister te waarborgen dat iedere gemeente zal voldoen aan de vereisten van de artikelen 13, 14, 15 en 16 van de richtlijn?

Met betrekking tot alleenstaande minderjarige vreemdelingen heeft onder andere de SP-fractie in deze Kamer -- de fracties van GroenLinks van de PvdA hebben zich hierbij aangesloten -- reeds eerder met de minister de degens gekruist. Hij blijft bij zijn in zichzelf tegenstrijdige standpunt dat slechts wanneer opvang door ouders of familie niet mogelijk blijkt, de kinderen naar opvanghuizen in de landen van herkomst worden gestuurd. Hij is van mening dat het feit dat van de 40 à 50 minderjarigen die daarheen zijn gestuurd er slechts één ooit in zo'n opvanghuis is aangekomen, betekent dat de kinderen door familie zijn opgehaald. Is de minister het met ons eens dat een kind dat onbegeleid in Nederland aankomt in beginsel aangemerkt dient te worden als slachtoffer van mensenhandel? Zo ja, is hij het met ons eens dat de kans dat een minderjarige die op het vliegtuig is gezet naar zijn land van herkomst met het adres van het opvanghuis in zijn zak en daar niet aankomt, wordt opgehaald door een mensenhandelaar groter is dan de kans dat hij opgehaald is door familie die, zo stelt de minister, na deugdelijk onderzoek niet te vinden bleek? Is de minister het met ons eens dat dit scenario waarbij een kind voor de tweede maal slachtoffer wordt van een mensenhandelaar zo ernstig is dat onderzoek daarnaar moet plaats vinden? Is hij het met ons eens dat het doorgaan met de voorbereidingen voor een derde terugkeerhuis, namelijk in Afghanistan, onverantwoord is zolang we niet weten waar die kinderen na terugkeer blijven nu zij niet volgens plan in die opvanghuizen aankomen? Is het de minister bekend dat mensenrechtencommissaris Hammarberg van de Raad van Europa benadrukt heeft dat de ervaring leert dat kinderen grote veiligheidsrisico's lopen wanneer zij worden uitgezet naar zulke onveilige landen? Is de minister van oordeel dat terugsturen zonder individuele beoordeling of dit in het belang van het kind is, strookt met onder andere artikel 3 van het Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind? Wij verwijzen nogmaals naar het rapport van Unicef van mei 2012 "Return of separated children to return houses in countries of origin" en naar het position paper van Defence for Children Nederland van april 2010.

De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen heeft, evenals de SP in het voorlopig verslag, aangedrongen op strafbaarstelling van de gebruiker van een seksuele dienst, als hij redelijkerwijs kan vermoeden dat de sekswerker minderjarig is of daartoe gedwongen wordt. De minister heeft in zijn antwoord stilgestaan bij de bewijsproblematiek. Deze wordt uiteraard door ons onderkend. De minister is echter niet ingegaan op een aantal concrete vragen. Ik herhaal deze daarom nog even. Als een klant vermoedt dat de prostituee jonger is dan 18 jaar of als hij aan de uitspraak hoort dat betrokkene geen van origine Nederlandse is, mag hij dan vragen naar de legitimatie van betrokkene? Wij nemen aan van wel. Betrokkene is niet verplicht deze te laten zien, maar als zij dat niet wil dan zou dat ook een teken kunnen zijn. De legitimatie zou aanleiding kunnen zijn om bij geboorte in een bepaald buitenland door te vragen. Het komt ons voor dat het goed zou zijn als degene die gebruik wil maken van de diensten van een prostituee zich ervan bewust is dat hij een verantwoordelijkheid heeft met betrekking tot te jonge of onvrijwillig opererende sekswerkers. Voor de bewustmaking van die verantwoordelijkheid zou strafbaarstelling onzes inziens een goed signaal kunnen zijn. Wil de minister daar nog eens op ingaan?

Wij zijn benieuwd naar de antwoorden van de minister.

*N

De heer **Witteveen** (PvdA): Voorzitter. Alleen een Europese aanpak van mensenhandel en de daarmee verbonden vormen van criminaliteit en uitbuiting kan op den duur succesvol zijn. In het kader daarvan constateert de PvdA-fractie dat het voorliggende wetsvoorstel ter implementatie van de richtlijn een stap vooruit is op een lange weg. Het wetsvoorstel heeft dan ook onze steun, maar wij hopen op verdere vooruitgang en daarvoor is noodzakelijk dat binnen Nederland het beleid goed wordt georganiseerd en uitgevoerd. Onze vragen tijdens de schriftelijke voorbereiding hadden hoofdzakelijk daarop betrekking. Inmiddels beschikken we over de negende rapportage van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen en dat geeft de gelegenheid onze vragen nog wat verder toe te spitsen.

Er is tot nu toe, ook in dit huis, veel aandacht besteed aan mensenhandel in relatie tot prostitutie. We zullen het daar hopelijk binnenkort verder over kunnen hebben als de minister met zijn novelle voor de Prostitutiewet komt. De Europese richtlijn en de wet die voorligt, hebben een bredere strekking. De rapporteur bespreekt een reeks van risicosectoren, waaronder de champignonkwekerij, de aspergeteelt, de Chinese horeca, de toiletbranche langs snelwegen, de transportsector en de binnenvaart. Ook wordt melding gemaakt van vormen van uitbuiting die met mensenhandel samenhangen, zoals gedwongen bedelarij en gedwongen verkoop van straatkranten. Het is een bonte lijst.

Hebben al deze gevallen iets gemeen? De rapporteur noemt de drie D's: dirty, dangerous, degrading work. Misstanden worden gesignaleerd in arbeidsintensieve productieprocessen waarin laagbetaalde arbeidskrachten eenvoudig werk verrichten, vaak niet zichtbaar voor de buitenwereld. Uitbuiting vindt daar plaats waar de uitbuiter zich gemakkelijk aan sociale controle en toezicht door de overheid kan onttrekken. De slachtoffers zijn kwetsbaar, omdat zij vaak niet geïntegreerd zijn in de samenleving en geen sociale steun ontvangen vanuit onze participatiesamenleving. Het moge duidelijk zijn dat de diversiteit van sectoren en situaties opsporing en handhaving van de wetgeving sterk bemoeilijken. Om die reden dringt mijn fractie dan ook in dit debat, net als in het debat over de Prostitutiewet, aan op een goede organisatie en samenwerking tussen de verschillende instanties die bij de uitvoering van het beleid en bij de hulp aan slachtoffers een rol spelen.

De rapporteur bepleit de ontwikkeling van een nationaal verwijzingsmechanisme, een document waarin alle werk- en procesafspraken zijn opgenomen ten aanzien van de bescherming van slachtoffers. Dit nieuwe mechanisme zou effectieve samenwerking tussen de instanties sterk verbeteren, meent zij. Hoe denkt de minister over dit voorstel? Is hij van mening dat bij dit nieuwe mechanisme ook de verbinding kan worden gelegd tussen alle instanties, van politie tot zorginstellingen, die over gegevens beschikken die relevant zijn voor mensenhandel en daaraan gerelateerde criminaliteit en uitbuiting? En is een nationaal verwijzingsmechanisme mogelijk dat in overeenstemming is met de eisen voor bescherming van de privacy? Of hebben we hier te maken met een tragische keuze tussen meer veiligheid en hulp versus meer privacybescherming?

Komen er voldoende mensenhandelzaken voor de rechter? Met andere woorden: hoe effectief is de ketenbenadering nu op het punt van de bestraffing en de hopelijk afschrikkende werking die daarvan uitgaat? De minister komt met cijfers die een gunstige ontwikkeling te zien geven. De totale aantallen dagvaardingen en veroordelingen zijn gestegen. Is dat ook het geval voor de nieuwe of minder opgemerkte vormen van mensenhandel waar de rapporteur van rept?

De minister zelf wijst op cijfers van de Inspectie SZW, die in absolute zin bescheiden lijken: elf opsporingsonderzoeken naar arbeidsuitbuiting, vier ontnemingsonderzoeken. In het rapport van de rapporteur lees ik echter op pagina 97: "Een bijkomende negatieve ontwikkeling is de afname van het aantal zaken dat voor de rechter is gebracht. Ondanks het oplopend aantal afgeronde en bij het OM ingezonden onderzoeken in de afgelopen jaren werd in 2012 slechts in één zaak in eerste aanleg uitspraak gedaan." Zij noemt dit een teleurstellende ontwikkeling. Heeft de minister de stand van zaken wellicht te rooskleurig voorgesteld? De PvdA-fractie wil graag een toelichting horen op de door de rapporteur geschetste ontwikkeling. Hoe kan het zijn dat een grotere prioriteit in het beleid en meer beschikbare menskracht geen beter beeld opleveren? Bij deze teleurstellend lage score wat betreft de berechting van mensenhandelzaken rijst ook de vraag of hier geen verbetering te bereiken is aan het begin van de keten door het voor de slachtoffers van mensenhandel gemakkelijker te maken om aangifte te doen. Hoe erger hun uitbuiting en onmondigheid, hoe geringer immers de kans dat zij tot aangifte kunnen overgaan. Is hier vanuit de overheid meer hulp en ondersteuning te bieden? De fractie van GroenLinks heeft hierover net een aantal pertinente vragen gesteld, waarbij wij ons graag aansluiten.

De bescherming van slachtoffers kan alleen effectief zijn als opsporing en zorg op elkaar aansluiten. Ook over dat onderwerp is de minister optimistisch. De rapporteur signaleert dat er inderdaad veel bereikt is in de RIEC's en Veiligheidshuizen, maar wijst op de inwerkingtreding van een nieuw convenant waardoor de zorgfunctionaris binnen RIEC-verband niet meer meepraat met de andere instanties, terwijl dit binnen de Veiligheidshuizen wel mogelijk is. Hoe beoordeelt de minister dit verschil in aanpak en kan hij bevorderen dat deze discrepantie wordt opgeheven?

Wij wachten de antwoorden van de minister met belangstelling af.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Vandaag spreken wij opnieuw over mensenhandel, ditmaal in het kader van de implementatie van een richtlijn voor een Europabrede aanpak van mensenhandel. Een vorm van Europese samenwerking waarvan wij als ChristenUnie warm worden, dat mag ook wel eens gezegd worden in dit huis. De aanpak van mensenhandel vraagt een sterke gezamenlijke Europese en internationale routekaart. Jaarlijks worden over het Europese continent onvoorstelbare aantallen mensen verhandeld als waren het consumptiegoederen. Een groot deel van hen belandt in de prostitutie. Dat grote onrecht klaagt ons allen aan en vraagt om moedige nationale wetgeving.

Mijn fractie is er niet meteen van overtuigd dat hier vandaag dergelijke moedige wetgeving voorligt. Misschien verwachten we ook te veel van wetgeving die "slechts" beoogt een richtlijn te implementeren. Laat ik vooropstellen dat we blij zijn met de stappen die wel worden gezet. We juichen de aanscherpingen rond de strafrechtelijke aanpak van mensenhandel toe en zijn verheugd over de uniformering van de aanpak in Europa. Dat laat onverlet dat op een aantal punten wat ruimer recht had kunnen worden gedaan aan de richtlijn.

Mijn fractie denkt daarbij in de eerste plaats aan artikel 18, lid 4, van de richtlijn. Dat artikel schrijft voor dat Nederland overweegt om klanten van gedwongen dienstverlening, zoals prostitutie, strafbaar te stellen. De Nationaal Rapporteur Mensenhandel heeft de minister op grond daarvan op het hart gedrukt om de implementatie van deze richtlijn aan te grijpen om de strafbaarstelling van de "klant" van een prostituee, die weet dat hij met een slachtoffer van mensenhandel te maken heeft, te regelen. De minister ziet daarvan af en wel op grond van door hem verwachte handhavingsproblemen. De enkele regels die hij daaraan wijdt in de memorie van toelichting, vind ik geen recht doen aan de verplichting uit de richtlijn om strafbaarstelling van de "klant" in overweging te nemen. We zouden van de minister graag alsnog uitgebreider inzicht krijgen in de door hem gemaakte afweging met betrekking tot de strafbaarheid van "klanten". De ChristenUnie-fractie is er voorstander van dat snel stappen worden gezet om een dergelijke strafbaarheid te verwezenlijken. Daar gaat gelijk ook een krachtige signaalwerking van uit.

Hierop aansluitend een vraag naar aanleiding van de wat gehavende toestand van het wetsvoorstel regulering prostitutie, na een memorabel debat daarover in dit huis kort voor het zomerreces. De minister gaf eerder in reactie op de vraag naar strafbaarstelling van de klant aan dat hij de wijze van strafbaarstelling van de klant in het wetsvoorstel regulering prostitutie beschouwt als invulling van dat artikel 18, vierde lid van de richtlijn. Maar juist deze strafbaarstelling staat nu op de tocht, omdat zij is verbonden met de registratieplicht die zoals bekend op bezwaren stuitte in dit huis. Is daarmee niet alsnog de noodzaak ontstaan om te komen met een wetsvoorstel dat dit regelt? Graag een reactie van de minister.

Een ander punt dan, ook met een relatie tot het wetsvoorstel regulering prostitutie. De richtlijn vraagt om van mensenhandel met een bijzonder kwetsbaar slachtoffer een gekwalificeerd delict te maken, waaronder alle slachtoffers tot achttien jaar zijn begrepen. In het wetsvoorstel regulering prostitutie is echter sprake van een leeftijdsgrens van 21 jaar met betrekking tot prostitutie. Het lijkt dus in de rede te liggen het minimumvereiste uit de richtlijn op te rekken. De minister heeft daarover in de Tweede Kamer gezegd dat de rechter de ruimte heeft om ook in de groep van 18 tot 21 jaar van een bijzonder kwetsbaar slachtoffer te spreken. Mogen wij deze opmerking zo verstaan dat na aanname van de leeftijdsgrens alle prostituees in deze groep vallen? Zo niet, lag het dan toch niet voor de hand in dit wetsvoorstel bij de verhoging naar 21 jaar aan te sluiten? De minister heeft aan de overkant al aangegeven daarvoor "zeer open" te staan. We horen hem die open houding graag concreet maken en kijken uit naar een reactie op dit punt.

Onze fractie hecht zeer aan een integrale aanpak van mensenhandel, waarbij het aanpakken van daders, het opvangen van slachtoffers en het helpen voorkomen van mensenhandel centraal staan. In het kader van artikel 18 van de richtlijn horen we graag wat er nog allemaal zal worden gedaan aan de daar gevraagde preventie, met een streep onder dat laatste woord. Dit is immers een kernonderdeel van de bestrijdingsketen. En wat mijn fractie betreft vraagt ook de zorg voor slachtoffers van mensenhandel meer aandacht. Vallen goede uitstapprogramma's en andere hulptrajecten met goede aansluiting naar de reguliere opvang ook niet onder het bereik van de door de richtlijn gevraagde verbetering van de bescherming van de positie van slachtoffers van mensenhandel? En zo ja, moet op dat punt het gaspedaal dan niet voluit worden ingedrukt? Wat gaat de minister daarvoor doen?

Mensenhandel is mensonterend. De overheid mag als hoeder van publieke gerechtigheid niet zwijgen over deze moderne slavernij. En dat doet ze ook niet. Als straks de Europees afgesproken stappen zijn gezet, is moedige nationale vervolgwetgeving nodig. Ik heb daar een aantal gedachten voor aangereikt en kijk uit naar het verdere debat daarover met de minister.

*N

De heer **Reynaers** (PVV): Voorzitter. Voor ons ligt een wetsvoorstel ter implementatie van een Europese richtlijn. De fractie van de Partij voor de Vrijheid weet dan hoe laat het is. Een richtlijn betekent immers dat Brussel weer eens een set regels heeft bedacht en van de EU-lidstaten verlangt dat die regels in nationale wetgeving worden omgezet. Iets wat Nederland -- hoe kan het ook anders -- steeds zonder morren doet. Het maakt niet uit waar de richtlijn over gaat, het maakt niet uit of de richtlijn voor ons land goed of

slecht uitpakt of ver genoeg gaat: Brussel dicteert en Nederland implementeert.

Maar wat daarvan ook zij, er ligt wel een wetsvoorstel en vanzelfsprekend zal mijn fractie dat op de eigen merites beoordelen. En het mag gezegd, met dit wetsvoorstel kan mijn fractie zonder problemen instemmen. Mensenhandel is een ernstig misdrijf. Mensenhandel maakt personen tot objecten, gebruiksvoorwerpen die naar believen gebruikt en misbruikt kunnen worden. Deze verregaande inbreuk op de menselijke waardigheid dient dan ook met kracht en overtuiging bestreden te worden, nationaal en internationaal. Het zal geen verrassing zijn dat voor de PVV-fractie het primaat nationaal ligt.

Het is goed om te constateren dat Nederland de eigen wetgeving al behoorlijk op orde had. De meerwaarde van de aan dit wetsvoorstel voorafgaande richtlijn kan dan ook worden betwijfeld, wat vanzelfsprekend niets afdoet aan het belang van de individuele bepalingen daarvan. De PVV-fractie onderschrijft het belang van streng straffen en effectieve opsporing in het algemeen, maar des temeer waar het een ernstig delict als mensenhandel betreft. Ook de wijze waarop de positie van slachtoffers is vormgegeven kan op onze instemming rekenen, al is daarbij altijd verbetering mogelijk.

Hoe prettig het ook is om te constateren dat de te implementeren richtlijn in wezen niet zo veel verandert, moet toch ook opgemerkt worden dat dit bij nader inzien ook het teleurstellende van dit wetsvoorstel is. De vraag is namelijk: gaan we hier de oorlog tegen mensenhandelaars mee winnen? Mijn fractie meent van niet. Wat de PVV-fractie betreft staat of valt een succesvolle aanpak van mensenhandel met voldoende opsporingscapaciteit, waar mogelijk het sluiten van de Nederlandse grens, een goede bewaking van de buitengrenzen van de EU -- kennelijk zijn die zo lek als een mandje -- en, last but not least, het herinvoeren van grenscontroles. Wij menen dat ook dat wellicht veel effectiever is dan een set nieuwe wetgeving. Mijn collega in de Tweede Kamer heeft hier reeds naar gevraagd, maar uit de Kamerstukken viel niet op te maken waarom hier niet serieus naar gekeken is. Dat was echter precies de vraag van mijn collega. Graag verneem ik daarom van de minister alsnog waarom dergelijke wellicht zeer effectieve maatregelen niet zijn toegepast.

De **voorzitter**: Wenst een van de leden in eerste termijn nog het woord? Dat is niet het geval.
**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Wet inrichting landelijk gebied!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet inrichting landelijk gebied (decentralisatie investeringsbudget) (33441).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Economische Zaken van harte welkom in de Eerste Kamer.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Flierman** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie heeft uiteraard met veel belangstelling kennisgenomen van de antwoorden van de regering op haar vragen, en van de verdere documentatie die we de afgelopen tijd hebben ontvangen, waaronder het Natuurpact. Met het voorliggende wetsvoorstel wordt een nieuwe stap gezet in een proces van herverkaveling van verantwoordelijkheden tussen het Rijk en de provincies ten aanzien van de ontwikkeling van het landelijk gebied, en met name natuur. In algemene zin is het een interessant voorbeeld van het denken over de taakverdeling tussen overheden, in dit geval Rijk en provincies. Daarom willen we in dit debat vooral bij dat thema iets nader stilstaan.

De huidige Wet inrichting landelijk gebied (WILG) is in 2007 tot stand gekomen en voorzag in een ontwikkeling van natuur op lange termijn, waarbij in een cyclus van zeven jaar tussen Rijk en provincies afspraken werden gemaakt over de te bereiken doelen en de beschikbare middelen. Partijen waren via convenanten nauw aan elkaar gekoppeld. Het was een situatie die nu als hybride wordt omschreven. Enkele jaren later, bij het aantreden van het kabinet-Rutte I, toen er fors moest worden bezuinigd, werd dit systeem weer op de helling gezet. Het kabinet wilde de eigen rol beperken tot het nakomen van internationale verplichtingen, en verder alle verantwoordelijkheden aan de provincies overdragen, onder het motto "je gaat erover of je gaat er niet over". Tegelijk zou de eigen budgettaire inzet van het kabinet fors worden beperkt. Het voorliggende voorstel tot wijziging van de Wilg komt uit die koerswijziging voort. Het huidige kabinet zet de behandeling voort, maar heeft wel weer extra geld, 200 miljoen euro, vrijgemaakt, en sluit een Natuurpact met provincies. Daarmee lijkt de wederzijdse omarming, voorheen als hybride afgewezen, weer hersteld te worden.

Het regeerakkoord van het huidige kabinet is ook op dit punt onduidelijk. Enerzijds is sprake van de wens om fors te decentraliseren en tot een "duidelijke afbakening van taken en verantwoordelijkheden" te komen. Anderzijds rekent het Rijk zich op het gebied van de natuur verantwoordelijk voor "kaders en ambities", terwijl de provincies "verantwoordelijk voor het invullen en uitvoeren van het beleid" zijn. Dat alles roept voor ons de vraag op hoe we hier nu naar moeten kijken.

Dat de regering zich verantwoordelijk voelt voor het naleven van internationale verplichtingen vinden we logisch. Maar vindt de regering nu dat de provincies overigens verantwoordelijk zijn, waarbij het Rijk hooguit enkele kaders formuleert? In sommige passages menen we dat te lezen. Op blz. 5 van de memorie van toelichting staat bijvoorbeeld letterlijk: "Het Rijk beperkt zich tot het stellen van kaders op grond van internationale verplichtingen". Dat is wat ons betreft prima, duidelijk. "Gebiedsgericht beleid wordt autonoom provinciaal beleid", luidt de kop boven één van de paragrafen in de memorie van toelichting. Dat vind ik ook heel goed. Op blz. 22 in de memorie van toelichting wordt daaraan toegevoegd dat het Rijk verantwoordelijk blijft voor de algemene wettelijke kaders, zoals in milieu- of natuurwetgeving opgenomen. Dat is al een zekere uitbreiding van de kaderstellende taak, maar die is nog begrijpelijk. Misschien kan de staatssecretaris nog eens bevestigen dat dit de juiste uitleg is.

Maar daarop ben ik nog niet helemaal gerust. In de memorie van antwoord aan de Kamer wordt de kaderstellende taak niet alleen gepreciseerd op onze vragen, maar ook uitgebreid. Naast wettelijke kaders worden ook bovenprovinciale belangen en beleidskaders in algemene zin als redenen voor sturing door het Rijk geïntroduceerd. Wat bedoelt de staatssecretaris met die beleidskaders eigenlijk? Dat horen wij graag van haar.

Op andere plaatsen lijkt de regering zich een nog meer sturende rol aan te meten. Dat blijkt alleen al uit het feit dat er extra geld is vrijgemaakt, want geld is en blijft een fantastisch stuurmiddel. Wie betaalt, bepaalt. Maar weinig instituties durven geld te weigeren om daarmee de eigen handelingsvrijheid te behouden, en provincies zijn in dat opzicht geen uitzondering. De middelen worden dan ook grotendeels beleidsrijk verdeeld, waarmee de staatssecretaris dus stevig aan het sturen slaat. Afgezien van de financiële impuls lezen we in verschillende passages dat de regering voor zichzelf een aanmerkelijk inhoudelijker rol ziet dan die van bepaler van algemene kaders. In de nota naar aanleiding van het verslag staat dat de regering conform het regeerakkoord verantwoordelijk is voor de kaders en ambities en dat de provincies verantwoordelijk zijn voor het invullen en uitvoeren van het beleid. Dat klinkt toch al heel anders. Hier zijn de provincies neergezet als uitvoerder en niet meer als beleidsbepaler.

Volgens de memorie van antwoord voor deze Kamer gaan Rijk en provincies samen afspraken maken over kaders en ambities. De staatssecretaris zet enthousiast haar beleid uiteen. Sturing, zo zegt ze, geschiedt onder meer met een natuurvisie, een bestuursakkoord met afspraken met provincies en een beleidsmatige hoofdlijnennotitie. De recente brief over het natuurpact sluit hierop aan. In gloedvolle woorden worden de plannen van de staatssecretaris beschreven en het woord "ambitie", in enkel of meervoud, komt zo ongeveer in elke tweede zin voor. Dat is wel iets heel anders dan een rol die zich beperkt tot het stellen van kaders die voortvloeien uit internationale verplichtingen. De provincies lijken weer vooral uitvoerder van ambities van de regering. Hoewel, ik citeer nog maar eens uit de brief: "Het is mijn ambitie om gezamenlijk met provincies en maatschappelijke partijen de natuur in Nederland duurzaam te versterken." Die laatstgenoemde mogen nu dus ook meedoen. Daarmee zijn we toch weer uitgekomen in een hybride constructie. Je zou haast zeggen: hoe recenter het document, hoe ambitieuzer de staatssecretaris. Gelukkig hebben we geen tweede schriftelijke ronde ingezet, want dan zouden de provincies waarschijnlijk weggeschreven zijn.

Dat brengt ons tot de centrale vraag hoe de regering nu naar dit beleidsveld kijkt. Is het de verantwoordelijkheid van een medeoverheid, en stelt de regering zich terughoudend op en beperkt zij haar ambities tot het bewaken van internationale afspraken, of heeft zij in de persoon van de staatssecretaris wel degelijk ambitie, en zelfs veel? Nu is het voor een politicus natuurlijk altijd lastig om te zeggen dat hij of zij geen ambitie heeft ten aanzien van de eigen portefeuille, zeker als je bent opgegroeid met de gedachte van de maakbare samenleving, maar een beperking van ambities op dit punt zou voor het land zowel in bestuurlijke als financiële zin weleens heel goed kunnen zijn. Vorige week, bij de algemene politieke beschouwingen, kwam dit beleidsveld ook al ter sprake, onder andere in de inbreng van collega Holdijk. We horen graag hoe de staatssecretaris dit ziet.

In het verlengde hiervan willen wij ook het thema van de consistentie van de overheid nog aan de orde stellen. Volgens de regering is deze beleidsontwikkeling een logische trend, maar wij betwijfelen dat toch enigszins. De sturingsfilosofie op dit gebied is in een tijdsbestek van nog geen tien jaar drie keer veranderd van omhelzend, naar gescheiden, naar weer een beetje en nu naar steeds meer omhelzen. Dat kun je toch niet bestendig noemen? De staatssecretaris verwacht dat de huidige ontwikkeling duurzaam zal zijn, maar hoe waarborgt zij dat? Zeker gezien haar ambities zou je aan die continuïteit nog wel kunnen twijfelen. We horen op dit punt graag de reactie van de staatssecretaris.

Dat de provincies er niet gerust op zijn, leid ik onder andere af uit hun wens om de ambtelijke capaciteit die met hun aandeel in dit beleidsveld is gemoeid, over te nemen en niet achter te laten in een gezamenlijke organisatie, zoals de staatssecretaris graag wilde. Zij honoreert de wens van de provincies. Dat siert haar, maar ze had het liever anders gezien. Eén centrale gecombineerde organisatie is inderdaad altijd handig als je veel ambities hebt en in de toekomst de verantwoordelijkheden mogelijk weer anders wilt regelen. Er blijven overigens nog heel wat mensen op rijksniveau werkzaam op dit gebied. We zouden graag nog de visie van de staatssecretaris horen op de omvang en het takenpakket van haar deel van de organisatie.

Als we vanuit het oogpunt van consistentie, een heldere taakafbakening en een scherpe blik op de beperkte financiële ruimte van het huidige kabinet naar de voorstellen kijken, zou de

stringente lijn van de vorige staatssecretaris, eventueel met de nodige ruimte om aangegane verplichtingen correct af te handelen, nog niet eens zo gek zijn. Dat kan de regering nog een flinke besparing opleveren.

De Reconstructiewet concentratiegebieden kan op grond van het voorliggende wetsontwerp worden ingetrokken. Kan de staatssecretaris al aangeven wanneer dat zal gebeuren? Verder zijn we benieuwd naar de evaluatie van die wet en zijn we vooral benieuwd of de doelstellingen van die wet bereikt zijn. De stukken waarnaar de staatssecretaris in de memorie van antwoord verwijst, zijn een positief getoonzette tussentijdse evaluatie en een fraaie kleurenbrochure. Dat zegt ons niets over het uiteindelijk bereiken van doelstellingen. Juist op dat punt zou het, tien jaar na invoering, wel interessant zijn om de balans op te maken. De Reconstructiewet concentratiegebieden is met name ingevoerd om de complexe problematiek die samenhing met intensieve varkenshouderij, in een aantal gebieden in ons land aan te pakken, bijvoorbeeld door onderscheid te maken in extensiverings-, verwevings- en concentratiegebieden. De rijksoverheid zag destijds nadrukkelijk een verantwoordelijkheid voor zichzelf bij de aanpak van de problematiek. Als de wet kan worden ingetrokken, is het probleem dan opgelost? Of wordt dit verder aan de provincies overgelaten, wellicht zonder nationale kaders en ambities? We zouden ook op dit punt nog graag een meer inhoudelijke reactie van de staatssecretaris krijgen. Wij wachten haar antwoorden dan ook met veel belangstelling af.

*N

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Mevrouw de voorzitter. Het voorliggende wetsvoorstel is een stap in de goede richting, maar de fractie van de PVV zou graag over enkele punten wat meer duidelijkheid willen hebben.

Met het voorliggende wetsvoorstel komt de uitvoering van de inrichting van het landelijk gebied geheel bij de provincies te liggen. Provincies krijgen hiervoor een decentrale uitkering, die via het Provinciefonds verstrekt wordt. Omdat deze financiële middelen niet meer in de vorm van een specifieke uitkering verstrekt zullen worden, hebben de provincies zelf de keuze hoe zij deze middelen inzetten om het natuurbeleid uit te voeren. Uiteraard moeten zij wel rekening houden met de internationale verplichtingen die Nederland heeft. In het Bestuursakkoord Natuur is vastgelegd dat het Rijk verantwoordelijk is voor het voldoen aan internationale verplichtingen op het vlak van biodiversiteit en water.

Voordat het bestuursakkoord werd afgesloten was er sprake van dat de provincies een specifieke uitkering zouden ontvangen vanuit het ILG, oftewel het Investeringsbudget Landelijk Gebied. Dit budget beslaat een periode van zeven jaar en loopt van 2007 tot en met 2013. Na deze periode zou er een definitieve afrekening plaatsvinden. Voormalig staatssecretaris Bleeker had het voornemen om een bezuiniging van 600 miljoen door te voeren op dit budget, met als gevolg dat de hoogte van het ILG verlaagd zou worden. Als gevolg hiervan wordt de periode van zeven jaar in twee delen geknipt en wel op 1 januari 2011. Voor de periode vanaf 1 januari 2007 tot 1 januari 2011 vindt er een afrekening plaats voor de geleverde prestaties op basis van een reëel normkostenniveau en wordt uitgegaan van de werkelijke bestedingen.

Een van de grootste opgaven die de provincies moeten uitvoeren, is de realisatie van de ehs, de ecologische hoofdstructuur. Het is a hell of a job om een fiks aantal aangesloten hectaren natuur aan te leggen. Het gaat dan niet enkel om aankopen en inrichten, maar ook om het beheer. Aan het totaal hangt een kostenplaatje van enkele miljarden. Daarnaast is het verwerven van de gronden door middel van aankoop of via het grond-voor-grondprincipe voor het controlerende politieke bestuur niet inzichtelijk. Provincies geven opdracht aan de DLG, de Dienst Landelijk Gebied, voor het aankopen van gronden. Deze gronden worden aangekocht en worden op naam gezet van het BBL, het Bureau Beheer Landbouwgronden. De provincies betalen aan de DLG en houden een vordering op de DLG op basis van het aankoopbedrag van de betreffende grond. Op een bepaald moment worden de aangekochte gronden doorgeleverd. Veelal gaat het om kostbare landbouwgronden die omgezet worden naar goedkopere natuurgronden. Er zal dan ook een functieverandering van de grond plaatsvinden. Het aankopen van landbouwgronden voor de realisatie van de ehs heeft tot gevolg gehad dat de grondprijzen behoorlijk zijn gestegen. Dat geldt ook voor bos- en natuurgronden. De vraag is voor welke prijs de gronden doorgeleverd worden. Uitgangspunt is dat vervreemding geschiedt tegen de marktwaarde van de natuurgrond. Maar voor welke prijs staat de door te leveren grond in de boeken bij het BBL en de DLG? Het is zeker dat er een verschil zal zijn tussen de oorspronkelijke aankoopprijs en de doorleverprijs. Welke instantie gaat het verlies of de winst verwerken? Kan de staatssecretaris dit ook nader toelichten?

De provinciale Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap, de SKNL, geeft vergoeding voor de inrichting van nieuwe natuurgebieden en compensatie voor het vermogensverlies dat optreedt door functieverandering naar natuur. De provincies zullen beperkt middelen ter beschikking stellen voor deze subsidieregeling. Voor functieverandering stellen de provincies gezamenlijk 4,7 miljoen beschikbaar. De vraag is of dat voldoende is. En zijn de financiële aspecten van invloed op de snelheid van de functieverandering? En in hoeverre heeft het EMU-saldo invloed op de doorlevering? Wij krijgen hierop graag een reactie van de staatssecretaris.

Daarnaast rest nog de vraag of deze subsidieverstrekking wel voldoet aan het daarvoor door de Europese Commissie goedgekeurde subsidiekader, waarin het beginsel van gelijkberechtiging eveneens is verankerd. Op de

achtergrond speelt namelijk mee dat verschillende particulieren zich verenigd hebben in de Vereniging Gelijkberechting Grondbezitters, die zich bij de Europese Commissie heeft beklaagd over de ongelijke berechtiging van de Terrein Beheer Organisaties (TBO's) en particuliere grondbezitters. Vervolgens heeft het Europese Hof van Justitie in een vergelijkbare zaak die zich afspeelde in Duitsland, geoordeeld dat de overdracht van natuurgronden onder de marktprijs aan natuurbeheerders staatssteun is. Natuurbeheer heeft op zichzelf een uitsluitend maatschappelijk karakter, maar er is sprake van staatssteun als deze steun ten goede kan komen aan economische activiteiten van natuurbeheerders.

Het lijkt erop dat niets het oordeel in de weg staat dat de in het verleden verstrekte subsidies aan de TBO's niet verenigbaar zijn met de regels met betrekking tot staatsteun. De vraag aan de staatssecretaris is dan ook of deze vorm van subsidieverstrekking is voorgelegd aan de Europese Commissie en hoe de Europese Commissie oordeelt over de Nederlandse situatie. En wat zouden de gevolgen zijn indien het Hof een negatief oordeel velt? Is daar duidelijkheid over?

Bij navraag op provinciaal niveau bleek dat de DLG niet in staat was om een overzicht aan te leveren van de aangekochte gronden voor de provincie, met de bijbehorende aankoop- en taxatiewaarde. Dat is hoogst opmerkelijk. Zowel het BBL als de DLG voert toch een administratie? En hoe zit het dan met het Kadaster? Het Kadaster koopt niet alleen gronden aan voor de provincie, maar bijvoorbeeld ook voor het Rijk. Al die gronden komen op naam van het BBL te staan. Alles wordt op één hoop gegooid en het is niet inzichtelijk welke instantie de financiën heeft verstrekt aan een bepaald perceel. De algemeen directeur van de DLG is ook de directeur van het BBL, een zelfstandig bestuursorgaan met een eigen rechtspersoonlijkheid, waarvan de enige statutaire medewerker de directeur van het BBL is. De PVV-fractie kan zich niet voorstellen dat de directeur van het BBL en de DLG niet weet waar zij mee bezig is. Het BBL moet toch ieder jaar een jaarverslag en een rekening en verantwoording aanleveren, waarin een totaaloverzicht is te vinden van de grondtransacties en de daarmee gemoeide investeringen? Kan de staatssecretaris duidelijkheid verschaffen in dezen?

Het lijkt er sterk op dat er geen koppeling is tussen de aangekochte percelen grond en de betaler. Deelt de staatssecretaris de stelling dat het gewenst is dat deze koppeling aanwezig en inzichtelijk moet zijn? Graag een reactie van de staatssecretaris.

De afrekening over de periode 2007 tot en met 2011 vindt plaats op basis van gewaarmerkte accountantsverklaringen en een beoordeling van de prestaties door het Comité van Toezicht ILG. Volgens de afgesproken prestaties zou dat over een bedrag gaan van 2,014 miljard euro, maar 40% van de oorspronkelijke bijdrage is niet besteed. Dat is ruim 805 miljoen. Kan de staatssecretaris aangeven wat er met die onbestede 40% gebeurd is? Hebben de provincies dit bedrag nog in reserve of is dit aan andere zaken besteed? En in hoeverre komen de provincies in de knel met de wet HOF? Kan de staatssecretaris hier enige toelichting op geven?

Dan het Comité van Toezicht ILG. In hoeverre is dit comité onafhankelijk? In dit comité zijn onder anderen een voormalig directeur van de DLG en de secretaris van de Grondbank RZG Zuidplas benoemd.

Voor de periode vanaf 1 januari 2011 tot 1 januari 2014 zal er sprake zijn van een decentrale uitkering. Volgens de memorie van toelichting is de hoogte van deze decentrale uitkering het oorspronkelijke Investeringsbudget Landelijk Gebied minus de kosten van de afwikkeling van de periode tot en met 2010 minus de bezuinigingen. Mijn vraag aan de staatssecretaris is of dat nog steeds juist is. Ik stel deze vraag omdat de voorschotten die voor het jaar 2011 verstrekt zijn en die omgezet zijn in een definitieve uitkering zonder specifieke voorwaarden, al ruim 225 miljoen hoger zijn dan de oorspronkelijke voorschotten.

De controle en het afleggen van de verantwoording betreffende het ILG, met de daarbij behorende prestaties, worden teruggebracht naar één bestuurslaag, de provincie. Momenteel vindt de controle nog plaats binnen de Staten-Generaal en de Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten zullen in de toekomst alleen verantwoording afleggen aan de Provinciale Staten. Dat de provincie meer verantwoordelijkheid krijgt betreffende de inrichting van het landelijk gebied, is een goede zaak. Het realiseren van de ehs is een complexe zaak en op provinciaal niveau is men het beste op de hoogte van de lokale situatie.

Op het gebied van de controlerende taak ligt er een zwakte. De Provinciale Staten kunnen hun controlerende taak alleen uitvoeren als zij beschikken over tijdig aangeleverde en volledige informatie. Daar schort het in de praktijk nog weleens aan. Stukken worden regelmatig op de avond voor een plenair debat aangeleverd. Zoals ik al eerder heb gezegd, was het bijvoorbeeld niet mogelijk om een overzicht van de aangekochte gronden door de DLG aangeleverd te krijgen. Daar er door middel van dit wetsvoorstel gekozen wordt voor een volledige decentralisatie, zullen controle, verantwoording en bijsturing alleen plaatsvinden op provinciaal niveau. Alleen als de Provinciale Staten tijdig en volledig geïnformeerd worden, kunnen zij de controlerende taak juist uitvoeren en om bijsturing vragen. Is de staatssecretaris het eens met deze stelling?

Dan zijn er nog de FES-projecten. De ILG-bestuursovereenkomsten bevatten hier specifieke afspraken over. De FES-projecten worden uiterlijk op 1 januari 2014 gedecentraliseerd. De voorschotten die zijn verstrekt tot en met 2010 en die daadwerkelijk aan de projecten zijn besteed, worden meegenomen in de afrekening over de periode van 2007 tot en met 2010. De resterende middelen komen via de decentrale uitkering tot uitbetaling in de jaren 2012 en 2013, mits de provincie heeft ingestemd met het vervallen van de ILG-bestuursovereenkomst 2007-2013. De door het Rijk aangegane verplichtingen jegens derden,

bijvoorbeeld gemeenten en waterschappen, worden overgedragen aan de provincies. FES-projecten worden dan ook toegevoegd en opgenomen in de lijst van verplichtingen. In de jaren 2007 tot en met 2010 is een deel van de voorschotten van het ILG, bestemd voor de FES-projecten, niet besteed aan de afgesproken doelen. Bij een aantal provincies is gebleken dat er een tekort is. Dit tekort bedraagt voor alle provincies samen 126 miljoen euro. Geen nood echter: het Rijk geeft een cadeautje van 88 miljoen. Waarom worden provincies niet gehouden aan de afspraken? Op deze manier komt het huishoudboekje van de Staat toch nooit op orde? Waarom dit cadeautje? De staatssecretaris heeft aangegeven dat er enige financiële ruimte is ontstaan bij de leenfaciliteit en de garantieregeling voor grondverwerving door TBO's. En er is enige ruimte omdat de voorschotten van het Investeringsbudget Landelijk Gebied in de periode van 2007 tot en met 2010 niet geheel zijn besteed. Maar dit laatste zou toch tot uitkering komen in de periode van 2011 tot en met 2013? De vraag aan de staatssecretaris is dan ook of een deel van de 88 miljoen wordt verrekend met de decentrale uitkering over de periode van 2011 tot en met 2013. Of is dit een extra toegift?

Dit wetsvoorstel heeft ook gevolgen voor diverse uitvoeringsdiensten. Vanaf 1 januari 2015 zijn de provincies verantwoordelijk voor het provinciaal aandeel in de Dienst Landelijk Gebied. Zij nemen 400 fte over. De bijbehorende middelen, 41 miljoen, worden aan het Provinciefonds toegevoegd. Zijn de bijbehorende 41 miljoen geoormerkt? Graag een reactie van de staatssecretaris.

In verband met de herijkte ehs is een akkoord gesloten met de provincies betreffende de ontwikkelopgave met een inzet van 17.000 hectare grond ten behoeve van verwerving van gronden en de verandering van de functie van gronden ten behoeve van natuur. Ook wordt 40.000 hectare grond ingericht als natuur. Let op: de provincies hebben enkel de inspanningsverplichting om dit te realiseren; de bijbehorende financiële middelen lopen via het Provinciefonds en zijn niet geoormerkt.

Ter beperking van de zogenoemde planologische schaduwwerking is in het Bestuursakkoord Natuur afgesproken dat de herijkte ecologische hoofdstructuur op 1 juli 2013 door de provincies zal zijn begrensd in een provinciale verordening op grond van artikel 4.1 van de Wet ruimtelijke ordening. Dit is echter achterhaald. Tijdens de behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer gaf de staatssecretaris aan dat de provincies op basis van de hoofdlijnennotitie de ehs opnieuw zullen begrenzen. Tot dan blijft de schaduwwerking aanwezig.

Dit heeft invloed op diverse activiteiten. Vooral de boeren hebben hier hinder van. Niet alleen wordt er veel hinder veroorzaakt door de schaduwwerking, maar ook door de bijbehorende ecologische verbindingszones, die vaak over boerenland lopen. Men moet zich voorstellen dat er een das over je grond trekt en zich gaat vestigen op je akker. De boer heeft dan een probleem, want een dassenburcht is beschermd en de boer kan die grond niet meer inzetten voor zijn bedrijf. Voor de boeren is het dan ook van belang dat er zo snel mogelijk duidelijkheid komt over de begrenzing van de herijkte ehs. Kan de staatssecretaris aangeven wanneer deze definitief is? Is zij bereid om de provincies aan te sporen deze begrenzing zo spoedig mogelijk vast te stellen? Graag een reactie.

Het Rijk vertegenwoordigt Nederland in internationaal verband en is verantwoordelijk voor de nakoming van internationale verplichtingen. De vraag is of wij wel op de juiste weg zijn. De Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd dat het huidige controle- en verantwoordingsarrangement bij de besteding van het investeringsbudget voor het landelijke gebied nog onvoldoende waarborgen bevat. Hij verwijst naar de constatering van het Comité van Toezicht ILG dat de informatievoorziening ontoereikend is om de prestaties in geld en in kwantiteit op eenvoudige wijze in verband te brengen met gebieden en projecten. Een andere bevinding is dat deze ontoereikend is om de bijdrage aan overkoepelende rijksdoelstellingen op het vlak van biodiversiteit, natuurontwikkeling en verbetering van de landbouwstructuur zichtbaar te maken.

Met andere woorden, er worden miljarden gepompt in de inrichting van het landelijk gebied, maar het is niet inzichtelijk waaraan die middelen worden besteed, wat er gerealiseerd is en wat het nog gaat kosten. Het is een black box, die rammelt van de miljarden. Wat draagt het bij aan de internationale verplichtingen? Hoe hard zijn deze internationale verplichtingen?

Op grond van Europese richtlijnen heeft Nederland de verplichting om op lange termijn zorg te dragen voor een gunstige staat van instandhouding voor te beschermen planten en diersoorten en habitattypen. Zoals bekend moet de PVV-fractie niets hebben van Europese dictaten en zou zij deze het liefst prullemanderen. Daarom is mijn vraag: hoe hard is deze verplichting, daar er geen jaartal aan is gekoppeld? De doelen van de Kaderrichtlijn Water moeten in 2027 gerealiseerd zijn. De vraag is ook hoe hard deze doelen zijn, daar Nederland eventueel in 2021 tot een doelverlaging zou kunnen komen. Kan de staatssecretaris dit nader toelichten?

De provincies zullen gaan rapporteren aan het Rijk op basis van de verplichtingen in de Vogel- en Habitatrichtlijn, maar er worden geen consequenties verbonden aan de geleverde prestaties. De provincies krijgen altijd de volledige vergoeding via de afrekening van hun prestaties en de verdeling van het restant. Afrekening zou plaats moeten vinden op basis van daadwerkelijk geleverde prestaties, zoals de Algemene Rekenkamer ook al heeft aangegeven.

Ik rond af. De PVV-fractie maakt zich wel zorgen over de financiële kant van de zaak en over de controle van de uitvoering van de inrichting van het landelijk gebied. Zoals ik al aan het begin van mijn betoog heb aangegeven, is het een stap in de goede richting dat de provincie meer verantwoordelijkheid krijgt bij de inrichting van het

landelijk gebied. De provincie is de partij die het beste weet wat zich afspeelt op lokaal provinciaal niveau. Hier kan mijn fractie zich in vinden. Verder wacht ik met belangstelling de antwoorden van de staatssecretaris af. Dank u wel voor uw aandacht.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Mevrouw de voorzitter. Ik spreek deze bijdrage mede uit namens de fracties van de SP en de Onafhankelijke Senaatsfractie. Vandaag spreken wij over de Wilg, de wet waarmee de rijksoverheid haar verplichtingen om een gunstige staat van instandhouding van de natuur te verzekeren, aan de wilgen hangt. Of liever gezegd, overlaat aan provincies die daartoe niet geëquipeerd zijn, er niet om gevraagd hebben en er eigenlijk ook niet op zitten te wachten.

Deze wet is de kroon op het vernietigingswerk van oud-staatssecretaris Bleker, voorheen ponyfokker, thans Italiëwatcher, een veelzijdig man, die erin slaagde sabotage tot beleid te verheffen. Tijdens de industriële revolutie werd in noodgevallen tijdens het weven een klomp (sabot) in de machine geslagen om het proces onmiddellijk tot stilstand te brengen. Sabotage bleek ook een effectief middel om de concurrentie te benadelen.

Er zijn goede gronden om oud-staatssecretaris Henk Bleker van sabotage te betichten. Direct na zijn aantreden adviseerde hij Limburgse boeren, tijdens een bijeenkomst van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond om de natuurregels te saboteren: "Zoek die creatieve oplossingen. Doe het. En doe het vooral in stilte. Ik wil niet weten hoe u het doet, als het maar gebeurt."

De geur van sabotage hing ook rond de besluitvorming over de Hedwigepolder, toen bleek dat adviezen van door Bleker geraadpleegde "professoren" door hem verdraaid waren, en dat de deskundigen geen professor waren. Hetzelfde geldt voor dossiers als de natuurbezuinigingen en het natuurakkoord met de provincies, het megastallenbeleid en tal van andere kwesties.

Vandaag bespreken we dus de erfenis van Bleker, waarbij duidelijk wordt dat de nieuwe staatssecretaris weinig behoefte lijkt te hebben aan een radicale koerswijziging na de kaalslag van de periode-Bleker. Een veelzeggende passage in dat kader is te vinden in de memorie van antwoord, waarin de staatssecretaris antwoordt op vragen die gesteld werden door collega Vos van GroenLinks: "Wat betreft de "tijdigheid" van de realisatie van de Europese verplichtingen zij nog opgemerkt dat de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn geen termijn voorschrijven waarbinnen een gunstige staat van instandhouding voor de door deze richtlijnen bestreken soorten en habitats moet zijn gerealiseerd. Wel brengt het beginsel van loyale samenwerking mee dat de lidstaten ernaar moeten streven om dit resultaat zo spoedig als redelijkerwijs mogelijk -- gezien de ecologische mogelijkheden en de sociaaleconomische consequenties -- te bereiken."

Dat is exact het probleem van deze wet. De gunstige staat van instandhouding van onze natuur is niet aan termijnen gebonden, en dus van elastiek. Ook deze staatssecretaris zoekt de maximale rek van het elastiek op.

Van de oorspronkelijke biodiversiteit in ons land is nog 15% over, maar termijnen om de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn serieus te nemen wat betreft de gunstige staat van instandhouding zijn er nog steeds niet. Het kalf is nog niet verdronken, dus lijkt er geen reden de put nu al te dempen.

De herijkte ecologische hoofdstructuur van staatssecretaris Bleker heet in de plannen van de nieuwe staatssecretaris Natuurnetwerk Nederland, maar als we eerlijk zijn, moeten we vaststellen dat het gaat om oude wijn in kleinere zakken. De ehs zoals die bedoeld was, gaat er niet komen. Logisch, want er is geen geld voor. We moeten bezuinigen. Daarover moet ik zeggen dat we in de Staten Generaal onevenredig veel tijd besteden aan het begrotingstekort van om en nabij de 3% en het ecologisch tekort domweg negeren.

De dans rond het 3% begrotingstekort op last van Brussel is bijna aandoenlijk, als we ons realiseren tot hoever het ecologisch begrotingstekort inmiddels is opgelopen. Politici van vrijwel alle partijen maken zich vooral druk over de verdeling van de taart (in zetels, in regeringsverantwoordelijkheid, in geld), terwijl de taart op is. Er zijn geen ingrediënten om een grotere taart te bakken en het bedenken van recepten voor groene taarten komt ook maar in beperkte mate tegemoet aan de ernst van de situatie.

Op 20 augustus van dit jaar waren alle hernieuwbare ingrediënten die de aarde kan leveren voor onze economische behoeften, opgebruikt voor 2013. Alles wat we daarna consumeren, is een voorschot op een zeer onzekere toekomst. Een begrotingstekort van 3% valt in het niet bij het ecologisch tekort van 35%. Overshoot Day lag in 1981 nog op 14 december. Elk jaar neemt het ecologisch tekort verder toe, zelfs in tijden van economische crisis. Hadden we in 1980 nog net genoeg aan de biocapaciteit van één aardbol, inmiddels hebben we er vier nodig voor het westerse consumptiepatroon.

In die omstandigheden zou niet de vraag moeten zijn wat we kunnen betalen in termen van natuurbehoud of natuurherstel, maar wat we ons kunnen veroorloven. Recent nog nam deze staatssecretaris het initiatief om natuur te verkopen aan de hoogstbiedende. Wie in Nederland beschermde diersoorten te koop aanbiedt, bijvoorbeeld een das, kan daarvoor tot een gevangenisstraf veroordeeld worden. Maar wie een complete bewoonde dassenburcht in een beschermd natuurgebied te koop aanbiedt aan de hoogstbiedende, kan dat kennelijk straffeloos doen in het kader van overheidsbeleid.

De staatssecretaris liet in juni weten dat de proef met de verkoop van grond zo veel maatschappelijke onrust veroorzaakt had dat voorlopig van verdere verkopen wordt afgezien; voorlopig, omdat er maatschappelijke onrust

ontstaan was. Dat was te voorzien. Mijn partij heeft 100.000 m^2 natuur vrijgekocht, inclusief de dassenburcht waarover ik zojuist sprak.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Collega Koffeman komt met indrukwekkende cijfers. Hij zegt dat er maar 15% over is van de biodiversiteit. Als ik dat zo hoor, denk ik: dat is wel even schrikken. Maar wat is het uitgangspunt van de heer Koffeman? Waar baseert hij die 50% op?

De heer **Koffeman** (PvdD): Het is 15%.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Het is inderdaad 15%. Vanaf welk jaartal geldt dit? Wat is het vertrekpunt van de heer Koffeman?

De heer **Koffeman** (PvdD): Het is niet mijn vertrekpunt. Het is berekend door het Planbureau voor de Leefomgeving. Het PBL zegt dat de oorspronkelijke biodiversiteit die in Nederland aanwezig was -- dan hebben we het over een aantal honderden jaren geleden -- met 85% is afgenomen en dat er nog 15% van over is.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Is de oorspronkelijke biodiversiteit recentelijk afgenomen of is de afname een paar honderd jaar geleden al ingezet? Dat kan natuurlijk ook.

De heer **Koffeman** (PvdD): De oorspronkelijke biodiversiteit is met name na de industriële revolutie dramatisch afgenomen.

Voorzitter. Het zou niet zo moeten zijn dat politieke partijen natuur moeten vrijkopen van een staatssecretaris die natuur bij opbod verkoopt. Natuurbeleid wordt in de uitverkoop gedaan, en de mate van verzet van de burgers vormt het uitgangspunt om die uitverkoop al dan niet voort te zetten.

Het voorliggende wetsvoorstel is de juridische effectuering van de financiële afspraken die staatssecretaris Bleker de provincies tegen hun zin oplegde. De provincies krijgen voortaan nog maar een fractie van het budget dat er eerder was voor natuurontwikkeling. De verantwoordelijkheid voor de natuur wordt verder over de schutting gekieperd naar de provincies. Toch is eigenlijk nu al duidelijk dat met de middelen die nu worden gegeven, de doelen niet zullen worden gehaald. Ik noem bijvoorbeeld de berekening van het Planbureau voor de Leefomgeving. Daaruit blijkt dat de kans reëel is op versnelde achteruitgang van de natuur door de bezuinigingen. Ondertussen hebben we moeten constateren dat de staat van instandhouding van beschermde dieren, planten en reptielen verslechterd is ten opzichte van 2006. We zouden dus juist zuinig moeten zijn op de natuur. Er moeten juist nu geen destructieve maatregelen in de vorm van decentralisatie worden doorgedrukt.

De voorgestelde decentralisatie is ronduit een slecht plan. Natuurbehoud en het voorkomen dat dieren- en plantensoorten uitsterven, zijn nationale belangen. Er zijn internationale afspraken gemaakt om de natuur te beschermen en het uitsterven van dieren- en plantensoorten tegen te gaan. Het gaat daarbij zowel om mondiale als om Europese afspraken. De rijksoverheid is verantwoordelijk voor de naleving van die afspraken en voor de rapportage over de naleving ervan.

De heer **Flierman** (CDA): De heer Koffeman heeft net een heleboel lelijke woorden over het beleid van deze staatssecretaris en de vorige staatssecretaris gezegd. Is hij desondanks van mening dat het beleid beter aan hen is toevertrouwd dan aan de provinciebestuurders?

De heer **Koffeman** (PvdD): Ja, dat denk ik wel. Dat heeft te maken met het feit dat het hierbij gaat om een belang dat nationaal effect sorteert. Dat betekent dat je het beleid niet kunt decentraliseren over twaalf overheden. Je kunt zeggen: misschien is het minder slecht dan het landelijk beleid. Ik denk echter dat het landelijke beleid dient als inzet voor een nationaal belang.

De heer **Flierman** (CDA): U denkt dus dat provinciebestuurders, die dichter bij de praktijk staan -- daar hebben een aantal woordvoerders zo-even al het nodige over gezegd -- toch minder bekwaam zijn in het borgen van belangen dan de twee staatssecretarissen over wie u zo kritisch bent?

De heer **Koffeman** (PvdD): Het gaat niet zozeer om bekwaamheid. Ik geloof zeker in de bekwaamheid van provinciebestuurders, maar zij zijn niet geoutilleerd om dit beleid uit te voeren. Dat vinden zij zelf ook. Zij zitten er ook niet op te wachten. Bovendien is de hoeveelheid middelen die zij daarvoor beschikbaar gesteld krijgen, niet toereikend.

Voorzitter. De rijksoverheid is verantwoordelijk voor naleving van die afspraken en voor rapportage over de naleving ervan. Dieren, planten en natuurgebieden houden zich niet aan provinciegrenzen. Daarom zijn een nationale visie en een nationaal beleid nodig die de provinciegrenzen overschrijden. Via centrale regie kunnen wij voorkomen dat er een kakofonie ontstaat van beleid en regeltjes, wat de inspanningen voor de natuur ineffectief maakt. We willen tenslotte niet dat straks schaapherders bij elke provinciegrens tegen nieuwe regels aanlopen. Dat zou zomaar kunnen gebeuren. De monitoring, de verantwoording en de informatievoorziening aan de Kamer zijn nu al niet best. Als we dit beleid decentraliseren, krijgen we er nóg minder greep op. Ik roep ook even in herinnering dat de Kamer vorig jaar slechts onder voorwaarde decharge heeft verleend over het jaarverslag voor 2011, omdat er geen adequaat overzicht kon worden gegeven over de stand van de budgetten en de bereikte resultaten. De beloofde accountantsverklaringen over de rapportages over de inrichting van het landelijk gebied bleven achterwege.

Met het voorliggende wetvoorstel wordt feitelijk een enveloppe met geld aan de provincies gegeven. Het is een gesloten enveloppe. De formulering van de doelstellingen die met het geld

moeten worden verwezenlijkt, volgt later als de herijkte, robuuste ecologische hoofdstructuur is getekend en de nieuwe natuurwetgeving vorm heeft gekregen. We weten nog niet wat de provincies gaan doen aan natuurrealisatie. Wel weten we wat die realisatie zal kosten. Dat is toch merkwaardig? Je zou zeggen dat het andersom gaat: eerst moet je scherp hebben wat je precies wilt bereiken en daarna volgt het geld. Hoe dat geld besteed wordt, kan de Kamer vooralsnog niet monitoren of volgen. Die monitoringssystematiek is er namelijk ook nog niet. Deelt de staatssecretaris de mening dat er sprake is van een ongelukkige volgorde?

Het budget dat de provincies aan natuur moeten besteden, wordt niet geoormerkt, maar aan het Provinciefonds toegevoegd. Er kunnen dus ook gewoon andere dingen mee gebeuren. Deelt de staatssecretaris de mening dat het nog jaren zal duren voor dit opgemerkt wordt in de rapportages, en dat het vervolgens nog eens jaren zal duren voor de rijksoverheid desgewenst corrigerend kan optreden middels een strafkorting? Kortom, geven we niet een blanco cheque in de hoop dat het wel goed komt?

Het Rijk is verantwoordelijk. Het heeft internationale beloften gedaan en moet rapporteren aan Brussel. Het heeft echter geen middelen voor uitvoering of voor het afdwingen van uitvoering. De uitvoerders van het nieuwe natuurbeleid zijn niet verantwoordelijk voor het verwezenlijken van de doelen die het Rijk heeft afgesproken. Er is slechts een inspanningsverplichting om het geld zo goed mogelijk te besteden, nog 17.000 hectare te verwerven en 40.000 hectare in te richten. Hoe gaan we dit volgen? Er is niet eens overeenstemming over het aantal hectare aan ecologische hoofdstructuur. Wat is precies het doel? Dat is erg onhelder.

Volgens de Algemene Rekenkamer zijn er tussen het Rijk en de provincies te weinig heldere afspraken gemaakt over de uitwisseling van informatie over de ecologische hoofdstructuur en Natura 2000 om de informatiepositie van de Kamer te kunnen waarborgen. Volgens de Rekenkamer ontbreken in de begroting van het ministerie ook streefwaarden of effectindicatoren over de staat en de instandhouding van Natura 2000. Daardoor kan de Tweede Kamer niet beoordelen of Nederland voldoende vorderingen maakt om aan de Europese verplichtingen te voldoen. Ook ten aanzien van de voortgang van de ecologische hoofdstructuur of de ontwikkelopgave voor nieuwe natuur ontbreekt het in de begroting aan prestatie-indicatoren. Kan de staatssecretaris aangeven wat op dit moment de stand van zaken is? Hoe komt zij tegemoet aan de kritiek van de Rekenkamer?

Hoe wil de staatssecretaris omgaan met eerder gemaakte afspraken om bijvoorbeeld de Oostvaardersplassen te verbinden met de Veluwe via het Oostvaarderswold en met het rivierengebied en het Duitse achterland? Hoe wil ze omgaan met ecoducten zoals in Hulshorst? Daarbij zijn miljoeneninvesteringen gedaan om edelherten van de voedselarme Veluwe een oversteek naar de voedselrijke Hierdense Poort te laten maken, waar ze vervolgens opgewacht worden door jagers omdat er niet meer dan acht edelherten mogen oversteken op last van de provincie Gelderland.

Deze wet is uiterst ongewenst, heeft een verkeerde achtergrond en verdient het om in elk geval uitgesteld te worden tot de nieuwe Wet natuur is ingediend in de Tweede Kamer. Die wet is keer op keer uitgesteld. Kan de staatssecretaris aangeven waarom die wet wel kan worden uitgesteld en deze wet niet? Wat is de urgentie om deze wet nu voor behandeling aan te bieden? Graag een reactie.

*N

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter. "Ik wil mij verbinden met hen die de groene afslag nemen." Ik zie dat de staatssecretaris deze zin herkent. Dit schreef zij in de brief van 18 september over het Natuurpact. Mijn fractie vraagt zich af of de staatssecretaris zelf wel de groene afslag neemt.

Met het voorliggende wetsvoorstel draagt het Rijk de budgetten voor verwerving, inrichting en beheer van natuurgebieden die onder de ecologische hoofdstructuur en Natura 2000 vallen over naar de provincies. De provincies worden verantwoordelijk voor de realisatie van een dekkend netwerk van de ecologische hoofdstructuur en zijn autonoom waar het de invulling van beleid en de besteding van de financiële middelen betreft. Gedeputeerde Staten leggen verantwoording af aan Provinciale Staten, en niet langer aan het Rijk. Op deze wijze zal het nationale belang van een dekkende ecologische hoofdstructuur moeten worden geborgd en zal Nederland moeten voldoen aan zijn internationale verplichtingen met betrekking tot natuur, de bescherming van soorten planten en dieren, en de bescherming van hun leefgebieden.

Deze decentralisatie vindt plaats onder het beslag van een enorme bezuiniging op de budgets voor natuur. De fractie van GroenLinks heeft grote bedenkingen bij deze bezuinigingen en zet vraagtekens bij de realisatie van de afgesproken natuurdoelen en de realisatie van een dekkende ecologische hoofdstructuur.

De staatssecretaris schrijft in de memorie van antwoord aan onze Kamer dat zij alle vertrouwen heeft in het slagen van deze operatie, maar mijn fractie heeft een aantal kritische vragen. In de kern betreft dit de vraag of de oorspronkelijke ecologische hoofdstructuur, zoals afgesproken in de periode voor het regeerakkoord van het kabinet-Rutte I en het beleid van de staatssecretaris, wel gerealiseerd zal worden. Worden planten, dieren en hun leefmilieu wel voldoende beschermd? Kan Nederland zijn internationale en Europese verplichtingen wel kan nakomen op deze manier?

De staatssecretaris schrijft in de memorie van antwoord dat Nederland met de beschikbare middelen en de gemaakte afspraken aan zijn internationale verplichtingen zal voldoen. Hoe rijmt de staatssecretaris dit met de recente quickscan van het PBL van de hoofdlijnennotitie c.q. het Natuurpact, waarin het PBL concludeert dat de internationale langetermijndoelen in 2027 nog niet

binnen bereik zijn en dat in 2027 de condities voor 35% van de doelsoorten nog onvoldoende zijn voor duurzame instandhouding? De staatssecretaris stelt nog steeds geen termijn waarop zij die internationale doelstellingen wel gerealiseerd wil hebben. De heer Koffeman refereerde ook al aan het feit dat daarvoor geen termijnen bestaan. Ook zegt de staatssecretaris dat een loyale Europese lidstaat daaraan zo snel mogelijk moet voldoen. Wanneer gaat de staatssecretaris hieraan wel voldoen? Hoeveel hectares ecologische hoofdstructuur of Natuurnetwerk zijn er eigenlijk nu, vandaag de dag? Hoeveel zullen er in 2027 gerealiseerd zijn? Een flink deel van de ecologische hoofdstructuur, zoals gepland in de periode van voor het kabinet-Rutte I en staatssecretaris Bleker, is definitief geschrapt door de staatssecretaris. Oorspronkelijk ging het immers om 728.000 hectare. Nu spreekt de staatssecretaris over 680.000 hectare. Kan zij dat beamen? Waarom kiest zij niet voor volledige realisatie van de oorspronkelijke ecologische hoofdstructuur? Overigens heeft mijn fractie de vraag of die 680.000 hectare wel gerealiseerd wordt. Is het niet aanzienlijk minder? Ik krijg graag antwoord en duidelijkheid van de staatssecretaris.

Als klap op de vuurpijl heeft het kabinet voor de komende twee jaar, 2014 en 2015, de extra 200 miljoen voor natuur gehalveerd. Eigenlijk is het natuurlijk de vermindering van de bezuiniging op natuur met 200 miljoen, maar er is de komende twee jaar ook weer de helft ingeleverd als bijdrage aan de extra bezuiniging van 6 miljard. Daardoor is er in 2014 nog maar 57% van het natuurbudget van 2013 beschikbaar. Dat is een enorme korting in een jaar tijd. Na een enorm fel bekritiseerde aanslag op het natuurbudget onder leiding van staatssecretaris Bleker is er dus weer een bezuiniging van 200 miljoen voor de komende twee jaar. Die wordt later wel weer gecompenseerd, maar het betekent wel dat voor de komende twee jaar het beetje lucht voor natuur is afgeknepen tot een minimum, zodat na de stilstand van de afgelopen jaren ook de komende twee jaar weinig tempo kan worden gemaakt. Ook de enorme bezuiniging op de Dienst Landelijk Gebied helpt niet, want juist deze dienst is cruciaal voor verwerving van gronden voor natuur. Ik krijg hierop graag een reactie van de staatssecretaris.

De staatssecretaris schrijft in de memorie van antwoord over het nationale belang van een dekkende ecologische hoofdstructuur en het belang van de daarmee te realiseren internationale doelstellingen. Is zij het met de fractie van GroenLinks eens dat het Rijk in feite de verantwoordelijkheid draagt voor het realiseren en borgen van dit nationale belang? Zo ja, welk resultaat wil zij realiseren en moet er straks zijn gerealiseerd? Ik vroeg de staatssecretaris al hoeveel hectares natuur daarvoor nodig zijn en met welke kwaliteit. Waar kunnen wij het Rijk, het kabinet op afrekenen? Ik krijg hierop graag antwoord van de staatssecretaris.

Hoe borgt het kabinet dat de onderlinge afstemming tussen de provincies van hun beleid ten aanzien van de ecologische hoofdstructuur leidt tot dit dekkende en verbindende netwerk? Welke instrumenten heeft de staatssecretaris in handen om dit te realiseren? De staatssecretaris noemt in de memorie van toelichting het Natuurpact, waarin afspraken tussen Rijk en provincies over kaders en ambities worden neergelegd. Hoe bindend zijn deze afspraken? Wat doet de staatssecretaris wanneer zij niet worden nageleefd? Waar kunnen wij lezen wat haar ambities zijn? Wat zijn die kwantitatief en kwalitatief, waarover die afspraken zijn gemaakt?

De monitoringssystematiek gaat niet verder dan nodig is ter voldoening aan de Europese rapportageverplichtingen, schrijft de staatssecretaris in de memorie van toelichting. Dat klinkt wel erg minimaal: inzet op het minimum. Is dat voldoende om tijdig te signaleren dat beleid onvoldoende werkt? Wat monitort de staatssecretaris precies? De monitoring is een instrument om, zo nodig, tot bijstelling te komen. Hoe ziet de staatssecretaris dat voor zich? Wanneer en hoe zou zij dat doen? Wat heeft de staatssecretaris in handen om tot bijstelling te komen? Is dat voldoende om te borgen dat belangrijke doelen tijdig gerealiseerd worden? Mijn fractie heeft sterke behoefte aan een duidelijke toelichting van de staatssecretaris op dit punt.

Ik heb nog een enkele vraag over onderwerpen die hieraan verwant zijn, namelijk onder meer het agrarisch natuurbeheer. Het Rijk blijft verantwoordelijk voor de natuur buiten de ecologische hoofdstructuur. Opvallend is dat waar het totale natuurbudget voor de komende twee jaar meer dan gehalveerd is, de staatssecretaris extra geld uittrekt voor agrarisch natuurbeheer, terwijl de effectiviteit en doelmatigheid onvoldoende is. Er gaat de komende jaren 95 miljoen naar agrarisch natuurbeheer. Dat is op dit moment 60 miljoen. 30 miljoen hiervan zal worden bekostigd uit die extra natuurgelden. Ik krijg graag een toelichting op deze keuze en deze stijging van het budget.

Gebiedscollectieven gaan het nieuwe agrarisch natuurbeheer uitvoeren. Is de staatssecretaris het met de fractie van GroenLinks eens dat deze collectieven uit alle relevante en representatieve organisaties op het gebied van landschap, natuur en water in de streek moeten bestaan en niet alleen uit mensen uit de landbouwwereld ? Ik krijg hierop graag een reactie.

Natuur- en milieuorganisaties pleiten voor optimaal gebruik van de ruimte die het Europees landbouwbeleid biedt om de vergroeningsmaatregelen in de eerste pijler ambitieus in te vullen. Ook pleiten zij ervoor om gebruik te maken van de maximale overheveling die mogelijk is van de directe inkomenssteun, dus pijler 1, naar de plattelandsontwikkeling, dus pijler 2. De maximale overheveling bedraagt 15% oftewel 110 miljoen euro. De organisaties doen concrete voorstellen voor de besteding van deze gelden die een belangrijke steun zullen zijn voor de natuur in Nederland. Is de staatssecretaris het met GroenLinks eens dat zeker in deze tijden van schaarse financiële middelen, gelden zo effectief en doelmatig mogelijk moeten worden ingezet, en dat deze voorstellen van de natuur- en milieuorganisaties een goede richting aangeven?

In de brief van 18 september jongstleden over het Natuurpact schrijft de staatssecretaris dat in de gebieden met mogelijkheden voor natuurontwikkeling buiten het Nationaal Natuurnetwerk de gebruiks- en ontwikkelingsmogelijkheden voor de bestaande functies niet vanwege het natuurnetwerk mogen worden beperkt. Betekent dit dat buiten de ehs economische ontwikkelingen niet worden beperkt, ook al is dat nodig ter bescherming van de natuur binnen de ehs? Betekent dit bijvoorbeeld dat buiten de ehs verhoging van het grondwaterpeil of beperking van de bemesting niet is toegestaan en dat infrastructuur of grootschalige recreatievoorzieningen geen strobreed in de weg mag worden gelegd? Zo ja, dan kan dit een ondermijning van de natuurkwaliteit in de ecologische hoofdstructuur betekenen. Graag hoort mijn fractie van de staatssecretaris wat zij beoogt met deze passage uit de brief van 18 september jongstleden. Ook schrijft zij dat er met het Natuurpact nieuwe ruimte voor ondernemers komt, wat jaarlijks 1.000 tot 1.500 banen in de marktsector oplevert. Aan wat voor banen denkt de staatssecretaris?

De staatssecretaris schrijft dat de Programmatische Aanpak Stikstof volgens Ecorys zelfs 40.000 banen in het jaar 2027 oplevert. Graag hoor ik van de staatssecretaris om wat voor banen, bedrijven en ontwikkelingen het gaat. Betekent dit niet vooral een uitbreiding van intensieveveehouderijbedrijven, een toename van de aantallen varkens en kippen en schaalvergroting in de melkveehouderij? Meer megastallen, meer mest, meer aantasting van natuur, milieu en volksgezondheid? Acht de staatssecretaris dit gewenst? Mijn fractie zou graag de maatschappelijke kosten en baten van deze ontwikkeling in kaart brengen, naast de baten en extra banen die de staatssecretaris wel verwoordt in haar brief.

Ik kom tot een afronding. Mijn fractie constateert dat dit kabinet de komende twee jaar een ongekende bezuiniging op natuur doorvoert. In de jaren daarna wordt dit enigszins gecompenseerd, maar de klap voor natuur en landschap is zeer groot. Ook constateert mijn fractie dat de ecologische hoofdstructuur definitief gekortwiekt is door dit kabinet. Wij hebben dan ook grote twijfels bij het realiseren van de nationale doelen en het nakomen van internationale verplichtingen ten aanzien van natuur. Ook vinden wij dat het kabinet onduidelijk is in het concreet benoemen van de ambities die het nastreeft. De kwantitatieve doelen zijn onduidelijk. Sterker nog, die lijken te ontbreken. GroenLinks vindt dat het kabinet de verantwoordelijkheid dient te dragen voor het nationaal belang van een landelijk dekkende ecologische hoofdstructuur en dat het niet aangaat om dit neer te leggen bij de provincies, onder het beslag van de enorme bezuiniging die daaraan gekoppeld is.

De staatssecretaris spreekt mooie woorden over het versterken van de betrokkenheid van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij de natuur. Zij nodigt hen zelfs uit te investeren in de natuur en zij wil met hen de groene afslag nemen. Zolang zijzelf en het kabinet de harde bezuinigingslijn van de voorgangers voortzetten, is deze boodschap ongeloofwaardig en leidt de groene afslag naar een natuurnetwerk dat aan alle kanten rammelt. Mijn fractie heeft dan ook grote bedenkingen bij het voorliggende wetsvoorstel.

Wij wachten met grote belangstelling op de antwoorden van de staatssecretaris.

*N

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Voorzitter. "Stelt u zich voor (...) Een sterke, fitte sprankelende natuur waarvan je volop kunt genieten (...) de kroon op onze buurt en ons landschap (...) die we ervaren als lust en niet als last" Dit zijn citaten uit de brief "Vooruit met de natuur" die staatssecretaris Dijksma onlangs publiceerde. Mevrouw Vos sprak ook al een regel uit diezelfde brief uit. Deze woorden zijn de PvdA-fractie uit het hart gegrepen. Niet alleen bij ons, ook bij organisaties werkzaam op het brede terrein van natuur en landschap en bij decentrale overheden hebben ze geleid tot een zekere opluchting, omdat er een eind gekomen lijkt te zijn aan het gure klimaat met betrekking tot natuurbeleid onder het vorige kabinet.

Eerlijk is eerlijk, de enorme bezuiniging van dat kabinet op natuur wordt onder het huidige kabinet maar voor een deel teruggedraaid: gemiddeld 200 miljoen per jaar over de komende vier jaar. Meer dan voorheen zal de sector op zoek moeten naar andere financieringsbronnen. Maar hij weet zich daarbij gesteund door een kabinet dat het grote maatschappelijke belang van natuur uitdraagt en samen met burgers, maatschappelijke organisaties, overheden en het bedrijfsleven verantwoordelijkheid neemt voor de broodnodige versterking ervan.

Uit de woorden en acties van de staatssecretaris spreekt voortvarendheid. Nog dit jaar komt zij met een voorstel tot wijziging van de Natuurbeschermingswet, voor de zomer van 2014 komt ze met een voorstel voor een nieuwe wijze van agrarisch natuurbeheer en er loopt een onderzoek naar de mogelijkheden van publiek-private samenwerking. Mijn fractie juicht dat toe; sterker, wij roepen de staatssecretaris op dit tempo vast te houden, want dat is hard nodig. Graag willen wij onze waardering uitspreken voor het elan en voor de voortvarendheid waarmee deze staatssecretaris dit dossier oppakt. Onze verwachtingen zijn hoog gespannen.

Door het Rijk en de decentrale overheden is afgesproken dat de provincies verantwoordelijk worden voor de inrichting van het landelijk gebied en voor het regionale beleid op het vlak van natuur, recreatie, toerisme, landschap, structuurversterking van de landbouw en de leefbaarheid van het platteland. Mijn fractie kan zich daarin vinden. De provincie is bij uitstek de bestuurslaag die de regie kan voeren bij de gebiedsontwikkeling en daarbij de verschillende partijen, belangen en opgaven bijeen kan brengen.

Ik kan het niet laten om even te reageren op wat de heer Koffeman heeft gezegd. Hij suggereerde dat de provincies dit eigenlijk helemaal niet willen. Mijn ervaring leert mij dat de provincies juist achter dit voornemen staan en dat ook zij vinden dat gebiedsontwikkeling het meest efficiënt en effectief kan worden verricht op regionaal niveau. De eerdere discussie in het kader van het Bestuursakkoord Natuur ging ook niet daarover, maar over de voorwaarden, met name de financiële voorwaarden, waaronder de provincies die verantwoordelijkheid op zich wilden nemen. Dat was de reden voor een aantal provincies om het bestuursakkoord niet te onderschrijven. Ik heb tot mijn vreugde geconstateerd dat het bij het Natuurpact heel anders ligt en dat alle provincies daarmee hebben ingestemd.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik zou collega Vlietstra willen vragen of zij het een logische volgorde vindt om eerst te decentraliseren en pas daarna de nieuwe natuurwetgeving en de nieuwe natuurdoelen vast te stellen. Is het niet zo dat je eerst de doelen moet formuleren, om vervolgens de implementatie van de doelen tot stand te brengen?

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): U doet alsof wij iets heel nieuws doen. Ook de afgelopen zeven jaar is de uitwerking van de doelen bij de provincies belegd. Zij hebben al zeven jaar met een ILG-budget aan dezelfde doelen gewerkt. Nu gaan wij dat allemaal wettelijk verankeren en gaan de middelen rechtstreeks naar het Provinciefonds. De colleges van Gedeputeerde Staten gaan zich horizontaal verantwoorden tegenover Provinciale Staten. Feitelijk verandert er dus niet zo verschrikkelijk veel ten opzichte van de huidige situatie, behalve dat het wettelijk beter wordt geregeld.

De heer **Koffeman** (PvdD): U weet toch dat de middelen die de provincies ter beschikking stellen drastisch afnemen en dat de doelen die zij moeten bereiken nog steeds niet zijn vastgesteld?

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Dat de middelen afnemen, is zo. Dat heb ik zojuist ook gezegd. Gelukkig wordt dat nu weer enigszins hersteld onder dit kabinet en als gevolg van het Lenteakkoord dat vorig jaar is gesloten. U hebt echter gelijk: het is minder dan de helft van het budget dat oorspronkelijk beschikbaar was. Dit betekent dat er een langere periode nodig is om de internationale doelen te verwezenlijken. Dat zal de staatssecretaris straks ongetwijfeld ook gaan zeggen. Dat is echter iets anders dan twijfelen aan de kwaliteiten van provinciebesturen en eraan twijfelen of zij dit wel kunnen realiseren. Sterker, ik denk dat zij daartoe uitstekend geëquipeerd zijn. Waarschijnlijk zijn zij dat beter dan het Rijk vanuit het landelijk niveau.

Het Rijk blijft verantwoordelijk voor de kaders en ambities en het nakomen van aangegane internationale verplichtingen. In het eind 2011 tussen Rijk en IPO gesloten Bestuursakkoord Natuur zijn afspraken gemaakt over de decentralisatie van het investeringsbudget, de hoogte van de budgetten die door Rijk en provincies worden ingezet en de wijze waarop geborgd is dat het Rijk aan zijn internationale verplichtingen kan blijven voldoen.

Dit wetsvoorstel en het daaraan ten grondslag liggende bestuursakkoord kunnen naar mijn mening niet los worden gezien van het kortgeleden tussen Rijk en provincies gesloten Natuurpact. In tegenstelling tot het vorige akkoord is dit pact in goed overleg en voortvarend tot stand gekomen, zoals ik al zei. Rijk en provincies zijn overeengekomen om vanuit verschillende rollen te werken aan hetzelfde doel. Kan de staatssecretaris aangeven hoe dit nieuwe akkoord zich verhoudt tot het eerdere Bestuursakkoord Natuur en of als gevolg van het Natuurpact de wet opnieuw aanpassing behoeft?

In de schriftelijke gedachtewisseling met het kabinet zijn de door ons gestelde vragen naar tevredenheid beantwoord. Wij hebben goed begrepen dat de financiële afspraken met de provincies niet voor meerderlei uitleg vatbaar zijn en vragen de staatssecretaris dit punt mee te nemen in de jaarlijkse voortgangsgesprekken.

Op twee punten wil ik nog ingaan, mede in het licht van het Natuurpact. Om te beginnen is dat het spanningsveld tussen de verantwoordelijkheid van het Rijk voor het nakomen van aangegane internationale verplichtingen met betrekking tot biodiversiteit en water enerzijds en het decentraliseren van de invulling en uitvoering daarvan aan de provincies anderzijds. Uit het antwoord van de regering blijkt veel vertrouwen in de provincies. Ik ben zelf gedeputeerde geweest en in zijn algemeenheid kan ik onderschrijven dat dit vertrouwen terecht is. Er wordt gesteld dat is afgesproken om gezamenlijk een monitoringssysteem te ontwikkelen op basis waarvan de regering kan beoordelen of de middelen volgens afspraak worden ingezet. Mijn fractie vond dat een wat mager antwoord.

Gelukkig is het eerder genoemde Natuurpact concreter op dit punt. Daarin is afgesproken dat Rijk en provincies jaarlijks de voortgang van de realisatie en eventuele knelpunten daarbij bespreken. Een van de knelpunten die zouden kunnen optreden is "grensproblematiek". Natuur houdt niet altijd -- en vaak zelfs niet -- op bij de provinciegrens en dat betekent dat provincies in veel gevallen afstemming moeten zoeken over inrichting en beheer van provinciegrensoverschrijdende gebieden. Graag vraagt mijn fractie bijzondere aandacht voor deze problematiek in het jaarlijks overleg van de staatssecretaris met de provincies. De integrale aanpak mag niet stoppen bij de provinciegrens.

Op gezamenlijk verzoek van Rijk en provincies wordt het Planbureau voor de Leefomgeving gevraagd eens per drie jaar het gevoerde beleid te evalueren op de voortgang van de gezamenlijke ambities, en daarbij alternatieven op te stellen die tot bijstelling van ambities en uitvoering kunnen leiden. Dat geeft ons voldoende vertrouwen. De regering heeft aangegeven dat zij de Tweede Kamer jaarlijks zal informeren over de

voortgang op basis van de door de provincies aangeleverde informatie. Ik vraag de staatssecretaris om die voortgangsberichten ook deze Kamer toe te zenden.

Mijn tweede punt betreft het agrarisch natuurbeheer. Agrarisch natuurbeheer is in de ogen van de regering, mits efficiënt en effectief georganiseerd, een potentieel belangrijk instrument om een substantiële bijdrage te leveren aan de internationale verplichtingen in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water. Anders dan in het Bestuursakkoord Natuur wordt de verantwoordelijkheid voor het realiseren van de doelen van agrarisch natuurbeheer nu wél in de volle breedte neergelegd bij de provincies. Ik raakte even in de war door de bijdrage van mevrouw Vos, die deed alsof er nog een onderscheid wordt gemaakt tussen agrarisch natuurbeheer binnen en buiten de ecologische hoofdstructuur, maar ik heb uit het Natuurpact begrepen dat de verantwoordelijkheid voor het gehele agrarisch natuurbeheer naar de provincies gaat. Wellicht kan de staatssecretaris hierover meer helderheid geven. Het feit dat de verantwoordelijkheid in de volle breedte wordt neergelegd bij provincies, heeft in elk geval onze steun, omdat daarmee de mogelijkheden van een integrale gebiedsgerichte aanpak worden vergroot.

In het advies Onbeperkt houdbaar stelde de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur eerder dit jaar dat het instrument agrarisch natuurbeheer slechts beperkt effectief is en toe is aan een drastische herziening. Het IPO heeft vervolgens met diverse partijen afspraken gemaakt om kwaliteit en effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer te verbeteren. De staatssecretaris zelf heeft aangekondigd in 2014 te komen met een nieuwe wijze van agrarisch natuurbeheer. Hoe verhoudt zich dit tot de afspraak in het Natuurpact dat de verantwoordelijkheid voor de wijze van uitvoering van agrarisch natuurbeheer nu bij de provincies ligt? Wat moet er in de ogen van de staatssecretaris gebeuren om het agrarisch natuurbeheer effectief te laten zijn in relatie tot het realiseren van de natuurdoelen? Wie heeft daarin welke rol en verantwoordelijkheid?

Ik heb nog een laatste vraag op dit punt. Voor de financiering van agrarisch natuurbeheer wordt door de staatssecretaris sterk ingezet op de tweede pijler van het nieuwe GLB.

De heer **Koffeman** (PvdD): Collega Vlietstra zegt dat het agrarisch natuurbeheer nog niet helemaal is wat je ervan mag verwachten, maar de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur zei in mei van dit jaar dat er sprake was van een groot fiasco en dat het op alle fronten was misgelopen. Wat geeft u het vertrouwen dat het kabinet nu inzet op meer agrarisch natuurbeheer?

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Ik heb het woord vertrouwen niet gebruikt. Ik heb gerefereerd aan datzelfde advies van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur. Daarin wordt geconstateerd dat het slechts beperkt effectief is en dat het toe is aan een drastische herziening. Overigens heb ik de staatssecretaris dit ook in haar eigen teksten horen en zien zeggen. Ik vraag haar nu wat naar haar oordeel moet gebeuren om dat beleid effectiever en efficiënter te laten zijn, welke rol zij daarin voor zichzelf ziet weggelegd en welke rol zij voor de provincies ziet weggelegd. De staatssecretaris verwacht nogal wat financiële middelen uit het nieuwe GLB. Ik zou dus ook graag van de staatssecretaris horen hoe haalbaar dat is en of zij ons kan informeren over de stand van zaken.

Dus nogmaals, u hebt mij het woord vertrouwen niet horen gebruiken. Ik ben hier kritisch op en wil graag van de staatssecretaris horen wat zij denkt te gaan doen om ervoor te zorgen dat het beter gaat lopen.

De heer **Koffeman** (PvdD): U deelt dus de kritische houding van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur ten aanzien van agrarisch natuurbeheer? U vindt dus ook dat er aanzienlijke zekerheden zouden moeten komen om op dit pad door te gaan? Het feit dat het agrarisch natuurbeheer als een groot fiasco wordt betiteld, geeft niet het vertrouwen dat het kabinet daarop zou moeten inzetten. U deelt die kritische houding dus wel degelijk?

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Ik deel die houding. Ik heb het rapport ook gelezen. Vervolgens is de vraag wat je eraan gaat doen. Ik heb de staatssecretaris net een aantal vragen gesteld om duidelijk te krijgen hoe zij het beleid denkt te kunnen verbeteren.

Voorzitter. Het zal duidelijk zijn dat mijn fractie met het voorliggende wetsvoorstel kan instemmen. Wij wachten de antwoorden graag af.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Ik heb een aanvullende vraag over het agrarisch natuurbeheer. De staatssecretaris hoogt het budget daarvoor aanzienlijk op. Wat vindt u daarvan? Vindt u het niet vreemd dat je een fors extra budget uittrekt voor een beleid dat onvoldoende werkt, wat ten koste gaat van het andere natuurbudget?

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Ik hoor graag van de staatssecretaris of het ten koste van ander natuurbudget gaat. Zij heeft juist heel erg ingezet op het binnenhalen van middelen uit de tweede pijler. Geld volgt beleid. Ik ga ervan uit dat de staatssecretaris eerst aangeeft hoe het beleid naar haar idee versterkt kan worden om ervoor te zorgen dat het effectiever is om natuurdoelen te halen. Vervolgens is hier budget voor nodig en hoor ik graag van de staatssecretaris waar zij denkt het budget te halen. Voor een klein deel komt het inderdaad uit de 200 miljoen, maar ik denk dat je het daarmee niet redt.

*N

De heer **Schaap** (VVD): Mevrouw de voorzitter. De VVD-fractie wil ook in deze plenaire gedachtewisseling nog eens benadrukken erg tevreden te zijn over de wettelijk vastgelegde overheveling van het natuurbeleid van het Rijk naar

de provincies. De inrichting en het beheer van natuurgebieden zijn bij uitstek een regionale aangelegenheid en de decentralisatie daarvan versterkt de verantwoordelijkheid hiervoor op het juiste niveau. Door het beleid bij de provincies onder te brengen kan ook een impuls worden gegeven aan een intensieve samenwerking met waterschappen en gemeenten, alsmede met de vele regionale belanghebbenden in dit domein. De VVD-fractie dankt de staatssecretaris voor de gedegen beantwoording in de schriftelijke ronde. Ik wil graag nog ingaan op een paar punten.

Het eerste punt is ook al ingebracht door de fracties van het CDA en GroenLinks. Hoezeer het natuurbeheer ook invulling moet krijgen in de specifieke landelijke situatie en hoeveel gebiedsspecifiek maatwerk dit ook vraagt, op de achtergrond speelt ook het netwerk van natuurgebieden. Dit netwerk is, als een hoofdstructuur, landsdekkend, wat dus de noodzaak duidelijk maakt van afstemming van het beleid tussen de vele regio's. Daarnaast is het landsdekkende beleid een uitwerking van Europese richtlijnen. Dit verwijst niet alleen naar een verantwoordelijkheid van het Rijk, maar heeft ook consequenties voor de invulling van het beleid op provinciaal niveau. Hoe gebiedsgebonden ook in de sfeer van het beheer, de te beheren natuurwaarden vallen niet als vanzelf strikt binnen provinciegrenzen; neem alleen al de noodzakelijke gelegenheid voor migratie in de faunasfeer. Provincies zullen het eigen beleid dus op elkaar moeten afstemmen om ook deze landsdekkende verantwoordelijkheid te kunnen realiseren.

Zou de staatssecretaris duidelijk willen maken hoe zij haar eigen verantwoordelijkheid in dit beleidsdomein ziet? Wil zij ook duidelijk maken hoe de provincies hun eigen, dus decentrale beleid voldoende op elkaar afstemmen, zodat er ook sprake blijft van een geïntegreerd, landsdekkend beleid? Is er voldoende zekerheid dat dit geen vrijblijvende afstemming is, maar dat er sprake is van een daadwerkelijke integratie van het beleid waar de natuur hier als het ware om vraagt? Voor de uitvoering van het provinciale beleid wordt eveneens veel creativiteit gevraagd van terreinbeherende organisaties. Voorkomen moet immers worden dat elk van deze organisaties zodanig op eigen wijze met de uitvoering van het beleid omgaat dat er door Nederland heen kunstmatige eilanden ontstaan. Is ook de samenwerking van en afstemming tussen deze organisaties voldoende verzekerd?

Ik wil hieraan toevoegen dat uit deze woorden niet mag worden afgeleid dat ik geen vertrouwen zou hebben in de provincies en de TBO's. Dat vertrouwen heb ik zeker, maar ik ben wel bezorgd over het element van samenwerken en afstemmen. Zowel de provincies als de TBO's zijn namelijk vrij goed in eilandvorming. Ik ben dus heel benieuwd of de staatssecretaris iets kan vertellen over de borging van het landsdekkend element van dit beleid.

De VVD-fractie heeft gevraagd op welke wijze de Dienst Landelijk Gebied ondersteuning kan blijven geven aan de uitvoering van het gedecentraliseerde natuurbeleid. Veel pleit immers voor een krachtige landelijk opererende organisatie ter ondersteuning van de regionale gebiedsprocessen. Deze opvatting wordt ook bekrachtigd in de brief van de staatssecretaris van 11 oktober 2013. In deze brief wordt echter tevens gemeld dat de provincies niet eendrachtig het voortbestaan van een ongedeelde DLG garanderen. Wil de staatssecretaris de Kamer meedelen hoe de stand van zaken op dit moment is en welke vooruitzichten zij ziet voor de DLG?

Het natuurbeleid wordt geconfronteerd met een forse bezuinigingsoperatie. Deze staat bij de VVD-fractie niet ter discussie. De toegezegde aanvullende rijksbijdrage via het Provinciefonds roept echter vraagtekens op. De in het regeerakkoord nog toegezegde extra bijdrage van het Rijk, te weten 200 miljoen op jaarbasis, is intussen teruggedraaid tot 100 miljoen voor de komende twee jaar, met in het vooruitzicht een compensatie daarvan in de twee daarop volgende jaren. Komt deze discontinuïteit een evenwichtige invulling van het beleid wel ten goede? Verwerving in inrichting van natuurgebieden, overigens ook de daarop volgende beheersmaatregelen, vragen immers investeringen en dus zekerheden voor een langere termijn. Daar komt bij dat de regeer- en onderhandelingsakkoorden zeer ambitieuze teksten en getallen bevatten. Ook deze dwingen tot zekerheden over een langere termijn. Kunnen de provincies er bij de invulling van hun beleid van verzekerd zijn dat de extra rijksbijdragen ook daadwerkelijk gestand worden gedaan? De VVD-fractie wijst er in dezen op dat niets zo frustrerend is voor de toch al zo gecompliceerde uitvoering dan het maken van afspraken met allerlei betrokken partijen, gevolgd door correcties vanwege wijzigingen in de financiering.

Een laatste vraag betreft de stand van zaken rond de met Natura 2000 verbonden Programmatische Aanpak Stikstof. Niet alleen de agrarische sector maar ook andere segmenten van ons bedrijfsleven hebben een grote behoefte aan zekerheid over de voortgang van de PAS, teneinde daadwerkelijk in te kunnen spelen op de beoogde ontwikkelruimte. Hier spelen rijks- en provinciale verantwoordelijkheden naast of zelfs door elkaar. Wil de staatssecretaris de Kamer informeren over de huidige stand van zaken rond de PAS? Hoeveel zekerheid kan de betreffende ondernemers intussen geboden worden inzake het vergunningentraject?

De VVD wacht de beantwoording met belangstelling af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Mensenhandel!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Implementatie van de richtlijn 2011/36/EU van het Europees

Parlement en de Raad inzake voorkoming en bestrijding van mensenhandel, de bescherming van slachtoffers ervan, en ter vervanging kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad (PbEU L 101) (33309).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Opstelten**: Voorzitter. Het is mij een genoegen om vandaag met de Eerste Kamer van gedachten te wisselen over dit wetsvoorstel. Ik dank de Kamer voor de positieve ontvangst van het voorstel met een aantal heel specifieke en soms kritische vragen. Mensenhandel is een buitengewoon ernstig misdrijf. Het kabinet beschouwt de aanpak van mensenhandel dan ook als een absolute prioriteit. Ik onderstreep dat. Ik kom hierop terug bij de beantwoording van de vragen die mevrouw Quik hierover heeft gesteld.

Omdat mensenhandel in veel gevallen een grensoverschrijdend karakter heeft, is intensieve samenwerking tussen landen een noodzakelijke voorwaarde voor een effectieve aanpak van de mensenhandel. Daarom is het goed dat de EU-richtlijn die ten grondslag ligt aan dit wetsvoorstel, tot stand is gekomen. Voor Nederland leidt implementatie van de richtlijn tot enkele overwegend technische aanscherpingen van de strafwetgeving op het terrein van de bestrijding van de mensenhandel. Daartoe bevat het wetsvoorstel dat wij vandaag bespreken onder meer verruiming van de definitie van uitbuiting, uitbreiding van de regeling van de rechtsmacht en een breder bereik van de strafverzwarende omstandigheden voor mensenhandel. Verder geeft het wetsvoorstel een formeel wettelijke en onafhankelijke status aan het instituut Nationaal Rapporteur Mensenhandel, dat in ons land een buitengewoon groot gezag heeft. Daarmee vervult Nederland een belangrijke voorbeeldfunctie, evenals degene die inhoud geeft aan die functie.

Een recent rapport van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel illustreert dat de multidisciplinaire aanpak van mensenhandel zijn vruchten begint af te werpen. Het rapport schetst het beeld dat de ingezette stijging van het aantal bij het OM ingeschreven mensenhandelzaken doorzet en dat het aantal veroordelingen van mensenhandel door de rechter eveneens toeneemt. De ogen moeten echter niet alleen gericht zijn op de mensenhandelaren. Er moet ook zorg en aandacht zijn voor de slachtoffers van mensenhandel. Ik spreek bij de behandeling van dit wetsvoorstel natuurlijk mede namens het kabinet en een aantal collega's.

De hulp aan en bescherming van slachtoffers is al lange tijd een belangrijk speerpunt in het kader van de integrale aanpak van mensenhandel. Onlangs is een interdepartementaal project van start gegaan om een nationaal verwijzingsmechanisme te ontwikkelen. Een aantal van de leden heeft daarover gesproken. Ik kom daar straks meer in detail op terug. Het doel van een nationaal verwijzingsmechanisme is om de hulp aan en de bescherming van slachtoffers te verbeteren doordat de betrokken organisaties in de verschillende ketens nog meer gecoördineerd gaan handelen. Het opzetten van een nationaal verwijzingsmechanisme is een van de aanbevelingen die de Nationaal Rapporteur Mensenhandel in haar negende rapportage doet. De Kamer zal begrijpen dat ik die aanbeveling volledig omarm.

Ik ben nu toe aan de beantwoording van de vragen die de leden van de Kamer mij hebben gesteld. Ik wil ze beantwoorden in volgorde van spreker. Mevrouw Strik vroeg waarom het non-punishmentbeginsel niet wettelijk verankerd is. In artikel 8 van de richtlijn ligt het zogeheten non-punishmentbeginsel besloten. De Nederlandse wetgeving biedt de mogelijkheid al. Zo kan het Openbaar Ministerie op grond van het opportuniteitsbeginsel gebruikmaken van de mogelijkheid om dit soort zaken te seponeren. Als een dergelijke zaak toch voor de rechter wordt gebracht, biedt artikel 9a van het Wetboek van Strafrecht de mogelijkheid van een rechterlijk pardon. In aanvulling hierop is het non-punishmentbeginsel geïmplementeerd in de nieuwe Aanwijzing mensenhandel. Daarin wordt nadrukkelijk voorgeschreven dat slachtoffers van mensenhandel recht hebben op bescherming tegen vervolging en bestraffing wegens criminele activiteiten tot het plegen waarvan zij zijn gedwongen of bewogen als rechtstreeks gevolg van het feit dat zij slachtoffer van mensenhandel zijn. Ook bereidt het OM op dit moment een wijziging van de Aanwijzing sepotgronden voor, waarin het non-punishmentbeginsel nog steviger wordt verankerd.

Verschillende leden van de Kamer, zoals mevrouw Strik, de heer Witteveen en mevrouw Quik, hebben gevraagd of er voor alle soorten slachtoffers een nationaal verwijzigingsmechanisme kan worden opgezet. Ik heb daar iets over gezegd.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dank voor het antwoord over de aanwijzing van het OM. Dat stond ook al in de memorie van antwoord. Mijn vraag was waarom het alleen middels een aanwijzing gebeurt en waarom het niet in de wet of in andersoortige regelgeving wordt verankerd, zodat het kenbaar is voor slachtoffers. Op die manier is er geen extra drempel, doordat zij zeker weten dat zij niet gestraft zullen worden.

Minister **Opstelten**: Ik kom nog zeer uitgebreid terug alle vragen, wat er zeer veel zijn. Dit punt zal ik meenemen. Ik geef in de kern aan dat er voor ons geen aanleiding is om dat te doen omdat het in de wet verankerd ligt, zoals ik net heb gezegd. Hiernaast is er een aanwijzing van het Openbaar Ministerie. Het Openbaar Ministerie speelt gelukkig in ons land een leidende rol in de multidisciplinaire aanpak van mensenhandel. De voorzitter van het College van procureurs-generaal leidt de taskforce waar eigenlijk iedereen in vertegenwoordigd is. Ik denk dat wij daarin veel vertrouwen in kunnen hebben.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister komt dus nog terug op mijn vraag waarom het non-punishmentbeginsel niet in de wet is verankerd?

Minister **Opstelten**: Ik denk dat dit in de loop van mijn betoog duidelijker zal worden. Dat hoop ik tenminste voor mevrouw Strik.

Ik sprak over het nationaal verwijzingsmechanisme dat mevrouw Dettmeijer heeft aanbevolen. Afgelopen zomer is een interdepartementale werkgroep met vertegenwoordigers van mijn ministerie, van VWS en van SZW van start gegaan die tot en met april 2014 voorstellen voor een nationaal verwijzingsmechanisme zal uitwerken. Relevante uitvoeringsorganisaties en ngo's en de Nationaal Rapporteur zullen hierbij worden betrokken. Een nationaal verwijzingsmechanisme is een raamwerk waarin is vastgelegd hoe de verschillende ketenpartners -- dat zijn van de zijde van de overheid het OM, de politie, de KMar, de Inspectie SZW, de IND, het COA, Bureaus Jeugdzorg, UWV en Slachtofferhulp Nederland et cetera, en maatschappelijke organisaties als organisaties voor vrouwenopvang en CoMensha -- moeten handelen om slachtoffers van mensenhandel te identificeren door te verwijzen, te ondersteunen en indien nodig op te vangen. Slachtoffers moeten dit concreet in de hun aangeboden hulp gaan merken.

Het opzetten van een verwijzingsmechanisme is een belangrijke ontwikkeling en een belangrijke inzet. Het is bedoeld voor alle slachtoffers, of zij nu uit Nederland komen, uit een EU-lidstaat of uit een ander land. Bij het ontwikkelen van de voorstellen zal uiteraard rekening worden gehouden met de privacy van de slachtoffers. Ik meen dat de heer Witteveen daarnaar vroeg. Het verwijzingsmechanisme is in de eerste plaats een wegwijzer die aangeeft wie wat wanneer doet voor de slachtoffers.

Er is gevraagd of het nationaal verwijzingsmechanisme kan worden opgenomen in de Vreemdelingencirculaire. Verankering van het verwijzingsmechanisme zal worden meegenomen in het interdepartementale project. Begin 2014 zal het project resulteren in een concreet voorstel voor een verwijzingsmechanisme. Ik heb dat vorige week al toegezegd in het grote algemeen overleg over mensenhandel in de Tweede Kamer. Met het verwijzingsmechanisme voldoen wij zowel aan de EU-mensenhandelstrategie als aan de aanbeveling van de Nationaal Rapporteur.

Mevrouw Strik vroeg of ik ervan op de hoogte ben dat opsporingsambtenaren soms eenzijdig gericht zijn op het opsporingsbelang. Ik ben mij ervan bewust dat schadeverhaal complex is. Goede voorlichting aan de slachtoffers op het juiste moment is daarbij cruciaal. Ik verwacht dat het nationaal verwijzingsmechanisme verdere verbetering biedt in de doorverwijzing van de slachtoffers. Mevrouw Strik en mevrouw Quik vroegen naar de aanbeveling van INTERVICT ten aanzien van de multidisciplinaire vaststelling van slachtofferschap. Deze zal tevens worden bezien in het kader van het interdepartementale project nationaal verwijzingsmechanisme slachtoffers mensenhandel.

Mevrouw Strik vroeg of wordt voorzien in de bescherming van minderjarige slachtoffers van mensenhandel. Bescherming is een essentiële voorwaarde voor het betrekken van minderjarige slachtoffers bij de opsporing en vervolging. Het OM en de opsporingsdiensten houden rekening met de belangen van het slachtoffer. Zo is het in de regel in het belang van het slachtoffer dat onnodige vertraging en herhaling van ondervragingen worden voorkomen, dat visueel contact tussen slachtoffer en verdachte wordt vermeden en dat geen nodeloze vragen over het privéleven worden gesteld. Diverse voorzieningen zijn getroffen om minderjarige slachtoffers tijdens het proces te beschermen, waaronder bijvoorbeeld beschikbaarheid van gecertificeerde mensenhandelrechercheurs. Het OM kan voorstellen, het slachtoffer te horen buiten de openbaarheid en buiten de aanwezigheid van verdachten.

Waarom is de identificatie van buitenlandse slachtoffers en het aanbieden van de bedenktijd de exclusieve bevoegdheid van de politie? Politieagenten bieden bij de geringste aanwijzing van slachtofferschap de bedenktijd aan. Dat is echt mijn werk, wat ook is gebleken tijdens allerlei werkbezoeken die ik over dit onderwerp heb afgelegd. Dit wordt gedaan door speciaal daarvoor opgeleide agenten. Het is belangrijk dat één overheidsorganisatie daarvoor verantwoordelijk is. Bij identificatie en verlenging van de bedenktijd kan de politie zich wel laten adviseren indien er twijfel is. Dit kan ook met een opvangorganisatie. Ook kan het mogelijke slachtoffer zich laten bijstaan door een advocaat.

Volgens mevrouw Strik spelen bij de politie alleen opsporingsindicaties een rol bij het aanbieden van de B8-bedenktijd. Zij vroeg verder waarom er niet de geringste aanwijzing van slachtofferschap is. Ik denk dat dat niet helemaal klopt. Opsporingsindicaties spelen geen rol bij het aanbieden van bedenktijd in het kader van de verblijfsregeling Mensenhandel. Alleen de geringste aanwijzing van slachtofferschap speelt hierin een rol en leidt tot de conclusie van bedenktijd. De verblijfsregeling Mensenhandel voorziet niet meer in de mogelijkheid om in Nederland de artikel 12-procedure af te wachten. Het slachtoffer behoudt het recht om zich conform artikel 12 Strafvordering bij het gerechtshof te beklagen over de beslissing van de officier van justitie om niet tot vervolging over te gaan. Als het gerechtshof het beklag gegrond verklaart, herleeft de verblijfsregeling Mensenhandel. Verder moet de betrokken vreemdeling bij een sepot Nederland niet direct verlaten. Betrokkene heeft de mogelijkheid om een aanvraag tot voortgezet verblijf in te dienen, dus ook na een sepot. Gedurende die aanvraagprocedure kan betrokkene rechtmatig in Nederland verblijven. Het vorige kabinet heeft hiervoor gekozen, aangezien het gegrond verklaren van het beklag bijna niet voorkomt, en zeer veel slachtoffers met een B8-vergunning een beklagprocedure starten.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister vindt het prima dat het vooral de politie is die bepaalt of er bedenktijd wordt gegeven en die naar de vervolgprocedure kijkt. Uit onderzoek blijkt dat er toch wel heel veel behoefte is aan een wat meer multidisciplinaire benadering, juist omdat het voor de politie zo lastig is om te bepalen of sprake is van slachtofferschap. Bovendien heb ik gewezen op een uitspraak van de Nationale ombudsman, waaruit blijkt dat de politie het niet altijd conform de instructies doet. De minister gaf in het begin van zijn betoog aan dat nu wel wordt gekeken naar een mogelijke meer multidisciplinaire benadering. Kan ik daaruit opmaken dat deze procedure wellicht in de toekomst zal worden aangepast, zodat het niet enkel en alleen de politie is die hiernaar kijkt?

Minister **Opstelten**: De hele aanpak van de mensenhandel is multidisciplinair, waarin de verschillende collega's en instanties met elkaar samenwerken, en waarin ik dat mag coördineren. Wij laten ons natuurlijk voortdurend adviseren, om te beginnen door de Nationaal Rapporteur Mensenhandel. Beoordeling dient te gebeuren door één overheidsinstantie, te weten de politie. Natuurlijk, als er rapporten zijn van de Nationale ombudsman of van anderen, kunnen we die tegen het licht houden en daarover met de politie spreken. De politie zit midden in de hele mensenhandelproblematiek, vanaf de preventie tot aan de executie, en vanaf benadering van het slachtoffer. Al een kleine indicatie voor het slachtofferschap telt.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Maar u zegt net dat, alleen als de politie twijfelt, er een deskundig oordeel wordt gevraagd. Dan blijft het toch afhankelijk van de inzichten van de politie zelf? Met alle respect voor de disciplines en de professionaliteit: zij hebben zelf niet de professionele expertise over het slachtofferschap, want daarvoor hebben we nu eenmaal andere experts. Waarom wilt u niet kijken of er meer integraal kan worden gewerkt?

Minister **Opstelten**: Ik dacht dat ik dat net had gezegd. Het gaat om de professionaliteit van de politie. Politiemensen worden continu opgeleid en verder gespecialiseerd. Dat is trouwens ook bij de rechterlijke macht en het OM zo. Zij spelen daarin een vooraanstaande rol. Dat laat ik graag over aan de professionaliteit van politiemensen zelf. Bij het nationaal verwijzingsmechanisme komen deze punten natuurlijk ook aan de orde. Dit heeft alleen maar ten doel dat het slachtoffer duidelijk weet bij wie het moet zijn, en wie op welk moment moet helpen en zijn verantwoordelijkheid moet nemen.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik heb op dit punt dezelfde vraag gesteld, en wil nog wel een duit in het zakje doen. Deze minister is namelijk gespecialiseerd in het geven van vage antwoorden. Daarom benader ik het andersom: dat rapport van INTERVICT is hartstikke duidelijk. Wat gaat de minister ermee doen?

Minister **Opstelten**: Daar kom ik nog op.

Mevrouw Strik vroeg hoe het zit met de slachtoffers van mensenhandel die in de COA-opvang verblijven. In principe staat de asielzoeker in alle fasen van de asielprocedure in contact met medewerkers van diverse organisaties, die training hebben gehad in het onderkennen van signalen van mensenhandel. Denk hierbij aan IND, COA, vreemdelingenpolitie en Vluchtelingenwerk Nederland. Indien een vreemdeling gebruikmaakt van de bedenktijd of aangifte doet, wordt hij of zij doorverwezen naar opvang en hulpverlening voor slachtoffers van mensenhandel. Hij of zij krijgt dan ook een tijdelijke verblijfsvergunning, tenzij het slachtoffer aangeeft, eerst een inhoudelijke beoordeling van zijn of haar asielaanvraag te willen afwachten. Wanneer de vreemdeling een verblijfsvergunning heeft, kan hij of zij doorstromen naar de reguliere opvang of huisvesting. Om deze doorstroming te bevorderen, zijn slachtoffers met een Verblijfsvergunning Mensenhandel met ingang van 1 januari 2012 onder de taakstelling van gemeenten gebracht. Dit biedt gemeenten een extra stimulans om deze categorie slachtoffers huisvesting aan te bieden.

Worden slachtoffers van mensenhandel in de asielprocedure geïnformeerd over hun mogelijkheden binnen de B8-procedure en vice versa? Ja, slachtoffers van mensenhandel worden hierop gewezen. Mogelijke slachtoffers van mensenhandel die in een asielprocedure zijn gedetecteerd, worden aangemeld bij de politie of de KMar. In het gesprek dat politie of KMar heeft met het vermoedelijke slachtoffer, wordt reeds bij de geringste aanwijzing dat sprake is van mensenhandel, gewezen op de mogelijkheid van een bedenktijd of het doen van aangifte van een strafbaar feit, of het op andere wijze verlenen van medewerking. Indien de vreemdeling gebruikmaakt van de bedenktijd of aangifte doet, wordt hij of zij doorverwezen naar opvang en hulpverlening voor slachtoffers van mensenhandel. Hij of zij krijgt dan ook een tijdelijke verblijfsvergunning B8, tenzij het slachtoffer aangeeft, eerst een inhoudelijke beoordeling van zijn of haar asielaanvraag te willen afwachten, zoals ik net al zei. Dit geldt ook vice versa. Bij de aanvraag van een voortgezet verblijf kan ook doorverwezen worden naar de asielprocedure. In de brochure van CoMensha voor slachtoffers van mensenhandel worden mensen met asielrechtelijke vragen ook verwezen naar de IND. De verblijfsregeling Mensenhandel staat overigens ook open voor diegenen die in het buitenland slachtoffer zijn geworden van mensenhandel.

Mevrouw Strik vroeg of ik bereid ben om FairWork te betrekken bij de controles op arbeidsuitbuiting. In de negende rapportage deed de Nationaal Rapporteur Mensenhandel onlangs de aanbeveling dat meer aandacht besteed moet worden aan de aanpak van arbeidsuitbuiting en overige uitbuiting. Zij beveelt daarnaast aan om FairWork blijvend in te zetten bij training, bewustwording en het omgaan met signalen van mensenhandel. FairWork speelt met name met betrekking tot deze aanbeveling van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel een zeer belangrijke rol.

Mijn collega van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft geld beschikbaar voor een nog dit jaar nieuw in te dienen project van FairWork dat zich richt op het zicht krijgen op arbeidsuitbuiting. FairWork is zelf ook in overleg met andere organisaties om aanvullende financiering zeker te stellen. Momenteel wordt vanuit mijn departement en die van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en VWS bezien wat de mogelijkheden zijn om FairWork ook in de toekomst bij deze controles te betrekken. "Graag" is dus het antwoord op de vraag van mevrouw Strik.

Er werd gevraagd naar kosteloze rechtsbijstand. Ik acht het op dit moment niet nodig om de Wet op de rechtsbijstand in dit kader aan te passen. Wij krijgen daarover natuurlijk nog een debat, ook in dit huis. Gelet op de uitvoering van de motie-Kox zijn de leden in afwachting van de visie van staatssecretaris Teeven en mij. Die komt nog dit jaar. De Wet op de rechtsbijstand voorziet reeds in kosteloze rechtsbijstand voor de slachtoffers van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Als slachtoffers van mensenhandel te kampen hebben gehad met ernstig fysiek of psychisch geweld, kunnen zij hierop een beroep doen. De reikwijdte van artikel 44 is echter nog niet in de praktijk beproefd, zo heb ik laten nagaan. De verklaring hiervoor is dat een reguliere arbeidsrechtelijke toevoeging reeds voldoende basis kan bieden om een schadevergoeding te eisen en de kosten van de procedure, waaronder die van de rechtsbijstand, op de wederpartij te verhalen. Er is afgesproken dat dit zal worden gemonitord.

Hoe ga ik bevorderen dat slachtoffers meer gebruikmaken van de bestaande mogelijkheden om schade te verhalen? Slachtoffers moeten op een eenvoudige manier hun schade kunnen verhalen. Nu is dat voor hen vaak nog te onoverzichtelijk. De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie is een verbetertraject gestart met de ketenpartners om de procedures voor schadeverhaal te vereenvoudigen en de dienstverlening te verbeteren. Daarnaast moet de schade vaker op de dader worden verhaald. Een belangrijk resultaat is al behaald. Vanaf 1 januari 2014 zal de wetswijziging in werking treden die het mogelijk maakt dat de politie beslag legt op geld en goederen van de verdachte door middel van een op te leggen schadevergoedingsmaatregel. Juist voor slachtoffers van mensenhandel zijn hierbij gunstige resultaten te verwachten in zaken waarin in die vroege fase van het opsporingsproces beslag kan worden gelegd op geld en goederen bij de mensenhandelaar. Die vormen dan een tegemoetkoming in de schade. Dit geldt ook voor de slachtoffers van mensenhandel. Daarnaast kan een slachtoffer een civiele procedure starten. Deze procedure kent voor slachtoffers echter een aantal belemmeringen. Zo is een civiele procedure alleen mogelijk indien een verdachte in beeld is. Bovendien is het slachtoffer in een civiele procedure zelf verantwoordelijk voor de inning van de schadevergoeding. Dat is ingewikkeld. De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie is zich van deze knelpunten zeer bewust en laat momenteel een reeks van drie onderzoeken uitvoeren naar civiel schadeverhaal door slachtoffers. Hij zal de Kamer daarover te zijner tijd informeren.

Moet er gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid om de rechtbank te verzoeken om ontnomen voordeel aan het slachtoffer uit te keren? Of de procedure nu loopt of al afgerond is, als er slachtoffers zijn, gaat het altijd naar de staatskas. De werkwijze is daarbij dat het OM, als er slachtoffers zijn die bij het OM bekend zijn, in eerste instantie bekijkt of de slachtoffers zelf in positie zijn om een civiele procedure te voeren. Indien blijkt dat slachtoffers daarvoor niet in positie zijn, wordt ingezet op aanspraak in het kader van de ontnemingsprocedure. De opbrengst van de ontnemingsprocedure komt dan als eerste ten goede aan de slachtoffers. Het OM is gevraagd om slachtoffers actief te wijzen op de mogelijkheid om de rechtbank te verzoeken ontnomen voordeel aan hen uit te keren. Dat is mijn antwoord aan mevrouw Strik.

Wat vindt u van het voorstel van de Stichting FairWork om boetes die in de mensenhandelzaken worden opgelegd aan te wenden ter compensatie van het slachtoffer? Dat vind ik een sympathiek idee, maar de uitvoering is waarschijnlijk veel complexer dan nu valt te overzien. Wij concentreren ons voor nu dan ook op het vereenvoudigen van het schadeverhaal in het strafproces, zodat de slachtoffers langs die weg makkelijker schade kunnen verhalen.

Wordt er medisch onderzoek gedaan bij buitenlandse slachtoffers zonder verblijfstatus en voldoet dit aan het Istanboelprotocol? Volgens het Nederlands Vreemdelingenbesluit wordt gehandeld in de geest van het Istanboelprotocol. Medisch advies in de rust- en voorbereidingstermijn is een middel om een vreemdeling bij wie er sprake is van medische problematiek in staat te stellen om zijn asielrelaas zo goed mogelijk naar voren te brengen. In de procedure wordt rekening gehouden met fysieke en psychische problemen van asielzoekers. In de opleiding van de IND wordt hieraan expliciet aandacht besteed. Binnen de COSM waar slachtoffers gedurende de bedenktijd worden opgevangen, wordt een medische en psychische intake uitgevoerd. Dit draagt bij aan de juiste doorverwijzing van de slachtoffers naar de juiste hulpinstanties. Medische rapporten kunnen ook een rol spelen bij de aanvraag van voortgezet verblijf of een eventuele vergunning op medische gronden. Overigens geldt dat met dit medisch onderzoek nooit met zekerheid uitspraken zijn te doen over de lichamelijke en psychische toestand van de betrokkene en de oorzaak die daaraan ten grondslag ligt.

Mevrouw Strik vroeg ook of de trendrapportage Positie van slachtoffers van mensenhandel uit 2006 kan worden geactualiseerd. Zoals ik inderdaad al eerder heb aangegeven, doet de Nationaal Rapporteur Mensenhandel aan permanente monitoring van de positie van slachtoffers van mensenhandel. Zo heeft zij in haar negende rapportage, die in september gepubliceerd is, aandacht besteed aan slachtoffers, de

signalering van slachtoffers, het verblijfsrecht van slachtoffers, het strafproces en de opvang voor slachtoffers. Dit waren allemaal thema's in de monitoring uit 2006, maar ze zijn hierin diepgaander behandeld. Ook het nationaal verwijzingsmechanisme zal meer informatie opleveren over de positie van slachtoffers. Ten slotte is er ook een brede onderzoeksagenda over vele aspecten van mensenhandel waarin ook veel aandacht aan de slachtoffers wordt besteed.

Dan was er nog het punt van de wettelijke verankering van het non-punishmentbeginsel. De aanwijzingen waarover ik sprak, zijn natuurlijk openbaar. Dat wil ik nog een keer benadrukken. Die kunnen daardoor door alle slachtoffers worden geraadpleegd. Het zijn beleidsregels die gelden als recht in de zin van artikel 79 van de Wet op de rechterlijke organisatie. Slachtoffers kunnen daarop een beroep doen voor de rechter. Daarbij komt dat slachtoffers door middel van het nationaal verwijzingsmechanisme in een vroeg stadium zullen worden geïnformeerd over hun rechten. Ik ben het met mevrouw Strik eens dat wij er nooit tevreden mee kunnen zijn hoe dat nu loopt, want wij moeten er met iedereen die daarbij betrokken is en daarin een rol speelt, zo scherp mogelijk voor waken dat dit niet goed gebeurt.

Mevrouw Quik vraagt terecht aandacht voor een spoedige implementatie van richtlijnen en voor snelle ratificatie van verdragen. Mevrouw Quik refereert in dit verband ook aan het in Istanboel tot stand gekomen Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Ik deel de mening van mevrouw Quik dat een zo spoedig mogelijke ratificatie van dat verdrag geboden is. Ik geef even de stand van zaken. Van de 47 landen die lid zijn van de Raad van Europa, hebben 5 landen, waaronder 2 EU-lidstaten, dit verdrag geratificeerd. Omdat een verdrag in werking treedt na tien ratificaties, geldt dit verdrag dus nog niet. Wij streven ernaar om het wetsvoorstel tot goedkeuring van dit verdrag in de loop van 2014 voor te leggen aan de Tweede en de Eerste Kamer.

Voor de richtlijn ter voorkoming van mensenhandel die vandaag voorligt, geldt het volgende. De implementatietermijn van de richtlijn is op 6 april 2013 verstreken. De lidstaten hadden vóór die datum de richtlijn in nationale wetgeving moeten omzetten. Een groot aantal lidstaten waaronder Nederland is dat niet gelukt. Als ik het voorrecht mag hebben dat dit wetsvoorstel toch ongeschonden de senaat haalt, hoop ik aan een standje te kunnen ontkomen. Het is niet gelukt vanwege het normale proces van onze parlementaire besluitvorming, maar het ligt niet alleen aan onszelf. Wij proberen dit soort richtlijnen tijdig door beide Kamers te krijgen door op tijd met de voorstellen te komen.

Op 24 oktober heb ik op verzoek van de Tweede Kamer een beleidsreactie gegeven op het rapport van INTERVICT. Ik zal u deze beleidsreactie nog doen toekomen. Ik moet eerlijk zeggen, voorzitter, dat het netjes geweest was als ik die reactie ook aan u had gezonden ten behoeve van dit debat, maar daar hebt u nu niets aan. Ik zal haar even kort samenvatten; dat komt u toe. In de beleidsreactie van 24 oktober heb ik aangegeven dat ik de gedachte van de onderzoekers van INTERVICT onderschrijf dat slachtoffers in het begin zo veel mogelijk tot rust moeten komen en herstellen. Zoals in het rapport van INTERVICT wordt gesteld, zijn bepaalde slachtoffers van mensenhandel dermate getraumatiseerd dat zij niet in staat zijn om binnen een kort tijdsbestek aangifte te doen. Dat is mede de achtergrond van het feit dat slachtoffers geen medewerking hoeven te verlenen in de bedenktijd. Het is ook van belang dat al tijdens de bedenktijd een vertrouwensband met de politie opgebouwd kan worden. De praktijk in de COSM laat zien dat dit in het merendeel van de gevallen mogelijk is. Veel slachtoffers willen juist wél getuigen en hebben niet de volle drie maanden nodig. Medewerking van slachtoffers is bovendien zeer belangrijk om daders te kunnen opsporen en te kunnen vervolgen. Daarmee kan worden voorkomen dat zij nieuwe slachtoffers maken. Los van de verblijfsvergunning mensenhandel bestaat de mogelijkheid om een verblijfsvergunning te krijgen wegens humanitaire redenen voor slachtoffers van wie echt niet verlangd kan worden dat zij medewerking verlenen vanwege een grote dreiging van de daders of op grond van medische of psychische redenen. Nogmaals, ik zal u de beleidsreactie toezenden.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik dank de minister voor zijn toezegging ons die beleidsreactie toe te zullen zenden. Ik hoor hem echter niet over het multidisciplinaire team, of heb ik verkeerd geluisterd?

Minister **Opstelten**: Ik kan herhalen wat ik eerder heb gezegd. In onze reactie zeg ik ook iets over de politie. Wij vinden dat de politie dit als eerste ziet. De politie kan natuurlijk een beroep doen op ieder ander. Dat heb ik al gezegd. Het is belangrijk dat de politie zich laat leiden door het minste signaal waaruit blijkt dat er sprake is van een slachtoffer. Dat zijn de feiten. Zo is het beleid en zo handelt de politie ook. Bij het tot stand komen van de verwijzingsindex gaan wij dit allemaal verder tegen het licht houden.

Hoe verhoudt de pilot kansloze aangiften zich tot de uitkomst van het rapport van INTERVICT? Ik zal het kort samenvatten. De pilot kansloze aangiften is op 1 september 2012 van start gegaan in de regio's Rotterdam-Rijnmond, Friesland, Groningen en Drenthe. Deze pilot loopt tot 1 januari 2014 en heeft tot doel om aangiften van mensenhandel met geen tot weinig opsporingsindicaties sneller dan voorheen af te handelen; dit alles uiteraard wel met behoud van de noodzakelijke zorgvuldigheid. Indien de mensenhandelzaak wordt geseponeerd, houden de betrokken vreemdelingen het recht om een aanvraag voor voortgezet verblijf te doen.

Ik verwijs ook naar het beschermingsregime van de nieuwe jeugdwet die nog bij u in behandeling is. Iedere gemeente zal voldoen aan de vereisten die de richtlijn stelt. In het gedecentraliseerde stelsel geven gemeenten

inderdaad zelf vorm aan een beleid inzake preventie, jeugdhulp, kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering. Op grond van artikel 2.5, eerste lid van de voorgestelde jeugdwet hebben gemeenten de plicht te voorzien in een kwantitatief en kwalitatief toereikend aanbod. Het artikel schrijft voor dat gemeenten die ondersteuning, hulp en aanbod inkopen of contracteren die jeugdigen en ouders in die gemeenten nodig hebben. Die voorwaarde staat in de wet. Gemeenten moeten daaraan voldoen.

De **voorzitter**: Mijnheer de minister, mag ik u vragen hoeveel tijd u nog nodig denkt te hebben?
**

Minister **Opstelten**: Ik zou wel sneller willen, maar ik heb heel veel vragen gekregen.

De **voorzitter**: Het is goed als wij het weten.
**

Minister **Opstelten**: Ik denk nog ongeveer een kwartier nodig te hebben. Ik kan natuurlijk ook vragen overslaan of een andere procedure kiezen.

De **voorzitter**: Nee, dat zou ik niet doen.
**

Minister **Opstelten**: Er zijn heel veel vragen gesteld en ik acht het mijn plicht om daarop specifiek antwoord te geven.

De **voorzitter**: U zegt nog een kwartier nodig te hebben. Dan krijgen wij er een beetje meer zicht op, want wij hebben een drukke agenda vandaag.
**

Minister **Opstelten**: Mevrouw Quik heeft gevraagd of ik het ermee eens ben dat een kind dat onbegeleid in Nederland aankomt, in beginsel aangemerkt dient te worden als slachtoffer van mensenhandel. Kinderen zijn een kwetsbare doelgroep in het Nederlandse vreemdelingenbeleid en verdienen bijzondere aandacht. Als er signalen zijn dat een jongere mogelijk een risico loopt om slachtoffer te worden van mensenhandel, zowel bij binnenkomst in Nederland als tijdens de opvang door het COA, is speciale opvang beschikbaar, de zogeheten beschermde opvang. De doelstelling is tweeledig: enerzijds bescherming tegen mogelijke mensenhandel en anderzijds wordt de amv begeleid, zodat hij loskomt van de mensenhandelaars. Daardoor is deze beschermde variant van de opvang op een gegeven moment niet meer mogelijk.

Ben ik het ermee eens dat de kans dat de minderjarige die in het vliegtuig naar zijn land van herkomst is gezet met het adres van het opvanghuis in zijn zak, daar niet aankomt en wordt opgehaald door een mensenhandelaar, groter is dan de kans dat hij opgehaald wordt door de familie? Indien een minderjarige geen verblijfsvergunning krijgt, dient hij of zij terug te keren naar het land van herkomst. De Nederlandse asielprocedure en het terugkeerproces zijn met waarborgen omkleed, zodat voor de terugkeer een individuele beoordeling van de situatie plaatsvindt. Op grond daarvan kan geconcludeerd worden dat terugkeer veilig en verantwoord is. De suggestie van mevrouw Quik dat dit niet zo is, deel ik niet. Als er volgens de minderjarige geen ouders zijn, kunnen die -- zoals mevrouw Quik zal begrijpen -- ook niet worden opgespoord. Als er een adequaat opvangcentrum in het land is, kan daarheen worden teruggekeerd. In de door mevrouw Quik aangehaalde gevallen bleek bij terugkeer dat er toch nog een of meer ouders waren. De minderjarige heeft daarover in Nederland dus blijkbaar niet de waarheid verteld. Dit werd doelbewust gedaan, omdat daarmee de kans op een toenmalige amv-vergunning groter was.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): U zei dit ook al in dezelfde beantwoording van mijn vragen in een eerder stadium, maar daar is nooit onderzoek naar gedaan. Op basis waarvan zegt u dan dat zij wel door familie zijn opgehaald? Ik heb daar nooit iets over gelezen.

Minister **Opstelten**: Bij terugkeer bleek dat er toch nog een of meer ouders waren. Dat zijn de feiten, die door de diensten zijn vastgesteld. Daarom zeg ik dit. Dat zijn de feiten op dat moment.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Welke diensten hebben dit vastgesteld? Er is namelijk nooit onderzoek gedaan. Er is geen "follow-up"-onderzoek uitgevoerd naar wat er met die kinderen gebeurt. Zij worden in het vliegtuig gezet; punt uit.

Minister **Opstelten**: Nee, dan wil ik mevrouw Quik nogmaals de procedure uitleggen of weergeven. Bij de terugkeer van amv's staat de hereniging met de ouders voorop; laat dat duidelijk zijn. Alleen als opvang door ouders of familie niet mogelijk blijkt, wordt naar andere mogelijkheden voor adequate opvang gezocht, bijvoorbeeld opvang in opvanghuizen. Indien Nidos betrokken is bij de terugkeer van een amv, hanteert Nidos een zorgvuldige procedure, waarbij de amv intensief wordt begeleid. Er wordt een overdrachtsrapportage geschreven voor de voogd in het land van herkomst. Bij het daadwerkelijke vertrek wordt de amv begeleid door de IOM en/of een volwassene met wie sprake is van een vertrouwensband. De amv wordt bij aankomst begeleid bij de grensformaliteiten en wordt "warm" overgedragen aan de nieuwe voogd of verzorger. Vervolgens wordt gedurende minimaal drie maanden contact gehouden met de amv en de nieuwe voogd. Nidos heeft overigens zelden te maken met amv's die vanuit de beschermde opvang terugkeren naar het land van herkomst. Dat is de gang van zaken.

Mevrouw Quik vroeg of ik het ermee eens ben dat het scenario waarbij het kind voor de tweede keer slachtoffer wordt van een mensenhandelaar, zo ernstig is dat daar onderzoek naar moet plaatsvinden. De inzet is erop gericht om degenen die niet mogen blijven, zo snel mogelijk te

laten terugkeren. Daarbij staat zorgvuldigheid -- daar zet ik een streep onder -- voorop. Voor de terugkeer vindt een individuele beoordeling van de situatie plaats, op grond waarvan geconcludeerd kan worden dat terugkeer veilig en verantwoord is. Op dat moment zal het terugkeertraject bij de Dienst Terugkeer & Vertrek starten, waarbij wordt ingezet op zelfstandige terugkeer. Daarbij wordt gebruikgemaakt van verschillende ngo's ter ondersteuning van de zelfstandige terugkeer. Gedurende het terugkeertraject is er bijzondere aandacht voor slachtoffers van mensenhandel. De regievoerders van de Dienst Terugkeer & Vertrek zijn de afgelopen jaren in samenwerking met FairWork nadrukkelijk getraind om sensitief te zijn voor eventuele signalen. Er bestaan verschillende speciale ondersteuningsprojecten voor slachtoffers van mensenhandel. Die projecten worden onder andere uitgevoerd door de IOM en verschillende ngo's, zoals de Federatie Opvang, in samenwerking met lokale organisaties in de landen van herkomst.

Mevrouw Quik vroeg of ik het ermee eens ben dat het doorgaan met de voorbereiding van een derde terugkeerhuis in Afghanistan onverantwoord is zolang we niet weten waar die kinderen na terugkeer blijven. De inzet is erop gericht om hen die niet mogen blijven, zo snel mogelijk te laten terugkeren. Daarbij staat -- ik herhaal dat -- zorgvuldigheid voorop. De Nederlandse asielprocedure en het terugkeerproces zijn met voldoende waarborgen omkleed. Voor de terugkeer vindt een individuele beoordeling van de situatie plaats, op grond waarvan geconcludeerd kan worden dat terugkeer veilig en verantwoord is. Er is dan ook geen aanleiding om in te zetten op monitoring van de effectiviteit na terugkeer. Over de voortgang van het project in Afghanistan is de Kamer geïnformeerd met de brief van 17 mei jongstleden over alleenstaande minderjarige vreemdelingen. De medewerking van de Afghaanse autoriteiten is ondanks alle inspanningen van de Europese partners vooralsnog onvoldoende. De voortgang van het project voldoet nog niet aan de verwachtingen.

Mevrouw Quik vroeg of ik bekend ben met de vorige Commissaris voor de Mensenrechten van de Raad van Europa, Hammarberg, die heeft benadrukt dat de ervaring leert dat kinderen grote veiligheidsrisico's lopen als zij worden uitgezet naar zulke onveilige landen. Die uitspraak van de voormalige mensenrechtencommissaris Hammerberg is mij niet bekend. Dit moet hoe dan ook een iets oudere uitspraak zijn, aangezien Nils Muiż nieks reeds sinds 1 april 2012 de mensenrechtencommissaris is bij de Raad van Europa. De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie heeft een week geleden een ontmoeting met hem gehad. Daarbij is hierover gesproken, maar in algemene zin kan ik hierover nog het volgende zeggen. De Nederlandse asielprocedure voldoet aan de vereisten van het EU-recht, de verplichtingen van het Vluchtelingenverdrag en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en biedt bescherming tegen vervolging of dreigende onmenselijke behandeling. Wie bescherming nodig heeft, krijgt deze bescherming. Dat is het uitgangspunt van het asielrecht. Als na een zorgvuldige procedure en toetsing door de rechter de asielaanvraag wordt afgewezen, dient de vreemdeling Nederland te verlaten.

De Nederlandse overheid neemt daarbij haar verantwoordelijkheid voor het waarborgen van de rechten van kinderen in vreemdelingenrechtelijke procedures en bij de uitvoering van het terugkeerbeleid. In de beslissing op een asielaanvraag krijgt dit vorm door niet alleen voor ouders maar ook ten aanzien van kinderen te toetsen of bij terugkeer vervolging of onmenselijke behandeling dreigt. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij vrees voor genitale verminking of besnijdenis. Ik heb er begrip voor dat de "boodschap terugkeer" vaak aangrijpend is.

Mevrouw Quik vroeg of ik van oordeel ben dat terugsturen zonder individuele beoordeling in het belang van het kind is. Bij het toelatingsbeleid wordt in belangrijke mate rekening gehouden met de positie van kinderen. Daarmee wordt recht gedaan aan het Kinderrechtenverdrag. Deze verdragsbepaling dient door verdragstaten steeds geconcretiseerd te worden in beleid en regelgeving. Uit de tekst volgt dat het belang van het kind niet het enige belang is, maar een van de belangen; een primary consideration. Er dient een afweging plaats te vinden tussen het belang van het kind en overige belangen. In het vreemdelingenbeleid wordt rekening gehouden met de belangen van kinderen, maar daarnaast spelen ook andere belangen een rol, zoals het belang van de Staat en het behoud van maatschappelijk draagvlak voor het beleid.

De laatste vraag van mevrouw Quik, die ook door de heer Ester is gesteld, betreft een klant die vermoedt dat een prostituee jonger is dan 18 jaar, of die aan de uitspraak van de prostituee hoort dat de betrokkene van origine geen Nederlandse is. Dan gaat het over de strafbaarstelling van de klant, maar daarbij kijk ik ook naar het advies van de Nationaal Rapporteur. Ik ben het met mevrouw Quik eens dat het achterwege laten van een dergelijk onderzoek inderdaad richtinggevend zou kunnen zijn in gevallen die daartoe aanleiding geven. Iedereen heeft wat mij betreft een verantwoordelijkheid om misstanden in de prostitutiebranche tegen te gaan; ook de klant. Daarom is de campagne van de Stichting M, Schijn bedriegt, gericht op klanten. Uit cijfers van de Stichting M blijkt overigens dat de meldingen over gedwongen prostitutie zijn gestegen met 76% sinds de start van deze nieuwe campagne in juni 2012 tot en met 2013. Bijna alle anonieme tips zijn voor politieonderzoek bruikbaar en 83% ervan werd in onderzoek genomen. Ik ben dan ook in overleg met de Stichting M om deze campagne voort te zetten.

Zoals wellicht bekend, heeft de Nationaal Rapporteur Mensenhandel in de negende rapportage een aanbeveling gedaan die strekt tot aparte strafbaarstelling van de klant. Ik heb op 24 oktober een beleidsreactie aan de Tweede Kamer gezonden, met een positieve grondhouding. Dat was ook mijn opstelling in het AO over mensenhandel. Het Tweede Kamerlid Segers van de fractie van de ChristenUnie bereidt een

initiatiefwetsvoorstel voor over dit onderwerp. Dat zal na het kerstreces gereed zijn, hebben wij in dat AO vastgesteld. Men zal begrijpen dat ik dat initiatiefwetsvoorstel met belangstelling afwacht. Er werd ook gevraagd of ik er niet met power overheen kon. Ik denk dat het verstandig is om elkaar bij dit onderwerp niet voor de voeten te lopen, dus ik wacht het initiatiefwetsvoorstel van de heer Segers af.

De heer Witteveen vroeg naar het aantal onderzoeken inzake arbeidsuitbuiting. In de schriftelijke procedure heb ik aangegeven wat de stand van zaken is. In 2013 zijn er vijftien lopende opsporingsonderzoeken en vier lopende ontnemingszaken naar arbeidsuitbuiting. In 2013 waren er negen opsporingsonderzoeken en drie ontnemingsonderzoeken afgerond. Deze cijfers geven de stand van zaken weer tot en met 30 december. De derde termijn van de Taskforce Mensenhandel per februari 2014 biedt mogelijkheden om arbeidsuitbuiting meer prioriteit te geven. Dat is een van de agendapunten.

Hij vroeg ook of er voldoende mensenhandelzaken voor de rechter komen en of dit ook geldt voor nieuwe vormen van mensenhandel, voor zover je deze nieuw kunt noemen. Wij weten dat er steeds meer mensenhandelzaken voor de rechter komen. De cijfers van de Nationaal Rapporteur laten wat dat betreft een positieve trend zien. De derde termijn van de Taskforce Mensenhandel biedt mogelijkheden, zoals ik net zei.

Ik ben het erover eens dat de RIEC's en de veiligheidshuizen op een goede wijze met elkaar in verband moeten staan. Ik constateer dat er op regionaal niveau verschillende manieren worden ontwikkeld om deze verbinding gestalte te geven. Ik zal ervoor zorgdragen dat de best practices worden gedeeld.

Over meer ondersteuning bij het doen van aangifte heb ik al het nodige gezegd. Wij moeten op alle mogelijkheden letten en actief zijn.

De heer Ester vroeg of de klant bij mensenhandel strafbaar moet worden gesteld, maar daar ben ik al op ingegaan bij de vraag van mevrouw Strik.

Waarom wordt de leeftijdsgrens in artikel 273f niet verhoogd van 18 naar 21 jaar? Ik verwijs naar de novelle die eraan komt, en de afspraken die wij over de uitvoering van de motie-Strik hebben gemaakt. Zoals bekend is het wetsvoorstel aangehouden. Het is van groot belang dat dit alsnog doorgang vindt. Het kabinet heeft de novelle half oktober voor advies aan de Raad van State voorgelegd. In die novelle wordt de leeftijdsgrens van 21 jaar geregeld. Die leeftijdsgrens houdt specifiek verband met de bescherming van de prostituee tegen zichzelf en tegen de klant. Bij de regulering van de prostitutie markeert deze leeftijdsgrens de strafrechtelijke aansprakelijkheid. Boven 21 jaar is er geen sprake meer van strafbaar gedrag.

Verruiming van het delict mensenhandel door de leeftijdsverhoging van 18 naar 21 jaar bij gelegenheid van dit wetsvoorstel acht ik evenwel niet raadzaam. Ik zie twee bezwaren …

De heer **Ester** (ChristenUnie): Nog even over het vorige punt, als dat mag. In het debat over de Prostitutiewet, kort voor de zomer, is de registratieplicht er in feite uitgegaan, via de novelle. De vraag is in hoeverre de handhaafbaarheid van het wetsvoorstel gekoppeld is aan die registratieplicht. Hoe kunt u handhaven? Hoe kunt u preventief zijn? Hoe kunt u fors ingrijpen aan het begin van de keten, als u niet kunt registreren?

Minister **Opstelten**: Ik heb ook toen al aangegeven dat het registreren geen handhavingsdoel had, maar was om contact te leggen met de prostituee. Bij de vergewisplicht is er wel een handhavingsdoel. De grens wordt nu op 18 jaar gesteld en deze wordt ook gehandhaafd, maar deze wordt opgetrokken naar 21 jaar en dan zullen wij deze op dezelfde manier handhaven. In de kern is dit artikel bedoeld om de prostituee tegen zichzelf te beschermen. Dat is de grond voor het opnemen van dat artikel.

Er zijn twee bezwaren; een formeel en een inhoudelijk bezwaar. Het uitgangspunt bij de regulering van de prostitutiebranche is dat er boven 21 jaar geen sprake meer is van strafbaar gedrag. Dat ligt bij mensenhandel anders. Mensenhandel is een commuun delict, waarbij bijzondere strafrechtelijke bescherming wordt geboden aan slachtoffers tot 18 jaar. Daarnaast blijft strafbaarheid bij slachtoffers die ouder zijn dan 18 jaar, uiteraard bestaan. Dat maakt dat de leeftijdsgrens van de Wet regulering prostitutie anders moet worden beoordeeld dan de leeftijdsgrens in het commune strafrecht.

Dit alles laat onverlet, zoals ik in de Tweede Kamer ook heb gezegd, dat de rechters de ruimte hebben om de categorie van 18 tot 21 jaar als bijzonder kwetsbare slachtoffers aan te merken. Daarvoor gelden bijzonder bezwarende omstandigheden. Daartoe biedt de wet de mogelijkheid. De gestelde strafmaxima bieden het OM en de rechter de ruimte om bij de strafeis respectievelijk straftoemeting rekening te houden met de omstandigheid dat er sprake is van een bijzonder kwetsbaar slachtoffer, zoals ik net zei.

Er gebeurt heel veel op het terrein van preventie. Met de aanpassing van de kerndoelen voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet speciaal onderwijs zijn scholen sinds 1 december 2012 verplicht om aandacht te besteden aan seksualiteit en seksuele diversiteit. Zo kunnen scholen gebruikmaken van de website van het Centrum School en Veiligheid. Hierop staan onder andere overzichten van voorlichtings- en lesmaterialen voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Op de website kunnen docenten terecht voor informatie, lesideeën en materialen. In opdracht van mijn ministerie zijn bijvoorbeeld de film De Mooiste Chick van het Web en bijbehorend lesmateriaal ontwikkeld. De eerste week hadden ongeveer 45 scholen dit lespakket al opgevraagd. Ook zijn er vele preventieprojecten, zoals Beauty & the Beast, Pretty Woman, Girls' Talk, Boys' Talk en Liefde is, om jongeren seksueel weerbaar te maken. Ik heb slechts enkele voorbeelden genoemd.

Daarnaast gebeurt er het nodige op het gebied van arbeidsuitbuiting. Er zijn brochures en informatiekaarten in verschillende talen gemaakt met informatie voor slachtoffers. Brochures worden onder meer via ngo's, migrantenorganisaties, migrantenkerken en ambassades verspreid. Ook de ambassades zijn in 2012 geïnformeerd over arbeidsuitbuiting in andere sectoren en over de vraag waar bepaalde misstanden kunnen worden gemeld. 2013 wordt verder samen met het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid ingezet op bewustwording en deskundigheidsbevordering over arbeidsuitbuiting bij gemeenten.

Tot slot kom ik op de vragen van de heer Reynaers over het sluiten van de Nederlandse grens, nu de buitengrenzen van de EU kennelijk zo lek zijn als een mandje, en het invoeren van grenscontroles. Ik citeerde zojuist uit zijn bijdrage. Zoals u weet, is het sluiten van de grenzen en het herinvoeren van grenscontroles niet zonder meer mogelijk. Er is echter wel degelijk controle aan de binnengrens door middel van Mobiel Toezicht Veiligheid. Overigens is het een illusie -- daar ben ik eerlijk in en open over -- dat er door grenscontroles geen mensenhandel is; was het maar zo. Ik wijs erop dat veruit de grootste groep slachtoffers Nederlands is.

Mevrouw de voorzitter, dat zijn mijn antwoorden in eerste termijn.

De **voorzitter**: Dank u wel. We zijn nu toegekomen aan de tweede termijn van de Kamer.
**

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil de minister bedanken voor zijn uitvoerige beantwoording. Het moet mij wel van het hart dat ik het idee heb dat het vaak gebeurt dat de minister in reactie op vragen over effecten of over de wijze waarop het in de praktijk gaat, nogal geneigd is om de regelgeving of de intentie van de regelgeving nog eens uit de doeken te doen. Ik heb soms het idee dat zijn antwoord dan niet datgene betreft waar wij naar vragen. Wij vragen juist hoe een aantal dingen zich in de praktijk voordoet. Misschien is het een idee om voor een volgende beantwoording nog eens te kijken of we elkaar wat beter op dat punt kunnen vinden.

Ik ben in ieder geval erg blij met de toezegging dat er een meer integrale, uitvoerige verwijzingsmechanisme komt. Ik vraag de minister om ons daarover te informeren, ook over bijvoorbeeld de aard van het verwijzingsmechanisme en de status daarvan. Dan moeten we denken aan bijvoorbeeld een soort meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het dient voor iedereen kenbaar te zijn en verplichtingen met zich mee te brengen voor samenwerking vanuit alle actoren. Uit de beantwoording van de minister begrijp ik dat daarin ook wordt verankerd dat werkelijk alle categorieën toegang zullen krijgen tot gespecialiseerde opvang en procedures.

Ik kom op het belang van de multidisciplinaire aanpak, juist in de eerste fase. We zijn teleurgesteld dat de minister vooral blijft vasthouden aan het feit dat de politie daar de belangrijkste positie in heeft. Ik zou de minister toch op het hart willen drukken om zo snel mogelijk de andere deskundigen erbij te betrekken, dus niet alleen wanneer er echt ernstige twijfel is. Ik vraag hem om zo open mogelijk de samenwerking met de deskundigen hierover aan te gaan.

Zullen wij ook geïnformeerd worden over de evaluatie van de pilot inzake kansloze aangiften? Ik begrijp dat die pilot nog in de voltooiingsfase zit. Er zijn vergelijkende onderzoeken geweest, ook in andere landen, over de vraag hoe elders wordt omgegaan met misbruik van procedures. Het valt mij op dat dit onderwerp in andere landen niet zozeer aandacht krijgt of aan de orde is. Daar wordt dus geen misbruik geconstateerd. Ik hoop dat wij ons niet te veel concentreren op versnelling, in de hoop misbruik tegen te gaan, maar dat wij ons vooral concentreren op zorgvuldigheid. Ik hoop dat de nadruk zal blijven liggen op zorgvuldigheid.

Ik ben ook blij met de aandacht voor meer mogelijkheden voor compensatie aan slachtoffers. Ik denk dat dit erg belangrijk is.

Tot slot kom ik op een punt waar ik nog niet duidelijk antwoord op heb gehad. Het gaat om de positie van asielzoekers die slachtoffer zijn van mensenhandel die zich buiten Nederland heeft voltrokken en waar dus geen strafrechtelijk onderzoek naar wordt gedaan. Kan die groep slachtoffers niet ook in aanmerking komen voor onze procedures en gespecialiseerde opvang? Ik heb het idee dat die groep buiten ons hele beschermingsregime valt, terwijl wij weten dat zij ook net zo goed slachtoffer zijn van mensenhandel. Denk aan wat in Eritrea gebeurt; dat is nu ook heel actueel. Daar worden heel veel mensen onderworpen aan slavernij. Die mensen zitten hier wel in een procedure, maar omdat wij hier geen strafrechtelijk onderzoek naar doen, vallen zij niet binnen dit regime. Daar wil ik graag aandacht voor.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. Wij hadden gevraagd waarom de ratificering van het Verdrag van Istanboel naar 2014 is verschoven. Aanvankelijk was beloofd dat het in 2013 zou worden ondertekend. Wat is er gebeurd? Waardoor lukt dat ineens niet meer? Daar ben ik zeer benieuwd naar.

Ik kom op het rapport van INTERVICT. Ik begrijp dat daarover een brief naar de Tweede Kamer is gestuurd. Daar ben ik blij mee. Het is jammer dat die brief niet naar ons is gestuurd. Misschien kan de minister zijn ambtenaren duidelijk maken dat wij soms ook geïnteresseerd zijn in wat er allemaal wordt geproduceerd.

De Jeugdwet blijft een punt van enorme zorg. De minister zei: ik garandeer dat. Maar hij kan het natuurlijk niet garanderen. De gemeenten krijgen een beperkt budget en een enorme taakstelling op het gebied van de begroting. Ze moeten justitiële maatregelen uitvoeren. En dan

krijgen ze dit ook nog op hun bordje. Het is de vraag of hier nog veel geld voor beschikbaar zal zijn. Ik maak mij er ernstige zorgen over, maar ik realiseer mij dat de minister er weinig aan kan doen. Ik laat het dus hierbij.

Ik ben wel heel benieuwd naar die nieuwe voogd in het land van herkomst. Daar heb ik nog nooit iets over gelezen. Kan de minister daar nog iets meer informatie over kunnen geven.

Ik wil toch nog een keer terugkomen op de strafbaarstelling van de klant. Ik begrijp namelijk niet helemaal waarom de minister indertijd wel het niet controleren of het gebruikmaken van een niet-geregistreerde sekswerker strafbaar wilde stellen. De Eerste Kamer heeft het voorstel naar de prullenbak verwezen, omdat die hele registratieplicht onuitvoerbaar was. Het strafbaar stellen wanneer men een vermoeden kan hebben, is een vorm die in meerdere strafbepalingen voorkomt. Recentelijk nog is inzake polygamie een strafbepaling opgenomen, terwijl we bijna zeker weten dat een en ander nooit bewezen kan worden. Ik begrijp niet waarom de minister het hierbij niet wil. Misschien kan hij nog één keer proberen om mij dat uit te leggen. Daar zou ik hem dankbaar voor zijn.

Dat was het, mijnheer de voorzitter. Pardon, ik bedoel mevrouw de voorzitter. Ik had mij voorgenomen om alleen maar "voorzitter" te zeggen, want ik vind het helemaal niets om "mijnheer" of "mevrouw" te zeggen. Maar goed, het is mij ontschoten. Neemt u het mij niet kwalijk.

De **voorzitter**: Ik til er eerlijk gezegd niet aan, mevrouw Quik.
**

*N

De heer **Witteveen** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de antwoorden die hij heeft gegeven op onze vragen en opmerkingen. Zij scheppen in ieder geval het beeld dat er hard wordt gewerkt en dat er vooruitgang wordt geboekt. Daarbij is het belangrijk om nog even iets te zeggen over het nationaal verwijzingsmechanisme. Ik hoor met plezier dat het voorstel van de rapporteur is overgenomen, dat een werkgroep al bezig is met de uitwerking ervan, dat dit zal leiden tot een betere doorverwijzing van slachtoffers en dat er een wegwijzer wordt gemaakt die rekening houdt met de privacy. Daarbij komt wel de concrete vraag bij mij op hoe men dat gaat doen. Er zijn namelijk belangen bij die botsen. Je kunt niet zowel de privacy als de veiligheid maximaal beschermen. Ik begrijp dat deze vraag nog niet te beantwoorden is, omdat men nog aan het werk is, dus de minister hoeft mijn vraag helemaal niet te beantwoorden. Wel zou ik het zeer op prijs stellen als hij toezegde dat wij, wanneer dat nationale verwijzingsmechanisme concreet vormgegeven is, daarover worden geïnformeerd, zodat wij dan nog eens kunnen nagaan of het echt waar is dat de privacy wordt gewaarborgd en een betere doorverwijzing van slachtoffers het gevolg zal zijn.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording van onze vragen. Zoals gezegd, vinden wij de grensoverschrijdende aanpak van mensenhandel een sterke vorm van Europese samenwerking. Hier heeft Europa nadrukkelijk meerwaarde. Het is goed om dit op dit moment als fractie van de ChristenUnie te onderstrepen.

De integrale aanpak van mensenhandel steunen wij zeer. Preventie, strafbaarstelling van daders en hulp aan slachtoffers moeten hand in hand gaan. Daarom vragen wij ons af of het beschikbare budget van de minister, van het kabinet, voldoende is om dit hoge ambitieniveau te realiseren. Wij zullen het mensenhandelbeleid ook op dit punt nauwgezet volgen. Het verschil in de ondergrens qua leeftijd in dit wetsvoorstel en in het wetsvoorstel inzake prostitutie blijven wij niet overtuigend vinden. Wij hebben uit de reactie die de minister aan de overkant heeft gegeven, opgemaakt dat hij daarvoor een "open mind" heeft, dus ook dat zullen wij nauwgezet volgen. Wij zijn natuurlijk zeer benieuwd hoe rechters hiermee in de praktijk omgaan.

Ook de reactie van de minister op de registratieplicht in relatie tot de handhaafbaarheid vinden wij niet geheel overtuigend. Volgens ons heb je toch zoiets nodig om handhaafbaarheid te kunnen realiseren, maar kennelijk verschillen wij hierover min of meer blijvend van mening.

In de eerste termijn zei ik al dat mensenhandel mensonterend is. Het is goed dat er nu verdere stappen worden gezet. Vanuit slachtofferperspectief is hier sprake van een menselijke tragedie. Wij hopen zeer dat deze tragedie dankzij dit Europese beleid en de Nederlandse kop daarop kan worden gekeerd.

*N

Minister **Opstelten**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar opmerkingen in tweede termijn. Ook dank ik haar voor haar steun. Tegen mevrouw Strik zeg ik dat ik vond dat ik op alle uiteraard terecht gestelde vragen heel specifiek antwoord moest geven, gelet op het belang van dit onderwerp. Alle instanties en mijn collega's nemen dit onderwerp ook zeer serieus. Ik sta hier als minister van Veiligheid en Justitie niet alleen voor, maar samen met alle collega's die dit een buitengewoon belangrijk onderwerp vinden. Dat deel ik graag tot in detail en met de puntjes op de i met de Kamer. Daar gaat het om. Een heleboel vragen van de Kamer hielden eigenlijk niet direct verband met de richtlijn zelf, maar meer met een brede aanpak van het mensenhandelbeleid. Ik dank de Kamer daarvoor.

Over het nationaal verwijzingsmechanisme heeft iedereen vragen gesteld. Het wordt april 2014. Dat zeg ik toe. De status van het verwijzingsmechanisme wordt daarbij betrokken. De heer Witteveen druk ik op het hart om voorzichtig te zijn met het telkens zien van een vermeende tegenstelling tussen aan de ene kant de

veiligheid en aan de andere kant de privacy. Het is juist onze taak, dus mijn taak en die van mijn collega's, om die tegenstelling te overwinnen en om zichtbaar te maken wat er aan de orde is. Beide belangen dienen aan de orde te worden gesteld.

Natuurlijk bezien wij in het kader van het project van de multidisciplinaire teams, de aanpak en de verwijzing of andere disciplines dan de politie kunnen worden betrokken bij de vaststelling van slachtofferschap. Ik herhaal wat ik eerder daarover heb gezegd.

Mevrouw Strik vroeg naar mensen die in het buitenland slachtoffer van mensenhandel zijn. Zij kunnen in aanmerking komen voor een asiel- of een B8-vergunning. Dankzij de brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ben ik op de hoogte van de situatie in een aantal buurlanden. De Kamer krijgt de uitkomsten van de onderzoeken nog.

Mevrouw Quik vroeg waarom het Verdrag van Istanboel is verschoven naar 2014. Ik heb mij hierover laten informeren. De Kamer krijgt een dezer dagen een prompte reactie op dat verdrag van mijn collega van Buitenlandse Zaken. Laat ik daarover nu mijn mond houden. Dat stelt de voorzitter op prijs.

Ik heb tegen mevrouw Strik al gezegd dat de evaluatie begin volgend jaar komt.

De richtlijn, waarover mevrouw Quik, de heer Ester en anderen het hebben gehad, dwingt niet tot strafbaarstelling van de klant, maar ik sta wel positief tegenover de strafbaarstelling van de klant. Je moet ten aanzien daarvan een heel precies punt maken, dus ik wacht met belangstelling het initiatiefwetsvoorstel van de heer Segers, lid van de Tweede Kamer, af. Dat wordt na het kerstreces ingediend.

De vragen van de heer Witteveen, ook over de privacy, heb ik al beantwoord. Die balans moet zichtbaar zijn. Wij zullen daarvoor staan. Het is aan de Kamer om dit straks te beoordelen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Financiering Sociaal-Economische Raad!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de bedrijfsorganisatie en de Wet financiering sociale verzekeringen in verband met de financiering van de Sociaal-Economische Raad (33481).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Asscher**: Voorzitter. Ik dank de leden van de Kamer voor de gelegenheid om te spreken over de wijze waarop de SER zal worden gefinancierd. Er is een grondige schriftelijke uitwisseling van argumenten geweest. Ik denk niet dat ik de Kamer er een plezier mee doe om die hier volledig over te doen. Inhoudelijk, maar ook qua standpunten lijkt er wederzijds duidelijkheid te zijn.

Voor het kabinet staat voorop dat de nu voorgestelde oplossing van financiering via het Algemeen Werkloosheidsfonds (AWf) weliswaar niet de ideale, maar op dit moment wel meest passende aanpak is. In de nadere memorie van antwoord heb ik u inzicht gegeven in onze overwegingen hieromtrent. Ik hoop vandaag ook overeenstemming met u te bereiken. Daarvoor liggen de goede vragen allemaal op tafel. Natuurlijk ga ik ook in op de bij sommigen levende twijfels.

Ik ga eerst in op het AWf als financieringsbron, want op dat punt zit de belangrijkste aarzeling, met name in het betoog van de VVD namens een aantal partijen. Ik kan mij die twijfel voorstellen. Ik kan mij die aarzeling ook voorstellen. Het Algemeen Werkloosheidsfonds heeft tot doel de Werkloosheidswet uit te voeren. Dat willen wij ook zo houden. Het AWf moet niet worden opgetuigd voor allerlei doelen die daarmee niets te maken hebben. Dat is van meet af aan een belangrijk argument geweest om door te zoeken naar alternatieve financieringsvormen voor de SER. Bij die zoektocht bleken de nadelen van de alternatieven toch aanzienlijk groter dan de voordelen. Ik ga daarop nog uitgebreid in, zoals gevraagd door de heer Ester.

Bij die afweging heb ik een aantal onzes inziens heel redelijke uitgangspunten gehanteerd. Het gaat niet om allerlei nieuwe eisen, maar eerder om voortzetting van het bestaande beleid. Het gaat dan om de volgens het kabinet wenselijk geachte situatie dat het bedrijfsleven -- de werkgevers en werknemers -- de SER blijven financieren. Dat zijn dezelfde groepen betalers die dat tot kort geleden deden.

Een tweede uitgangspunt is wat mij betreft dat de SER onafhankelijk blijft, niet alleen qua inhoud van het werk dat de SER doet, maar ook onafhankelijk van financiële sturing door de overheid. De vraag is dan wat de praktische gevolgen zijn van de oplossing die voorligt. Helaas heb ik moeten vaststellen dat alle bekeken alternatieven een voor een afvielen. De heer Ester vroeg mij namens de ChristenUnie en GroenLinks om hier nader op in te gaan. Dat doe ik graag. Wij hebben in elk geval de volgende alternatieven nader onderzocht.

Het eerste alternatief is een aparte opslag bij enig fonds. Het gevolg daarvan is dat de fondssystematiek dan dient te worden veranderd. Dit brengt extra administratieve lasten voor werkgevers met zich, en dat om een bedrag van 13 miljoen euro binnen te halen. Dat leek ons niet wenselijk.

Een ander alternatief is een aparte heffing via de Belastingdienst. Daaraan kleven vergelijkbare bezwaren als bij opslag op een fonds. Dat is in onze ogen eveneens zeer onwenselijk.

Een derde alternatief dat wij hebben bekeken, is de heffing door de Sociaal-Economische Raad zelf te laten uitvoeren. Dat zou een veelvoud kosten van de hiervoor besproken opties, meer dan het opbrengt. Daarvoor moet er namelijk een hele innings- en heffingssystematiek worden opgetuigd. Dit is onwenselijk.

Vervolgens is natuurlijk ook gekeken naar de mogelijkheid om de financiering via de algemene middelen of via de begroting van het ministerie van SZW te laten lopen. Die suggestie zat in het betoog van mevrouw Kneppers verweven. De consequentie daarvan is dan dat de Sociaal-Economische Raad niet meer door het bedrijfsleven zelf wordt betaald en door de sociale partners zelf wordt gefinancierd. Dat zou een breuk beteken met het verleden, die naar mijn mening grotere consequenties heeft dan het feit dat je daarmee het AWf op dit moment zou ontzien. De vraag naar de financiering uit de algemene middelen is pregnant gesteld door mevrouw Kneppers. Hoezeer ik ook begrip heb voor de vraag of zo'n financiering uit de algemene middelen niet een alternatief zou dienen te zijn, denk ik dat het belang van een daadwerkelijk onafhankelijke Sociaal-Economische Raad zou dienen te prevaleren. Ik sluit wat dat betreft aan bij hetgeen de heer Ester namens de ChristenUnie en GroenLinks zei ... ik moet zeggen namens de ChristenUnie en D66, want GroenLinks had zich aangesloten bij de VVD. Soms moet ik heel even schakelen in de coalities die in deze Kamer gevormd worden. Ik maak die vergissing -- Freud slaapt nooit -- omdat ik weet dat de heer Thissen eveneens zeer gehecht is aan de onafhankelijkheid van de Sociaal-Economische Raad. Maar het ging in dit geval daadwerkelijk om de ChristenUnie en D66.

De sociaaleconomische agenda voor de komende jaren vraagt ook heel wat van de Sociaal-Economische Raad. Daar past die onafhankelijke rol bij. Sociale partners zijn cruciale stakeholders zoals dat lelijk heet, partijen, bij het vormgeven van de arbeidsmarkt en alle belendende percelen in de toekomst. Daar hoort ook bij dat wij de financiering niet alleen ordentelijk regelen, maar dat deze ook op afstand geplaatst blijft en dat de betaling geschiedt door degenen die de raad vormen.

Mevrouw Kneppers stelt terecht de vraag waarom het allemaal hetzelfde moet blijven. Waarom is dat een uitgangspunt van het kabinet? Waarom wordt de Kamer van Koophandel wel, maar de SER niet uit de algemene middelen gefinancierd? Over de Kamer van Koophandel heeft het vorige kabinet ingrijpende besluiten genomen, namelijk om niet meer te gaan heffen voor de taken van de Kamer van Koophandel. Ik wil niemand anders dan onszelf de ongelukkige positie van de SER verwijten, maar dat is de reden waarom de heffing al per 1 januari 2013 is gestopt. Als "collateral damage", bijkomende schade, kwam bijgevolg de financiering van de SER in het geding.

De Kamer van Koophandelheffing was vooral geschrapt omdat het werkgevers administratieve rompslomp scheelde. Voor de SER had het dit praktische gevolg. Het was dus niet zo dat er nog eens werd gekeken naar de positie van de Sociaal-Economische Raad: vinden wij die positie te onafhankelijk? Vinden wij dat de financieringsstromen heel anders zouden moeten? Vinden wij in de grond dat er niet meer door de bedrijven zelf moet worden betaald voor die raad, maar dat het geld uit de algemene middelen moet komen? Als gevolg van een heel andere, hiervan los staande en veel verder gaande verandering rond de Kamers van Koophandel is dit effect ontstaan.

Dat plaatst ons in de huidige situatie. In en rond onze positie ten opzichte van de SER is er niets veranderd. Daarom vind ik het in de rede liggen om als uitgangspunt te nemen dat je de onafhankelijke, zelfgefinancierde positie zo mogelijk in stand zou willen houden. Het is misschien goed om te melden dat er dus geen interferentie is tussen de financieringsdiscussie en het eventueel vervallen van de PBO-taken. De vrees daarvoor sprak uit het betoog van mevrouw Kneppers.

Zoals in de nadere memorie van antwoord staat, blijft het takenpakket van de SER weliswaar dynamisch -- er komen soms dingen bij en er gaan soms dingen af -- maar op zichzelf genomen blijft het ongewijzigd. De adviestaak is daarin zeer belangrijk, maar het is bij lange na niet de enige taak.

De SER heeft natuurlijk ook belangrijke bestuurlijke taken, zoals taken in het kader van zelfregulering. Denk aan arbeidsomstandigheden, scholing, de vorming van ondernemingsraden, certificering, zelfregulering, consumenten, fusieregels en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het is het eigen speelveld van werkgevers en werknemers. Daarom, maar ook vanuit het perspectief van een kleine overheid, pleit dit tegen financiering uit de algemene middelen. Ik ben het daarin eens met de heer Ester. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid en in het gezamenlijk belang van de sociale partners om die taken uit te oefenen. Daarnaast benadruk ik dat de SER wezenlijk van bijvoorbeeld de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid verschilt, naast de taakverschillen. De SER wordt gedragen door de sociale partners en het advies van de SER levert niet alleen een advies op, maar ook -- en misschien wel veel meer -- maatschappelijk draagvlak onder de partijen die zo'n advies aanbieden. Dit is al decennia lang een pilaar onder onze overlegeconomie. De SER als overlegorgaan is belangrijk, omdat wij met dit maatschappelijk draagvlak op moeilijke momenten in staat zijn gebleken de juiste besluiten te nemen en de veranderingen door te voeren die soms nodig zijn. Dat is in het verleden door kabinetten van talloze samenstellingen ook bewezen. Het gaat dan om besluiten waarvan onze welvaart afhangt, nu en in de toekomst.

Over de herziening van het adviesradenstelsel, door mevrouw Kneppers aangehaald, wil ik op dit moment geen uitspraak doen. De minister voor Wonen en Rijksdienst gaat over het adviesradenstelsel. Ik zou wel opnieuw willen stipuleren dat bij invoering van de Kaderwet adviescolleges de SER bewust buiten die wet is gehouden, om de reden die ik zojuist noemde. Het karakter van een advies van werkgevers en

werknemers is immers anders dan het advies van een academische denktank als de WRR.

Mevrouw Kneppers heeft ook gevraagd hoe het zit met het aanzuiveren van tekorten in het AWf. Er is inderdaad geen sprake van een rijksbijdrage aan het AWf. Daarin had mevrouw Kneppers volkomen gelijk. De systematiek is zo dat de kosten van uitkeringen die ten laste van het AWf komen, via de rekening-courant van het UWV aan het UWV worden betaald. Het systeem van bekostiging is zodanig dat er altijd voldoende geld is voor die uitkeringen. Bij de bepaling van de hoogte van de WW-premie wordt wel degelijk rekening gehouden met het totaal van de te verwachten lasten van het AWf. Het voor en door de SER benodigde bedrag wordt daarin meegenomen, zodat werkgevers een fractioneel hogere WW-premie betalen, 13 miljoen ten opzichte van een enorm bedrag.

Mevrouw Kneppers heeft ook gevraagd naar het vermogen van het AWf. Naar verwachting zal dit 8,3 miljard negatief bedragen. Zij stelt verder terecht dat het werknemersdeel voor de WW-premie sinds 2009 op nul staat. Daar vind ik misschien het begin van een brug tussen de VVD-fractie en het kabinet. Niet voor niets hebben wij de SER gevraagd om te adviseren over de toekomstige inrichting van de arbeidsmarkt en financiering van de WW. Dat is mede ingegeven door de behoefte van sociale partners om hierin weer een rol te spelen. Bij werknemers bestaat zelfs een uitgesproken behoefte om weer premie te gaan betalen, vanuit het perspectief dat wie betaalt, meer bepaalt. Zij willen alles wat rondom de Werkloosheidswet gebeurt, zich niet zomaar laten overkomen. Zij willen gewoon premies betalen. Wij hebben wel gezegd dat zij op de koopkrachteffecten en dergelijke moeten letten, want het moet wel uitvoerbaar blijven, maar in het sociaal akkoord hebben wij afgesproken om dit advies te vragen. Hoe moet onze toekomstige arbeidsmarkt eruitzien, zodat mensen veel meer van werk naar werk worden gebracht? En welke rol kunnen sociale partners spelen in de moderne vormgeving van de Werkloosheidswet en de financiering daarvan? Ik kan mij goed voorstellen dat daarbij ook wordt bekeken of binnen het nieuwe stelsel een toekomstbestendige financieringsgrondslag voor de SER kan worden gevonden, want zoals ik mevrouw Kneppers al heb toegegeven, vind ik het AWf ook niet de ideale financieringsbron voor de Sociaal-Economische Raad.

Ik wil ook niet voorbijgaan aan de reserves van de Kamer bij de voorgestelde, tijdelijke oplossing via het AWf. Met het advies van de Raad van State in gedachten heb ik daarom een horizon- en evaluatiebepaling aangebracht. Die is er expliciet op gericht om te bekijken of op termijn geen andere, betere aanpak mogelijk is. Daarom wordt drie jaar na invoering bezien of het anders zou kunnen en moeten. Deze termijn hebben wij gesteld omdat ik enerzijds de SER enige rust zou willen geven, terwijl anderzijds na die periode voldoende ervaring is opgedaan. Het advies dat ik net noemde, zal dan uitgekristalliseerd zijn. Wij weten dan misschien meer van mogelijke alternatieven.

Mevrouw Kneppers heeft ook enkele vragen gesteld over de manier waarop dit in het wetsvoorstel is geregeld. Zij wil weten hoe het zit met de inwerkingtreding en de terugwerkende kracht. Zij heeft gelijk dat in de wettekst zelf geen bepaling over de evaluatie staat. Wel is in de inwerkingtredingsbepaling opgenomen dat de wet vervalt op een nader te bepalen tijdstip, waarmee ik het tijdelijke karakter van de wet heb willen benadrukken. De keuze van het moment van vervallen is gekoppeld aan de toegezegde evaluatie. In de inwerkingtredingsbepaling is inderdaad geregeld dat de datum kan terugwerken. Dat was nodig voor het geval het wetsvoorstel niet voor 1 januari door deze Kamer zou zijn aanvaard; wij kunnen nu veilig vaststellen dat dit het geval is en dat dus terugwerkende kracht nodig is omdat wij het wetsvoorstel vandaag behandelen. Dit blijft nodig omdat de SER anders alleen nog geld zou krijgen vanaf het moment dat de wet in de Staatscourant. Nogmaals, ik wil dit de Kamer niet verwijten, want het is het gevolg van een heel ander kabinetsbesluit, maar ik hoop oprecht dat wij er vandaag in slagen om dit eerbiedwaardige orgaan nu van dit probleem af te helpen.

Mevrouw Kneppers heeft gevraagd welke vragen en gronden bekeken zouden dienen te worden in zo'n evaluatie en op welke manier de AWf-route zou kunnen vervallen. Ik kan mij geheel vinden in de vragen die door de ChristenUnie en D66 zijn voorgesteld. In de evaluatie moeten zowel praktische als meer fundamentele vragen worden gesteld, dus ook wat de bedoelde en onbedoelde effecten zijn van een constructie als deze en of dat spanning oplevert. Wij willen geen papieren tijger. Wij moeten serieus bekijken hoe dit uitpakt, hoe wij aankijken tegen het meer fundamentele, principiële bezwaar tegen het gebruik van het AWf en of er inmiddels zicht is op een beter alternatief.

Ik rond af. Ik hoop zeer dat ik de Kamer overtuigd heb van de intentie van het kabinet en van het feit dat het kabinet gevoelig is voor de reserves die in deze Kamer leven. Ik meen dat wij juist met die horizonbepaling een werkbare oplossing naderbij hebben kunnen brengen, ook al heb ik heel goed gehoord dat dit op zichzelf onvoldoende is. Ik heb een en ander verder ingekleurd door te zeggen op welke manier wij de komende maanden en jaren willen omgaan met bijvoorbeeld de toekomstige financiering van de WW en de rol van de SER daarin. Als de Kamer dit wetsvoorstel nu zou aannemen, zorgen wij daarmee enerzijds voor continuïteit voor de SER en anderzijds voor een meer principiële heroverweging die heel goed kan passen bij de manier waarop wij de arbeidsmarkt willen inrichten. Ik kom in deze Kamer nog met de grote Wet werk en zekerheid, die hierin veel fundamentelere veranderingen beoogt aan te brengen. In dat licht hebben wij de SER heel hard nodig. Het zou prachtig zijn als de Kamer erin toestemde om de huidige, ongelukkige situatie te beëindigen met een niet ideaal, maar wel pragmatisch middel, waarvan ik hoop dat de bezwaren overkomelijk zijn.

*N

Mevrouw **Kneppers-Heijnert** (VVD): Voorzitter. Ik heb weinig tijd gehad om de woorden van de minister tot mij door te laten dringen. In een eerdere fase van de behandeling van dit wetsvoorstel heb ik mijn verwondering uitgesproken over het feit dat nu alleen over de financiering van de SER gesproken werd. Ik heb het heel bewust niet over de taken van de SER willen hebben, maar je ziet dat deze discussie nu gaat interfereren met de discussie over de taken. Ik zal weerstand bieden aan mijn neiging om daarop in te gaan, want ik heb het niet gehad over nut en noodzaak van de SER. Ik wil het daar ook niet over hebben, want daar gaat het wetsvoorstel niet over. Juist als wij de SER koesteren, verdient deze misschien wel een passende financiering.

Alles wat gezegd wordt is waar. Het is een bescheiden budget. Je kunt dit bagatelliseren en je afvragen waar wij het eigenlijk over hebben, slechts 0,02%, maar dat was mijn punt niet. Mijn punt was een principieel punt. Dit is een doelfonds en dat moet je niet met andere dingen verwarren en verwateren. Het is dus een principieel punt versus een pragmatische oplossing. Dat blijft een beetje zo. Nu er een schaap over de dam is, volgen er straks misschien wel meer. Dat is mijn angst. Straks financieren wij veel meer uit het Algemeen Werkloosheidsfonds.

Natuurlijk moet de SER onafhankelijk zijn, maar dat hangt niet alleen af van de financiering. Wij hebben met collega's van de minister al vergelijkbare discussies gehad, bijvoorbeeld over de ACM. Dat zou een zelfstandig bestuursorgaan zijn. Het is weliswaar een bestuursorgaan, maar ik ben de z van zelfstandig even kwijt, want dit wordt uit de begroting van Economische Zaken gefinancierd. Dat is daar geen enkel probleem. Er wordt gezegd dat de ACM volledig onafhankelijk kan opereren. Ik vind dat geen erg consistente redenering.

Eerlijk gezegd werkt het dus niet. Ik ben nog niet overtuigd. Daar wilde ik het maar bij laten.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. De fracties van de ChristenUnie en D66 danken de minister voor de beantwoording van onze vragen en voor de plezierige wijze van debatteren. De weging van de financieringsalternatieven maakt een serieuze en zorgvuldige indruk. Wij vinden het belangrijk om dat vast te stellen. Wij zijn tevreden met de toezegging van de minister om de door onze fracties geopperde vragen en criteria mee te nemen in de evaluatie van de SER-financiering via het AWf. Met zijn goeddunken herhaal ik deze nog even om ervoor te zorgen dat wij het over hetzelfde hebben. Het gaat om de volgende evaluatiecriteria: de mate waarin de AWf-constructie leidt tot een toekomstbestendige financiering van de SER, mogelijke disfuncties van deze constructie, een expliciete weging van alternatieve financieringsvormen, de relatie van de financiering van de SER tot de kerndoelstelling van de raad en ook de rol en de positie van het UWV in het geheel. Onze inzet is, zoals gezegd, vooral gericht op het toewerken naar een duurzame en bestendige financiering van de SER. Wij hebben het idee dat met het voorliggende wetsvoorstel en de evaluatiecriteria daarvoor een goede opmaat is gevonden. We mogen de SER ook niet langer financieel laten bungelen.

Al met al kunnen wij de route waarvoor gekozen is in het wetsvoorstel steunen. Onze fracties hopen dat sprake zal zijn van een snelle invoering van dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Mijn fractie heeft niet meegedaan aan de plenaire behandeling omdat zij vond dat de zaak in de commissie voldoende behandeld is. Om onduidelijkheid te voorkomen, zeg ik dat mijn fractie de minister volgt in zijn pragmatische benadering. Ik ben het eens met mevrouw Kneppers dat principiële zaken belangrijk zijn, maar ik vind ook dat principes bewaard moeten worden voor dingen die er echt toe doen. De minister heeft zonder eromheen te draaien gezegd: dit is niet de mooiste oplossing, maar misschien wel de beste oplossing en over korte tijd spreken wij verder hierover. Ik ben het zeer eens met het uitgangspunt van het in het overleg met sociale partners zoeken naar een betere en structurele financiering van de SER. Ik vind in elk geval dat we door moeten gaan en de SER niet langer in onzekerheid moeten laten verkeren. Mijn fractie stemt daarom voor het wetsvoorstel.

*N

Minister **Asscher**: Voorzitter. Ik ga niet weer de woorden van de heer Ester herhalen, maar wij hebben elkaar inderdaad goed begrepen. Mijn toezegging over de inrichting van de evaluatie staat. Het verslag kan daaraan verder bijdragen.

Ik dank de heer Kox voor het beëindigen van de onzekerheid die ik voelde over de positie van de SP. Ik stel dat zeer op prijs.

Ik zeg tegen mevrouw Kneppers dat het niet mijn bedoeling was om te miskennen dat hier ook principiële kwesties aan de orde zijn. Ik heb die goed gehoord en begrepen. Ik ben daarop ook ingegaan met de erkenning dat ik het niet ideaal vind. Het kabinet wil niet dat het AWf straks wordt volgeplempt -- mevrouw Kneppers zei: als een schaap over de dam is -- met allerlei maatschappelijke hobby's om het maar eens even huiselijk uit te drukken. Ik zeg toe dat dat niet gebeurt. Het is zinloos om al te ver terug te kijken in het verleden, maar de wijze waarop is omgesprongen met het AWf is niet zonder risico geweest. Met het naar de fiscale sfeer trekken van de sociale zekerheid voor een leuk koopkrachtmoment is de hele systematiek ingrijpend gewijzigd. We zitten nu met deze situatie.

Ik kan nooit tegen iemand zeggen: zet uw principes opzij voor een pragmatische oplossing. Dat is het ingewikkelde als iemand een bezwaar

principieel noemt. Ik kan wel dat principe erkennen. Ik ben bereid om hierbij verder te gaan dan ik misschien in eerste termijn ben gegaan. Ik zeg toe dat ik de evaluatie die na drie jaar voorzien is, wat ik door middel van rust voor de SER aantrekkelijk vind, versnel. Dan evalueren we na twee jaar. Ik geef daaraan de kleuring dat wij bij voorkeur uitkomen op een andere financieringsbron. We zitten dan met een situatie die nu niet ideaal is, maar we kunnen dan wel naar hetzelfde streven. Ik heb niets willen bagatelliseren; ik ben de laatste om 13 miljoen te bagatelliseren. Ik heb geprobeerd om in dit huis de kampen bij elkaar te brengen en tegelijkertijd een einde te maken aan de bestaande situatie.

Mevrouw **Kneppers-Heijnert** (VVD): Kan de minister ook toezeggen dat financiering uit de algemene middelen een alternatief is dat hij onderzoekt bij die evaluatie?

Minister **Asscher**: Ik heb er geen enkel bezwaar tegen om nog eens te overwegen wat alle alternatieven van financiering zijn. Ik heb daar net een korte opsomming van gegeven in de richting van de heer Esser die daar specifiek naar vroeg. Ik ben bereid om mij niet te beperken tot de evaluatie van de financiering uit het AWf maar ook te bekijken wat er naast financiering uit de algemene middelen nog te voorzien is aan alternatieven. Dat doe ik graag. Dat past bij mijn uitspraak dat ik het niet ideaal vind en dat er daarom een evaluatie moet worden gedaan, met een open blik naar de mogelijkheid van iets beters. Dat kan een andere financiering zijn, niet uit een fonds maar uit algemene middelen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De fractie van GroenLinks kan zich uitstekend herkennen in de woordvoering van de VVD-fractie. Bedoelt de minister met "niet ideaal" dat hij ook tegen het licht wil houden of het AWf überhaupt op de rijksbegroting moet staan of weer in beheer en bezit moet zijn van de sociale partners die wellicht allebei in de toekomst de premiegelden WW opbrengen? Dan hebben wij hier ook niet de discussie over de financiering van de SER.

Minister **Asscher**: Het is altijd lastig om op zaken vooruit te lopen. De sociale partners hebben in hun sociaal akkoord, het STAR-akkoord, de wens geuit om weer naar zo'n systeem te gaan. Met name de werknemers willen toewerken naar een systeem waarin werknemers premie betalen maar ook zelf het beheer hebben. Er zijn natuurlijk wel afspraken gemaakt want we willen niet terug naar de pre-Buurmeijer-tijd. De lessen die toen geleerd zijn, met heel veel pijn en moeite, moeten van toepassing zijn. In mijn adviesaanvraag aan de SER over de toekomst van de arbeidsmarkt en toekomstige financiering van de WW wordt met nadruk gevraagd naar mogelijkheden om gradueel toe te werken naar het systeem dat de heer Thissen beschrijft, maar dan met inachtneming van de lessen uit het verleden. Vandaar dat ik in eerste termijn zei, en daarin ligt misschien het begin van een antwoord van de vraag die wordt gesteld: wij kunnen daarop niet gaan wachten, dat zou niet fair zijn tegenover de organisatie, maar het zou een mooie bijvangst zijn van die exercitie.

Hiermee ben ik aan het einde van mijn betoog.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Wenst een van de leden stemming over het wetsvoorstel? Ik constateer dat dit het geval is. De stemming over dit wetsvoorstel vindt volgende week dinsdag plaats.
**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B
!Wet arbeid vreemdelingen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Herziening van de Wet arbeid vreemdelingen (33475).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Asscher**: Voorzitter. Er is een stevig aantal vragen gesteld. Ik zal enige tijd nodig hebben om die te beantwoorden, maar zal proberen om de vaart erin te houden.

Verschillende partijen hebben gevraagd of het wetsvoorstel eigenlijk wel nodig is. Het wordt immers al minder, het gaat vanzelf al de goede kant op. Daarover kun je van mening verschillen. Er is geconstateerd dat de afgelopen jaren vanuit de nieuwe lidstaten een groot aantal arbeidsmigranten naar Nederland is gekomen en dat daardoor het aantal tewerkstellingsvergunningen drastisch is gedaald. Daarom is gevraagd of de wet nodig is.

Mevrouw Scholten heeft gevraagd om de wet op te schorten totdat nieuwe cijfers zullen uitwijzen of ook in 2013 het aantal tewerkstellingsvergunningen is gedaald. Zij overweegt hierover een motie in te dienen. Zij vertelde dat zij van cijfers houdt en die voorliefde deel ik met haar. Wij kunnen daar even samen van genieten. In 2006 waren er 75.000 tewerkstellingsvergunningen, in 2012 ruim 12.000. De prognose van het UWV voor dit jaar was 13.500. In de eerste acht maanden van 2013 zijn er 7.400 aanvragen ingediend. De prognose voor 2014 is gesteld op 11.500 aanvragen. Dit zijn de totale aantallen tewerkstellingsvergunningen, met en zonder arbeidsmarkttoets. Daarom zijn het andere cijfers.

Mevrouw Scholten verwijst in haar inbreng naar de aantallen die ik bij de behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer heb genoemd. Die cijfers betreffen alleen de tewerkstellingsvergunningen met arbeidsmarkttoets. Tot en met afgelopen augustus zijn er over dit jaar 890 vergunningen afgegeven met volledige arbeidsmarkttoets. Bij de behandeling

in de Tweede Kamer werden nog 1.000 tewerkstellingsvergunningen over heel 2013 verwacht. Dat zou dus heel goed kunnen uitkomen. Over 2012 waren dit over dezelfde periode 2.430 vergunningen. De belangrijkste sectoren zijn de horeca, binnenvaart en land- en tuinbouw. Daarvoor zou prioriteitgenietend aanbod moeten zijn.

Ondanks de verdere daling van het aantal tewerkstellingsvergunningen is het belangrijk dat deze wet er komt. Een wettelijke verankering van het aangescherpte uitvoeringsbeleid biedt allereerst meer rechtszekerheid. Iedereen, werkgevers en werknemers, weet waar hij aan toe is. Het wetsvoorstel bestaat echter niet alleen uit een scherpere toets op de aanwezigheid van prioriteitgenietend aanbod. Met de heer Terpstra ben ik eens dat dit op zichzelf een fraaie term is. Ik ga mij straks bezondigen aan de discussie over Aziatisch eten in al zijn hoedanigheid. Die stellen wij nog even uit: een toetje.

Het beleid is er daarom, meer nog dan vroeger, op gericht dat arbeidsmigranten tijdelijk in Nederland verblijven. Lager en middelbaar geschoolde arbeidsmigranten van buiten de Europese Unie worden nog slechts voor een beperkte periode in Nederland toegelaten om tijdelijk te voorzien in vacatures waarvoor nu geen prioriteitgenietend aanbod aanwezig is. Het wetsvoorstel bepaalt daarom dat de maximale duur van de tewerkstellingsvergunning wordt teruggebracht naar één jaar. Tegelijkertijd wordt de periode waarna de werknemer vrij is op de arbeidsmarkt verlengd van drie naar vijf jaar. Ik begrijp heel goed dat wij van mening kunnen verschillen over de wenselijkheid van het wetsvoorstel, maar dit zuivere feit leidde bij GroenLinks tot de kwalificatie "xenofoob". Dat begrijp ik niet zo goed.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik neem daar afstand van. Ik heb het woord "xenofobie" niet in de mond genomen.

Mevrouw **Scholten** (D66): Ik ben de schuldige. Ik heb gezegd dat het wetsvoorstel een xenofoob karakter heeft, juist vanwege de termijnverlenging van drie naar vijf jaar. De mensen die in het huidige systeem na drie jaar geworteld zouden zijn, worden dan nog eens twee jaar op afstand gezet. Dan verliest Nederland min of meer zijn open gezicht naar het buitenland. Dat is mijn reden om het wetsvoorstel xenofoob te noemen.

Minister **Asscher**: Mijn excuses aan mevrouw Strik. Ik stel de interruptie van mevrouw Scholten op prijs, maar ik neem nog steeds afstand van die uitspraak. Je moet juist zakelijk spreken over wenselijk migratiebeleid. Je kunt goed van mening verschillen over een wenselijke periode zonder deze kwalificatie te geven. Dat is vanzelfsprekend de vrijheid die mevrouw Scholten heeft.

Het wetsvoorstel bevat ook maatregelen die concurrentie op arbeidsvoorwaarden moeten voorkomen. Een ongelooflijk belangrijk onderwerp, juist in deze tijd. Aanvragen van werkgevers die zich schuldig hebben gemaakt aan overtreding van een arbeidswet, zoals de WML, kunnen straks om die reden worden afgewezen. Het betalen van een marktconform salaris is straks een voorwaarde voor de toekenning van een tewerkstellingsvergunning. Nu is dat slechts het minimumloon. Verschillende sprekers hebben gevraagd om een visie op arbeidsmigratie en arbeidsmarkt en wat daaraan goed en slecht is. Ik zal daarop later ingaan. Dit is daarin volgens mij een belangrijk element. Als je geen race naar de bodem wilt, moet je voorkomen dat arbeidsmigratie louter en alleen wordt gebruikt om concurrentie op arbeidsvoorwaarden te organiseren. Dat is in mijn ogen niet goed.

Alles is erop gericht om uitbuiting en onderbetaling te voorkomen, iets wat ook in het belang van de betreffende werknemer is. Ik ben gevoelig voor het argument dat de heer Kox aandroeg. Wij moeten voorkomen dat door convergentie van lonen binnen de Europese Unie telkens maar behoefte ontstaat aan weer goedkopere arbeidskrachten, in dit geval van buiten de Europese Unie. Wij zien immers al dat veel werknemers uit de Oekraïne werkzaam zijn in Polen. Sommigen schetsten dit als een wetmatigheid die je zou moeten omarmen, maar daarmee ben ik het niet eens. Ik denk dat de Europese arbeidsmarkt voorwaar groot genoeg is om in de vraag naar arbeid te voorzien en dat je je niet bij voorbaat zou moeten neerleggen bij een convergentie naar het laagste punt.

De heer Terpstra, de heer Swagerman, mevrouw Scholten en de heer Kox hebben verschillende vragen gesteld over de Chinese en Aziatische horeca.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister verbindt het belang van het voorkomen van een neerwaartse spiraal om concurrerend te zijn en de race to the bottom met arbeidsmigratiebeleid. Zijn dat niet heel verschillende dingen? Komt het er niet eigenlijk op aan dat de autoriteiten in Nederland erop toezien dat er niet onder het minimumloon wordt gewerkt en dat je dat ook kunt doen waar er tekorten zijn op de arbeidsmarkt, ook al worden er tewerkstellingsvergunningen verleend?

Minister **Asscher**: Ik benadruk niet voor niets het verschil tussen de oude situatie waarin het minimumloon voldoende was en de nieuwe situatie waarin marktconform moet worden beloond. Daarmee voorkom je dat er louter en alleen iemand hierheen wordt gehaald omdat hij onder het marktconforme loon mag worden betaald, misschien wel wettelijk minimumloon. Als je dat op grote schaal toelaat, is het effect dat de marktconforme lonen onder druk komen te staan en dat mensen op het wettelijk minimumloon moeten gaan zitten. Dat is niet wenselijk. Wij moeten het in Nederland in de toekomst niet hebben van het winnen van de wedstrijd om de goedkoopste arbeid. Wij zullen daarin worden verslagen door bevolkingsrijke werelddelen waar men arm is en waar de welvaart veel minder is dan hier. Die koers moeten wij niet varen.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Daarmee ben ik het volkomen eens. Ik denk echter dat het twee volkomen verschillende mechanismen zijn. Dit punt kan inderdaad helpen, maar voor het overige moeten wij de Arbeidsinspectie haar werk laten doen. Dat laat onverlet dat er soms tekorten zijn waarbij je gebruik moet maken van arbeidsmigratie.

Minister **Asscher**: Ik ben het met mevrouw Strik eens dat de Arbeidsinspectie de handhaving, de boetes en het hele arsenaal dat wij hebben om uitbuiten, schijnconstructies en het ontduiken van minimumloon aan te pakken steviger moet uitvoeren. Dat moet tanden hebben. In het sociaal akkoord zijn daarover afspraken gemaakt met extra inspectiecapaciteit. Ik ben het daar zeer mee eens. Ik zal er straks nader op ingaan. Ik heb sterk de indruk, niet omdat ik het leuk vind maar omdat ik die ontwikkeling zie, dat, als er geen grens zou zijn bij de toegang van zeer laaggeschoolde arbeid uit landen waar het welvaartsniveau lager is dan in de Europese Unie, de druk op de maatschappelijke voorzieningen, de lonen en de arbeidsvoorwaarden groter is dan je alleen met het middel van handhaving zou kunnen oplossen. Ik ben bang dat zulks de realiteit is. Dat is de spanning die mevrouw Sent beschreef, dat de nationale welvaartsstaat onder druk kan komen te staan bij onbegrensde migratie. Ik ben bang dat dit een feit is. Vervolgens is altijd de vraag -- daar moet het kabinet zich voor verantwoorden -- of wij de goede balans vinden tussen nodige en nuttige arbeidsmigratie en restrictiviteit. Ik meen oprecht dat niet alleen naar arbeidsmigratie moet worden gekeken vanuit de aspiratie van de migrant, al is die belangrijk, en ook niet alleen vanuit van het belang van de werkgever die iemand nodig heeft, al kan er heel begrijpelijk en weloverwogen belang bestaan. Er moet ook gekeken worden naar het effect dat de arbeidsmigratie heeft op een land en de arbeidsmarkt als geheel.

Ik wilde met de heer Kok praten over de kok van het Okura en met de heer Kox over de Aziatische koks in de friettent, om het even uit elkaar te halen. Dat zijn in mijn ogen verschillende dingen. De gewijzigde Wet arbeid vreemdelingen is op zichzelf een wet die maatwerk beoogt te bieden. Voor iedere tewerkstellingsvergunning wordt individueel getoetst of er arbeidsaanbod aanwezig is voor de vacature, met de bijbehorende reële functie-eisen. Dat is cruciaal. Functie-eisen voor een chef in het Okura, die tientallen jaren getraind moet zijn in het op de juiste manier snijden van de rauwe vis, zijn niet hetzelfde als de functie-eisen voor het frietkot om de hoek bij de heer Terpstra.

Er wordt gekeken naar de reële functie-eisen van de individuele werkgever. Die verschillen per vacature. Als blijkt dat voor een vacature geen arbeidsaanbod aanwezig is dan kan de werkgever ook na herziening van de wet een tewerkstellingsvergunning krijgen, mits aan de andere voorwaarden is voldaan. Dat geldt dus ook voor de Aziatische horeca. Van het voorbeeld van Hotel Okura dat door sprekers is genoemd, kun je aanvoelen dat het de toets gaat doorstaan en het die vergunning zal krijgen. Wel wordt er steeds gekeken of er aanbod aanwezig is dat aan de slag zou kunnen in de betreffende vacatures.

De heer **Swagerman** (VVD): Ik hoor de minister zeggen dat reële functie-eisen een rol kunnen spelen in de toets die UWV doet. Ik heb uitdrukkelijk gezegd dat onder reële functie-eisen bij de Chinese horeca, de Thaise keuken en Hotel Okura, eigenlijk zou moeten worden verstaan cultureel getinte functie-eisen die betrekking hebben op kernproducten van die organisaties. Laat de minister dat dan ook als maatstaf hanteren door UWV?

Minister **Asscher**: Ik heb gezegd dat het maatwerk is en dat er moet worden gekeken naar de reële functie-eisen. Dat soort elementen kunnen daar dus wel degelijk een rol bij spelen. Dat ben ik met de heer Swagerman eens. In antwoord op vragen van de heer Terpstra ga ik zo in op de veronderstelde wens van de klant om in een Chinees restaurant Chinees personeel aan te treffen. Daar ga ik een kanttekening bij plaatsen. Er moet niet al te licht worden verondersteld dat bij de smaakoriëntatie van een restaurant meteen alle culturele of etnische functie-eisen als reëel moeten verondersteld in het licht van de toetsing door UWV.

De heer **Swagerman** (VVD): Ik ben er heel blij mee dat de minister nu voor het eerst -- dat heeft hij in de stukken niet gedaan en tot op heden in het debat ook niet -- het woord "maatwerk" heeft laten vallen waar het gaat om de concrete functie-eisen. Ik hoorde hem ook zeggen dat specifieke aspecten als culturele etniciteit en authenticiteit een rol spelen. Daar ben ik heel blij mee.

Minister **Asscher**: Ja, maar niet te licht. Dat kan het geval zijn in het aangehaalde voorbeeld van het Okura. Dan kan worden geoordeeld dat bij die keuken een functie-eis reëel is van een opleiding die iemand anders uit het arbeidsaanbod niet heeft genoten. Dan mag die eis dus worden gesteld. Als er geen prioriteitgenietend aanbod is, kan de tewerkstellingsvergunning worden verleend. Ik ga zo in op de vragen over de Chinese koks, maar ik zie de heer Kox staan.

De heer **Kox** (SP): Ik denk dat de minister heel duidelijk is en ik verschil hierover ook niet met hem van mening. Hij, en niet alleen hij, maakte zich zorgen over het grote aantal aanvragen voor Chinese koks. Als het inderdaad de topkok van een tophotel moet zijn, begrijpen wij elkaar. Ik zou ook graag voor het andere deel van die sector bescherming van de arbeidsmarkt en van de koks in kwestie zien. Dat betekent dan als het niet absoluut nodig is dat ze hierheen komen, we ze beter kunnen laten waar ze zitten.

Minister **Asscher**: Zo is dat. Ik zie, net als het kabinet, geen bezwaar tegen een Chinees restaurant met uitsluitend Nederlandse koks in de keuken. In mijn studententijd wendde ik mij vooral tot de Chinees in de Tijl Uilenspiegelstraat in

Amsterdam Bos en Lommer. Ik weet niet wie de koks waren, maar ik betwijfel ten zeerste of enige Chinees het voedsel als Chinees zou hebben herkend. De verwachting van de consument hoeft zich niet per se uit te strekken tot de nationaliteit van de kok. Overigens vraag ik mij af of het realistisch is te verwachten dat er veel Chinese restaurants komen met uitsluitend Nederlandse koks. De Chinese gemeenschap in Nederland is groot en is hier al heel lang gevestigd. Het is in Amsterdam en eigenlijk in heel het land een zichtbare groep die heel actief is in de horeca. Een deel daarvan is beschikbaar op de arbeidsmarkt en kan dus aan het werk zonder tewerkstellingsvergunning in ieder Chinees restaurant dat een Chinese kok nodig heeft. Daarnaast blijft het mogelijk om voor een echte specialiteitenkok een tewerkstellingsvergunning aan te vragen, die wellicht ook Nederlands personeel kan opleiden.

De heer Swagerman heeft gevraagd naar de mate waarin van de werkgever kan worden verlangd dat hij investeert in opleiding en in hoeverre UWV flexibel is door gedurende de opleidingstijd nog tewerkstellingsvergunningen af te geven. Hij verzoekt daar rekening mee te houden. Op grond van de Wet arbeid vreemdelingen kan UWV van de werkgever verwachten dat hij de werkzoekende met een korte opleiding inwerkt. Dit geldt ook als beschikbaar aanbod. Het aannemen van werkzoekenden staat voorop. Extra inspanningen mogen worden geëist. Soms is enige inwerktijd nodig, maar dat geldt ook voor koks in andere restaurants en in andere sectoren en voor koks die van buiten de Europese Unie hierheen komen.

Op zich zou dus het aanwezig zijn van werkzoekenden die met een korte inwerkperiode geschikt te maken zijn voldoende zijn om een tewerkstellingsvergunning te weigeren. Nogmaals merk ik op -- zonder nu nog veel meer over de bestaande individuele casus te zeggen -- dat je dit niet snel ziet gebeuren bij een chefkok voor het Okura. UWV heeft ervoor gekozen om met het oog op de veranderingen op de arbeidsmarkt in het voorjaar van 2012 tewerkstellingsvergunningen te verlenen voor anderhalf jaar met een inspanningsverplichting voor de werkgever om koks op te leiden, om zo tegemoet te komen aan de zorgen en de wensen in de Chinese horeca. Terwijl UWV die vergunningen had kunnen weigeren met een beroep op het feit dat een kok met een korte inwerkperiode geschikt te maken is, heeft hij dit zo gedaan. Daarmee kreeg de werkgever dus wel een tewerkstellingsvergunning en werd hij in de gelegenheid gesteld om prioriteitgenietend aanbod op te leiden.

De heer **Swagerman** (VVD): De situatie zou zich kunnen voordoen dat een werkgever iemand opleidt gedurende een redelijkerwijs in acht te nemen termijn van meer dan een jaar. In dat jaar zou dan, gezien de systematiek van de wet, een nieuwe tewerkstellingsvergunning moeten worden afgegeven. Is er dan ook enige flexibiliteit ten aanzien van die tweede vergunning zolang die opleiding nog loopt?

Minister **Asscher**: Het is alsof de heer Swagerman en ik dit hadden ingestudeerd, want dat is precies waar ik nu aan toe was. Binnenkort kan voor die tewerkstellingsvergunningen van anderhalf jaar een verlengingsaanvraag worden gedaan. Op dat moment zal UWV toetsen of de werkgever zich voldoende heeft ingespannen om koks op te leiden. Het blijft maatwerk. Als UWV ervan overtuigd is dat daar reële inspanningen worden gedaan, al zijn die nog niet afdoende beëindigd of is het nuttig en nodig om daar nog even mee door te gaan, kan die tewerkstellingsvergunning verlengd worden. Als UWV daarentegen vaststelt dat het een smoesje was, zal dat niet gebeuren. Op die manier willen wij daarmee omgaan. Je zou dus zelfs kunnen zeggen dat UWV eigenlijk in 2012 al is begonnen met de beoogde fasering zoals de heer Swagerman die hier net te berde bracht.

De heer Kox heeft gevraagd naar handhaving van de tewerkstellingsvergunningen. Als wij immers mensen hierheen halen als Chinese kok, dient wel gecontroleerd te worden of zij vervolgens aan het werk zijn op grond van de tewerkstellingsvergunning met de juiste arbeidsvoorwaarden en onder de juiste arbeidsomstandigheden. Ik ben dat zeer met hem eens. Uitbuiting dient voorkomen te worden. De Inspectie SZW handhaaft de Wet arbeid vreemdelingen. Er worden inspecties uitgevoerd waarbij wordt bekeken of werknemers een tewerkstellingsvergunning hebben en of ze volgens conform de voorwaarden van die vergunning werken, bijvoorbeeld naar het loon, de feitelijke werkzaamheden en de arbeidsomstandigheden zoals die zijn voorgeschreven. De Chinese horeca geldt als een van de risicosectoren en er wordt dan ook gehandhaafd door de Inspectie SZW.

Mevrouw Sent van de PvdA vroeg of de storingen bij werk.nl niet tot grote overlast leiden waardoor werkgevers niet goed kunnen zoeken in het prioriteitgenietend aanbod, zeker nu die storingen, zoals ik in antwoord op schriftelijke vragen heb aangegeven, mogelijk tot 2015 zullen aanhouden. Zij vraagt zich af, of het UWV kennis en middelen in huis heeft om de verantwoordelijkheden en taken die horen bij de aanscherping van toets op prioriteitsgenietend aanbod op zich te nemen. Vooropgesteld zij dat het buitengewoon vervelend is dat er storingen zijn bij werk.nl. Ik heb aan de overkant regelmatig drie uur durende overleggen, waar we terecht heel uitgebreid stilstaan bij alle inspanningen die worden geleverd door het UWV en door mijn departement om die situatie te verbeteren. De storingen hebben een incidenteel karakter. In het overgrote deel van de tijd is werk.nl in de lucht. Dan heb ik het niet over de op zich gerechtvaardigde discussie of de functionaliteit op werk.nl voor werkzoekenden afdoende is. Maar de beschikbaarheid is de meeste tijd gewaarborgd. Werkgevers kunnen dus zoeken naar aanbod. Daarnaast zijn er nog andere zoekkanalen beschikbaar voor werkgevers. Voor het UWV geldt dat het op zichzelf met de herziening

van de Wav geen zwaardere of moeilijker taak krijgt bij die toets. De toets wordt zelfs eenvoudiger, omdat het UWV alleen moet aantonen dat er arbeidsaanbod aanwezig is, en niet meer zelf die toets hoeft uit te voeren op de geschiktheid van het aanbod voor de arbeid die gevraagd is.

De heer Swagerman verwees namens de VVD naar het mogelijke bewijslastmodel en vraagt hoe ver een werkgever nu eigenlijk moet gaan met zijn wervingsinspanning. Een vergunning wordt geweigerd indien aanbod aanwezig is. Het UWV hoeft dus niet meer, zoals nu, het aanbod zelf te onderzoeken op geschiktheid en beschikbaarheid en met een concrete kandidaat naar de werkgever te komen. Dat hoort echt bij de verantwoordelijkheid van de werkgever zelf. Je zoekt je eigen mensen, en een werkgever mag geacht worden te bekijken of dat arbeidsaanbod er is. Bij een aanvraag voor een tewerkstellingsvergunning moet een werkgever aantonen, waarom het niet gelukt is binnen het ingeschreven aanbod geschikte kandidaten te vinden. Hij moet dus bewijzen dat hij werkzoekenden heeft benaderd, hoe hij dat heeft gedaan en waarom ze niet zijn aangenomen. Het UWV gaat beoordelen of het niet kunnen vinden van een geschikte kandidaat niet aan de werkgever is te wijten. Biedt de werkgever wel fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden, stelt hij geen eisen die niet noodzakelijk zijn om de vacature te vervullen? Spiegelbeeldig geldt dus dat, als hij die eisen wel stelt, hij wel door die toets kan komen. Samen met de aanwezigheid van het aanbod wordt het meegenomen in de beoordeling of er wel of niet een tewerkstellingsvergunning moet worden verleend.

Ik meen dat de balans terecht is neergelegd bij de verantwoordelijkheid van de werkgever. Juist met het oog op maatwerk en de specifieke functievereisten die kunnen gelden voor die werkgevers voor wie dat reëel is, bestaat de mogelijkheid om de voor hen noodzakelijke arbeidskrachten te blijven aantrekken.

Dan kom ik toe aan de vraag, wat de visie van het kabinet is op arbeidsmigratie binnen de EU. Ik heb al gezegd dat ik vind dat laaggeschoold arbeidsaanbod van buiten de Unie in ieder geval niet wenselijk is, en dan wel heel duidelijk moet voldoen aan de strenge normen die worden gesteld in deze herziene Wav. Maar er is ook gevraagd hoe het kabinet aankijkt tegen dat vrije verkeer van werknemers binnen Europa. Dat Europa is mij dierbaar, en ik laat me dus ook niet aanwrijven dat ik opeens anti zou zijn. Ik denk dat we allemaal zien dat de interne markt, waaronder het vrije verkeer van werknemers, Nederland welvaart heeft gebracht. Dat bedoel ik met de opmerking dat Nederland kan profiteren van de interne arbeidsmarkt van de EU. Mevrouw Sent citeerde de economen die zeggen dat het goed is voor de economie, maar de negatieve gevolgen komen vooral terecht bij laagopgeleiden. Dat lijkt mij een waarheid als een koe. Als je een waarheid als een koe niet mag verkondigen, dan is er iets anders aan de hand. Natuurlijk is het goed voor de economie, en als je denkt aan de toekomst van onze kinderen en onze kindskinderen moet je niet denken aan een Nederland dat geen deel uit zou maken van de EU, waarin wordt gehandeld en waarin welvaart kan ontstaan, maar het is net zo goed onze plicht om te kijken naar de negatieve gevolgen en ongewenste neveneffecten van het vrije verkeer van werknemers, want die zijn er ook. De komst van grote groepen arbeidsmigranten uit landen waar het loonniveau en de arbeidsomstandigheden soms veel lager liggen dan in Nederland, kan leiden tot verdringing en ontwrichting in sommige sectoren. Waarom dan een onderzoek, vroeg de heer Kok mij, als je dat al weet? Welnu, dit soort discussies moet altijd op basis van feiten worden gevoerd. Anekdotisch bewijs is onvoldoende, ik vind het ook terecht dat de Commissie dat vraagt, maar ik vind vervolgens dat, als een lidstaat als Nederland, toch een van de grondleggers van de EU, aangeeft dat ze daar serieuze zorgen over heeft, het de Commissie betaamt om daar serieus op in te gaan. Dat is de strijd die wij leveren, niet om het debat verder te ontwrichten, nee, juist om het debat daar te brengen waar het thuishoort: binnen de Europese integratie die plaatsvindt, binnen de Europese samenwerking die telkens verandert en binnen de EU die dynamisch is en die er heel anders uitziet dan twintig jaar geleden is het onze taak als politici om die negatieve gevolgen niet alleen te bespreken, maar ook te bestrijden, daarbij open kijkend naar wat daarvoor nodig is.

Dit kan immers leiden tot wat ik net een race naar de bodem noemde: een neerwaartse spiraal in de arbeidsvoorwaarden. Sommige scribenten vinden dat prima, heb ik in de afgelopen maanden gemerkt. Als wij ons wettelijk minimumloon aanzienlijk verlagen, komen er misschien wel veel meer laagopgeleiden aan de bak, waardoor je een lagere werkloosheid krijgt, zeggen ze. Ik vind dat een heel gevaarlijk pad. Het feit dat we in Nederland concurreren op de kwaliteit van de producten, op de toegevoegde waarde, de intelligentie van de logistieke keten en op goede combinaties van bedrijven, is veel toekomstbestendiger en duurzamer dan een race naar de laagste arbeidskosten. Daar moeten we dan ook niet omheen draaien. In sommige modellen kan een verlaging van het wettelijk minimumloon aardig uitwerken -- in Bulgarije staat het op €200 per maand -- maar ik denk dat dat niet wenselijk is, en dat de negatieve gevolgen daarvan immens zullen zijn.

Het is dus van belang dat onze nationale arbeidsvoorwaarden zoals die in wetgeving en collectieve arbeidsovereenkomsten zijn vastgelegd, streng worden nageleefd. Vandaar het Actieplan bestrijding schijnconstrucies, uit april van dit jaar. Daarin is ingegaan op de aanpak van schijnzelfstandigheid, ontduiking minimumloon, misbruik bij premieafdracht, ontduiking van cao's, gefingeerde dienstverbanden en slimme migratieconstructies, waarvan de werknemers vaak de dupe zijn. Voor de goede orde: nooit heb ik en nooit zal ik de arbeidsmigrant verwijten dat hij zijn heil elders zoekt en dat hij een beter leven wil voor zijn gezin. Het zijn degenen die misbruik maken van de kwetsbare positie van de migrant die verantwoordelijk zijn voor deze misstand.

Ik ben het dus eens met de heer Kox dat handhaving van die arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden cruciaal is. Ook zijn de ongewenste maatschappelijke effecten van het vrije verkeer belangrijk. De heer Kok vroeg mij wat het kabinet hieraan doet. In de afgelopen jaren is het een en ander gebeurd om die negatieve aspecten aan te pakken. Sinds 2010 werken kabinet en gemeenten intensief samen aan verbeterde registratie van EU-burgers, aan voorlichting aan EU-arbeidsmigranten, aan aanpak van malafide uitzendbureaus, aan stimulering van onderwijs in de Nederlandse taal, en ook wordt ingezet op beëindiging van het verblijf van overlastgevers, veelplegers en EU-burgers die een onredelijk beroep doen op de bijstand. Daarmee is het niet af: vandaar het actieplan. Vorige week ben ik in Polen geweest. Juist met het oog op dat onderwerp heb ik daar bekeken hoe de samenwerking kan worden verbeterd en hoe constructies kunnen worden aangepakt.

De heer Kok heeft gevraagd hoe het staat met onze inspanningen om dit op de Europese agenda te krijgen. Dat is nodig, omdat we die problemen niet alleen kunnen oplossen. Eens met mevrouw Strik: primair zelf laten zien dat je de wetten handhaaft, dat je daarvoor de inspectie inzet en dat je daarvoor alles doet. Dat neemt niet weg dat we het niet helemaal in ons eentje kunnen oplossen. Vandaar bilaterale samenwerking met Polen, Roemenië, Bulgarije en Kroatië, maar ook pogingen om het juist paneuropees te regelen. Dat is onontbeerlijk. Voorwaarde is wel dat de Commissie en andere lidstaten ervoor openstaan om ook het gesprek te voeren over die schaduwkanten van het vrije verkeer van werknemers. Dat is in toenemende mate het geval. Het feit dat we afspraken hebben kunnen maken met de landen die ik net noemde, wijst daarop. Nederland heeft op verschillende momenten, zowel kwalitatief als kwantitatief, de Commissie geïnformeerd over de gevolgen van de recente arbeidsmigratie. Ik heb op 4 juni jongstleden eurocommissaris Andor, bij een bezoek van hem aan Nederland, laten zien wat zich in de haven van Amsterdam afspeelt, mede als gevolg van het vrije verkeer. Hij was daar gevoelig voor en begreep beter waarom Nederland daar zo aan hecht.

Ik vraag ook aandacht voor de schaduwkanten in de onderhandelingen over de handhavingsrichtlijn en de Coördinatieverordening sociale zekerheid. Op 21 oktober jongstleden heb ik daar in Brussel op gewezen, tijdens een bijeenkomst over zwartwerk, waarbij ik heb aangegeven dat een Europese aanpak nodig is. Dat werk is dus niet snel af, maar daaraan werken wij gestaag door. Daarvoor zoeken wij bondgenoten. Los van die Europese aanpak zijn wij bezig met de uitwerking van het voornemen om ketenaansprakelijkheid in te voeren in Nederland en worden er voorbereidingen getroffen voor de extra teams bij de inspectie. Die gaan ook sociale partners ondersteunen bij de handhaving van cao's. Binnenkort zal ik hierover een uitgebreide voortgangsrapportage naar de Tweede Kamer sturen. Ik zal daarvan een afschrift sturen aan deze Kamer, gezien het belang dat de sprekers aan dit onderwerp hebben gehecht.

In antwoord op de vraag van mevrouw Strik hoe ik de verhouding zie tussen verblijfsrechten van een derdelander en zijn arbeidsrechten zeg ik het volgende. De arbeidsovereenkomst moet los worden gezien van de verblijfsrechtelijke status van de werknemer en de tewerkstellingsvergunning die ten behoeve van hem is afgegeven. De werkgever kan de werknemer van buiten de Europese Unie een contract voor bepaalde of zelfs voor onbepaalde tijd aanbieden. Het arbeidsrecht is voor iedereen gelijk en dient dat ook te zijn. De werkgever dient iedere werknemer gelijk te behandelen. Ik denk dat dit een uitgangspunt is dat mevrouw Strik en ik met elkaar delen. Daarom hecht ik eraan om dit zo expliciet te stellen. De werkgever maakt van tevoren een inschatting of hij een contract voor bepaalde of onbepaalde tijd gaat aanbieden. Het is zijn risico indien die inschatting onjuist blijkt te zijn. Daarmee is van contractbreuk geen sprake. Dat geldt overigens ook buiten de situatie van arbeidsmigratie. Het is de inschatting van de werkgever. Indien de werkgever een tewerkstellingsvergunning nodig heeft voor de werknemer, kan de werknemer alleen werkzaamheden verrichten indien de werkgever de vergunning daadwerkelijk heeft gekregen. Dat is een consequentie van de Wav.

De heer Kok vroeg of ik bekend ben met de EU-regelgeving dat na drie maanden verblijfsrecht ontstaat en na vijf jaar duurzaam verblijfsrecht. Welzeker. Het vorige kabinet heeft geprobeerd om die regelgeving aan te passen. Dat vergt aanpassing van de richtlijn vrij verkeer van personen. Vanwege het ontbreken van iedere steun voor een dergelijke aanpassing acht het kabinet het niet opportuun om dat opnieuw te proberen. Sterker nog, nu wij ons richten op het verzamelen van bondgenoten rond het gedeeld ervaren probleem van sociale dumping, uitbuiting en schijnconstructies, is mijn opvatting dat de kansen om daadwerkelijk resultaat te bereiken in dit zo ongelofelijk belangrijke onderwerp voor de Nederlandse werknemers die nu de oneerlijkheid van het vrije verkeer ervaren, vele malen groter zijn dan als wij getuigenispolitiek plegen. Daarbij weten wij van tevoren dat dit nergens toe leidt. Ik richt mij dan ook op maatregelen die nationaal kunnen worden uitgevoerd en op een Europese agenda waarbij wij als Nederland de kans hebben om daadwerkelijk invloed uit te oefenen.

Ik ben bezig met een wettelijke regeling om ervoor te zorgen dat de IND van EU-burgers bij wie twijfel bestaat over de mogelijke gevolgen van het beroep op bijstand voor het verblijfsrecht, die gevolgen eerst zal toetsen voordat bijstand wordt toegekend. De werkwijze die op dit moment in experimenten in Vaals en Rotterdam wordt toegepast, zal het uitgangspunt zijn van die regeling die volgend jaar zal worden aangeboden aan de Tweede Kamer.

De heer Kok vroeg of ik weet dat er op het gemeentehuis te Rotterdam folders in het Bulgaars liggen over de wijze waarop je een uitkering moet aanvragen. Ook het kabinet licht migranten voor in

hun eigen taal. Het is belangrijk dat migranten goed hun weg weten te vinden in Nederland en dat zij worden geïnformeerd over hun rechten en plichten. Onlangs heb ik hierover nog gedebatteerd met een van de collega's van de heer Kok aan de overkant. Hij bleef ontevreden. Laat daarover geen misverstand bestaan, maar hij was het er wel mee eens dat het nuttig is om mensen te vertellen hoe het hier werkt en wat hun rechten en plichten zijn. Voor hem woog het andere belang, namelijk dat mensen niet in hun eigen taal geïnformeerd mogen worden, zwaarder. Wel erkende hij dat er een belang was om mensen te informeren over hun rechten en plichten. Ik ben ervan overtuigd dat de gemeente Rotterdam, die een voortreffelijke rol speelt bij het in goede banen leiden van arbeidsmigratie en daar ook telkens nieuwe ideeën voor ontwikkelt, dit op een verstandige wijze zal doen en migranten niet alleen zal wijzen op hun rechten, maar ook hun daarbij behorende plichten.

Ten slotte vroeg de heer Terpstra wanneer het pakket met maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid en de Participatiewet te verwachten is. Naar verwachting wordt het wetsvoorstel eind deze maand naar de Tweede Kamer gestuurd. Dat geldt voor de Participatiewet en de Wet werk en zekerheid. Vervolgens zullen die een grondige behandeling krijgen in de Tweede Kamer. Ik hoop de Wet werk en zekerheid in het voorjaar met de heer Terpstra en de andere aanwezigen te mogen behandelen. De Participatiewet zal de Kamer door de staatssecretaris worden aangeboden.

Voorzitter, tot zover mijn beantwoording.

De **voorzitter**: Dank u wel. Dan zijn wij nu aangekomen aan de tweede termijn van de Kamer.
**

*N

De heer **Terpstra** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de minister voor de uitgebreide beantwoording van de vragen. Ik had eigenlijk maar twee vragen, maar ik ben uiteraard zeer geïnteresseerd in de antwoorden op andermans vragen. Het nut of de noodzaak van de wet is voor een deel gebaseerd op cijfertjes. Voor een deel kun je zeggen dat wij die discussie niet zo uitgebreid hoeven te voeren, omdat een grote meerderheid in deze Kamer het noodzakelijk vindt. Wie ben ik om dan steeds weer verdergaande vragen te stellen?

Ten aanzien van de concurrentie tussen arbeidsvoorwaarden ben ik het volledig met de minister eens. In het kader van de migratie tussen EU-lidstaten is het een belangrijke zaak dat de concurrentie eerlijk plaatsvindt. Ik ben tegen onderbetaling en dat niet alleen gerelateerd aan de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag, maar uiteraard ook aan de cao die voor die sector geldt.

Ik vind de toezegging van de minister dat de arbeidsparticipatiewet redelijk snel komt, belangrijk. Het tegengaan van ongewenste migratie hangt voor een deel ook samen met de vraag of wijzelf in onze eigen vacatures kunnen voorzien.

Ik ben tevreden met wat de minister heeft gezegd over het idee dat er meer maatwerk moet worden geleverd, al vond ik dat hij de topkok van Hotel Okura bij voorbaat toch iets positiever benaderde dan mijn eigen Thaise restauranthouder. Je zou kunnen zeggen dat daarbij sprake was van een zekere discriminatie. Ik ga ervan uit dat de minister het maatwerkprincipe voor vacatures die voor een deel cultureel gebonden zijn en moeilijk te realiseren, voor alle gelijke gevallen zal worden gehanteerd.

Ten aanzien van de discussie over de arbeidsmigratie valt het mij op dat bij elke uitbreiding van de Europese Unie, in mijn CNV-verleden en ook nu, een zeer grote discussie is gevoerd over het nut van arbeidsmigratie en de vraag of die tijdelijk zou moeten zijn of niet. Een groot deel van mijn familie is geëmigreerd naar de rest van de wereld. Ik kan min of meer garanderen dat ongeveer 80% daarvan nooit meer is teruggekomen. Dat zal ook moeten gelden voor Europese migranten. Nederlanders die in Duitsland werken hebben ook de neiging om daar te blijven. Ik heb het idee dat dit misschien ook voor Polen zal moeten gelden, al ben ik het wel met de minister eens dat wantoestanden uiteraard moeten worden bestreden. Daarin steun ik hem volledig, maar ik vind arbeidsmigratie iets wat door de eeuwen heen plaatsvindt. Als een Nederlander zijn heil mag zoeken in Duitsland binnen de goede Duitse voorwaarden, dan mag een Pool dat binnen de goede Nederlandse voorwaarden ook, als het maar op eerlijke wijze gebeurt. Op dat laatste punt ben ik het met de minister eens. Het woordgebruik zou hier en daar alleen iets positiever kunnen.

*N

De heer **Swagerman** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Alle fracties hebben erop gewezen dat er ten aanzien van de uitvoering van deze wet en de intrinsieke waarde ervan punten kunnen gaan knellen. Denk aan onnodige hinder. Het is nu ook al niet makkelijk om een tewerkstellingsvergunning te krijgen. Denk aan onzekerheid van perspectief en zorg over UWV-competenties.

Naar de opvatting van mijn fractie is deze wet echter een goede wet. Ik heb er ook niet voor niets op gewezen dat er eigenlijk maar twee sleutelelementen in zitten. Dan laat ook ik de hele discussie over de aantallen in het midden, want de minister heeft er terecht op gewezen dat er nog wel andere valide grondslagen in deze wet zitten, waaronder de concurrentieverhoudingen die aangepakt dienen te worden.

Er zitten eigenlijk maar twee elementen in die voor mijn fractie van belang waren, namelijk de maatwerkdiscussie, of beter nog de flexibiliteit in de concrete toetsing en het bewijslastmodel, en de fasering. Die is in feite een verbijzondering van de maatwerktoepassing ten aanzien van opleidingen.

De minister heeft zeer goed geluisterd en voldoende meebewogen. Daar verdient hij lof voor. Ik had eerlijk gezegd een motie achter de hand om hem ertoe te bewegen om ons op dat punt tegemoet te komen, maar de toezeggingen om

ruimte te bieden in de concrete functie-eisen, waaronder ook de cultureel getinte eisen, zijn voldoende tot hun recht gekomen. Verder heeft de minister toegezegd dat het UWV zich soepel zal opstellen bij opleidingen die in alle redelijkheid de duur van één jaar overschrijden. Onze vragen zijn meer dan voldoende beantwoord.

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Hij begon met een antwoord op de vraag naar de noodzakelijkheid van dit wetsvoorstel. Hij kwam een beetje op het standpunt dat hier is weergegeven door mevrouw Sent, namelijk dat Nederland geen onbegrensd migratiebeleid kan voeren omdat dit een bedreiging zou vormen voor onze verzorgingsstaat en voor onze voorzieningen. Dat is natuurlijk een waarheid als een koe. Ik denk dat die door iedereen in deze Kamer kan worden onderschreven. Daar gaat het vandaag ook totaal niet over. Wij erkennen dat allemaal. Niemand is voorstander van een onbegrensd migratiebeleid, maar ik meen dat wij het debat genuanceerder en verfijnder moeten voeren. Het gaat namelijk om de vraag, waar je die balans legt. Dát zou de kern van de discussie moeten zijn.

Laten wij eerlijk zijn: het is heel moeilijk om in het kader van dit wetsvoorstel een tewerkstellingsvergunning te krijgen. Er mag namelijk geen enkele Unieburger zijn die geschikt is voor de betreffende baan. Ik vind het een gotspe om dan met zo'n visie te komen. Dat is volkomen uit het lood geslagen.

Ik heb ook gezegd dat wij reëel moeten zijn. Er zijn demografische ontwikkelingen waarvoor wij onze ogen niet kunnen sluiten. De tekorten op de arbeidsmarkt zullen steeds zichtbaarder worden, ook al hebben wij nu nog met een recessie te maken. Ik wil de minister niet uitlokken om daarover nu een uitgebreid exposé te geven. Hij heeft de WRR om een visie gevraagd. Ik verzoek hem om de betreffende kabinetsreactie ook naar onze Kamer te sturen. Dan kunnen wij daarover spreken.

De minister zegt in een reactie op de heer Kok dat het UWV minder lasten heeft. De werkgevers worden echter wel zwaarder belast. Zij hebben meer administratie en moeten ook meer inspanningen verrichten. Past dat in het kabinetsstreven om het ook voor de werkgevers gemakkelijker te maken?

Over het arbeidsrecht zegt de minister dat een werkgever kan kiezen welk contract hij aanbiedt. Nu is een werkgever, als hij een jaarcontract twee keer heeft verlengd, verplicht tot een arbeidscontract voor onbepaalde tijd. Dat kan nu omdat er tegelijkertijd vrije toegang tot de arbeidsmarkt is, maar daar zit straks de spanning. Een werkgever wordt verplicht een arbeidscontract voor onbepaalde tijd aan te bieden, terwijl het UVW nog steeds het verzoek om een tewerkstellingsvergunning kan afwijzen. Dan ontstaat er toch een contractbreuk?

Ik heb ook vragen gesteld over het overgangsrecht. Ik verzoek de minister om ons aan te geven of hij daaraan aandacht heeft besteed. Ik heb het namelijk niet teruggezien.

Het doel van de tijdelijkheid van de arbeidsmigratie zit vooral in de verlenging van de periode van drie naar vijf jaar. Als het UWV al drie keer heeft geconstateerd dat er een prioriteitsgenietend arbeidsaanbod is waarop die vergunning kan worden verleend, ligt het dan niet voor de hand om ervan uit te gaan dat die de vierde en vijfde keer ook wordt verleend? Als wij pas na vijf jaar een verlenging willen geven, laten wij dan werkgever en werknemer niet onnodig lang in onzekerheid, met alle consequenties van dien? De minister begon zijn betoog met de opmerking dat dit de rechtszekerheid vergroot, maar ik denk dat het verlengen van drie naar vijf jaar de rechtszekerheid ondermijnt.

In dit debat lopen het vrije verkeer en arbeidsmisbruik en derdelanders en arbeidsmigratie door elkaar. Ik vind dat vrij storend, want het zijn twee totaal verschillende debatten. Omdat er hier zo uitgebreid over gesproken wordt, merk ik op dat de Europese Commissie nog niet overtuigd is geraakt door wat de ministers in Europa te berde hebben gebracht. De Commissie stelt dat er wel allerlei voorbeelden van misbruik genoemd worden, maar dat zij de cijfers nog niet heeft gezien. Zij vraagt om een verdere onderbouwing van die feiten. Mocht die onderbouwing op een bepaald moment geleverd kunnen worden, dan ben ik daar erg belangstellend naar.

*N

Mevrouw **Scholten** (D66): Voorzitter. Ook ik wil de minister danken voor de uitvoerige beantwoording van de vragen. Ik heb in eerste termijn al gezegd dat er goede punten in de wet zitten. Natuurlijk gaat het ook om het terugdringen van oneerlijke concurrentie en om de controle op het minimumloon. Ik ben blij dat de minister heeft toegezegd dat maatwerk wel degelijk mogelijk is. Dat had ik niet begrepen uit de stukken. Ik wil dit niet beperken tot de Aziatische keuken. Die heeft een heel sterke lobby en heeft daardoor heel veel aandacht gekregen. Ik wijs de minister erop dat er veel andere intercontinentale keukens zijn die zich tekortgedaan zouden voelen als zij hun keukentraditie hier niet met hun eigen mensen kunnen voortzetten. Ik vraag de minister om ook daarop de blik te richten als hij het UWV daarover aanspreekt.

Mijn belangrijkste punt betrof de cijfers. De minister zei dat het dit jaar gaat om 11.500 arbeidsmarktoetsen. Ik wil dat wel geloven, maar dat blijkt niet uit de stukken. De 2.430 arbeidsmarkttoetsen in 2012 staan fier overeind. Dat is minder dan de helft van 2008. Tot en met mei waren het er 424. Ik begrijp dat het er tot en met augustus 890 zijn. Dat is naar mijn idee het cijfer waarover wij het moeten hebben. Dat zijn de volledige arbeidsmarkttoetsen waar de werkgevers in de toekomst tegen aanlopen met de nieuwe wet, maar het zijn er nog maar zo ontzettend weinig. Ik

zou het liefst willen dat wij hier in de Kamer geen wet aannemen die het beoogde doel, namelijk het terugdringen van de werkloosheid in Nederland, niet zal halen. Ik weet echter dat dit niet zal gebeuren; ik kan ook knopen tellen. De cijfers zijn zo ontzettend gering. Ik verwacht niet dat de werkloosheid daardoor zal dalen.

Ik ben heel bang dat Nederland zich minder populair maakt in de rest van de wereld. Ik ben ontzettend geïnteresseerd in het mooie college van de minister over de arbeidsgelegenheid in Europa. Wij hebben daarvan kennisgenomen en zullen daar zeker goed naar luisteren. Het gaat hier echter om mensen van buiten Europa, ook van buiten Turkije, die hier gekwalificeerd werk moeten doen. Daarvoor zouden wij nog steeds open moeten staan.

Ik vrees dat ik de minister niet blij maak als ik zeg dat ik het heel lastig vind om mijn fractie te adviseren om met zulke geringe cijfers en met zo'n doelstelling haar steun te verlenen aan deze wet. Ik wil het hierbij laten.

*N

De heer **Kok** (PVV): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn zeer uitgebreide toelichting, zoals hij die altijd pleegt te geven. Mijn fractie deelt de argumentatie die ten grondslag ligt aan deze herziening en aanscherping. Wij delen de opvatting van de minister dat verscherping van de eisen voor toegang tot ons land noodzakelijk is. Concurrentie op arbeidsvoorwaarden moet zeker worden voorkomen. Die vindt nu al op grote schaal plaats middels allerlei schijnconstructies, met verdringing als gevolg.

Wij zijn er nog niet ten volle van overtuigd dat de ongewenste effecten met dit voorstel worden voorkomen. Dit wetsvoorstel biedt geen volledig sluitende oplossing. Op z'n best wordt een klein en afnemend lek gedicht. Zoals ik in de eerste termijn al heb betoogd, ligt het werkelijke probleem in de interne EU-arbeidsmarkt, die per 2014 volledig opengaat, met alle consequenties van dien. Het lijkt mij goed om die problematiek in ieder geval te verbreden tot de interne EU. Het beginsel van vrij verkeer lijkt een heilige kernwaarde geworden te zijn, maar gelukkig onderkent deze minister de negatieve aspecten van deze -- laat ik het zo maar noemen -- overdynamische arbeidsmarkt. Geen race naar de bottom; dat lijkt mij niet zo gewenst, zeker op het punt van arbeidsvoorwaarden en werkgelegenheid.

Mijn fractie vraagt zich wel af of de discussie die volgens de minister juist in Brussel behoort te worden gevoerd, daar feitelijk als zo urgent wordt ervaren als hij hier aangeeft. Mijn fractie neemt er ook kennis van dat de schaduwkant van de EU-migratie ernstiger aan het worden is. Hopelijk zijn alle initiatieven die de minister ook op lokaal niveau ontplooit, adequaat en zeker geen achterhoedegevecht waarbij de EU in de mooie rol van centraal regisseur tekort zou kunnen en waarschijnlijk zal schieten. Daarvan zijn wij namelijk nog niet overtuigd.

Mijn fractie wenst deze minister, die het goed bedoelt, alle steun in zijn hopelijk niet eenzame strijd. Wij wensen ook niet dat hij eindigt als Sisyphus, die een steen naar boven moet duwen die telkens weer terugkeert. Wij blijven in ieder geval graag geïnformeerd worden over het verloop en de geboekte resultaten.

*N

Mevrouw **Sent** (PvdA): Voorzitter. Graag dank ik de minister voor de prettige wijze waarop hij de vragen van de Kamer heeft beantwoord en maak ik gebruik van de gelegenheid om twee zaken aan te stippen die op waardevolle wijze zijn verduidelijkt.

Het eerste onderwerp betreft de visie van het kabinet op migratie. Wij zijn het met de minister eens dat het een waarheid als een koe is dat vrij verkeer goed is voor de economie, maar dat de laagst opgeleiden kwetsbaar zijn. Wij zijn blij dat het voorliggende wetsvoorstel de koe gedeeltelijk bij de horens vat, in die zin dat ook het tegengaan van concurrentie op arbeidsvoorwaarden een onderdeel is van het wetsvoorstel. Dat is niet alleen ten behoeve van de migranten zelf, maar ook ten behoeve van het tegengaan van oneerlijke concurrentie. Wij zijn blij dat de minister zich inzet voor een brede Europese inzet ten behoeve van het tegengaan van concurrentie op arbeidsvoorwaarden. Dat lijkt ons onontbeerlijk voor een gezonde toekomst.

De tweede zaak die de minister op waardevolle wijze heeft verduidelijkt, betreft het maatwerk in specifieke functie-eisen. Tijdens mijn vijftienjarig verblijf in de VS heb ik vergeefs gezocht naar een Chinees restaurant dat bami, nasi of loempia's serveerde. Oftewel, wij zijn blij met de ruimte die de minister biedt voor cultureel getinte eisen, die ook nog eens van land tot land en van keuken tot keuken verschillen.

Kortom: onze vragen zijn door de minister naar tevredenheid beantwoord.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik complimenteer de minister met de verdediging van zijn wetsvoorstel. Hij heeft zijn zaken getalsmatig op orde en in zijn argumentatie heeft hij de kracht van het wetsvoorstel aangegeven: we krijgen meer rechtsgelijkheid, meer tijdelijkheid, minder concurrentie op arbeidsvoorwaarden en hopelijk minder uitbuiting en onderbetaling. We moeten niet de trap naar beneden afgrendelen; we zouden een stap naar boven moeten kunnen doen. Daarom deel ik zijn ideeën op dit punt en vind ik dat wij dit wetsvoorstel met een gerust hart kunnen aannemen en dat er geen aanduidingen nodig zijn om het in een bepaalde hoek te zetten. Ik vind het een verstandig voorstel.

De minister zegt dat hij de trap naar beneden niet wil afgrendelen met betrekking tot mensen die van buiten de EU komen. Dan is het zo jammer dat dit in de EU toch weer wel gaat gebeuren. Ik denk dat het duidelijk is dat mensen uit Roemenië en Bulgarije vanaf 1 januari deze kant op zullen komen. Ik ben het met de minister eens dat wij de verwijten niet moeten richten op de

mensen die een toekomst voor zichzelf en voor hun gezin zoeken, maar op onszelf, op de politiek. Er is te veel een blinde vlek geweest voor de schaduwkant van het vrije verkeer van arbeid. Ik ben blij dat deze minister die blinde vlek niet meer heeft en het probleem durft te benoemen. Hij heeft alleen nog niet de antwoorden. Het is bijvoorbeeld jammer dat Eurocommissaris Andor inmiddels die blinde vlek wel heeft. Ik ken hem nog als jongeman in 1995, toen we samen spraken over hoe we zouden moeten voorkomen dat de nieuwe landen uiteindelijk uitgebuit zouden worden door het kapitalisme; zo spraken wij daar toen over. Inmiddels is hij eigenlijk een groot bewonderaar geworden van het systeem van vrije arbeid. Ik denk dat wij op enig moment zullen moeten zeggen: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. Het vrije verkeer van arbeidskrachten kan een grote potentie hebben, maar is geen onbeperkt recht. Wij doen daar erg veel mensen leed mee aan. De mensen die uit Roemenië en Bulgarije hierheen zullen worden gehaald, zullen hierheen worden gehaald omdat zij goedkoop en gemakkelijk zijn. Dat is fijn voor sommige werkgevers, maar zij zijn duur en buitengewoon bedreigend voor mensen die hier lageloonfuncties vervullen. Dat gun ik niemand.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik heb een vraag over de door de heer Kox scherp naar voren gebrachte schaduwkanten van de arbeidsmigratie. Voor een deel kan ik die volgen, maar het valt mij op dat in de visie altijd wordt gewezen op de migratie van arme werknemers. Er is ook een groot aantal relatief rijke werknemers, bijvoorbeeld Nederlanders die en masse in Duitsland werken. Je zou kunnen zeggen dat het Nederlandse loonpeil voor hoogbetaalden daardoor omhoog gaat. Ziet u het ook als een schaduwkant dat Nederlanders in Duitsland werken, waardoor in Nederland de hoogopgeleiden schaarser worden en waardoor het loonpeil stijgt? Dat zou ook in de SP-visie een schaduwkant kunnen zijn.

De heer **Kox** (SP): Het loonpeil in Duitsland stijgt inderdaad, maar ik geloof niet dat collega Terpstra daarvoor pleitte. Ik ben daar erg voor, maar ik heb gezegd dat vrij verkeer van arbeid goed is en buitengewoon nuttig kan zijn. Het is echter niet altijd goed. Het probleem van de EU is dat zij het als een wetmatigheid beschouwt dat het vrije verkeer altijd goed zou zijn. Daarmee schieten wij in onze eigen voet. Dat is slecht voor de mensen in Bulgarije en Roemenië en ook voor de mensen met laagbetaalde banen in Nederland. Dat zouden we niet moeten willen en dat zou ook collega Terpstra eigenlijk niet moeten willen.

Ik heb nog twee opmerkingen. Als bijna de hele familie Terpstra geëmigreerd is, wat zijn wij dan toch gelukkig dat Gerrit Terpstra bij ons is gebleven! Je moet het maar treffen!

Tegen collega Kok zeg ik dat je inderdaad niet onnodig folders in buitenlandse talen moet vertalen, maar dat ik het in het restaurant altijd wel fijn vind als er op de kaart staat wat in het eten zit. De mooie titels zijn meestal immers moeilijk te begrijpen. Ik vind het fijn als men in een Frans restaurant niet vol snobisme is, maar er gewoon bij vermeldt dat het om aardappeltjes en erwten gaat. Voor mij is dat wel gemakkelijk. Volgens mij kunnen we het daarover eens zijn. Ik heb er dus geen probleem mee om mensen die recht hebben op een uitkering, een beetje informatie te geven in een taal die voor hen gemakkelijk is.

De **voorzitter**: Dank u wel, mijnheer Kox. Ik geef het woord aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, als hij ten minste in de gelegenheid en in staat is om te antwoorden.
**

*N

Minister **Asscher**: Voorzitter. Zeker wil ik dat, onder dankzegging aan u en aan uw Kamer voor dit wat mij betreft interessante debat. Ik zal proberen het in tweede termijn wat korter te houden, omdat al dat gepraat over de verrukkelijke Aziatische keuken mensen op andere gedachten gaat brengen.

Ik ben het met mevrouw Strik eens dat er een aantal debatten door elkaar zijn gevoerd. Ik heb gepoogd in te gaan op de vragen die zijn gesteld door de Kamer. Al die onderwerpen verdienen een zelfstandig debat en dat zal ongetwijfeld nog gevoerd worden. De Wet arbeid vreemdelingen is iets anders dan het vrije verkeer binnen Europa, maar heeft wel te maken met de toekomst van de Nederlandse arbeidsmarkt en concurrentie op arbeidsvoorwaarden. Ik heb gepoogd het uit elkaar te halen in het debat, maar natuurlijk heeft mevrouw Strik gelijk dat de toepassing van de Wet arbeid vreemdelingen op een Aziatische kok iets heel anders is dan die andere kwesties.

Ik ben het met de heer Terpstra eens dat het niet alleen moet gaan om die Chinese koks, maar ook om de Thai van Terpstra. Ik zal in antwoord op de vragen van de heer Swagerman een precieze bevestiging formuleren van de toepassing van dat maatwerk, dat door veel sprekers belangrijk wordt gevonden. Ik ben het ook met de heer Terpstra eens dat het vaak niet bij tijdelijk blijft. Dat is op zichzelf niet iets om positief of negatief te kwalificeren, want dat hangt er helemaal vanaf wat voor bijdrage mensen leveren, hoe zij in hun levensonderhoud kunnen voorzien en hoe zij deel kunnen uitmaken van de samenleving. Ik vind dat je daar als land rekening mee moet houden. Er moet bijvoorbeeld voor worden gezorgd dat de kinderen van arbeidsmigranten hier naar school gaan, om een heel huiselijk, maar soms problematisch voorbeeld te geven van iets wat bij tijdelijke arbeidsmigratie soms ingewikkeld is.

Ik ben het ook met de heer Terpstra eens dat het verkeerd zou zijn om uitsluitend in negatieve bewoordingen over migratie te spreken. Ik hoop dat ik dat niet te veel heb gedaan. Ik erken wel dat, omdat er in Europa met zo veel moeite over die negatieve aspecten wordt gesproken, dit soms het effect kan zijn. Als je tegen een dichte deur tikt en er wordt maar niet open gedaan, ga je harder kloppen.

Dat laat onverlet dat er heel veel mensen zijn die hier een fantastische bijdrage leveren en daarvoor waardering verdienen. Daarom zeg ik expliciet dat waar ik verwijten maak, zorgen uit of mij soms op vergelijkbare wijze als de heer Kox afvraag of er bij sommige aspecten niet te naïef is gehandeld, dat niet een verwijt is dat zich uitstrekt richting arbeidsmigranten die hier naartoe komen, maar dat het erom gaat wat wij er met z'n allen zelf aan kunnen doen. Ik houd niet van sisyfusarbeid, en ook niet van pyrhusoverwinningen, maar ik vind dat we de mogelijkheden die er zijn, moeten benutten om te proberen het in goede banen te leiden.

Mevrouw Strik zei dat wij bij dat bredere debat, nu wij dat per ongeluk toch voeren, ook moeten kijken naar demografische ontwikkelingen. Zij vroeg om de kabinetsreactie op het SER-advies over arbeidsmigratie te delen. Vanzelfsprekend doe ik dat graag. Prima.

Zij vroeg ook om er rekening mee te houden dat er in de toekomst een dusdanig gebrek aan arbeidskrachten kan ontstaan in de Europese Unie dat je dit zou moeten herzien. Dat soort mogelijkheden kun je nooit uitsluiten, maar mijn opmerkingen in eerste termijn gingen vooral over hoe de arbeidsmarkt in de Europese Unie er nu uitziet. Dat is eertijds niet te verwachten. Als je ziet wat een enorm aanbod aan laaggeschoolde arbeid er is uit landen met een ongelofelijk veel lager welvaartsniveau, dan is het ongetwijfeld theoretisch mogelijk, maar niet snel te voorzien dat je om die reden arbeidsmigranten van buiten de EU zou willen toelaten, behalve als dat is in een concurrentiestrijd op de goedkoopste arbeid. Ik meen dat mevrouw Strik en ik het erover eens zijn dat dit niet de koers is waarop Nederland moet varen.

Zij zegt dat het er niet om gaat waarheden als een koe te verkondigen, maar om hoe je de balans legt. Dat ben ik met haar eens. Ik heb er respect voor dat GroenLinks die balans op een andere plek legt dan het kabinet. Ik heb geprobeerd te verdedigen waarom wij de balans op deze manier hebben gelegd. Ik heb niet beweerd dat zij die waarheid als een koe niet ziet of erkent.

Het is fijn dat de heer Swagerman van de VVD en ik elkaar goed hebben verstaan in dat interruptiedebat. Maatwerk kan ervoor zorgen dat functie-eisen een rol kunnen spelen bij de beoordeling. Vanzelfsprekend moet dat wel proportioneel zijn, want anders zegt ieder restaurant dat er per se een Chinese kok moet komen. Wij hebben elkaar heel goed begrepen en ik stel het op prijs dat hij daarom afziet van nadere uitspraken. Op die manier kunnen we de wet verder brengen.

GroenLinks vroeg om overgangsrecht voor dat maatwerk. Ik gaf net het voorbeeld van de vergunning voor anderhalf jaar voor koks die dan anderen kunnen opleiden. In dat maatwerk ligt ook de mogelijkheid om te bekijken of een werkgever voldoende tijd heeft om mensen op te leiden. Ik denk dat dit effectiever is dan een algemene overgangsbepaling. In sommige gevallen is er geen behoefte aan zo'n overgangsperiode, omdat dat aanbod er wel is. In andere gevallen kan misschien met redenen beargumenteerd worden waarom die behoefte er wel is.

Ik zeg mevrouw Scholten dank voor haar opmerkingen in tweede termijn en de erkenning dat er in een wet die zij op zichzelf niet goed vindt, wel goede punten kunnen zitten. Het zou kunnen dat het wetsvoorstel wordt aangenomen, dus dat kan dan een troost zijn, als zij haar fractie inderdaad zou adviseren om tegen te stemmen, wat ik natuurlijk niet hoop.

Wij moeten natuurlijk openstaan voor mensen buiten Europa, maar dat is de kwestie niet. De kwestie is wat een verstandig, realistisch migratiebeleid is. Als je dat te veel verwart -- zo niet verwatert -- met de vraag of wij wel openstaan, wel tolerant zijn en wel internationaal georiënteerd zijn, ben ik bang dat je die discussie niet meer zakelijk voert. Ik denk dat vooral een zakelijke discussie over migratie nodig is. Op het moment dat je die in termen van dat soort waarden of emoties voert, is het heel moeilijk om met elkaar tot een vergelijk te komen. Dat geldt voor de waarden van openheid en tolerantie, maar ook voor elkaar angst aanpraten. Wij moeten daar zakelijk naar kijken en erkennen wat de positieve effecten zijn, bijvoorbeeld voor onze economie, maar ook wat de negatieve effecten zijn voor werknemers, die vaak de prijs betalen van zo'n negatieve race op arbeidsvoorwaarden.

Om die reden verschil ik met haar van mening. Ik heb abusievelijk in de richting van mevrouw Strik aanstoot genomen aan het woord "xenofoob". Ik heb er vertrouwen in dat, wanneer we dat migratiedebat zakelijk voeren, het altijd mogelijk moet zijn om als land, dus ook in het parlement, op een verstandige manier een balans te vinden. Die zal niet altijd hetzelfde zijn, maar ik denk dat dit kan en dat het de moeite waard is voor mensen die in Nederland wonen en voor migranten die hier naartoe zijn gekomen. Zij hebben vooral behoefte aan een zakelijk debat, denk ik.

Dank en waardering voor het feit dat de heer Kok de bedoeling van het kabinet zo positief beoordeelt. Ik begrijp dat hij namens zijn partij verder wil gaan dan het kabinet, maar ik stel het desalniettemin op prijs dat hij mij en het kabinet succes wenst bij onze pogingen om arbeidsmigratie in goede banen te leiden en een race naar de bodem te voorkomen.

De Partij van de Arbeid is gerustgesteld op die twee punten. Het voorbeeld van de Chinese koks in de Verenigde Staten is inderdaad een demonstratie van de bami die ik in mijn studententijd aantrof. Culturele aspecten dienen bij een maatwerkbeoordeling wel proportioneel te zijn, anders zou het noodzakelijk zijn om Nederlands-Chinese koks toe te laten tot de Verenigde Staten om die specifieke cuisine daar te kunnen serveren.

Dan de Socialistische Partij. Binnen de Europese Unie is de situatie ontstaan waarbij volgens mij doorslaggevend is dat de welvaartsverschillen veel groter zijn dan bij eerdere uitbreiding van de Unie. Daarom hebben wij oplossingen te bedenken. Of dat per 1 januari schoksgewijs is, dat zal moeten blijken. Ik doe daar

geen voorspellingen over. De verwachtingen daarover lopen uiteen.

Ook als dat niet zo is, zien we dat er heel veel werk aan de winkel is om de negatieve aspecten van migratie te bestrijden. Ik denk dat ook onder de Nederlandse bevolking helemaal niet het gevoel bestaat dat een Pool die hier komt schilderen of klussen, het allemaal zo verkeerd bedoelt, maar dat men vooral een eerlijke, gelijke behandeling wenst. Men wil vooral dat het spel volgens dezelfde regels wordt gespeeld. Men wil niet het gevoel hebben dat er telkens constructies worden bedacht om mensen te dwingen arbeidsvoorwaarden te accepteren die zij niet hoeven te accepteren.

Ten slotte. Is de Europese Commissie niet in alle opzichten op dezelfde manier met het thema bezig als het kabinet? Vanuit de rol van de Commissie begrijp ik dat eerlijk gezegd ook wel. Dat neemt niet weg dat ik een verandering waarneem in de houding van de Commissie. Niet voor niets hebben we afgesproken dat we daar ook in de Europese Raad zelf over moeten gaan spreken. Dat laat onverlet dat wie stelt moet bewijzen. Ik vind dat wijzelf waar mogelijk gegevens moeten aanleveren over de kwantitatieve aspecten van het probleem. De kwalitatieve aspecten van het probleem zijn echter heel moeilijk te bestrijden.

Ik dank de Kamer voor dit debat.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank de minister. Ik kom tot de afhandeling van het wetsvoorstel. Wenst een van de leden stemming over het wetsvoorstel? Ik constateer dat dit het geval is. Ik zie in ieder geval twee handen omhooggaan. Dan stel ik voor dat we volgende week dinsdag over dit wetsvoorstel stemmen. Ik schors de vergadering voor de dinerpauze.
**

De vergadering wordt van 19.04 uur tot 19.51 uur geschorst.

Voorzitter: Linthorst

*B
!Modernisering publieke omroep!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet 2008 teneinde het stelsel van de landelijke publieke omroep te moderniseren (33541).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Dekker**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng in eerste termijn. Er is een heel goede inhoudelijke discussie gevoerd over het voorliggende wetsvoorstel. Ik ben verheugd dat ik vandaag mijn debuut mag maken in deze mooie Kamer. Vanmiddag is mijn eerste wetsvoorstel hier aangenomen. Ik heb het over het wetsvoorstel inzake de distributie. Ik dank de Kamerleden vriendelijk voor het aannemen daarvan. Ik hoop dat wij vanavond een goed debat hebben. Om dat debat in goede banen te laten leiden, hebben mijn mensen mij wat stelregels meegegeven. Zo staat hier: de bewindspersoon dient een nederige, maar geen kruiperige houding aan te nemen in de Eerste Kamer. Ik wil u de allermooiste regel niet onthouden: als een Kamerlid een onbehoorlijke of politieke opmerking maakt, is het niet de bedoeling om hard terug te meppen.

(hilariteit)

De heer **Thissen** (GroenLinks): Gezien uw blessure, zou ik dat ook niet doen als ik u was.

Staatssecretaris **Dekker**: Het lukt vanavond geeneens. Ik zal mij vanavond inhouden.

Ik denk dat er in eerste termijn een goede discussie is gevoerd, die recht doet aan de breedte van dit thema. Vandaag ligt het wetsvoorstel voor over de fusies en over een compacter bestel, maar velen van u hebben erop gewezen dat je, om dat goed te kunnen beoordelen, ook moet kijken naar de andere ontwikkelingen die gaande zijn rond de publieke omroep.

Misschien is het goed om iets te zeggen over de aanleiding tot dit wetsvoorstel. Dit voorstel vloeit voort uit een aantal plannen die al zijn ingezet door een vorig kabinet. Daarbij ging het om de bezuinigingen van 127 miljoen. Er is gezegd: als je het nu anders vormgeeft en gaat naar een compacter bestel, van 21 naar 8 omroeporganisaties, met wat meer focus op gezamenlijke programmering, kan de kwaliteit worden behouden en kan de pluriformiteit in stand blijven. Ik denk dat dit heel erg belangrijk is.

Tegelijkertijd is dit een wetsvoorstel in een reeks van wetsvoorstellen waarover wij hier in de komende maanden c.q. jaren nog vele discussies zullen voeren. Wat wij vandaag doen, is een eerste stap. Je zou dit de "moderniseringswet" kunnen noemen. Een tweede stap is het wetsvoorstel waarmee de financiering van de regionale omroep wordt overgeheveld naar het Rijk. Dat wetsvoorstel betreft de korting die voortvloeit uit het regeerakkoord van het kabinet-Rutte II. Die korting is inmiddels niet meer 100 miljoen, maar is na het Herfstakkoord 50 miljoen. Dat voorstel is aangenomen door de Tweede Kamer. Ik denk dat dit binnenkort wordt besproken in de Eerste Kamer. Een derde stap zal na de jaarwisseling zijn als de Raad voor Cultuur zal bevallen van de toekomstverkenning. Het gaat erom dat wordt nagedacht over de vraag wat nodig is om een volgende stap te zetten. Daarbij zijn in mijn ogen twee aspecten van belang.

Het eerste aspect betreft de inhoud. Wat moet de publieke omroep doen om onderscheidend te zijn en te blijven? Wat is de kerntaak van de publieke omroep, ook in het licht van de scherpere

keuzes die gemaakt moeten worden om budgettaire redenen en uit noodzaak?

Het tweede aspect betreft een heel andere aanleiding voor de toekomstverkenning. Het gaat hierbij niet om het gevolg van de bezuinigingen of de noodzaak tot meer scherpte in de programmering, maar om een sterk veranderend medialandschap. Verschillende leden hebben daar in hun inbreng aan gerefereerd. We zien dat het aantal distributeurs en het aantal makers toenemen. We zien grote buitenlandse partijen, maar ook steeds meer kleine partijen van onderaf. Dat vraagt om een herbezinning op de taak van de publieke omroep als zodanig. We zien een vergaande convergentie tussen verschillende soorten media. Vroeger keek je naar de televisie, luisterde je naar de radio, maar met de opkomst van internet verandert dat heel sterk. We luisteren nu soms radio via de televisie en we kijken televisie via het internet. Dat betekent dat die dingen veel meer samengaan en tot allerlei nieuwe vragen leiden. We knippen niet meer om acht uur in om ons favoriete programma te zien. We bekijken dat wanneer we daar tijd voor en zin in hebben. Daarmee gaat misschien iets van de romantiek weg van de tijd waarin je een week moest wachten voordat de volgende aflevering van je favoriete serie kwam, maar om die realiteit kunnen we niet heen. Zij zal ook echt effect op de publieke omroep hebben, dus wij zorgen ervoor dat de publieke omroep straks ook nog herkenbaar en vindbaar is.

Het advies van de raad verwacht ik eind januari 2014, zodat ik daarop nog voor het zomerreces een integrale beleidsreactie kan geven waarover ik eerst in de Tweede Kamer, maar ook later, mocht dat leiden tot wetswijzigingen, hier kom te spreken.

Waarom die haast, waarom nu, vroeg de heer Knip. Is het, nu die bezuinigingen lager uitvallen, nog wel nodig om te kijken naar een toekomstbestendig bestel? Het antwoord daarop is ja. De wereld waarin de publieke omroep opereert, verandert enorm snel. We moeten dus niet de illusie hebben dat we tot het einde van de volgende concessieperiode, dus tot 2021, kunnen wachten alvorens een volgende stap te zetten. We kunnen het ons niet veroorloven om tot dan met de modernisering van de publieke omroep te wachten. Daarvoor gaan de technologische ontwikkelingen gewoonweg te snel. Tegelijkertijd lijkt het mij sowieso goed om een discussie te hebben over de onderscheidendheid en het karakter van de publieke omroep. Dat is ook belangrijk voor het draagvlak en de legitimiteit van de publieke omroep. Vanwege de omvang en impact van alle wijzigingen in het publieke bestel heb ik er ook voor gekozen om niet alle wetsvoorstellen in een keer in te dienen en dat naar achter toe te verplaatsen, maar om dat gefaseerd en inhoudelijk te doen langs een successievelijk aantal wetsvoorstellen, waarvan dit het eerste is.

De toekomstverkenning van de Raad voor Cultuur speelt daarin natuurlijk wel een belangrijke rol. Zij is ook zeer richtinggevend. De heer Knip vroeg of daar geen taak voor de wetgever lag en refereerde aan de vraag welke keuzes de publieke omroep moet maken. Uiteraard heeft de wetgever een taak en speelt zij daarin een rol. De taakomschrijving van de publieke omroep is immers vastgelegd in de Mediawet. Als de Raad voor Cultuur zegt dat het voor het onderscheidende vermogen van de publieke omroep nodig is dat er nog eens goed naar de taakopdracht wordt gekeken, dan heeft het parlement ook zeker een rol te spelen. Als dat leidt tot wetgeving, kom ik hierop terug.

Hoe verloopt het proces van de toekomstverkenning nu verder? Mevrouw Vlietstra vroeg naar de tussenrapportage, waaraan gerefereerd wordt in de opdracht. Wij worden regelmatig bijgepraat. Vooralsnog hebben wij geen schriftelijke rapportages ontvangen die ik de Kamer kan doen toekomen. Die mondelinge tussenrapportages gaan ook vooral over het proces, over waar de commissie staat en wat zij de afgelopen maanden heeft betrokken. Daarbij is zij vooral veel in gesprek met verschillende stakeholders en belangengroepen in zogeheten focusgroepen.

Vooral de heer Thissen, maar ook de heren Kuiper en Engels vroegen om eens verder dan dit wetsvoorstel en over de grenzen van de toekomstverkenning heen te kijken. Waar gaan wij nu naartoe? Ik doe dat met enige terughoudendheid, ook omdat ik geen adviesaanvraag bij de Raad voor Cultuur had ingediend als we het allemaal precies wisten. Als we hierna een volgende stap willen en gaan zetten, moet die zorgvuldig en doordacht zijn. We moeten echt nadenken over ons doen en laten, omdat een hervorming als deze, waarbij we van 21 naar 8 omroeporganisaties gaan, ingrijpend voor Hilversum is. Wij moeten zuinig zijn op ons publieke bestel. Een volgende stap moet dus goed doordacht zijn. Daarbij kan een dergelijk advies helpen. Ik wil de Kamer wel een aantal dingen meegeven. Om te beginnen lijkt het mij goed om met de Tweede Kamer, maar ook de Eerste Kamer na te denken over de kern van de publieke omroep. Waarvoor staat de publieke omroep? Ik merk dat veel van de discussies over de publieke omroep gauw institutioneel worden. Men vraagt zich meestal af of we voor het ene of het andere model moeten kiezen, terwijl de kijkers en luisteraars in het land het meest worden geraakt door bepaalde soorten programma's en de invulling die aan de publieke omroep wordt gegeven. Ik vind het heel spannend om dat voorop te stellen en heb dat dan ook heel bewust gedaan in mijn adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur. Ik heb niet gevraagd hoe Hilversum het best kan worden georganiseerd, maar welke keuzes er moeten worden gemaakt als het gaat om het profiel en de onderscheidendheid van de publieke omroep. Vervolgens is de vraag hoe dat het best kan worden georganiseerd. Met andere woorden: de structuur volgt de functie en niet andersom.

De onderscheidendheid van de publieke omroep lijkt mij heel belangrijk. Het debat over de publieke omroep gaat vaak over de vraag of zij onderscheidend genoeg is van heel veel andere vormen van media, bijvoorbeeld de commerciële

omroep. Daarbij zijn twee vragen relevant, ten eerste wat de publieke waarde is van de programma's die de publieke omroep moet maken en uitzenden. Het gaat dan om publieke waardes waarover wij mijns inziens eens moeten discussiëren. Over sommige, zoals nieuwsvoorziening, informatievoorziening, aandacht voor cultuur en educatie zullen wij het heel snel eens zijn. De publieke omroep heeft een belangrijke functie in het verbinden en integreren van verschillende visies, zoals ik enkelen van u heb horen zeggen in hun inbreng. Daarbij moet de publieke omroep ook aandacht geven aan pluriformiteit, aan verschillende geluiden in de samenleving, van culturele en levensbeschouwelijke aard. De heer Engels refereerde in zijn betoog aan een in mijn ogen nog heel belangrijke waarde: een bepaalde vorm van innovatie. Hij had het over tegendraads, soms een beetje brutaal. Dat mag ook wel. Daarvoor hebben wij een publieke omroep. Die kan meer risico's nemen en voor meer vernieuwing zorgen dan omroepen en zenders die meer commercieel gedreven zijn. Dit is volgens mij een belangrijke functie, een belangrijke publieke waarde waarin moet worden voorzien. Dit is in mijn ogen de eerste belangrijke vraag als het gaat om de onderscheidendheid van de publieke omroep. De tweede belangrijke vraag is of de programma's met de publieke waarde die we met zijn allen delen, belangrijk vinden en beschouwen als taak van de publieke omroep alleen tot stand komen via overheidssubsidie, met overheidsinterventie, of ook op een andere manier worden opgepakt. Wij moeten dat ons altijd afvragen. De middelen voor de publieke omroep zijn natuurlijk beperkt en dus moeten we die zo doelmatig mogelijk inzetten. We moeten geen onnodige overlappingen hebben. Het is geen wet van Meden en Perzen dat dit niet kan. De commerciële omroepen hebben ook een journaal, maken ook nieuws, maar dat is geen reden om de NOS dat niet meer te laten doen. Wel vind ik dat de publieke omroep altijd kritisch moet nagaan of iets onderscheidend voor de commerciële omroepen is en of er niet al te veel overlappingen in zitten. Als commerciële omroepen iets oppakken is daarmee wellicht in het aanbod voorzien.

Dan zeg ik nu iets over de onderscheidendheid, wat ik vanavond overigens niet in de meest concluderende bewoordingen tot een afronding wil brengen, maar waarover ik wel vragen aan de Raad voor Cultuur heb gesteld. Ik wil daarbij ook iets zeggen over de discussie rond de breedte van de publieke omroep. Verschillende woordvoerders hebben daarnaar gevraagd: wat verstaan wij daar nu precies onder? Heel persoonlijk vind ik de termen "breed" versus "een smalle aanvullende omroep" een vorm van de dingen extreem en digitaal trekken die niet altijd vruchtbaar is. Ik ben voor een publieke omroep. Wij dragen allemaal bij aan de publieke omroep en ik denk dat wij er allemaal van moeten genieten. Het moet er echter niet toe leiden dat wij zeggen: alles past en alles kan. Uiteindelijk willen wij dat de publieke omroep programma's bied die iets toevoegen en die leiden tot verbinding of tot discussie, het liefst voor een breed publiek. Tegelijkertijd denk ik dat het goed is om steeds te bezien wat nu precies de genres en programma's zijn die iets aanvullen op het aanbod dat eigenlijk alleen maar breder wordt, ook met de nieuwe distributeurs.

Ik wil dit punt voorzichtig afronden. Ik denk dat een aantal van deze vragen heel relevant zijn en ik denk dat de noodzaak voor omroeporganisaties in Hilversum om meer samen te werken in de toekomst alleen maar groter wordt, als zij een vuist willen maken en slagkracht willen hebben tegenover bijvoorbeeld grote Amerikaanse spelers die onze markt betreden. Ik denk dat wij moeten nadenken over modernisering. Daar ontkomen wij niet aan. Ik heb het dan over nieuwe vormen van programma's, en niet alleen inhoudelijk. Het gaat ook om de manier waarop programma's worden aangeboden, namelijk niet alleen via televisie -- de traditionele lineaire manier -- maar ook via internet en "on demand". Als de publieke omroep daarin niet meegaat, weet ik niet of hij er over een jaar of zes, zeven, nog is. Die elementen zullen zeker terugkomen in het rapport van de Raad voor Cultuur, vermoed ik zo. Als u mij vraagt of ik een eindbeeld heb en of wij toegaan naar één centrale organisatie, zoals de heer Thissen in zijn bijdrage vroeg, dan zou mijn antwoord daarop nu nee zijn. Ik moet de Kamer het antwoord daarop echt schuldig blijven, want als ik het eindplaatje had, zou ik de Raad voor Cultuur niet om advies hebben gevraagd.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Nu de staatssecretaris aan het afronden is, heb ik nog een vraag. Het is ook vaak gegaan over de maatschappelijke verankering van de omroeporganisaties. De staatssecretaris zegt nu dat hij niet denkt dat er één organisatie zal komen. Wij hebben nu natuurlijk zes organisaties op poten staan. Ergens in de stukken staat dat het begrijpelijk is dat deze in zekere zin een soort basis vormen voor het vervolg. Dat is pluriformiteit. Het is interessant dat de staatssecretaris zegt dat men contact zal moeten zoeken met partijen, zoals in publiek-private samenwerking. Dat zal kansen bieden voor die maatschappelijke verankering, want je zou kunnen zeggen dat omroepen die goed contact weten te maken met een achterban, op die manier geld zouden kunnen genereren of initiatieven losmaken die ten goede komen aan de programma's in de publieke zendtijd. Is dat ook wat de staatssecretaris op het oog heeft? Dat zou namelijk een impuls geven aan de verankering en aan de ledenstructuren, die een basis geven aan omroepen, met privaat geld. Ik heb het dan over de combinatie van publiek en privaat geld, om mooie dingen te doen.

Staatssecretaris **Dekker**: Dat is in feite de situatie die wij nu hebben, waarbij omroepverenigingen bestaan en er door middel van contributie eventueel extra middelen kunnen worden opgehaald die aan de programmabudgetten kunnen worden toegevoegd. In het wetsvoorstel dat nu voorligt, wordt dat in principe niet afgeschaft. In uw betoog haalde u het vraagstuk aan van de externe

pluriformiteit. Dat is iets wat het Nederlandse stelsel kenmerkt. Hoewel wij teruggaan van 21 omroeporganisaties naar 8, waarbij er 6 een sterk identiteitsprofiel hebben, terwijl er 2 taakorganisaties zijn, wordt dat voor de komende concessieperiode natuurlijk gewoon behouden.

Ook mevrouw Vlietstra vroeg wat de toekomstverkenning straks betekent voor het bestel in de periode 2016 tot 2021. Ik weet niet of wij alles in beton moeten gieten, maar één ding is zeker: deze acht omroeporganisaties, eventueel aangevuld met nieuw geluid vanwege aspiranten die zullen toetreden, zijn de omroepen die het in ieder geval tot 2021 zouden moeten gaan doen. Daar past de verenigingsstructuur nog gewoon bij.

Tegelijkertijd denk ik dat het ook altijd goed is om te kijken naar nieuwe vormen van maatschappelijke verankering. Veel van de lidmaatschappen van omroeporganisaties hangen sterk samen met het verleden. Ook hangen zij sterk samen met het feit dat je een omroepgids kreeg als je lid werd. Verder werd voorheen het budget -- zeg maar de taart -- verdeeld aan de hand van de aantallen leden. Daar nemen wij nu afscheid van met dit wetsvoorstel. Daarvan hebben wij gezegd: dat leidt tot veel ongewenst gedrag. U kent allemaal wel de acties waarbij je voor €5,72 lid kunt worden. Dan krijg je ook nog een boek of een cd toe. De vraag is, wat er dan nog overblijft om van dat contributiegeld mooie programma's te maken. Ik denk dat wij daar echt een punt achter moeten zetten. Dit laat onverlet dat omroeporganisaties en -verenigingen natuurlijk nog wel gewoon heel actief met hun achterban bezig kunnen zijn.

Ik heb een aantal thema's onderscheiden aan de hand van de vragen die de leden hebben gesteld. Ik wil nog even stilstaan bij wijzingen lopende de concessie. Ik wil iets zeggen over de pluriformiteit en de gevolgen van het zogenaamde 3-3-2-model. In de derde plaats zou ik graag iets willen zeggen over de 2.42-omroepen. Daarna ga ik in op de bezuinigingen en de consequenties daarvan, en tot slot op het juridische punt dat de heer Kuiper heeft aangedragen rond Europese regelgeving en diensten van algemeen economisch belang.

Mevrouw Vlietstra zei dat dit wetsvoorstel al een behoorlijke "tour de force" is. Er wordt behoorlijk wat gevraagd van de organisaties in Hilversum, om te fuseren en om tegelijkertijd het hoofd te bieden aan een aanzienlijke operatie, waarbij ze het ook nog moeten doen met minder geld. Zou het nu niet goed zijn om daarna even rust te nemen en pas op de plaats te maken? Ik denk dat dit goed is voor een aantal dingen. Als het gaat om de organisaties die straks het bestel zullen vormgeven, gaf ik zojuist al aan dat dit de acht genoemde organisaties zullen zijn die in de nieuwe concessieperiode het een en ander zullen doen. Ik zou er voor willen uitkijken om niet een kaasstolp eroverheen te plaatsen. Daarvoor gaan de technologische ontwikkelingen simpelweg te snel. Ik denk dat het goed is om voor een aantal van de aanbevelingen die wellicht straks uit het rapport van de Raad voor Cultuur naar voren komen, te bezien wat Hilversum ermee kan. Een aantal dingen kan men misschien oppakken zonder dat dit om verandering van wet- en regelgeving vraagt. Ook het recente BCG-rapport laat bijvoorbeeld zien dat er echt wel mogelijkheden zijn om beter samen te werken en daarmee besparingen te vinden of meer eigen inkomsten te genereren, zonder dat dit aanpassing van wetten vergt. Waar dit wel nodig is, wellicht zelfs al in de aanloop naar 2016, moeten wij dit nu niet al direct op voorhand afwijzen.

Dan zou ik nu iets willen zeggen over pluriformiteit. De heer Kuiper vroeg of het principe van interne en externe pluriformiteit behouden blijft. Het Nederlandse stelsel wordt natuurlijk met name gekenmerkt door externe pluriformiteit, het gegeven van de diversiteit en de verschillen in soorten programma's, doordat ze gemaakt worden door verschillende omroepen. In ieder geval voor de komende concessieperiode blijft dit principe overeind. Ik zou het te beperkend vinden om een stelselgegeven als uitgangspunt mee te geven, ook in onze aanvraag bij de Raad voor Cultuur. Wel vind ik het principe van diversiteit en pluriformiteit heel belangrijk. De vraag hoe dit wordt gegarandeerd, is een tweede. Ik zou die de Raad voor Cultuur open willen voorleggen. Betekent dit dat wij moeten voortborduren op het stelsel dat wij nu kennen of zijn er ook andere manieren om dit te organiseren? In de manier van werken binnen de NPO zie je dat vormen van interne pluriformiteit steeds meer vormgegeven wordt. In de netredacties zitten bijvoorbeeld leden van verschillende doelgroepen en omroepen. Ook dat is een manier om pluriformiteit te verzekeren.

In het verlengde hiervan ligt de vraag hoe het samenspel van netmanagers en netredacties verloopt. In mijn ogen kan dit de kwaliteit en de diversiteit van het aanbod ten goede komen, juist omdat er in een kritische dialoog wordt geprogrammeerd, waarbij programmamakers voorstellen doen. De NPO maakt zelf geen programma's, maar kijkt wel kritisch naar het totaal. Zo komt uiteindelijk het aanbod tot stand. Het zou inderdaad kunnen dat netmanagers het lastig vinden dat verschillende omroeporganisaties een individueel profiel en eigenzinnig geluid hebben. Dat is een terechte zorg. Het kan echter ook andersom. Het kan ook heel goed zijn dat omroeporganisaties programma's hebben die jarenlang succesvol zijn en een beetje ingesleten raken. Juist een netmanager kan op zo'n moment degene zijn die aanraadt om het wat aan te scherpen en er wat vernieuwing in aan te brengen. Met dit wetsvoorstel is het evenwicht geborgd. De helft van het budget gaat rechtstreeks via de NPO en de andere helft gaat via de omroeporganisaties. Daardoor zijn beide partijen op elkaar aangewezen om tot een goede, eenduidige programmering te komen. In mijn ogen biedt dit het beste van twee werelden: pluriformiteit en integraliteit.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik heb de indruk dat de staatssecretaris hier een toekomstbeeld schetst waarin de drie publieke netten als het ware de drie te onderscheiden omroepen worden, waar de netmanagers het steeds meer en steeds dominanter voor het zeggen krijgen en waar de

omroepverenigingen eigenlijk de productiehuizen zijn die programmamakers aan zich binden en die op de verscheidene netten met verschillende karakters een plek moeten zien te vinden. Is dat de toekomst die de staatssecretaris voorziet, nog los van de adviesaanvraag die hij bij de Raad voor Cultuur heeft neergelegd?

Staatssecretaris **Dekker**: Dat is niet onmiddellijk mijn toekomstvisie voor de drie netten. Het is deels een beschrijving van de huidige situatie. De drie televisienetten hebben alle drie een ander karakter. Nederland 3 richt zich met name op jongeren. Het heeft wat innovatievere programma's en er worden wat meer risico's genomen. Nederland 2 richt zich meer op achtergronden en het nieuws. Nederland 1 heeft meer de brede programmering met de kaskrakers, om het zo maar te zeggen. Daar is voor gekozen omdat het belangrijk is om een profiel te hebben als je staande wilt blijven tussen alle andere netten. Je ziet dit ook bij commerciële omroepen. Je hebt bijvoorbeeld RTL 4, 5, 7 en 8. Ook daar wordt nagedacht over de profielen van netten. Die herkenbaarheid is belangrijk vanwege het gedrag van kijkers. Je hebt een net waar je automatisch naartoe gaat en je wilt ongeveer weten wat je daar kunt verwachten te zien. De netcoördinatoren zijn nu al bezig om langs die lijnen te programmeren.

De omroeporganisaties bedienen al die drie netten. BNN maakt mooie programma's voor Nederland 1, maar ook voor Nederland 3. Dat geldt ook voor alle andere omroeporganisaties. Zij zijn daarbij geen productiehuizen. De NPO is niet verantwoordelijk voor de programma's en de inkoop bij productiehuizen, ook niet in dit wetsvoorstel. De NPO coördineert deze zaken. Juist in een goed systeem van checks-and-balances moeten beide partijen er uiteindelijk uit komen. De kracht van het Nederlandse bestel is misschien wel dat dit leidt tot een effectieve en efficiënte manier van radio en televisie maken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat is inderdaad de kracht van het Nederlandse bestel, maar de kracht van de netmanagers is aan het toenemen doordat de profielen per zender zo ontzettend van belang zijn. RTL heeft dat inderdaad ook begrepen, zoals de staatssecretaris zelf zegt. Wat wordt de toekomst van de omroepvereniging hierin meer dan dat zij programmamakers aan zich binden dan wel productiemaatschappijen vragen om hun een bepaald soort programma's aan te bieden, zodat zij die op een van de drie zenders kunnen neerzetten? Het onderscheidende van omroepverenigingen -- VARA, VPRO, NCRV, KRO, AVRO, TROS en noem ze maar op -- was dat zij een eigen kleur gaven aan een avond. Nu geven de zenders kleur aan de avonden. Omroepverenigingen of -organisaties zorgen voor invulling binnen die kleur. Daardoor hebben de netmanagers een steeds groter wordende en dominantere rol. Volgens mij gaan wij zo sluipenderwijs naar een stelsel waarin wij drie zenders hebben die functioneren als de omroepen in de jaren zeventig en tachtig.

Staatssecretaris **Dekker**: Ik kan niet ontkennen dat het met dit wetsvoorstel wel ietwat in de richting van de NPO schuift. In de huidige wet is de verdeling 70/30: 70% voor omroeporganisaties en 30% voor de NPO. Het wordt nu gelijkgetrokken; het wordt 50/50. In mijn ogen krijg je daarmee een ideale matrix: je probeert herkenbare netten te hebben, met op die netten de diversiteit van het geluid van verschillende omroepverenigingen. Je houdt zo die twee profielen in stand. De vraag is of ze elkaar verdringen of versterken. Ik denk dat dit laatste mogelijk is. Het is een behoorlijke toer. De discussies zijn soms echt ingewikkeld: als een omroeporganisatie met een programma komt en daarover enthousiast is, kunnen er toch kritische vragen over gesteld worden. Uiteindelijk hebben alle netten netredacties waarin alle omroepen zitten. Ze moeten daar uiteindelijk uit komen en er moet een knoop worden doorgehakt. In het overgrote deel van de gevallen gaat het goed. Het zijn allemaal individuele besluiten waartegen bezwaar en beroep openstaat. De gevallen waarin dit echt tot beroep- en bezwaarprocedures leidt, zijn vaak op een of twee handen te tellen. Het is dus een precair proces, maar het is bedoeld om een zo goed mogelijk eindresultaat te behalen. Dat doet het ook, in mijn ogen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Deze balans werkt als men elkaar in zo'n situatie iets wil gunnen. Als het een strijd wordt, wordt het vervelend en kunnen omroepen zich overruled worden. Waar ligt hun machtspositie in dezen? Is die erin gelegen dat zij gewoon uren en geld hebben? Kunnen zij zeggen: wacht eens, dit zijn onze uren, dit is onze identiteit en dit is wat wij willen doen? Hebben zij daarmee bijvoorbeeld doorzettingsmacht in een redactie? Kunnen zij bepaalde uren gewoon claimen? Hoe gaat dat?

Staatssecretaris **Dekker**: Omroepen hebben ook in het nieuwe wetsvoorstel zogeheten garantiebudgetten en een minimumaantal uren dat zij mogen uitzenden. Individuele omroeporganisaties hebben niet automatisch doorzettingsmacht om te bepalen wat zij doen en hoe zij daaraan invulling geven. Ik zou dat ook onwenselijk vinden. Uiteindelijk zijn wij op zoek naar een goede balans tussen twee belangen. Enerzijds heb je het individuele belang van een omroeporganisatie, die een eigen geluid heeft. De combinatie van die eigen geluiden, de optelsom daarvan, vinden wij met zijn allen belangrijk want die leidt tot pluriformiteit. De publieke omroep is uiteindelijk van 17 miljoen Nederlanders. Wij willen dat het een goed samenhangend geheel is. Kijkend naar de manier waarop bepaalde radiozenders en de drie publieke netten worden geprogrammeerd, vind ik dat wij best positief mogen zijn over het feit dat in dat samenspel iets meer is nagedacht over gezamenlijke programmering. In de zomermaanden en rond grote evenementen wordt vanuit de regie en op aansporing van de NPO gezegd tegen omroeporganisaties: jongens, we kunnen allemaal een halfuurtje doen, maar we kunnen ook gezamenlijk één groot en mooi programma maken.

Ook dat vind ik soms op zijn plek. De externe pluriformiteit van ons bestel heeft in het verleden vaak tot veel versnippering geleid en daarmee tot een beperkte herkenbaarheid en vindbaarheid. Ik vind dat in de toekomst, ook gelet op de toename van het aantal spelers, echt bezien moet worden of de handen meer ineen kunnen worden geslagen. Daarom ben ik enthousiast over dit wetsvoorstel waarin vooral wordt uitgegaan van meer samenwerking en focus op gezamenlijke programmering.

Hoe zit het met nieuwe toetreders? Daar vroeg de heer Kuiper ook naar. Het is met dit wetsvoorstel nog steeds mogelijk dat er een nieuw geluid in het bestel komt. In het wetsvoorstel staat wel dat een omroep zich bij toetreding -- zeker als die definitief wordt, na het aspirant-lidmaatschap -- moet aansluiten bij een bestaande omroep. Daar ontkomen we niet aan. Als we het aantal omroepen terugbrengen maar de achterkant openlaten, dan vindt er weer uitdijing plaats. Ik kan dan ook niet goed rechtvaardigen waarom we grotere samenwerking vragen van bestaande omroepen. Dat samengaan sluit in mijn ogen dat eigenstandige geluid niet onmiddellijk uit. Ik heb op zich geen goede criteria om dat te doen; ik denk dat dat vaak kan op basis van vrijwilligheid: kijken wie bij wie past. Het mooiste is natuurlijk als partners elkaar vinden. Als dat niet lukt, dan moet ik uiteindelijk zelf beslissen aan de hand van drie adviezen, zijnde die van de Raad voor Cultuur, het Commissariaat voor de Media en de NPO. Daarbij bestaat ook altijd nog de mogelijkheid van aansluiten bij de NTR als een soort neutrale partner.

Er is gevraagd of de zes overblijvende omroeporganisaties getoetst zijn op profiel, identiteit of inhoudelijke criteria. Met andere woorden: hebben de zes vakjes een eigen kleur? Zou dat niet moeten? Het charmante van dit wetsvoorstel is, wat in de vorige periode ook door mijn voorgangster is gezegd, dat het van onderop moet komen, dat partners elkaar moeten vinden zonder dat dat door de politiek, vanuit Den Haag, van bovenaf is opgelegd. Dat heeft ertoe geleid dat partners en omroepen elkaar hebben gevonden omdat zij wat gemeenschappelijk hebben of omdat het gevoel bestaat dat zij elkaar goed aanvullen. Ook daarin zijn verschillende smaken. Ik noem het voorbeeld van de AVRO en de TROS. Zij hebben gezegd dat zij één grote en brede nieuwe omroeporganisatie konden worden met één nieuw merk. De VARA en BNN hebben voor iets anders gekozen. Zij hebben gezegd: wij gaan samenwerken als één organisatie maar wij gaan naar buiten toe, in onze programmering, twee verschillende geluiden laten horen; wij gaan dus twee verschillende merken naar buiten brengen. Dit geldt natuurlijk straks ook voor de nieuwe toetreder: als die zich ergens aansluit, dan betekent dat niet dat hij moet opgaan in een bestaand geluid. De toetreder kan ook samenwerken met een andere omroep binnen één organisatie met onafhankelijke redacties.

Mevrouw Gerkens vroeg of het afschaffen van de 2.42-omroepen niet haaks staat op de doelstelling van een brede omroep voor iedereen. Mijn antwoord daarop is dat ondanks het feit dat we teruggaan in aantallen organisaties, om allerlei redenen -- je kunt je natuurlijk wel afvragen hoeveel directeuren en organisaties je nodig hebt om goede programma's te maken en te zorgen voor een pluriform aanbod; ik denk dat het met minder mogelijk is -- dat pluriforme aanbod heel nadrukkelijk voorop en recht overeind staat. Dat geldt ook voor het pluriforme aanbod op het gebied van de levensbeschouwing. Levensbeschouwelijke programmering blijft een taakopdracht in de Mediawet. Daarin zal ook voorzien moeten blijven worden. De vraag is alleen of dat per se moet gebeuren langs de lijnen van afzonderlijke kerkelijke en levensbeschouwelijke omroeporganisaties of vanuit de wat grotere organisaties. Nu al blijkt dat de oude 2.42-omroepen gaan inhuizen bij de EO, de NCRV en de KRO of de NTR.

De levensbeschouwelijke omroepen hebben een taakopdracht dus daarvoor moet geld zijn. In de Tweede Kamer is een motie aangenomen waarin staat: laten we in de overgangssituatie ervoor zorgen dat een deel van het geld voor programma's in Hilversum ook echt bestemd wordt voor levensbeschouwelijke televisie. Dat is vrij uitzonderlijk want doorgaans labelen we dat budget niet. Doorgaans zeggen wij niet: er moet zoveel naar sport, er moet zoveel naar nieuws, er moet zoveel naar educatie en er moet zoveel naar levensbeschouwelijke televisie. Gelet op de forse hervorming die de levensbeschouwelijke omroepen doormaken, waarbij wij niet willen dat de programmering volledig verdwijnt, vind ik het op zijn plek om met iets van een garantiebudget te werken. Ik heb dat overlegd met de NPO. Die heeft aangegeven dat waar te kunnen maken voor een minimaal bedrag van 9 miljoen. Daarover worden afspraken gemaakt in het concessiebeleidsplan dat verschijnt in de aanloop naar het nieuwe beleidsplan 2016 en uiteindelijk de bijbehorende prestatieafspraken.

Mevrouw De Vries-Leggedoor en de heer Kuiper vroegen of dat budget van 9 miljoen omhoog kan nu de bezuiniging voor een deel is teruggedraaid. Ik ben daar terughoudend in. Het is een minimumbedrag. Het is niet uit te sluiten dat het meer wordt; gelet op het budget dat beschikbaar is voor alle vormen van programmering kan ik mij voorstellen dat het makkelijker wordt om meer budget uit te trekken voor levensbeschouwelijke programmering. Maar ik ben er terughoudend in om dat nu evenredig direct op te laten lopen. Ik denk dat er met die 9 miljoen een goed garantiebudget is. Verder moeten we de vrije en autonome rol die de NPO daarin heeft niet al te veel aantasten.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik heb de volgende lezing van deze geschiedenis. We praten al een aantal jaren over die 2.42-omroepen. In het vorige kabinet, in Rutte I, zijn er al een aantal besluiten genomen. Dat was natuurlijk al de route op weg naar het intrekken van de zendmachtiging. De toenmalige minister zei toen: er is hiervoor 15 miljoen beschikbaar. Het kabinet dat nu is

aangetreden, waarvan deze minister deel uitmaakt, heeft gezegd: we trekken de zendmachtiging in en we trekken ook het hele budget in. Toen stond men dus op nul. Ik denk dat mevrouw Gerkens groot gelijk heeft in haar uitspraak dat deze omroepen een eigen, specifieke, toegevoegde waarde hebben die juist hoort bij de taakstelling van de publieke omroep. Naar mijn mening maakt het echt verschil of de NPO een programma maakt over bijvoorbeeld een reis naar Israël of dat de Joodse Omroep dat doet. Die kleine omroepen hebben van binnenuit een eigen specifieke kleur. Dat geldt ook voor de Humanistische Omroep, de Boeddhistische Omroep en de eucharistieviering op zondag; inmiddels wordt op de radio reclame gemaakt voor het overeind houden daarvan. Nadat het budget eerst naar nul was gebracht, is het nu minimaal 9 miljoen geworden. Het blijft echter een onevenredig grote aanslag. Ze kwamen van 30 miljoen. Zelfs in vergelijking met wat er is gebeurd met de regionale omroepen is dit een enorm forse aanslag op deze omroepen. Om ze een positie te geven in het gesprek met de NPO is dat bedrag belangrijk. Daarom was mijn opmerking erop gericht om hun positie nog een beetje sterker te maken dan nu het geval is. Ik weet dat het in de Tweede Kamer naar voren is gebracht. Ik begin er niet zonder reden opnieuw over. Het is echt van belang dat zij in positie blijven.

Staatssecretaris **Dekker**: Ik vind het belangrijk om een onderscheid te maken tussen instituties en programma's. Ik hoop dat de heer Kuiper inziet dat wij met dit wetsvoorstel zeggen dat levensbeschouwelijke programma's ook door andere omroepen kunnen worden gemaakt. Die kunnen overigens ook veel expertise inhuren of in dienst nemen. Enkele traditionele 2.42-omroepen die voorheen afzonderlijke organisaties waren, hebben inmiddels een plek gekregen op redacties bij een van de bestaande omroepen die gewoon doorgaan. In mijn ogen is dat geluid dan ook behouden.

De wet bepaalt dat aandacht moet worden gegeven aan een hele trits onderwerpen, waaronder levensbeschouwelijke televisie. Wij koppelen daar niet automatisch bedragen aan. Het zijn de omroepen die samen met de NPO afspraken moeten maken over de verhoudingen daartussen. Ik vind het eigenlijk al een hele stap dat er in deze overgangsperiode een streefbedrag aan wordt gekoppeld, in ieder geval een soort minimum. Ik heb al eerder tegen de Tweede Kamer gezegd dat ik bereid ben om dat over te brengen. Ik krijg geluiden dat zulks haalbaar is zonder dat het ten koste gaat van heel veel andere opdrachten die de publieke omroep heeft. Ik wil echter ook voorzichtig zijn met het ophogen daarvan. Het is immers een precair evenwicht. Wij vragen de publieke omroep ook om aandacht te besteden aan nieuws en aan heel veel andere taken. De politiek moet oppassen dat zij niet in de bevoegdheden treedt die aan de publieke omroep zijn gegeven.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De staatssecretaris maakt onderscheid tussen de instituties en de programma's. Dat doe ik ook. De 2.42-instituties gaan zich straks voegen bij de omroeporganisaties. Daarover begin ik niet meer. Zij zijn echter op twee manieren de dupe. Ze zijn hun zendmachtiging kwijt en hun budget is sterk verminderd. Als zij een budget van 12 miljoen zouden hebben of als dat genoemd wordt, kan de NPO wat gaan schuiven en an is hun positie toch iets sterker geworden in het geheel. Dat is het enige waarover ik een vraag stel.

Staatssecretaris **Dekker**: Die discussie komt terug zodra het concessiebeleidsplan wordt samengesteld. Daarbij geven wij als wetgever een opdracht aan de publieke omroep om aan heel veel van die taken aandacht, vorm en inhoud te geven, waaronder levensbeschouwelijke televisie. Dat concessiebeleidsplan moeten wij straks beoordelen. Wij moeten nagaan of dat op een evenwichtige manier is gebeurd. Het is dus niet zo dat het na het aannemen van deze wet volledig uit onze handen is. Het komt nog een keer terug en dan kunnen wij dit debat opnieuw voeren.

Dan kom ik bij de financiële kaders en de bezuinigingen. Er is gevraagd of de 50 miljoen minder bezuinigingen gevolgen hebben voor dit wetsvoorstel en voor de toekomstverkenning. Naar mijn mening is dat in zeer beperkte mate het geval. Dat zou ook geen gevolgen moeten hebben voor de discussie over de eigen inkomsten. Het kabinet heeft in het regeerakkoord gezegd dat de mogelijkheden om eigen inkomsten te vergroten, verruimd zouden moeten worden. Er ligt een rapport dat een aantal varianten laat zien, zoals meer samenwerken, meer gebruikmaken van de ruimte die er is voor reclame-inkomsten en die nu niet volledig wordt benut, en door een steviger onderhandelingspositie richting de distributeurs. Zij moeten misschien wat meer betalen voor de programma's omdat die een bepaalde waarde vertegenwoordigen. In het rapport worden ook opties geschetst die misschien minder passend zijn bij de publieke omroep, zoals programmaonderbrekende reclame. Ik ben het daar volledig mee eens.

De verkenning is nog steeds nodig, omdat de publieke omroep niet alleen te maken krijgt met bezuinigingen door minder rijksmiddelen, maar ook met een aantal autonome trends, zoals een terugloop in inkomsten via andere bronnen en een terugloop in de Ster-inkomsten. De concurrentie bij de reclame neemt immers steeds meer toe. Er verschuift meer naar internet en er komen andere aanbieders, waardoor de taart over meer partijen moet worden verdeeld. Ook daaraan zitten budgettaire gevolgen vast.

Mevrouw Gerkens vraagt of er voldoende wettelijke waarborgen zijn rond de financiële zekerheid om ervoor te zorgen dat er een hoogstaand publiek aanbod is. Ook in dit wetsvoorstel blijft er een wettelijke garantie op budgetten voor zendtijd. In de Tweede Kamer is een amendement van de heer Van Dam aangenomen, waarin staat dat het belangrijk is dat er bij iedere concessieperiode zo veel mogelijk

duidelijkheid is over het budget dat er voor de volledige concessieperiode is, zodat er een stabiel budget is, crisis en grote ongevallen daargelaten. Je biedt dan zekerheid aan de partijen in Hilversum. Dat zou tegemoet kunnen komen aan de vraag van mevrouw Gerkens om stabiliteit.

Mevrouw Gerkens vraagt ook of er straks, als wij vragen om meer eigen inkomsten te genereren, niet te veel geld gaat naar zaken die niet zo veel met de kern van de omroep te maken hebben. Ik stel voorop dat het wettelijke systeem niet toelaat dat er publiek geld gaat zitten in dat soort dingen. Het zijn dus altijd verenigingsactiviteiten. Het rapport dat onlangs is verschenen en dat de Kamer ook heeft ontvangen, laat zien dat je wellicht meer kunt overhouden door het op een betere en slimmere manier te doen, bijvoorbeeld door een redelijke prijs te vragen voor de contributie. Dus niet €5,72, maar een contributie waar je iets van overhoudt. Als bepaalde nevenactiviteiten wat handiger worden georganiseerd, zijn ook daar meer inkomsten te genereren. Nu heeft iedere omroep zijn eigen verkooporganisatie. Dat vraagt nogal wat als je van die dvd's met populaire series moet verkopen. Als je dat wat meer bundelt en samen doet, houd je daar meer marge op over en kun je een groter deel gebruiken om goede programma's te maken. Dat past bij de ondernemendheid die wij van de omroeporganisaties vragen. Het maakt hun financiële onafhankelijkheid groter, want dan zijn zij niet alleen maar afhankelijk van het geld dat zij krijgen vanuit de staatskas. Zij kunnen dan ook andere bronnen aanboren.

De heer Kuiper stelt een juridische vraag, refererend aan wat de Raad van State schrijft over het voorschrijven van een aanbestedingsprocedure. Hij vraagt of dat zou kunnen betekenen dat ook Europese omroeporganisaties met leden zouden kunnen meedingen naar een plek in ons omroepbestel. Dat is volgens mij niet de conclusie die je kunt trekken uit datgene wat de Raad van State schrijft. Volgens het protocol dat bij het Verdrag van Amsterdam hoort, mogen lidstaten zelf de organisatie en financiering van de publieke omroep regelen, zolang dat loopt via transparante wet- en regelgeving. Het moet dus helder zijn wat de procedures zijn, wie de publieke omroeptaak krijgt en wat die inhoudt. De Raad van State meende dat de wet niet de criteria bevatte om de zes omroeporganisaties aan te wijzen die nu zijn aangewezen. Ik denk dat dit niet helemaal het geval is. Ik ben het daarmee oneens. De wet bevat in mijn ogen juist een heel uitgebreide beschrijving van de erkenningsvoorwaarden en de voorwaarden voor nieuwe toetreders tot het bestel. Daarmee is eigenlijk voldaan aan het vereiste dat Europa stelt, namelijk dat er transparante regelgeving moet zijn over hoe die dienst van algemeen economisch belang precies wordt vormgegeven.

De **voorzitter**: Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoorden. Ik wil ook van de gelegenheid gebruikmaken om hem alsnog te feliciteren met zijn debuut in deze Kamer.

Wij vervolgen nu met de tweede termijn van de kant van de Kamer.
**

*N

Mevrouw **De Vries-Leggedoor** (CDA): Voorzitter. Het ging me bijna te snel. Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording. Die is helder. Wij hadden niet veel vragen omdat wij dit wetsvoorstel een noodzakelijke stap vinden en omdat al het andere naar onze beleving later komt.

Wij hadden één vraag, die met name over de 2.42-omroepen ging. De vraag was of de mindere bezuiniging van 50 miljoen ook positieve effecten zou kunnen hebben voor de 2.42-omroepen. Het antwoord van de staatssecretaris beschouw ik als welwillend. Ik merk wel op dat de 2.42-omroepen als het ware hun zendmachtiging kwijt zijn. Bovendien hebben zij nog slechts 30 of 33% van hun oorspronkelijke budget. Dat vind ik wel een bijzondere positie ten opzichte van alle andere. In de Tweede Kamer is als het ware al een splitsing gemaakt, door te zeggen dat een gedeelte eigenlijk bij de regionale omroepen terecht zou moeten komen en een gedeelte bij de landelijke omroep. Ik vind het ook te verdedigen om in dit geval voor die 2.42-omroepen, ook om hun positie te versterken ten opzichte van de giganten, een gedeelte van het budget te oormerken. Ik ben in elk geval zover dat ik samen met de heer Kuiper een motie heb gedicht. De heer Kuiper heeft die op zijn tafel liggen en zal die straks meenemen. Wij willen ervoor zorgen dat wij dat budget op de een of andere manier toch veiligstellen. Ik heb de motie niet, dus ik kan haar niet laten voorlezen. Dat komt straks.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ook namens de fractie van GroenLinks niet alleen dank aan de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen, maar ook felicitaties met zijn debuut in de Eerste Kamer. Ik spreek namens mijn fractie de hoop uit hij tegen de tijd dat La Primavera wordt verreden weer echt helemaal op de fiets kan.

Wij zijn niet tegen dit wetsvoorstel. Wat betreft de volgtijdelijkheid hebben wij echter zo langzamerhand een probleem. Dat probleem heeft de staatssecretaris eigenlijk vergroot met zijn reactie op onze inbreng in eerste termijn. Hij zei dat hij de Raad voor Cultuur heeft gevraagd om een toekomstvisie en dat het vreemd zou zijn als hij daar nu uitvoerig over zou gaan spreken. De stap die wij vanavond zetten als wij dit wetsvoorstel tot wijziging van de Mediawet aannemen, is echter wel essentieel voor de toekomstvisie. Wij hadden een interruptiedebatje over de toename van de invloed van de netcoördinatoren op de onderscheidende profielen van Nederland 1, 2 en 3, de publieke netten. Ik ben overigens heel blij dat het kabinet deze drie netten wel in de lucht wil houden. Wij gaan echter langzamerhand naar een situatie waarin wij feitelijk die publieke omroeporganisaties krijgen langs verschillende profielen in de zenders.

De omroepverenigingen zoals zij nu zijn, worden de creatieve aandragers van programma's die zij ofwel zelf maken doordat zij zelf programmamakers in dienst hebben ofwel bij heel creatieve kleinere of grotere productiemaatschappijen neerzetten teneinde ze op Nederland 1, 2 of 3 in die onderscheidende profielen een plaats te geven.

De zondagavond VPRO of de zaterdagavond VARA, of voor de andersgezinden de donderdagavond KRO, daar zijn wij al lang vandaan. Om diversiteit, pluriformiteit en een scherp profiel te creëren, ook om de concurrentie aan te kunnen met de commerciële omroepen, hebben wij steeds meer profiel gegeven aan die drie netten, aan de netcoördinatoren en aan de mensen die samen in NPO-verband de dialoog aangaan over het verscherpen van die profielen en de karakters van de programma's die erin zitten. Er wordt dus al een stuk toekomst gemaakt nog voordat de toekomstvisie op de inhoud, de pluriformiteit, de diversiteit, de breedte, de toegankelijkheid en het vernieuwende en experimentele van de publieke omroepen door de Raad voor Cultuur als advies bij de staatssecretaris terecht is gekomen.

In die zin zouden wij eigenlijk moeten besluiten om even te wachten. Zoals ik in eerste termijn heb gezegd, sluiten wij onze ogen niet voor de werkelijkheid. Er is natuurlijk in Hilversum al beweging ontstaan, waardoor wij van meer dan twintig omroepen nu naar zes omroepen gaan en twee aspirant-omroepen, waarvan ik voorspel dat sowieso eentje door de mand zal vallen en zal verdwijnen. Ik ga natuurlijk nu steeds meer hatelijke microfoons van die omroep voor mijn neus krijgen. Daarnaast blijven de twee taakomroepen bestaan. In feite is het veld dus al danig verkleind.

Wij geven de staatssecretaris het voordeel van de twijfel. Wij verheugen ons op voorhand al op het debat met hem over de toekomstvisie van de Raad voor Cultuur.

*N

De heer **Knip** (VVD): Voorzitter. Ook ik wens de staatssecretaris geluk met zijn debuut in deze Kamer. Wat mijn fractie betreft is hij er andermaal in geslaagd om zo duidelijk te zijn dat er weinig te vragen meer overblijft. Mijn fractie begrijpt dat de materie vaak zo abstract is dat je die niet, zoals hij zei, digitaal kunt vatten. Kijk maar naar het begrip "brede omroep". Hij heeft zich niet gewaagd aan een definiëring daarvan. Ik had hem daarom gevraagd, maar ik begreep ook dat dit heel erg veel gevraagd zou zijn.

De staatssecretaris maakte wel even een onderscheid met smal in de betekenis van aanvullend. Toen dacht ik dat breed vast betekent dat wij alles doen, maar dat bedoelde de staatssecretaris ook niet. Hij heeft drie dingen gezegd die ik goed heb genoteerd. Het gaat inhoudelijk eigenlijk om drie zaken. Wat is de publieke waarde, de publieke aard, van de programma's? Dat heeft de staatssecretaris heel duidelijk aangegeven. Hij heeft gezegd dat er geen dan wel zo weinig mogelijk dubbelingen moeten zijn met andere aanbieders dan de publieke omroep. Hij zei ook dat als hij zou moeten kiezen tussen breed en smal, hij in beginsel zou kiezen voor breed. Die dingen lijken mijn fractie vrij moeilijk te verenigen, maar het kan. Je kunt ze verenigingen als je het maar niet te digitaal oppakt. Zoals gezegd, hebben wij daar begrip voor.

De bedoeling van mijn fractie was om nog eens goed neer te zetten dat de overheid leidend moet zijn. In de memorie van toelichting stond, zoals ik vanmorgen heb aangehaald, dat de overheid de leidende instantie moet zijn in de ontwikkeling van de publieke omroep in de toekomst. De staatssecretaris heeft nogmaals gezegd -- het is goed om dat nog even te memoreren -- dat de aanleiding voor het verzoek aan de Raad voor Cultuur om een toekomstverkenning eigenlijk tweeërlei is. De eerste vraag is wat de kerntaak van de publieke omroep is, als je die al concreet zou kunnen schrijven. De andere is dat het medialandschap enorm verandert. Er wordt wel eens gezegd dat oorlogen niet overgelaten behoren te worden aan generaals. De publieke omroep is eigenlijk te klein om dit onderwerp aan de publieke omroep zelf over te laten, dus regering en parlement moeten daar leidend in zijn. Dat wil ik graag benadrukken, want ik had de indruk dat de formulering van de adviesaanvraag gemakkelijk tot andere interpretaties zou kunnen leiden. De overheid zit dus op de bok.

Ook wij kijken, net als de heer Thissen, uit naar het debat dat ongetwijfeld zal volgen over het regeringsstandpunt dat straks bij het advies zal moeten worden opgemaakt. Ik denk dat de staatssecretaris enige maanden zal nodig hebben nadat het advies is uitgekomen. Wij kijken er wel naar uit, want dan kunnen wij deze zaken verder bespreken. Verder alle steun voor dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Er zijn filosofen, die houden van het zinnetje uit de King Lear: "I'll teach you differences." Daarmee wordt bedoeld dat je door verschillen te zien de wereld beter leert begrijpen. Ik denk dat dat de grootheid is van de manier waarop we in Nederland gewend zijn ook naar verscheidenheid te kijken, zodat we beter begrijpen hoe onze eigen samenleving in elkaar zit. Het is de moeite waard om dat aan elkaar te laten zien. Dus I'll teach you differences is misschien een mooi motto voor de NTR in de toekomst.

Dank voor de heldere manier waarop de staatssecretaris opereert en antwoordt. Als het gaat om de toekomstvisie, waarin dat I'll teach you differences wat mij betreft terug moet keren, gaan we graag later in debat. Ik heb dat punt nu bewust alleen maar kort aangeroerd, want dat komt allemaal nog. Wij begrijpen als ChristenUnie-fractie zeer wel dat er stappen gemaakt moeten worden. Dat bepaalt onze basisattitude tegenover deze wet.

Mevrouw De Vries heeft al aandacht besteed aan de levensbeschouwelijke, voorheen 2.42-omroepen, dat voor ons toch heel zwaar

weegt, nogmaals, omdat ze hun zendmachtiging al kwijt zijn en dreigden hun hele positie kwijt te raken. Ik weet geen andere manier om dat aan de orde te stellen dan door toch maar wat bedragen te noemen. Ik denk dat het hun positie ten goede komt -- die informatie heb ik van henzelf, dus van binnenuit -- als voor een bepaald bedrag garant wordt gestaan. In het geheel van de begroting is 12 miljoen echt niet zo'n groot bedrag. Ik wil daarom graag de volgende motie indienen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Kuiper, De Vries-Leggedoor, Gerkens, Thissen, Flierman en Terpstra wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de zendmachtiging van oude 2.42-omroepen is komen te vervallen en dat voor levensbeschouwelijke programma's een geoormerkt budget rest van 9 miljoen;

overwegende dat de betrokken omroepen onevenredig zwaar door de bezuinigingen getroffen zijn;

overwegende dat de door deze omroepen gemaakte levensbeschouwelijke programma's uitdrukking geven aan de pluriformiteit en kerntaak van de publieke omroep;

constaterende dat in het Herfstakkoord een bezuiniging van 100 miljoen is gehalveerd;

van mening dat de verzachting van de bezuinigingen ook ten goede moet komen aan het geoormerkte budget voor levensbeschouwelijke programma's;

verzoekt de regering, dit budget te verhogen naar 12 miljoen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter E (33541).
**

*N

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Voorzitter. Ook ik wil de staatssecretaris gelukwensen met zijn debuut. Ik denk dat zijn medewerkers tevreden kunnen zijn: hij heeft zich uiterst rustig en correct gedragen, dus de boodschap is goed overgekomen.

Ik heb goed begrepen dat de staatssecretaris zegt te gaan voor een gefaseerde aanpak. Dit is nog maar de eerste stap die we hier vanavond, en volgende week met de stemmingen, zetten. Het volgende wetsvoorstel hebben we in behandeling genomen. Stap drie zal zijn het debat en wellicht ook volgende wijzigingen van de Mediawet, naar aanleiding van het advies (en het standpunt van de regering daarover) van de commissie die daarmee hard aan het werk is.

Om de commissie niet voor de voeten te lopen, heeft de staatssecretaris voorzichtig wat eigen bespiegelingen gegeven. Ik laat die maar even voor wat ze zijn. Met een aantal anderen in deze Kamer verheug ik me op een wat diepgaander inhoudelijk debat, ergens in het voorjaar of misschien nog later in 2014, waarbij ik het niet kan laten om toch een punt te noemen dat mij opvalt. Het lijkt -- maar misschien heb ik het niet helemaal goed begrepen -- alsof de staatssecretaris de neiging heeft de publieke omroep te zien als aanvullend op de commerciële omroep. Dat is een punt waartegen ik toch anders aankijk, omdat ik denk dat de publieke omroep juist een heel sterke eigen intrinsieke waarde, opdracht en positie heeft. Maar goed, die discussie komt later.

Ik heb goed gehoord dat ook de staatssecretaris van mening is dat dit wetsvoorstel voor de nieuwe omroeporganisaties een behoorlijke tour de force is, wat betekent dat zij in de volgende concessieperiode de organisaties zullen zijn die verantwoordelijk zijn voor het aanbod van de publieke omroep. Geen nieuwe structuurwijzigingen in die periode, maar wel blijven nadenken over wat de veranderingen in de omgeving betekenen voor de publieke omroep. Daar ben ik het uiteraard mee eens.

Ik heb eerder al laten doorschemeren dat wij het wetsvoorstel van harte kunnen steunen. Dat herhaal ik hier graag nog een keer.

*N

Mevrouw **Gerkens** (SP): Voorzitter. Ik wil de staatssecretaris danken voor de beantwoording, alhoewel ik eerlijk gezegd niet heel erg veel nieuws heb gehoord. Ik moet eerlijk zeggen dat ik mijn twijfels houd of deze stap die nu wordt gemaakt, niet te voorbarig is. Want ik heb de staatssecretaris ook een aantal premisses horen noemen die ik niet allemaal deel. Hij noemde bijvoorbeeld tv via internet, radio via de tv, en dat verandert allemaal. Maar dat klopt niet. Hij zegt namelijk dat het medium verandert, maar niet het aanbod. Tv op mobiel, tv op internet, tv op een tablet is allemaal hetzelfde als tv via tv. We hebben nu al smart-tv's, waarmee we internet op tv kunnen bekijken, maar dat zegt niets over het aanbod, maar alleen over de manier waarop we het aanbod bekijken. Sterker nog: we krijgen dus veel meer mogelijkheden om te kijken naar tv of te luisteren naar de radio. Ook gehoord die premisses had ik liever eerst een toekomstvisie gehad, dan nu deze bezuinigingsronde, omdat ik vrees dat we nu in een veel te vroeg stadium dingen gaan.

Het moge duidelijk zijn dat mijn fractie dit wetsvoorstel niet kan steunen.

*N

Staatssecretaris **Dekker**: Voorzitter. Dank voor alle vriendelijke woorden en voor de steun die in tweede termijn is uitgesproken voor het

wetsvoorstel, en voor het voordeel van de twijfel dat het is gegeven.

Tegen de heer Thissen wil ik zeggen: als je kijkt naar de volgordelijkheid van de discussie die we voeren, denk ik dat het wetsvoorstel, dat hij het voordeel van de twijfel gunt, er één is dat we sowieso hadden moeten indienen. Richting een compacter bestel is dit een stap die, ongeacht wat er uit de toekomstvisie komt, goed is om gezet te worden. We verminderen het aantal organisaties, maar het is ook niet zo dat we hiermee afstappen van het stelsel van externe pluriformiteit. We krijgen een verschuiving van 70/30 naar 50/50, maar we kiezen niet radicaal voor een heel ander principe, zoals een productiehuis. In die zin is het dus binnen de parameters van het bestaande systeem. Dat laat nog alle ruimte om straks volop de discussie rond de toekomstverkenning aan te gaan.

De heer Knip en mevrouw Vlietstra hadden het allebei even kort over mijn beschouwende betoog. De heer Knip zei dat ik over publieke waarden heb gesproken en over de vraag wat anderen oppakken en hoe zich dat verhoudt tot een brede publieke omroep. Mevrouw Vlietstra hoorde daarin iets aanvullends. Ik heb willen zeggen dat de benadering van de twee traditionele kampen in de discussie over de publieke omroep -- of je kiest voor breed, alles en iedereen zonder enige restricties of richting óf je gaat voor smal, aanvullend en voor een heel kleine doelgroep -- niet altijd vruchtbaar is bij het kijken naar pragmatischer oplossingen en een toekomstvisie voor de publieke omroep. Ik hoop dat de Raad voor Cultuur daarvoor aanknopingspunten biedt. Onderscheidend aanbod, kritisch zijn over publieke waarden en bekijken wat anderen oppakken, hoeft niet onmiddellijk tot een heel smalle, aanvullende omroep te leiden die nog maar door een paar mensen wordt bekeken. Ik denk dat de publieke omroep dan nog steeds een onderscheidende programmering kan maken die voor een heel breed publiek toegankelijk is en een heel breed scala aan verschillende soorten programma's beschikbaar stelt. Ik hoop dat de Raad voor Cultuur daarin wat aanknopingspunten biedt, zodat wij deze discussie in het vervolg ook aan de hand van de regeringsverklaring in de Kamer kunnen voeren.

Mevrouw Gerkens gaf aan dat zij nog erg twijfelde en dat zij de veranderingen in het medialandschap wel zag, maar zij vroeg of dat wel tot grote veranderingen bij de publieke omroep moest leiden. De media veranderen immers wel, maar het aanbod in feite niet. Toch denk ik dat de publieke omroep voor wezenlijke vragen staat. Hoe zorg je ervoor dat je in een enorm toenemende markt het verschil kunt maken? Vroeger hadden we 15 netten op de televisie en kon je netjes kiezen, maar tegenwoordig krijg je er standaard 60. En als je iets meer betaalt, worden het er 200. Op het internet is het oneindig. Dan krijg je toch te maken met de vraag hoe je er in dat geweldige aanbod straks in slaagt om internationaal het verschil te maken als publieke omroep. Daarbij moet de publieke omroep aandacht hebben voor Nederlandse culturele waarden. Dat vraagt om een herbezinning van de kerntaken van de publieke omroep en de vraag hoe je die op een goede manier organiseert. Dit is een eerste goede stap die wij sowieso kunnen zetten. Het moet dus compacter en minder gericht op organisaties. Er moet meer oog zijn voor de programmering en meer geld voor de dingen die de kijker en de luisteraar belangrijk vinden en waarvan zij iets merken. De vragen die straks in de toekomstverkenning voorbij zullen komen, zullen heel wezenlijk zijn.

Tot slot reageer ik graag op de motie-Kuiper/De Vries-Leggedoor (33541, letter E). Ik begrijp deze motie vanuit de standpunten van de indieners en kijkend naar de grote veranderingen die eraan zitten te komen, zowel budgettair als qua instituties en stelsel. Toch ontraad ik haar graag vanuit mijn positie. Om te beginnen is het niet per se nodig om in een zekerstelling te voorzien. Er is op dit moment een borging langs de wettelijke lijn. Levensbeschouwing blijft namelijk een taak van de publieke omroep. Er is met de motie die is aangenomen in de Tweede Kamer, ook al een eerste garantie verwezenlijkt. Dat is niet een plafond maar een minimumbudget. Ik wil graag het gesprek aangaan met de NPO over de vraag hoe die bij het concessiebeleidsplan kan komen tot een goede afweging. Wij moeten de NPO echter ook de ruimte geven die hem toekomt om te komen tot een balans in de totale programmering.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik begrijp dus dat het een minimum is. Het bedrag zou dus inderdaad kunnen stijgen. Daarop is de motie natuurlijk ook gericht. Er moet een substantieel deel, een goede positie, blijven voor dit type programma's gemaakt door organisaties die dit vanbinnen uit kunnen. Het gaat hierbij maar om een heel beperkte stap van 9 miljoen naar 12 miljoen. Zou de staatssecretaris het gesprek met de NPO willen aangaan, melden dat hij dit in de Eerste Kamer heeft gehoord en vragen of de NPO dit kan toezeggen? Dat kan een andere weg zijn. Het gaat natuurlijk om de beweging die gemaakt wordt. De staatssecretaris suggereert zelf in zijn antwoord dat dit erin zit. Is er een mogelijkheid om op die manier samen een weg te vinden?

Staatssecretaris **Dekker**: Ik wil de heer Kuiper op dit punt enigszins tegemoetkomen, omdat de discussie over de 9 miljoen speelde op het moment dat wij nog uitgingen van een bezuiniging van 100 miljoen. Ik heb gezegd dat het een minimum- en geen maximumbudget is. Ik wil best het gesprek met de NPO aangaan, gehoord hebbend de beraadslaging in de Eerste Kamer, en bekijken wat tot de mogelijkheden behoort. Daarbij wil ik desnoods ook het bedrag meenemen. Je kunt daarbij nog zeggen dat ook dit geen minimum is. Ik zal daar dan op terugkomen zodra wij het concessiebeleidsplan hier bespreken. Wij doen het dan dus iets minder hard in de voorwaardelijke zin, maar om de indieners tegemoet te komen wil ik het meenemen in een gesprek met de NPO en de wens die hier leeft, overbrengen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Wanneer is dat? Van welke termijn spreken wij? De staatssecretaris zegt nu immers dat hij hierop terugkomt bij de bespreking van het concessiebeleidsplan.

Staatssecretaris **Dekker**: Ik zeg uit mijn hoofd dat het concessiebeleidsplan ongeveer over een jaar, of over twee jaar …

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Dat vind ik wel erg lang! Zouden wij hierover correspondentie kunnen voeren en zouden wij er iets over kunnen horen als de staatssecretaris dat gesprek heeft gevoerd? Twee jaar vind ik wel erg lang.

Staatssecretaris **Dekker**: Ja, dat begrijp ik. Dat is natuurlijk het moment waarop het totale concessiebeleidsplan echt klaar moet zijn. Laat ik het als volgt doen. Ik zeg de heer Kuiper toe dat ik het gesprek aanga en dat ik de Kamer in de aanloop naar het concessiebeleidsplan schriftelijk laat weten hoe het gesprek is verlopen en waar dat toe leidt. Dat kan voor het zomerreces en zal dus plaatsvinden in dit politieke jaar. Het is dan de opmaat voor het concessiebeleidsplan, dat in het jaar daarna wordt vormgegeven.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PVV en de SP worden conform artikel 121 van het Reglement van Orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

Ik stel voor om volgende week over de motie te stemmen.

**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Broekers-Knol

*B

!Wet inrichting landelijk gebied!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet inrichting landelijk gebied (decentralisatie investeringsbudget) (33441).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Dijksma**: Voorzitter. Dank u wel. Fijn om hier in uw midden te mogen spreken over een bijzonder en belangrijk wetsvoorstel. Het is niet zo'n groot wetsvoorstel als je zou denken op grond van alle onderwerpen die hier aan de orde zijn gesteld. Ik vind het een grote uitdaging om die vragen toch te beantwoorden. Ik zal mijn best doen om dat naar tevredenheid te doen.

Ik zou willen voorstellen om na een algemene inleiding, in vier blokken te antwoorden. Dan weet u een beetje waar u aan toe bent. Ik begin met de door de geachte afgevaardigde de heer Flierman aan de orde gestelde vraagstukken rond de sturingsrelatie van de rijksoverheid enerzijds en de provincies anderzijds bij het onderwerp natuur.

Het tweede onderwerp gaat over de financiën; het derde onderwerp over landinrichting en tot slot een blok "overig", waarin ik veel van de overige aan de orde gestelde onderwerpen graag wil behandelen.

Het is goed om vandaag met de Kamer te spreken over de wijziging van de Wet inrichting landelijk gebied. Het wetsvoorstel zelf heeft een heel beperkte strekking. Vandaag ligt het vraagstuk voor van de regels voor de specifieke uitkeringen in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied, het ILG. Die worden geschrapt en de middelen voor gebiedsgericht beleid worden voortaan als autonome middelen toegevoegd aan het Provinciefonds. Verder wordt voorzien in de afwikkeling van de lopende ILG-periode. Er zijn ook enkele kleine en technische aanpassingen in het landinrichtingsdeel. Het wetsvoorstel is echter onderdeel van een bredere beweging. Ik denk dat de leden daarom over meer onderwerpen hebben gesproken. Die bredere beweging is inderdaad door het vorige kabinet in gang gezet en wordt door dit kabinet verder gebracht op een wijze die ik verantwoord acht.

In de bestuursafspraken 2011-2015 tussen het Rijk, de provincies en de waterschappen is overeengekomen dat de provincies verantwoordelijk worden voor de inrichting van het landelijk gebied, voor het regionale beleid op het vlak van natuur, recreatie en toerisme, voor de structuurversterking landschap en voor de leefbaarheid van het platteland. Om de provincies hier kracht te geven en onnodige bestuurlijke drukte te voorkomen, is het van belang dat de provincies inderdaad primair zelf kunnen gaan over de middelen die zij voor de realisatie van het gebiedsgerichte beleid inzetten. Ik deel deze opvatting van de heer Flierman. Daarbij past inderdaad niet dat het Rijk via programmering en bestuursovereenkomsten en detail eisen stelt aan de met rijksmiddelen te realiseren doelen in het landelijk gebied en daarover verantwoording vraagt. In het bestuursakkoord natuur is tegen die achtergrond voorzien in de decentralisatie van het ILG en in een tussentijdse afronding van het lopende investeringstijdvak, overigens met het doorvoeren van een bezuiniging. Ik kom daarop zo meteen terug in antwoord op vragen van uw Kamer.

Mijn ambtsvoorganger, de heer Bleker, heeft de Kamer drie delen van het Bestuursakkoord Natuur toegezonden. Daarover is op verschillende momenten met de Kamer schriftelijk overleg geweest. De inhoud van het akkoord is eigenlijk al eerder met u besproken. Het wetsvoorstel geeft

gevolg aan de afspraken in het bestuursakkoord natuur, dat door het vorige kabinet is vastgesteld.

Het huidige kabinet heeft vastgesteld dat er ten opzichte van de afspraken in het bestuursakkoord behoefte bestaat aan een extra impuls in het natuurbeleid. Het lenteakkoord werd al even gememoreerd. Verschillende fracties zijn daarvan deelgenoot geweest. Daarin is besloten dat er een extra bedrag beschikbaar werd gesteld. Ook heeft het kabinet vastgesteld dat het niet voortdurend kan terugkomen op eerder gemaakte afspraken. Dat betekent dat wij vasthouden aan die decentralisatie.

Ik kom nu op het punt van de heer Schaap. Voor gebiedsoverstijgende aspecten van het beleid en ook voor internationale verplichtingen zal het Rijk kaders en ambities moeten formuleren. Ik ben dat ook vast van plan. Wij sturen dus niet op een bijna traditionele manier mee op gebiedsdoelen. Wij hebben met de provincies afgesproken dat wij zullen sturen op hoofdlijnen. Wij hebben daarbij afspraken gemaakt die recht doen aan de eigenstandige verantwoordelijkheid van de provincie voor het gebiedsgerichte beleid en voor de inzet van de provinciale middelen. Dat past ook bij een volwassen bestuurslaag. Ik vind het belangrijk dat hier te zeggen. Wij hebben daarvoor met elkaar een Natuurpact gesloten. Wij hebben de Kamer daarover op 18 september geïnformeerd en de Kamer heeft deze brief op 24 september ter kennisgeving aangenomen. Ik realiseer mij dat dit niet altijd iets betekent. Wij hebben het er vandaag toch gewoon over.

Het Natuurpact kan rekenen op brede steun van de samenleving en van maatschappelijke organisaties. Het geeft de natuur in Nederland natuurlijk ook perspectief, want er wordt in de periode tot en met 2017 maar liefst 1 miljard euro geïnvesteerd. Dat is meer dan in de vorige periode en daar ben ik blij mee.

Ik begrijp dat er mensen zijn die kritisch zijn. Tegen hen zou ik willen zeggen dat ik collega's heb, bijvoorbeeld op Volksgezondheid of Sociale Zaken, bij wie de discussie over de begroting echt anders verliep. Ik begrijp dat er in het verleden ook op dit onderwerp pijn geleden is en zal straks nog even ingaan op de vraag hoe wij die verstandig kunnen opvangen. Ik vind het echter terecht om hier vast te stellen dat wij onze zegeningen moeten tellen. Niet ieder beleidsonderwerp krijgt er in deze periode 1 miljard bij ten opzichte van de vorige periode. Het zal nooit genoeg zijn, maar het is wel een belangrijke stap. Ik wil dat toch graag markeren.

In de quickscan van het PBL is duidelijk aangegeven dat met deze afspraken een significante verbetering van de Nederlandse natuur waarschijnlijk is. Wij zullen dus weer een forse stap zetten om dichter bij de doelen te komen die wij moeten halen, want dit is niet genoeg. Dat zie ik ook, maar dat zal terugkomen in de natuurvisie waaraan wij nu werken en die in het voorjaar naar de Tweede Kamer zal worden gestuurd. Het is niet zo dat wij zeggen: wij hebben een Natuurpact gesloten en nu is het klaar. Work in progress! Ik weet niet of u het heel vervelend vindt als ik dat in het Engels zeg. Er is nog werk aan de winkel, voorzitter.

De **voorzitter**: Dat kunnen wij nog net aan.
**

Staatssecretaris **Dijksma**: Gelukkig!

In het akkoord is ook aandacht voor andere maatschappelijke doelen van natuur, zoals recreatie, landbouw en klimaat. Het is belangrijk om de natuur dichter bij de mensen te brengen. Hoewel partijen vaak heel verschillend over dit onderwerp denken, hoop ik wel dat wij de komende jaren, juist vanuit een oogpunt van rust aan het front -- consolidatie zou je kunnen zeggen -- proberen om met elkaar dat gemeenschappelijke midden te zoeken. Dat is in ieder geval wel iets waar ik op uit ben.

Dat was mijn algemene inleiding. Als u het goed vindt, wil ik nu spreken over de sturingsrelatie. Daarover zijn heel veel vragen gesteld. Met name de heer Flierman maar ook anderen hebben vastgesteld dat met dit wetsvoorstel een andere sturingsrelatie tussen het Rijk en de provincies wordt georganiseerd. Aan de financiële middelen die de provincies krijgen, worden niet langer specifieke voorwaarden gesteld in de vorm van gedetailleerde afspraken.

Dat betekent natuurlijk niet dat wij niet samen hebben vastgesteld dat wij doelen moeten halen en dat wij elkaar daaraan gaan houden. Het Rijk stelt, voor zover er sprake is van provincie-overstijgende belangen, kaders en ambities vast. Voor een deel gebeurt dit via wetgeving. Denk maar aan de normstelling en de toedeling van taken en bevoegdheden in de natuurwetgeving, in de vorm van het voorstel voor de Wet natuurbescherming, dat de Kamer nog van mij zal krijgen. Ik zal straks, in antwoord op vragen van de heer Koffeman, nog iets zeggen over de timing. Denk bijvoorbeeld ook aan het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening, waarin kaders zijn gesteld voor de ruimtelijke verankering van de nationale belangen, zoals het Natuurnetwerk Nederland. Voor een deel gebeurt dit dus in de vorm van de structuurvisie en de zojuist al genoemde natuurvisie, die richting geven aan het rijksbeleid. Voor een deel gebeurt dit ook in de vorm van afspraken op hoofdlijnen met andere overheden, zoals het bestuursakkoord en het Natuurpact.

Ja, de provincies hebben dus beleidsvrijheid bij de invulling van deze afspraken op gebiedsniveau en er vindt monitoring plaats, die eventueel ook tot bijsturing kan leiden. Dat is echter niet alleen bedoeld voor het Rijk, maar in eerste instantie voor de provincies. Ook ten opzichte van elkaar moet dat gesprek natuurlijk gevoerd worden. Het is goed om het op die manier te doen.

De heer Flierman vroeg wat de resterende verantwoordelijkheid van het Rijk is. De mate van sturing door het Rijk hangt uiteraard af van de vraag in hoeverre er sprake is van een nationaal belang. Daarvan is in elk geval sprake als het gaat om internationale verplichtingen. Dat is eigenlijk

nooit anders geweest. Ook daarbuiten is het Rijk echter verantwoordelijk voor het behoud van het nationale groene erfgoed. Daarbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan een aantal zaken die zijn benoemd in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte: het Nationaal Natuurnetwerk, de Waddenzee en de Werelderfgoederen van de UNESCO. Bijvoorbeeld de aanwijzing van Natura 2000-gebieden en de allocatie van doelen in die gebieden zijn echter ook zaken die de provincies overstijgen, evenals vergunningverlening voor projecten van nationaal belang of in niet provinciaal ingedeelde gebieden. Handel in het kader van Cites is ook een belangrijk onderwerp. Ook veiligheid en jachtaktes, die niet altijd populair zijn, zijn onderwerpen die voor een deel nationaal belegd zijn. Ook valt te denken aan de synergie van het natuurbeleid met ander rijksbeleid. Wat mij betreft, zullen we het straks nog uitgebreid hebben over het agrarisch natuurbeheer, maar er is natuurlijk synergie te vinden tussen datgene wat er -- als je het goed doet -- gebeurt op het terrein van de landbouw en het natuurbeleid. Ook daarbij heeft het Rijk een rol te spelen, maar dat geldt ook voor het visserijbeleid. We hebben recent de Uitvoeringsagenda Natuurlijk Kapitaal naar de Kamer gestuurd, waarin we laten zien wat -- deels ook internationaal -- onze verantwoordelijkheid is om de biodiversiteitsdoelen dichterbij te brengen.

De heer **Flierman** (CDA): Bij veel van wat de staatssecretaris nu zegt over internationale verplichtingen, kaders enzovoorts, kan ik mij helemaal voorstellen dat dit een verantwoordelijkheid van het Rijk blijft en dat je daar als provincie van af moet blijven. Maar als een provincie op een bepaald terrein, bijvoorbeeld op het punt van de verweving tussen recreatie en natuur, het ondernemerschap in de natuur, niet meegaat met de ideeën die de staatssecretaris op dat punt heeft, heeft zo'n provincie dan de ruimte om daarin een eigen koers te varen? Of zegt de staatssecretaris dan dat wij op dat punt met elkaar doelen hebben afgesproken?

Staatssecretaris **Dijksma**: Die ruimte heeft de provincie totdat er internationale verplichtingen in het geding zijn. Dat zal natuurlijk een belangrijk punt zijn, want daaraan hebben wij -- ook de provincies -- ons gecommitteerd. Die internationale verplichtingen zijn soms ook vervat in regelgeving. Misschien mag ik een praktisch voorbeeld noemen, ook in reactie op de vraag van mevrouw Vos of voortaan alles kan met betrekking tot een Natura 2000-gebied. Nee. Dat zien we nu bijvoorbeeld al in een gebied dat de heer Flierman vast goed kent en dat is aangewezen als Natura 2000-gebied, Engbertsdijkvenen. Daar kan niet alles meer. Betekent dit dat er helemaal niets meer kan? Nee, maar als je met elkaar een verbetering wilt bereiken in dat gebied, als je het kwetsbare hoogveen wilt beschermen en als je datgene volgt wat de internationale verplichtingen voorschrijven, kom je er vanzelf op uit dat er wel iets kan, maar niet altijd alles wat men daar nog wil. Het belangrijkste is dan om samen op te trekken. Dat is ook wat ik doe.

De heer **Schaap** (VVD): Bij die internationale verplichtingen gaat het om de correspondentie met Brussel. Daarbij gaat het natuurlijk niet om het in Brussel ophalen van een stukje papier waarop staat wat er allemaal moet gebeuren, ook al heb je dat daar zelf ingeleverd. Het gaat ook om het bijhouden van de koers, in Brussel uitleggen hoe moeilijk het is enzovoorts. Dat is een regelmatige activiteit. Juist omdat de provincies nu die beleidsvrijheid hebben en die vrijheid gebiedsgericht moeten invullen, is het van het grootste belang dat ook de provincies die correspondentie met Brussel onderhouden en goed uitleggen waar zij staan. Het lijkt mij althans niet erg handig als dit telkens loopt via een derde, zijnde het Rijk. Hoe organiseer je dat spel met elkaar? Provincies die een beleids- en uitvoeringsverantwoordelijkheid hebben, moeten dat kunnen uitleggen en het Rijk krijgt natuurlijk de eindafrekening om de oren.

Staatssecretaris **Dijksma**: Als het puur om praktische zaken gaat, nemen Commissarissen volgens mij over het algemeen contact op met de lidstaten en dus met de verantwoordelijke bewindslieden. Dan is het dus aan de verantwoordelijke bewindslieden om ervoor te zorgen dat dat contact met de provincies goed loopt. In de praktijk zien we dat we dat nu gewoon zo doen. Als er sprake is van problematiek, bijvoorbeeld bij het maken van een beheerplan maar ook bij het aanwijzen van sommige gebieden die nog niet aangewezen zijn, proberen we daarover overleg te voeren met de lokale besturen, die daarbij immers het voortouw hebben, maar je ziet dat zij ook anderen daarbij betrekken, bijvoorbeeld de waterschappen, omdat die praktische, goede oplossingen kunnen bedenken voor zeer technische grote problemen. Bijvoorbeeld ook de agrariërs in de buurt worden erbij betrokken. Ik denk dat dat maatschappelijke samenspel echt noodzakelijk is, omdat het niet alleen papieren wetgeving is. Het gaat er ook om dat in een gebied draagvlak ontstaat voor datgene wat er gebeurt, zowel bij de bestuurders als bij de mensen die er wonen en werken. Aan dat proces zou ik zo graag met u willen werken.

De heer **Schaap** (VVD): Daar ben ik het helemaal mee eens. Dat moet gebeuren, maar het ging om het punt waarbij het Rijk echt aan zet is, de eindafrekening ten opzichte van Brussel op het punt van internationale verplichtingen. De weg daarheen is ingewikkeld, met veel communicatie. Ik ben in mijn vorige leven heel nauw betrokken geweest bij het opzetten van de Kaderrichtlijn Water. Ik ging achter elkaar naar Brussel om uit te leggen hoe ingewikkeld dat in Nederland ligt, terwijl de eindafrekening wel bij het Rijk ligt. Uiteindelijk gaat de Commissie dus naar de bewindspersoon, maar de hele weg tot dat moment is geplaveid met lagere overheden die in gesprek zijn over de inrichting hiervan. Dat gaat ook spelen bij het beleid inzake de uitvoering van de natuurregelgeving. Daarom is

het zo belangrijk waar de balans ligt. Het Rijk is eindverantwoordelijk en stelt misschien ook de kaders, maar op de heel ingewikkelde weg daarheen zijn vooral de provincies maar in het zog daarvan uiteraard ook anderen daarbij betrokken. Ook de heer Flierman wees daar al op.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat erken ik, maar in een andere situatie, waarin het Rijk de totale verantwoordelijkheid zou hebben, zou hetzelfde issue spelen. Feitelijk blijft dat moeilijke gesprek er dus altijd. Het gaat erom dat je ervoor zorgt dat je elkaar voortdurend blijft opzoeken daar waar de eindverantwoordelijkheid en de regie liggen, namelijk bij de provincies, en dat je transparant bent. Je zult ook weleens een spannend gesprek met elkaar hebben, maar je moet er wel altijd weer uitkomen. Dat is een manier van besturen die wij in Nederland gewend zijn, die wij hier ook moeten toepassen en die er ook zou zijn als dit wetsvoorstel vandaag niet in deze Kamer besproken zou worden.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): De staatssecretaris zegt dat de eindverantwoordelijkheid en de regie bij de provincies liggen. Juist op dat punt heeft mijn fractie een indringende vraag. Hoe kan het dat de staatssecretaris aan de ene kant zegt dat een landelijk dekkende ecologische hoofdstructuur of een landelijk netwerk een nationaal belang is, terwijl aan de andere kant de eindverantwoordelijkheid en de regie bij de provincies liggen? Zij moet inderdaad in Brussel kunnen laten zien wat zij heeft gerealiseerd. Zij zal ervoor moeten zorgen dat wat wij nationaal, gezamenlijk willen, voor elkaar komt. Hoe ziet de staatssecretaris dat? Welke instrumenten heeft zij in handen? Hoe gaat zij monitoren? Gaat zij kijken hoeveel hectares er gerealiseerd zijn? Weet zij wat wij al hebben? Gaat zij in de gaten houden hoeveel extra er bijkomt? Gaat zij de kwaliteit monitoren? Het lijkt mij eerlijk gezegd dat zij toch sturingsinstrumenten in handen moet hebben om ervoor te zorgen dat het de goede kant uitgaat. Hoe gaat zij dat doen?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik zal er zo meteen uitgebreider op terugkomen. De provincies en het Rijk hebben gezamenlijk afgesproken om het PBL te vragen om dat te monitoren, zodat de Statenleden ook hun werk kunnen doen en kunnen beoordelen of de gedeputeerden doen wat zij moeten doen, zoals mevrouw Faber terecht vroeg. Deze Kamer kan mij vervolgens aanspreken op mijn verantwoordelijkheid. Dat betekent dat wij beiden door onze eigen volksvertegenwoordigers bij de les zullen worden gehouden.

Het PBL zal monitoren wat de feitelijke ontwikkeling is. Daarover hebben wij ook afspraken gemaakt, want we gaan natuurlijk niet een hoop energie stoppen in een ontwikkeling die uiteindelijk straks niet meetbaar blijkt te zijn. Ik zal er zo meteen nog in detail op terugkomen, maar ik benadruk dat het niet per se alleen goed gaat wanneer het Rijk ergens verantwoordelijkheid voor draagt. Sterker nog, soms gaat het ook weleens niet goed. Het heeft ermee te maken dat mensen weten waar zij voor aan de lat staan, wat hun taak is en dat zij die beloften ook nakomen. In het Natuurpact, dat vandaag niet voorligt, hebben wij niet voor niets afspraken gemaakt.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Het gaat ons er niet om dat de provincies die dingen niet goed zouden kunnen doen. Dat is niet de kwestie. De kwestie is dat er een landelijke verantwoordelijkheid ligt. Er moet een landelijk dekkend netwerk zijn. Dan is er maar één orgaan dat de verantwoordelijkheid ervoor kan nemen dat die landelijke taak wordt gerealiseerd, en dat is het Rijk. Daar zit mijn probleem.

De staatssecretaris zegt dat het Planbureau voor de Leefomgeving gaat evalueren en monitoren. In de stukken heb ik gelezen dat het dat vooral kwalitatief gaat doen. Ik vraag expliciet of ook wordt gekeken hoeveel hectares er worden gerealiseerd. Gaat de staatssecretaris dat in de gaten houden? Weet zij überhaupt hoeveel er nu is en waar wij naartoe moeten? Het lijkt mij dat zij op z'n minst de juiste informatie moet hebben, zodat zij ons als volksvertegenwoordiging daarover kan informeren en zelf kan ingrijpen wanneer dat nodig is.

Staatssecretaris **Dijksma**: Over die hectaren wil ik graag nog apart met u spreken. Door een aantal woordvoerders is de Rli aangehaald, omdat zij daar veel waarde aan hechten, en terecht. Een van de belangrijkste adviezen is om niet tot op de laatste hectare te sturen, maar op kwaliteit. Dat is mijn voornemen.

De heer **Flierman** (CDA): Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat mevrouw Vos en ik wat anders over de rol en de verantwoordelijkheid van de provincies denken. Ik vind het juist belangrijk om te horen dat de staatssecretaris hier toezegt -- binnen alle kaders die er zijn, internationaal en van nationale wetgeving, daar twist ik niet over -- dat de provincies het recht hebben op een aantal punten eigen keuzes te maken, die niet per definitie die van de staatssecretaris zijn. De provincies hebben het recht om op een aantal onderdelen een andere koers te varen en daarmee zo nodig eventueel ook de fout in te gaan. Een autonome bestuursverantwoordelijkheid heeft voor ons in zich dat je ook recht hebt op je eigen vergissingen en teleurstellingen. Ik vind het de kern van het overdragen van bevoegdheden naar provincies dat die ruimte er binnen een aantal kaders wel is.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik vraag mij af waarom de heer Flierman mij deze vraag stelt. Kennelijk hebben de provincies het vertrouwen dat zij met mij een goede afspraak hebben gemaakt.

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Ik richt mij even tot mevrouw Vos. Zij vraagt terecht hoe die terugkoppeling van de provincies naar het Rijk wordt geregeld en welke rol het PBL daarin speelt, de monitoring et cetera. Ik zou de vraag om willen keren. Ik denk dat zonder deze rol van de provincie de hele ehs niet tot stand komt. Ik ben heel

benieuwd wat mevrouw Vos als alternatief ziet als wij niet een groot deel van het feitelijke werk beleggen bij de provincies, want dat moet wel gebeuren in het gebied, in de streek. De provincie is bij uitstek de partij om alle betrokkenen in zo'n gebied bij elkaar te krijgen en ervoor te zorgen dat de zaak van de grond komt. Ik ben heel benieuwd wat zij voor alternatief ziet. Ik zie het niet, maar ik ben het wel met haar eens dat je goede afspraken moet maken om ervoor te zorgen dat de staatssecretaris de internationaal aangegane verplichtingen kan nakomen.

De **voorzitter**: Wou u hierop aansluiten, mevrouw Vos?
**

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Er is mij rechtstreeks een vraag gesteld door mevrouw Vlietstra, maar goed, ik kan er ook later in het debat antwoord op geven.

De **voorzitter**: U ging de vraag beantwoorden. Doet u dat gerust, maar mag ik u daarna verzoeken om de staatssecretaris de gelegenheid te geven haar betoog te vervolgen?
**

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Zeker. Tegen mevrouw Vlietstra zeg ik dat ik denk dat de provincies uitstekend in staat zijn om dit beleid uit te voeren en om in de regio tot goede afspraken te komen en te bekijken welke gebieden geschikt zijn. Daar gaat het mij niet om, maar ik vind dat het Rijk uitdrukkelijk de eindverantwoordelijkheid moet dragen, om te bekijken of wat er voor elkaar wordt gebracht, is wat wij willen. Is dat de kwaliteit die wij willen? Is dat het landelijk dekkend netwerk? Het is ook provincie-overschrijdend. En om zo nodig in te grijpen wanneer het onvoldoende van de grond komt. Mijn punt is dat de regierol en de eindverantwoordelijkheid juist bij het Rijk moeten liggen. Volgens mij is dat nu niet meer het geval.

De **voorzitter**: Oké, nu gaat de staatssecretaris verder met haar betoog.
**

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat zou ik willen bestrijden. Bij Europese regelgeving hebben wij het recht op onze eigen fouten, maar wanneer wij die maken, volgt er als vanzelf een ingebrekestelling. Daar word ik dan op aangesproken, dus het systeem voorziet daar gewoon in.

Voorzitter. Ik vervolg mijn antwoord over de onderwerpen die naar voren zijn gebracht. In de relatie tussen Rijk en provincies is het uitgangspunt dus vertrouwen. Ik denk dat dit echt cruciaal is. Daar moet je inderdaad wel achter staan, zeg ik tegen mevrouw Vos. Als je dat hebt, ga je er over en weer vanuit dat de afspraken worden nagekomen. Daarover zullen we ook vaak met de provincies spreken. We monitoren het. Als daaruit naar voren komt dat we misschien op een ingebrekestelling afkoersen, dan zal de heer Flierman het mij niet kwalijk nemen dat ik daar wel voor waarschuw, want dat is ook mijn rol. Dat betekent dat we elkaar daarop aanspreken en zo nodig aanvullende afspraken maken.

Wij hebben in het Natuurpact met de provincies afspraken gemaakt over natuurbeheer, inclusief het herstelbeheer in de Natura 2000-gebieden; dit in antwoord op een vraag van de heer Koffeman. Dit kan op een goed niveau worden uitgevoerd. In het Natuurpact is te lezen dat we afspraken hebben gemaakt over de vorming van een robuust Natuurnetwerk Nederland. Ik zal zo meteen nog iets over de hectaren zeggen. Daar is extra geld voor, dus dat betekent dat we een plus gaan maken.

We gaan voortaan niet meer spreken over de ecologische hoofdstructuur, maar over het Natuurnetwerk Nederland. Niet iedereen is daar blij mee, maar we doen het wel. Op die manier proberen we mensen in de samenleving er meer bij te betrekken. Het is misschien ook goed om te zeggen dat door de provincies zelfstandig afspraken zijn gemaakt, onder het Natuurpact, met de TBO's. Zij hebben hun eigen akkoord, dus ook daar is betrokkenheid georganiseerd.

Om een vraag van mevrouw Vlietstra te beantwoorden: het Natuurpact heeft geen gevolgen voor het voorliggende wetsvoorstel. In dat wetsvoorstel wordt een vrij simpele, maar voor sommigen principiële vraag beantwoord, namelijk: wil je decentraliseren of niet. Het Natuurpact zit er niet in en heeft ook geen consequenties.

Dan kom ik op de hectares. In het regeerakkoord staat dat de ehs wordt uitgevoerd. Het Natuurpact dat we hebben gesloten, reikt tot 2027 en voorziet in 80.000 hectare aan nieuwe natuur. Die hectares zijn niet alleen verworven, maar ook ingericht en in beheer. 80.000 hectare aan nieuwe natuur is ongeveer 2,5 keer het Wieringermeer of de helft van het Groene Hart. Dit komt dus bij de 600.000 hectare die voor de voormalige ehs is gerealiseerd. We verwachten dat we, alles bij elkaar opgeteld, kunnen uitkomen op ongeveer 680.000 hectare. Daarmee wordt de omvang van de oorspronkelijke ehs nog niet bereikt. Maar we zetten hier wel een enorme stap. Dat moeten we ook voor elkaar krijgen. We moeten niet alleen grond verwerven, maar we moeten die grond vervolgens ook beheren. In die samenhang moet het, gezien het huidige budget, ook passen. Er kunnen altijd weer nieuwe ambities komen; dat zeg ik er ook bij. Maar we denken dat we voor het bedrag dat we hebben, op een verantwoorde manier in ieder geval deze stap kunnen zetten. Het betreft een robuust en veerkrachtig netwerk, met natuurlijke verbindingen tussen de natuurgebieden in Nederland en over de grens en verbindingen met grote watersystemen. Volgens mij was mevrouw Faber degene die vroeg: krijgen we nu ook snel inzicht in hoe het eruit gaat zien, want de mensen zitten er toch op te wachten? Daar heeft zij gelijk in. Mijn antwoord op die vraag is ja. Maar de provincies konden natuurlijk niet aan hun oorspronkelijke termijn voldoen, omdat er met het huidige regeerakkoord een extra stap is gezet, en dan ook een behoorlijk forse. Het wordt dus 31 december.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik ben het met de staatssecretaris eens dat dit een verbetering is ten opzichte van de oorspronkelijke plannen. Dat is fijn. In die zin moeten we onze zegeningen tellen; dat is zeker waar. In het regeerakkoord is echter ook vastgesteld dat we de ecologische hoofdstructuur -- of hoe we die ook noemen willen -- volgens het oorspronkelijke plan, inclusief de verbindingszones, zullen uitvoeren en dat we daar iets meer tijd voor nemen. Maar "iets meer tijd nemen" is vooralsnog niet gedefinieerd. Het is mooi dat de staatssecretaris kwantificeert hoeveel erbij gekomen is. Maar we moeten ook reëel zijn: in relatie tot het oorspronkelijke plan, wordt 48.500 hectare niet gerealiseerd binnen de huidige planperiode. Dat is toch ook tien keer het Nationaal Park De Hoge Veluwe. In die zin komen we ook wel wat tekort. Is de staatssecretaris bereid om de toezegging van de minister-president gestand te doen? Hij heeft in het debat over de regeringsverklaring gezegd dat het integraal, volgens het oorspronkelijke plan wordt uitgevoerd. Een en ander wordt uitgesteld tot 2027. Het is mogelijk dat we meer halen dan we dachten, maar niet wat het oorspronkelijke plan was. Is de staatssecretaris bereid om hier een tijdpad aan te hangen?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik vind dat niet verstandig, ook niet in het licht van het recente advies van de Rli, dat ik net al heb gememoreerd. Ik heb gemerkt in het debat dat u grote waarde hecht aan deze raad, en terecht. De Rli waarschuwt daar juist voor en zegt: je moet je niet alleen maar fixeren op het aantal hectare; je moet vooral ervoor zorgen dat de kwaliteit op niveau komt. Dat kost inderdaad geld. Het is niet gratis. Dat betekent dat een deel van het bedrag dat nu extra beschikbaar komt, daarin gestopt moet worden. De actiegroep Loesje zei altijd: aan het eind van mijn geld heb ik altijd een stuk maand over. Dat is hier natuurlijk ook een beetje het geval. We moeten ons dus nu echt concentreren op datgene wat wij hebben en dat samen heel goed doen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik vraag de staatssecretaris niet wanneer die 48.500 hectare dan gerealiseerd is. Dat is niet mijn bedoeling. Maar ik vraag wanneer de belofte van de minister-president dat het oorspronkelijke plan wordt uitgevoerd, gestand wordt gedaan. Het komt niet aan op een vierkante meter, maar het gaat wel om de oorspronkelijke kwaliteit. Die belofte van de minister-president is nogal specifiek. Daar zou je toch ook een specifiek tijdpad aan moeten kunnen hangen.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik probeer toch om een andere discussie met u te voeren. Gaan we nu praten over de hectares of over de doelen? Dat laatste vind ik belangrijk. Laten we ervoor zorgen dat er een substantieel beter klimaat komt voor het natuurbeleid in Nederland. Ook alle mensen die ons hierover adviseren, vragen ons om op te houden met de discussie die wordt gevoerd tot op de laatste hectare. Je zou bijna kunnen zeggen dat er sprake is van hectarefetisjisme. Ik hoor de heer Koffeman nu ook zeggen dat hij het daarmee eens is. Misschien kunnen we ons dan beter concentreren op de vraag hoe we er met elkaar voor zorgen dat de kwaliteit van het gebied zo goed mogelijk is, want daar gaat het ons allemaal om. Dat is in eerste instantie aan de provincies. Dat kunnen zij ook. Ik weet van de provincies dat zij dit ook belangrijk vinden.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Even voor de goede orde, begrijp ik het goed dat de staatssecretaris zegt dat de begrenzing van de ehs op 31 december van dit jaar is vastgelegd? Kan zij dat toezeggen?

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat is in ieder geval de inspanning. Het is aan de provincies om dit te doen. De heer Flierman zei terecht dat zij de regisseurs zijn. Zij zullen dus een voorstel doen. Mevrouw Faber zei terecht dat heel veel mensen daarop zitten te wachten. Daarom hebben we afgesproken dat we proberen om dit voor die datum met elkaar te doen. Dat is belangrijk, want daar moet schot in komen. Dan krijgen we ook helderheid.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): De staatssecretaris zal ongetwijfeld overleggen met de provincies. Wil zij de provincies in ieder geval aansporen hiertoe?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ja.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Het gaat niet om een hectare meer of minder, maar als het gaat om 50.000 hectare meer of minder, is het natuurlijk wel een ander verhaal. Om de doelen te realiseren, heb je toch behoorlijk grote oppervlaktes nodig, zeker ook om aan de internationale verplichtingen te kunnen voldoen. Daarom hecht GroenLinks eraan dat de staatssecretaris wel helder in beeld brengt hoever een en ander is gerealiseerd. Hierbij gaat het om de hectares en om de kwaliteit. GroenLinks hecht eraan dat op een bepaald moment wel de omvang wordt bereikt die oorspronkelijk nodig was. Ik vraag de staatssecretaris om nog eens duidelijk te maken aan deze Kamer waar we nu precies staan. Dat kan eventueel ook schriftelijk. Ik heb begrepen dat ook voormalig staatssecretaris Bleker die 600.000 hectare nog helemaal niet had gerealiseerd. Volgens mij moest hij nog 40.000 hectare inrichten en moest hij nog een behoorlijk aantal verwerven. Ik hecht er dus wel aan om daar wat meer inzicht in te krijgen, zonder te zeggen: nu krijgt u de rode vlag. Ik wil dat we enigszins de ontwikkeling in de gaten kunnen houden.

Staatssecretaris **Dijksma**: Die vraag loopt ver vooruit op het wetsvoorstel dat wij vanavond behandelen. Ik ben nog niet eens in de gelegenheid geweest om de inhoud van het Natuurpact in uw Kamer te bespreken. Dat heb ik ook niet kunnen doen aan de overkant, zeg ik er in alle eerlijkheid bij. Misschien zouden we dat toch eerst moeten doen. Wij willen heel graag samen zien welke vorderingen er worden gemaakt. Dat hebben wij

ook in de brief over het Natuurpact verwoord. Dat willen de provincies ook graag. Dat betekent dat we ook een inschatting zullen krijgen van hoever we staan met het realiseren in hectares. Tegelijkertijd vraag ik de Kamer om mee te blijven spreken over met name de kwaliteit. Het is aan haar om daar wel of niet in mee te willen gaan. Dit is immers belangrijk. Ik denk dat dit ook de kern moet zijn. Dat neemt niet weg dat er voor heel veel partijen en maatschappelijke organisaties een oorspronkelijk einddoel is. Dat is immers ook niet uit beeld. Het komt alleen steeds dichterbij. Op dat terrein hebben we een enorme stap gezet. Er zullen hierna ook weer kabinetten komen. Er moet ook nog wel iets te wensen overblijven. Maar als je het doet, moet je het goed doen. Je moet het geld daar inzetten waar je het voor hebt. Dat betekent dat we met de middelen die we nu hebben, niet alles kunnen. Dat is het eerlijke verhaal.

De heer **Schaap** (VVD): Ik steun deze benadering van de staatssecretaris van harte. Dat heeft alles te maken met het monitoringsysteem dat wordt opgezet. Ik wil heel graag dat dit samen met de provincies wordt gedaan. Als je de natuurdoelen en de gewenste kwaliteit kunt halen met minder hectares, heb je het beste rendement voor elkaar gekregen. Ik wil dit dus heel graag. Anders krijg je straks een hectarefetisjisme en word je daarop afgerekend, maar dan wordt er niet meer gesproken over wat er binnen de hectares ligt. Dat lijkt mij heel kwalijk.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat is mij uit het hart gegrepen.

De heer Koffeman vroeg wanneer we komen met een natuurvisie. Die zullen we in het voorjaar van 2014 sturen. Die visie zal gericht zijn op natuur die midden in de samenleving staat, met ruimte voor participatie van burgers en bedrijven. Het is heel belangrijk dat ook zij verantwoordelijkheid nemen. Het gaat daarbij niet alleen om het beschermen, maar ook om het benutten en beleven van natuur. Het zal zeker ook recht doen aan de verantwoordelijkheidsverdeling tussen Rijk en provincie. Dat beloof ik de heer Flierman. Mij lijkt het goed om daarop te wachten. We zitten midden in dat proces.

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur heeft inderdaad gezegd dat het agrarisch natuurbeheer effectiever en efficiënter moet. Mijn ambitie is het om dat te realiseren. Om die reden hebben zowel de provincies als verschillende maatschappelijke organisaties als het Rijk afspraken gemaakt over de manier waarop we dat kunnen doen. Met het nieuwe agrarisch natuurbeheer voeren we eigenlijk het advies van de Rli uit. Waarom is het agrarisch natuurbeheer van belang? Een oud-collega van u, de heer Smaling, heeft dat eens treffend verwoord. Hij zei dat we eigenlijk op zoek moesten gaan naar een instrument waardoor de harde grens tussen rood en groen vloeiender werd. Daarin kan het agrarisch natuurbeheer een heel goede rol vervullen, mits het effect heeft. U allen kunt controleren of wij dit straks daadwerkelijk vormgeven in nieuwe maatregelen. Dat is in ieder geval het plan. De collectieve aanpak betekent dat er ook anderen dan alleen agrariërs bij betrokken zijn. We gaan dus ook gebruikmaken van de kennis van natuurorganisaties en er andere mensen bij betrekken. Het is belangrijk dat dit echt iets collectiefs wordt. Er zijn een paar heel goede voorbeelden in het land. Bovendien gaan wij op doelen sturen. Dat is ook voor de provincies van belang, want die willen niet alleen maar in het natuurnetwerk hun doelen bereiken, maar zo mogelijk ook daarbuiten.

De heer **Koffeman** (PvdD): De staatssecretaris gaf zojuist aan dat 1 miljard extra voor natuur best een heleboel geld is. Daarmee ben ik het eens, maar de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur heeft heel harde woorden gebruikt over het miljard aan agrarisch natuurbeheer. Hij heeft het bestempeld als een groot fiasco. Dat is echt ongemeen hard. "Fiasco" is tot daaraan toe. Hier is het echt "groot fiasco". Het is ongelooflijk dat de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur deze kritiek uit, want mevrouw Van Ardenne is er de voorzitter van. Zij is van het CDA, dus niet de "usual suspect" als het gaat om kritiek op agrarisch natuurbeheer. Kan de staatssecretaris aangeven waarom er meer geld naar agrarisch natuurbeheer gaat, terwijl dat volgens de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur efficiënter moet en er net is vastgesteld dat er 1 miljard is weggegooid omdat het een groot fiasco geworden is?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik heb met de raad gesproken en zijn rapport van harte in ontvangst genomen. Diezelfde raad heeft een aantal zeer indringende aanbevelingen gedaan. U zult vast gezien hebben dat ik die allemaal opvolg. Ik ga het systeem aan de hand van de aanbevelingen veel robuuster en minder inefficiënt maken. Een van de problemen is dat er heel veel geld in bureaucratie ging zitten. Dat vonden de agrariërs die erbij betrokken waren ook. We gaan het dus anders doen en het een inhoudelijke lading geven. We gaan namelijk doelen halen, waardoor we een focus op wat we willen bereiken hebben. Net zei ik al dat we echt aan het nadenken zijn over de manier waarop we in Nederland vernieuwend aan de slag kunnen gaan met de harde scheiding tussen groen en rood. Die zal u echt aanspreken. Dit is een interessant en goed instrument om dat te bereiken. Er is ook veel draagvlak voor bij provincies, LTO en natuurorganisaties. We hebben het met zijn allen besproken en besloten.

De heer **Koffeman** (PvdD): Het was te duur, dus het moet efficiënter. Waarom moet er dan meer geld bij? Dat was mijn vraag.

Staatssecretaris **Dijksma**: Volgens mij komt er niet per definitie meer geld bij. Provincies stellen wel voor om zelf met name aan de pijler die ook voor de ontwikkeling van het plattelandsbeleid van belang is, meer aandacht te besteden. Laten we bovendien vaststellen dat dit geld in het verleden

niet altijd naar groene ontwikkeling ging, dus ik zou zeggen: tel uit uw winst!

Mevrouw Vlietstra vroeg hoe dit stelsel van agrarisch natuurbeheer zich nu verhield tot de afspraak dat de provincies verantwoordelijk zijn. Het stelsel wordt samen met de provincies ontwikkeld. Zij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering. Ik ben bereid om de Kamer te informeren over het Plattelandsontwikkelingsprogramma POP3. Ik denk dat u allen daarvoor belangstelling hebt.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): In de stukken zegt u zelf dat er uit die 200 miljoen extra geld voor agrarisch natuurbeheer komt, omdat we nu eenmaal voor de cofinanciering moeten gaan zorgen. Er gaat dus toch wel degelijk extra natuurbudget naar het agrarisch natuurbeheer?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ja, maar dat is wel volgens de afspraak die we met de provincies hebben gemaakt. We hebben met de provincies gekeken naar een goede inrichting van het budget ter ondersteuning van wat er allemaal aan activiteiten plaatsvindt. Nu heb ik de inhoud van het visiedeel gegeven conform de manier waarop uw oud-collega Smaling daar altijd over spreekt. Dit is de uitkomst van het overleg dat ik daarover met de provincies heb gehad. Mij lijkt die op zichzelf prima.

Mevrouw Vos heeft gevraagd hoe het zit met het aantal banen rondom het Natuurpact. Ecorys heeft hiernaar onderzoek gedaan, niet wij. In dat onderzoek worden twee verschillende schattingen gemaakt, ten eerste van het aantal directe banen, bijvoorbeeld voor mensen die de inrichting en het beheer van het netwerk voor hun rekening nemen. Alleen dat al levert per jaar zo'n directe werkgelegenheid voor 1.000 à 1.500 mensen op. Ten tweede schat Ecorys dat er dankzij de PAS, een wetsvoorstel dat eventueel ook nog in uw Kamer behandeld wordt of dat ik in ieder geval aan uw Kamer zal toesturen, ook nog eens 40.000 banen ontstaan. Dat is echt maar voor een beperkt deel in de veehouderij. Op de website van Ecorys staat het onderzoek. U kunt dat zelf heel precies nakijken, mocht u dat willen. Veel van de banen zullen ook in de industrie, in havens en dergelijke ontstaan. De staatjes hiervan zijn allemaal te vinden. Het is alleen niet ons onderzoek. Ik ben daar dus niet de eigenaar van, maar u kunt het precies nakijken, als u wilt.

De heer Koffeman heeft gevraagd hoe het precies zit met het wetsvoorstel natuurbescherming. Wij zijn op dit moment nog met de stakeholders, dus onder andere de provincies, in gesprek. Dat gesprek moet goed gevoerd worden, maar het is mijn voornemen om het wetsvoorstel zo snel mogelijk aan u te sturen. Het voorliggende wetsvoorstel gaat over de financiering van het gebiedsgerichte beleid. Het schrapt het specifieke Investeringsbudget Landelijk Gebied en de daaraan gekoppelde sturing, maar dat staat als zodanig los van het normen- en bevoegdhedenkader van het wetvoorstel natuurbescherming. Het gaat echt over twee verschillende zaken. Het nu voorliggende voorstel is urgent, omdat volgens de geldende wet per 1 januari 2014 een nieuwe programmeringsperiode zou starten. Het is dus ook gewoon een praktisch probleem, waar wij toch iets aan moeten doen. Omdat in het Natuurpact niet wordt teruggekomen op de decentralisatieafspraken, is er geen reden om deze zaak niet nu met u te bespreken en u te vragen of u het wetsvoorstel zou willen accorderen.

Mevrouw Faber heeft gevraagd hoe hard de internationale verplichtingen zijn. Welnu, het gaat bijvoorbeeld over de Vogel- en Habitatrichtlijn. Verder noem ik internationale verdragen over biodiversiteit -- Rio de Janeiro, Bern, Bonn -- en de Kaderrichtlijn Water. De verplichtingen zijn hard, want wij hebben af en toe te maken met ingebrekestelling. Zoals gezegd zit er niet altijd een datum aan vast, maar er wordt wel gekeken hoe wij ons best doen om de achteruitgang van habitats en soorten te voorkomen. Als er een verslechtering van de instandhouding optreedt, moet er dus soms een herstelmaatregel worden getroffen om een zogenaamde "gunstige staat" te realiseren. Wij worden ook beoordeeld op de vraag of wij daar serieus aan werken.

Mevrouw Vos heeft gezegd dat volgens PBL de internationale doelen ook met de huidige inzet niet in 2027 worden bereikt. Wij zijn er inderdaad nog niet. Het is geen sinecure, zeg ik maar heel eerlijk, om 100% gunstige staat van instandhouding voor alle relevante habitats en soorten te bereiken. Dat vergt grote inspanningen. Ik noem het natuurnetwerk, soortenbeleid, agrarisch natuurbeheer, natuur in de stad, inspanningen van bedrijven en het deltaprogramma voor de grote wateren. De samenhang moet uiteindelijk de doelen dichterbij brengen. PBL beoordeelt als het ware een onderdeel van het beleid om de doelen dichterbij te brengen. Wij willen graag in beeld brengen hoe wij met overige bijdragen nog een stap kunnen zetten. Ik denk dat het fair is om onszelf op dat punt een spiegel voor te houden. Dit zullen wij nog gaan ontwikkelen. Het is terecht dat mevrouw Vos daarnaar vraagt, want dat moeten wij gewoon weten.

Ik heb het al gehad over de beperkingen voor Natura 2000 en ik heb daarbij een aantal voorbeelden genoemd uit de regio. Dat ga ik dus niet opnieuw doen. Ik heb ook gesproken over de monitoring. Zowel de heer Schaap als mevrouw Vlietstra vroeg naar de zekerheid of er provinciegrensoverschrijdende samenwerking is. Wij hebben daarover inderdaad afspraken gemaakt met de provincies. Ook de TBO's zijn er direct bij betrokken. Men heeft onderling ook een contract, zou je kunnen zeggen. De provincies hebben in gezamenlijkheid de ontwikkelopgave per provincie in beeld gebracht. Dat heeft de commissie-Jansen gedaan. De internationale doelen zijn daarbij leidend geweest. Bij de opdracht aan PBL zal de werking van het natuurnetwerk centraal staan. Als er knelpunten zijn tussen provincies, komen die daarbij in beeld. Dan zullen wij daarmee aan de slag gaan.

Dan kom ik nu op de financiën. Wij hebben het zojuist gehad over het bedrag dat er deze

periode extra bij komt. Je zou op dat punt je zegeningen kunnen tellen, als je humeur dat toelaat. Mijn humeur laat dat toe. Ik denk ook dat het goed is om kort vast te stellen dat het inderdaad waar is dat wij in de nieuwe situatie een aantal dingen inderdaad niet meer kunnen doen, zoals de landinrichting en de reconstructie. Ik noem ook als voorbeeld recreatie om de stad. Dat zijn onderwerpen die nu niet meer door het Rijk worden opgepakt, gezien de beperkte middelen. Ik denk dat de middelen voor natuur van dit kabinet vergelijkbaar zijn met die van het kabinet in de periode 2003 tot 2006. Met een aantal stappen die nu zijn gezet, zoals de verkoop van BBL-grond aan de provincies, heb ik een taakstelling van 100 miljoen kunnen wegstrepen. Maar de provincies hebben die grond gekocht voor natuur. Het bedrag van 600 miljoen gaat een eigen leven leiden, maar het is niet allemaal structureel geld. Er zit ook een deel eenmalige bezuiniging in. De heer Koffeman noemde Staatsbosbeheer. Ik denk dat het niet zo is dat alleen om redenen van maatschappelijke onrust het niet meer gaat zoals aanvankelijk voorgesteld. Wij proberen nu met de opbrengst van de BBL-grond en met de opbrengst van de verkoop van grond op de Waddeneilanden het zo te doen dat wij de taakstelling realiseren zonder dat het ten koste gaat van natuur. Ik probeer een heel deel van het bedrag van de taakstelling zo te realiseren dat het niet ten koste gaat van het natuurbeleid. De Kamer heeft daar meer of minder waardering voor, dat snap ik. Voor een deel doet het wel pijn, maar dan gaat het om onderwerpen die niet per se altijd de directe natuurbelangen raken, zeg ik er ook maar bij.

De heer **Schaap** (VVD): Een beetje pijn lijden omdat er bezuinigd moet worden? Daar moet je maar mee leren leven en je moet er maar het beste van maken. Waar ik in mijn inbreng voor heb gewaarschuwd, is dat getallen op en neer gaan naarmate de budgetten iets toelaten of niet. Dat kan heel gemakkelijk afspraken die in het veld worden gemaakt doorkruisen. Je bent al een heel eind op reis met maatregelen en dan valt er opeens geld weg. Dat is veel erger dan dat je zeker weet dat je opeens met 100 miljoen minder door de deur moet. Daar moet je je dan maar op instellen. Maar het fluctueren en dan opeens afspraken moeten frustreren ... Erger kan het in het veld bijna niet.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik ben het helemaal met u eens. Als wij dat samen steeds hardop blijven zeggen en ik op uw steun mag rekenen, sta ik in dat opzicht steeds sterker. Veel dank aan de heer Schaap, voorzitter. Hij heeft gewoon gelijk; dat is zo. Wij moeten dit echt voorkomen en om die reden hebben wij die reeks en het Natuurpact afgesproken, waarbij wij tegen elkaar zeggen: dit is hoe wij ons aan de afspraken houden. Want inderdaad, als er geld wegvalt staan al die afspraken ter discussie. Ik hoop dat iedereen om ons heen zich dat heel goed realiseert.

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Toch even heel scherp: het Natuurpact bevat inhoudelijke afspraken met de provincies, maar ook financiële afspraken met de provincies. Ik ga ervan uit dat de provincies ook kunnen rekenen op afspraken die meerjarig zijn gemaakt.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ja, ik ook. Ik zeg dat ook altijd tegen al mijn collega's.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Het blijft toch een feit dat het budget voor natuur dat u in 2013 had, in 2014 echt zeer fors omlaag gaat. Dat zal ook in 2015 zo zijn. Daarna zal er weer meer zijn, maar hebt u niet het idee dat juist door deze enorme bezuiniging de start die u wilt maken -- u wilt weer een nieuw begin maken -- eigenlijk nauwelijks van de grond kan komen? De gelden die u tot uw beschikking hebt, zijn de komende jaren gewoon uitermate krap.

Staatssecretaris **Dijksma**: Daar zijn twee dingen over te zeggen. Allereerst denk ik dat het probleem van de vergelijking met de afgelopen twee jaar is, dat deze een vertekend beeld oplevert. Met name de afgelopen twee jaar stonden er op de begroting middelen die nu bijvoorbeeld in het Provinciefonds zitten of die afrekeningen van ILG waren -- waar wij het nu vandaag over hebben -- die daarmee als het ware het bedrag dat beschikbaar is hoger doen lijken dan het in werkelijkheid is. Dan kom ik nu op uw inhoudelijke vraag. Als wij, de provincies en de maatschappelijke organisaties niet het gevoel hadden dat wij aan een mooie nieuwe stap zouden kunnen beginnen, dan zouden wij het Natuurpact niet hebben getekend en dan was dat niet met enthousiasme ontvangen. Het opmerkelijke is dat, behalve de politiek, de samenleving daar bijzonder goed op heeft gereageerd. De kritiek kwam niet vanuit de maatschappelijke organisaties, maar bijvoorbeeld vanuit de Kamer. Dat kan en dat begrijp ik. Maar ik zou zeggen: als wij die vliegende start willen maken -- en dat wil ik ook heel graag -- laten wij elkaar dan niet in de put praten, want ook de provincies denken dat het kan. De 100 miljoen die zij er de eerste twee jaar bij krijgen zullen zij gebruiken voor een opbouw, waarbij zij plannen gaan maken, niet alleen voor het beheer -- dat zal in het begin extra aandacht krijgen -- maar straks ook voor verwerving. Daarna wordt dat gecompenseerd doordat zij twee keer niet 200 miljoen maar 300 miljoen krijgen. Er zit dus ook een natuurlijke opbouw in wat zij allemaal gaan doen. Zij hebben gezegd dat zij ervoor zouden tekenen als zij het op deze manier konden doen. Dat hebben zij dan ook gedaan. Als zij het vertrouwen niet hadden dat die substantiële stappen gezet zouden worden, zouden zij hun handtekening niet bij mij hebben gezet. Ik hoop dus dat u iets meer enthousiasme zou kunnen opbrengen. Dat helpt echt!

Voorzitter. De verantwoording naar de Staten-Generaal van de besteding van de ILG-middelen en de daarmee bereikte resultaten, kwantitatief en kwalitatief, maakt gewoon deel uit van de begrotingscyclus. Het wetsvoorstel brengt daarin geen verandering. De finale verantwoording over het ILG zal onderdeel zijn van het

departementale jaarverslag 2013. Die geschiedt overigens overeenkomstig de door de Tweede Kamer aanvaarde motie-Jacobi.

Mevrouw Faber heeft een aantal indringende en technisch ingewikkelde vragen gesteld. Ik ga mijn best doen om haar te bedienen.

Allereerst heeft zij gevraagd -- dat is nog een overzichtelijke vraag -- of ik vind dat de Provinciale Staten goed en tijdig geïnformeerd moeten worden. Ja, dat vind ik heel belangrijk. Het is alleen niet aan mij om daarvoor te zorgen. Ik vertrouw erop dat de Statenfracties hier zelf werk van maken. Ik begrijp echter wel waarom mevrouw Faber dit vraagt en ik vind er ook iets van.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Mag ik hieruit concluderen dat u dit ook in uw gesprekken met de provincies onder de aandacht wilt brengen? Dit is namelijk een zorgpunt en ik weet dat het in de praktijk gebeurt.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik zou het eerder andersom willen zeggen. Vaak brengen de provincies dit onder mijn aandacht. Zij wijzen er dan op dat wij niet meteen samen iets kunnen beslissen omdat zij, overigens terecht, de Staten er nog bij willen betrekken. Ik heb dus de indruk dat dit op zich wel gebeurt. Ongetwijfeld zal er af en toe een individueel probleem zijn, maar het lijkt mij wel fair dat dit dan daar geadresseerd wordt en niet hier. Je gaat erover of niet.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Wij zijn het dus wel met elkaar eens over de stelling dat de Provinciale Staten tijdig en juist moeten worden geïnformeerd?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ja, net zoals ik ook de plicht heb om aan de landelijke volksvertegenwoordiging verantwoording af te leggen en om deze tijdig en juist te informeren.

Ik ga nu in op de wat ingewikkeldere vragen. Mevrouw Faber heeft gevraagd of het klopt dat de decentralisatie-uitkering hetzelfde is als het oorspronkelijke budget min de kosten van de afwikkeling van de periode 2007-2010 en min de bezuinigingen. Zij vraagt zich af hoe het bedrag in 2011 dan 255 miljoen euro hoger kan zijn. De decentralisatie-uitkering voor de periode 2011-2013 is niet hoger dan vooraf was afgesproken. Er is dus ongeveer 1 miljard ten behoeve van de openstaande verplichtingen van het ILG en het beheer, maar het bedrag was over de jaren niet evenredig verdeeld. Dit is misschien ook belangrijk in relatie tot wat mevrouw Vos vroeg. In 2011 was het bedrag dus hoger. Vandaar dat het lijkt alsof de decentralisatie-uitkering hoger is geworden, maar dat is niet zo. Er heeft een bevoorschotting plaatsgevonden in het kader van het afwikkelen van het Bestuursakkoord Natuur, op een wat oudere manier. De kern is dat er niet meer geld naar de decentralisatie-uitkering is gegaan. Volgens mij is dat wat mevrouw Faber wil weten.

Mevrouw Faber heeft ook gevraagd hoe het zit met de afrekening en het tekort van 126 miljoen op de FES-projecten dat er was. Hebben de provincies een cadeautje van 88 miljoen gekregen? Nee, daar is geen sprake van. Mijn voorganger heeft afspraken gemaakt op basis van de toen beschikbare ILG-middelen die resteerden na de bezuinigingen. Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat eerder was afgesproken dat 126 miljoen de kant van de provincies zou opgaan. Dat kon niet geleverd worden, maar er zat nog wel geld in de pot: 88 miljoen. Men heeft toen, fair enough, gezegd dat men geen 126 miljoen kon waarmaken, maar wel 88 miljoen. Als je heel eerlijk bent, zou je dus moeten zeggen dat de provincies te weinig hebben gekregen.

Mevrouw Faber heeft ook een bedrag genoemd dat ik niet herken. Een bedrag van 805 miljoen zou niet besteed zijn. Dat zien wij niet zo.

Ten slotte heeft mevrouw Faber gevraagd of het Comité van Toezicht ILG wel onafhankelijk is. Het antwoord daarop is ja. De leden van dit comité zijn benoemd vanwege hun expertise en ervaring met het gebiedsgerichte beleid. Zij zijn onafhankelijk en vellen hun oordeel zonder last of ruggespraak. Volgens mij heeft mevrouw Faber in haar eigen bijdrage in eerste termijn nog aangehaakt bij een aantal kritische opmerkingen van het comité. Dat is haast het levende bewijs dat de leden onafhankelijk zijn.

Ik kom nu bij een heel kort blokje, landinrichting. De heer Flierman heeft gevraagd naar de evaluatie van de Reconstructiewet. Het landinrichtingsinstrumentarium van de Reconstructiewet heeft model gestaan voor het landinrichtingsinstrumentarium in de Wet inrichting landelijk gebied, dat ik zal evalueren voorafgaand aan overheveling naar de Omgevingswet. Het is aan de provincies zelf om lessen te trekken uit het reconstructietraject voor de invulling van het gebiedsgerichte beleid. Zij kunnen ook voortbouwen op eerdere evaluaties.

Tot slot kom ik bij het laatste blokje. Dat bevat wel een divers aantal onderwerpen.

Allereerst is mij gevraagd naar de opsplitsing van de Dienst Landelijk Gebied. Het lijkt mij om te beginnen goed om de suggestie van de heer Flierman te ontmantelen. Hij suggereerde dat de provincies niet zouden vertrouwen op de hoogte van mijn ambitieniveau en dat zij daarom voor opsplitsing van de DLG zouden hebben gestemd, maar dat is niet het geval. De oude afspraak met de provincies was al dat zij een deel van de DLG zouden krijgen en dat zij daarover zelf zouden beschikken. Ik heb als het ware geprobeerd om daarop terug te komen. Ik heb de provincies gevraagd om op inhoud te kijken of het toch lukt om de dienst heel te houden, nu zij de zeggenschap en het geld al hebben. De heer Schaap heeft hierover ook een en ander gezegd. Helaas is dit niet gelukt. Er waren veel provincies die dit op zich een goed idee vonden, maar te weinig provincies om het ook echt te laten werken. Dat is het verhaal. Dat is iets anders dan een politieke appreciatie van mijn ambitie. Misschien kunnen wij dat toch even vaststellen.

Vervolgens is van belang wat dit betekent en hoe wij nu verdergaan. De heer Schaap vroeg hiernaar. Ik ga heel snel met de provincies in

overleg om de overdracht van taken naar de provincies zorgvuldig te laten verlopen. Wij moeten nu vooral ook de mensen die bij de organisatie werken, centraal stellen. Recent ben ik bij die mensen geweest, tijdens een grote bijeenkomst. Ik heb daar verantwoording afgelegd over de manier waarop het proces gegaan is. Overigens heeft gedeputeerde Krol dat ook gedaan. Ik heb veel waardering voor het feit dat hij hier ook bij aanwezig was. Wij hebben gezegd dat wij samen verder moeten om dit goed en fatsoenlijk te doen. De voortgang daarvan zal snel volgen. Er zijn een aantal rijkstaken, zoals grondprijsmonitor en openbare geografische informatie. Wij zullen nu moeten bekijken op welke manier wij ons hergroeperen. De oormerking van de middelen, waar mevrouw Faber naar vroeg, is onderdeel van de discussie met de provincies.

De heer **Schaap** (VVD): Ik moet bekennen dat ik hierbij wat nauwer betrokken ben geweest via de commissies-Jansen, in dit geval vooral de tweede, waarin de DLG aan de orde kwam. Ik maak mij zorgen over het volgende. Voor uitvoering van de taken heb je organisaties nodig met voldoende kritische massa. Ik heb gemerkt dat te veel provincies zeiden dat zij dit zelf wel zouden regelen, terwijl het voor mij zeer de vraag is of je binnen één provincie voldoende expertise kunt opbouwen om het op een effectieve en efficiënte manier te kunnen uitvoeren. Ik zou het erg tragisch vinden als een vrij grote publieke organisatie die deze kritische massa nog net wel heeft, zou verdwijnen en als wij er straks achter zouden komen dat de prijs inefficiëntie is.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik herken dit type waarschuwingen. Ik zal er van mijn kant alles aan doen om die expertise te behouden. Samen met de provincies zal ik ervoor zorgen dat de uitvoering en de ondersteuning van de uitvoering van het beleid zo goed mogelijk worden georganiseerd.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Nog even een vraagje over de geoormerkte gelden. Mijn vraag ging over die 41 miljoen die meegaat met die 400 fte voor de DLG. Zijn die geoormerkt?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik antwoordde op die vraag dat dat punt onderdeel uitmaakt van de onderhandeling.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Mag ik daaruit concluderen dat dat niet geoormerkt is of staat dat nog ter discussie?

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat laatste.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Het staat ter discussie?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ja, want op dat punt zijn verschillende posities in te nemen. Misschien is het beter om daarover te spreken op het moment dat ik het daarover eens ben geworden met de provincies.

We hebben in het Natuurpact afgesproken dat we extra grond gaan organiseren om het natuurnetwerk groter en beter te maken. We hebben een Bestuursovereenkomst grond gesloten, op 26 september. Daarin heb ik met de provincies afspraken uit het Natuurpact ten aanzien van grond nader uitgewerkt. Die komen erop neer dat we de verkoop van de 6.000 tot 9.000 ha bestaande natuur gelegen binnen het Natuurnetwerk Nederland en de verkoop van 13.000 ha niet-ingerichte grond, die allemaal in eigendom waren van de terrein beherende organisaties, niet door laten gaan. De 14.000 ha oud-BBL-gronden die eigendom van het Rijk zijn, worden in beginsel helemaal, zonder knip, aan de provincies overgedragen: 6.000 ha komt direct beschikbaar, 8.000 ha wordt vanaf 2016 in vier jaren aan de provincies overgedragen, dus maximaal 2.000 ha per jaar, en 4.000 ha wordt voor 160 miljoen door de provincies gekocht van het Rijk. De opbrengst is onder andere bedoeld voor de financiële taakstellingen die zijn georganiseerd in de tijd van het kabinet-Rutte I voor onder andere het BBL en Staatsbosbeheer. Ik heb gezegd: ik verkoop natuur aan de provincies die de gronden inrichten met natuur, waarmee ik mijn taakstelling vervul. Ik vond dat zelf eigenlijk best een goede deal. Ik hoop dat de Kamer dat ook vindt.

Mevrouw Faber heeft gevraagd hoe het zit met het budget voor functieverandering. Dat is echt iets van vroeger. Dat gebeurt niet meer zo op die manier.

Mevrouw Faber heeft ook gesproken over gelijkberechtiging, een belangrijk onderwerp. Dat is een onderwerp dat onder de rechter was. Ik heb hierover recent met de vereniging gesproken en ik denk dat wij het erover eens zijn dat het in het Natuurpact goed geregeld is. Daarin zit gewoon die gelijkberechtiging als uitgangspunt. Nu resteert een discussie over het verleden. Daarbij zijn verschillende partijen betrokken. Ik heb met dat gesprek geprobeerd om de brug te slaan en aan te geven dat ik begrijp dat men daarover een mening heeft. Ik denk dat het niet goed is om daarover nu veel te zeggen. Het is vooral een proces dat nu even tijd moet krijgen. Alle direct betrokkenen moeten met elkaar bekijken of zij een oplossing kunnen vinden. De Europese Commissie heeft zich nog niet uitgesproken over de formele klacht die is ingediend. Ik zou daarover dan ook niets willen zeggen op dit moment vanuit mijn positie.

Ik kom te spreken over het inzicht in verworven gronden van DLG. DLG heeft voor iedere provincie in beeld welke gronden zijn verworven en hoe die zijn gefinancierd. Die kennis is er wel. Mevrouw Faber suggereerde dat dat onduidelijk is maar bij mijn weten is dat niet zo.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Ik denk ook dat dat er is, maar waarom wordt die informatie dan niet verstrekt? Dat kan ik niet begrijpen.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat is iets wat in de provincies aan de orde is, wat Statenfracties moeten oppakken.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Ik begrijp uw positie maar dat is wel een probleem dat zich op provinciaal niveau afspeelt. Als de controle van de Staten-Generaal wordt neergelegd op provinciaal niveau, dan moet er volledige en juiste informatie zijn om goed te kunnen controleren en te kunnen bijsturen. Daar ligt een manco. Ik heb daarover zorgen.

Staatssecretaris **Dijksma**: Hierover hebben wij net ook gesproken. Ik deel het uitgangspunt dat u net noemde.

Over het doorleveren van grond zijn twee dingen te zeggen, namelijk in relatie tot het verleden en de toekomst. Ik denk dat het belangrijk is om dat onderscheid te maken. In opdracht van de provincies heeft het BBL grond verworven. Die gronden zijn in het verleden vooral gefinancierd met ILG-middelen. De toen betaalde grondprijzen zijn niet marktverstorend. Dat blijkt uit de grondprijsmonitor die jaarlijks verschijnt. We gaan evenwel naar een nieuwe situatie toe; daarmee heeft ook het onderwerp gelijkberechtiging te maken. Dat betekent dat we een extra investering hebben. Een deel van de 200 miljoen wordt ingezet om het verschil tussen de waarde van landbouwgrond en natuurgrond te compenseren. Daarmee krijgt mevrouw Faber eigenlijk wat zij vraagt.

Ik kom op de vragen van de heer Koffeman over het Oostvaarderswold. De Provinciale Staten van Flevoland hebben op 16 oktober jongstleden het programma Nieuwe Natuur opengesteld. In Flevoland is men bezig om de discussie opnieuw te gaan voeren, van onderop. Daar zijn natuurlijk veel dingen gebeurd, maar dat hoef ik niet te vertellen. Iedereen kan natuurprojecten voorstellen voor robuuste, diverse, toegankelijke en beleefbare natuur in Flevoland. Vervolgens zullen de Provinciale Staten in het najaar van 2014 het programma vaststellen. De grond die nodig is om de projecten uit te voeren, wordt verkregen door ruiling en verkoop van gronden die de provincie heeft verworven. Men bevindt zich midden in het proces. Dat is aan de provincie.

Mijn laatste punt betreft de PAS. Ik voer daarover natuurlijk discussies met de provincie. Wij werken op dat punt goed samen. Wij willen graag zo veel mogelijk vaart daarmee maken. Ik heb recent in een hele set antwoorden op vragen over mijn begroting bij uw collega's aan de overkant uiteengezet wat de huidige stand van zaken is. Het komt erop neer dat we met name juridisch de zaak goed op orde willen hebben. We gaan niet voor een tien, want dat kost te veel tijd, maar we gaan wel voor een voldoende. We moeten niet het risico lopen dat we echt in de problemen komen. Dat kost gewoon iets meer tijd. Dat is de stand van zaken, zo zeg ik tegen de heer Schaap.

Ik heb hiermee hoop ik de vragen die in de Kamer leven beantwoord. Ik hoop dat ik mag rekenen op steun voor dit wetsvoorstel, maar dat is uiteraard aan de Kamer.

*N

De heer **Flierman** (CDA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor haar uitvoerige beantwoording en reactie op al onze vragen. Te harer geruststelling: ik ben daar eigenlijk wel tevreden mee. In een debat als dit hoort natuurlijk iedereen graag in de woorden van de staatssecretaris wat hij wil horen. De ene en de andere zijde van de Kamer doen bovendien hun uiterste best om de staatssecretaris nog een klein beetje in de eigen richting te krijgen. Zij heeft evenwel de lijn die wij graag wilden beluisteren naar mijn oordeel goed weten vast te houden.

Ik heb beluisterd dat de staatssecretaris nadrukkelijk zei: de provincies zijn autonoom, zij hebben een regierol, ik geef hen vertrouwen. Het budget gaat via het Provinciefonds naar de provincies. Daarmee worden het eigen middelen van de provincies die zij zelf kunnen inzetten. Wij vinden dat belangrijk omdat de provincies daarmee verleid kunnen worden om extra eigen middelen in te zetten. Sommige provincies -- de staatssecretaris kent ze -- beschikken ook nog over dat soort eigen middelen. Als het kabinet ervoor zorgt dat zij die ruimte in de toekomst houden, dan zou dat helemaal mooi zijn, maar daarover komen wij in het kader van de Wet Hof nog wel te spreken. In elk geval herkennen wij ons in die rol van de provincies.

De staatssecretaris zegt terecht dat het Rijk verantwoordelijk is voor internationale kaders en wetgeving voor de borging van provincie-overstijgende belangen. Het spreekt voor zich dat die verantwoordelijkheden worden ingevuld met ambities. Dat laat echter onverlet dat de provincie ruimte heeft om eigen keuzes te maken, daarin een eigen autonomie heeft en daarbij een eigen organisatie wil hebben. Ik kan mij dan ook goed voorstellen dat de provincies die onderdelen van de Dienst Landelijk Gebied zelf willen hebben en dat zij binnen hun eigen organisaties de nodige synergie gaan zoeken.

De discussie over het oormerken van de middelen snap ik vanuit de staatssecretaris als goed werkgever bezien. Zij moet natuurlijk een aantal garanties veiligstellen voor de medewerkers van de dienst. Aan de andere kant komt echter vroeger of later het moment waarop provincies autonoom kunnen beslissen over de manier waarop zij hun organisatie willen inrichten. Misschien kan de staatssecretaris mij dat bevestigen, ondanks de onderhandelingspositie waarin zij verkeert.

In dit debat komen de verschillende opvattingen over Rijk en provincie tot uiting. Aan het ene uiterste staat de heer Koffeman, die in eerste termijn aangaf dat in zijn ogen de provincies het niet kunnen en niet willen en dat de bewindslieden niet deugen. Ik vraag mij af of hij het misschien liever aan Europa wil overlaten. Misschien is er daar iemand die wel het overzicht heeft en de inzet kan plegen. Sommigen zeggen dat er niets goed kan gaan zonder dat het Rijk er actief

bij betrokken is. Anderen, ook de staatssecretaris, zeggen dat ook het Rijk fouten maakt en dat ook daar een aantal dingen mis gaat. Wij zouden vanuit vertrouwen willen denken en de provincies wel de ruimte geven om het beleid niet alleen uit te voeren, maar ook zelf verder in te vullen en te concretiseren. Dat is ook ons beeld en in die zin kunnen wij naar afronding van de behandeling van het wetsvoorstel.

*N

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor haar heldere uitleg. Ik weet dat ik lastige vragen heb gesteld. Niets dan lof voor de beantwoording.

De staatssecretaris kon de 40% die niet besteed was, niet vinden. Ik heb opgezocht hoe het zit. De finale afrekening vindt plaats over de periode tot 1 januari 2011 ter uitvoering van de bestuursovereenkomst en de geleverde prestaties. Daarvan is 40% niet uitgevoerd. Volgens mij zijn de gelden wel verstrekt. De provincie heeft het geld in de reserve staan. Komt het geld dan door de Wet Hof niet vast te zitten? Dan is er de kans dat de provincie het niet meer kan uitgeven.

Ik begrijp dat de staatssecretaris nu niet kan ingaan op de staatssteun. Daar heb ik begrip voor. Ik zal over dit wetsvoorstel een positief advies uitbrengen naar mijn fractie.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor haar beantwoording. Ik heb stellig de indruk dat zij zeer goede bedoelingen heeft met het redden wat er te redden valt van de natuur in Nederland. Het feit dat zij zo'n enorme overeenstemming bereikt met de VVD ligt voor de hand gezien het feit dat VVD en PvdA een kabinet hebben gevormd en daar wat extra steigermateriaal omheen gebouwd hebben. Ik weet niet of dat altijd een logische combinatie is, maar in dit geval moet het maar zo. Als het niet gaat zoals het moet, moet het maar zoals het gaat.

Naast alle goede intenties die zijn uitgesproken en waarin ik heel graag vertrouwen wil hebben, is het heel belangrijk om tot afrekenbare doelstellingen te komen. Dat is ook in het belang van de staatssecretaris zelf, juist in een periode waarin budgetten enorm onder druk staan. De staatssecretaris zegt zelf dat het niet niks is om 1 miljard extra veilig te stellen, terwijl dat op andere departementen niet is gelukt. Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris met die wetenschap best blij kan zijn met een verzoek vanuit deze Kamer waarin die afrekenbare doelstellingen worden geformuleerd in lijn met het regeerakkoord en met internationale verplichtingen. Om die reden dien ik de volgende motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Koffeman, Reuten, Thissen, Slagter-Roukema en Vos wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat in het regeerakkoord is vastgelegd dat de ecologische hoofdstructuur wordt uitgevoerd, inclusief de verbindingszones, conform het oorspronkelijke plan;

constaterende dat het Natuurpact 48.500 ha minder natuur realiseert dan oorspronkelijk beoogd;

verzoekt de regering om de Kamer te informeren op welke termijn en vanuit welk budget zij beoogt de ehs inclusief verbindingszones te realiseren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter F (33441).
**

De heer **Koffeman** (PvdD): Het is nadrukkelijk niet mijn bedoeling om hierbij hectares veilig te stellen, zoals de staatssecretaris vreest, maar om de oorspronkelijke kwaliteit gerealiseerd te krijgen, zoals de minister-president die heeft toegezegd en zoals die in het regeerakkoord geformuleerd is. Ik beveel de motie dan ook aan als ondersteuning van beleid.

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn schrijven geen termijn voor. De staatssecretaris zegt dat dit betekent dat je er vanuit het beginsel van loyale samenwerking naar moet streven om dat in redelijkheid en billijkheid op te lossen. Wij hebben echter bij de laatste Landbouw- en Visserijraad gezien dat de minister in het kader van bestrijdingsmiddelen heeft gezegd dat, als Europa niet met duidelijke richtlijnen komt, wij het zelf moeten gaan doen. Om die reden dien ik een motie in met het verzoek dat de regering zelf een tijdpad vaststelt waarin zij die redelijkheid en billijkheid zoekt en vindt op het gebied van de gunstige staat van instandhouding.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Koffeman, Reuten, Slagter-Roukema, Thissen en Vos wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat volgend het CBS, het PBL en Wageningen UR de biodiversiteit in Nederland, afgemeten aan kwaliteit en kwantiteit van natuur, afgenomen is tot circa 15% van de oorspronkelijke situatie;

overwegende dat de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn geen termijn voorschrijven waarbinnen een gunstige staat van instandhouding voor de door deze richtlijnen bestreken soorten en habitats moet zijn gerealiseerd;

overwegende dat het beginsel van loyale samenwerking met zich meebrengt dat de lidstaten ernaar moeten streven om dit resultaat zo spoedig als redelijkerwijs mogelijk -- gezien de ecologische mogelijkheden en de sociaaleconomische consequenties -- te bereiken;

verzoekt de regering, een tijdpad te presenteren waarbinnen zij een gunstige staat van instandhouding voor de in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn bestreken soorten en habitats wil realiseren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter G (33441).
**

*N

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor haar beantwoording. Aan haar enthousiasme en inzet voor het beleid zal het niet liggen, maar ik heb een aantal grote bedenkingen bij de realisatie van een aantal voor mijn fractie zeer belangrijke doelstellingen ten aanzien van natuur. Ik denk dat ik het uiteindelijk toch niet met de staatssecretaris eens ben dat de eindverantwoordelijkheid en de regie van de realisatie van een landelijk dekkend natuurnetwerk bij de provincies kunnen worden gelegd. Ik vind dat zij het uitstekend kunnen uitvoeren en dat hun beleidsvrijheid daarin zeer vergaand kan zijn, maar ik vind dat er uiteindelijk een duidelijke eindverantwoordelijkheid en regie bij het Rijk dienen te liggen, dus bij deze staatssecretaris. Ik vind dat zij in dat licht voortdurend moet kijken waar wij staan, hoe ver het gaat en of er iets extra's nodig is. Zij moet een veel duidelijker sturende rol op zich nemen dan wat ik hier nu proef. Maar goed, dat is een verschil van opvatting, dat ik overigens ook heb met een aantal andere fracties in deze Kamer.

Het is voor mijn fractie verhelderend dat de staatssecretaris ook nu in deze Kamer erkent dat de internationale verplichtingen waar Nederland uiteindelijk aan gebonden is, nog niet gerealiseerd zijn met de plannen die zij nu heeft voorgelegd en dat er nog meer nodig is. Ik ben blij dat die helderheid er is. De vraag is dan wel met wat voor plannen zij komt en wat er gaat gebeuren. Daarom heeft mijn fractie de motie van de heer Koffeman medeondertekend. Er wordt vastgesteld dat wij er zelfs in 2027 nog niet zijn, dus over een behoorlijk lange tijd. Dan moet er toch wel een plan komen waarin staat binnen welke termijn het dan wel gaat gebeuren.

Er was een discussie over hectarefetisjisme en over kwaliteit. Ik wil daar een paar dingen over zeggen. Ik kan mij van alles voorstellen bij het woord "hectarefetisjisme", maar volgens mij doet het niet helemaal recht aan de discussie die mijn fractie heeft willen aankaarten. Ik denk namelijk dat er wel degelijk een relatie is tussen de ruimte natuur nodig heeft om zich te kunnen ontwikkelen, waaronder de ruimte die nodig is om verbindingen aan te leggen tussen grote natuurgebieden, en de kwaliteit die je daarmee realiseert. Dat is waar mijn fractie de staatssecretaris op bevraagt. Wij vragen haar om goed in de gaten te houden hoe zich dat ontwikkelt. Is zij in staat om voldoende ruimte te creëren voor de kwaliteit van de natuur die noodzakelijk is en waarvoor wij internationale verplichtingen op ons hebben genomen? Vanuit dat idee hebben wij dus zorgen nu het erop lijkt dat er minder wordt gerealiseerd dan in de oorspronkelijke plannen het geval zou zijn. Het gaat niet om een paar hectares, maar om zo'n 50.000 hectare. De vraag is of de staatssecretaris dan nog in staat is om de kwaliteit de realiseren die wij oorspronkelijk met elkaar hadden afgesproken en die internationale verplichtingen van ons vragen. In die zin heb ik gevraagd om monitoring. Het is prima als dat samen met de provincies wordt gedaan. Er moet in elk geval in de gaten worden gehouden hoe het verloop is wat betreft doelen die afrekenbaar zijn. Daar hechten wij zeer aan. Ook op dat punt ondersteunen wij een motie die de heer-Koffeman net heeft ingediend.

Ik blijf het zeer betreurenswaardig vinden dat er de komende jaren toch een forse bezuiniging plaatsvindt, ook vergeleken met het geld dat dit jaar beschikbaar is voor de natuur. Wat mijn fractie betreft hadden er andere politieke keuzes moeten worden gemaakt omdat er eerder al ongelooflijk veel is bezuinigd op natuur. Dat blijven wij jammer vinden. Een deel daarvan leidt ook bezuiniging op de DLG. Ik steun zeer de heer Schaap waar hij zijn zorgen uitspreekt, omdat ik denk dat een goed functionerende dienst echt cruciaal is om in dit moeilijke veld te opereren. De vraag of het opsplitsen per provincie een verstandige zet is. Ik deel de zorgen hierover en spreek ze bij dezen uit.

Ik heb een aantal vragen gesteld over het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Ik realiseer mij dat dit buiten het bestek van dit debat valt. Ik ben wel zeer benieuwd welke positie de staatssecretaris daarin zal gaan kiezen. Ik heb aandacht gevraagd voor een zeer interessant manifest van de natuur- en milieuorganisaties waarin zij erop aandringen zo veel mogelijk de inzet van inkomenssteun te binden aan vergroening en de maximale ruimte te benutten voor het verschuiven van gelden naar de plattelandsontwikkeling. Wellicht kan de staatssecretaris nog een tipje van de sluier oplichten. Wij wachten er met grote belangstelling op. Ik denk dat een goede inzet van gelden voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid een enorme stut kan zijn voor de natuur in Nederland en kan leiden tot een enorme verbetering van de milieucondities die zo ongelooflijk hard nodig is, dus laten wij die kans met beide handen aangrijpen.

Ik eindig mijn betoog met toch de treurige mededeling dat ik mijn fractie zal adviseren om het wetsvoorstel niet te steunen. Wij blijven echter graag in debat met de staatssecretaris.

*N

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Voorzitter. Ik wil ook de staatssecretaris bedanken voor haar uitvoerige en bij vlagen gepassioneerde beantwoording. Ik heb er

met veel plezier naar geluisterd. Wij zullen het wetsvoorstel wel steunen. Ik betrek daar wel het Natuurpact bij, omdat het de stand van zaken van nu weergeeft. Het Bestuursakkoord Natuur is eigenlijk alweer achterhaald. Ik ben blij met het Natuurpact omdat daarin een aantal losse eindjes worden geregeld die in het Bestuursakkoord Natuur onvoldoende aan bod zijn gekomen, zoals helderheid over gezamenlijke doelen, rollen, verantwoordelijkheden en, heel belangrijk, de monitoring. Monitoring is uitermate belangrijk omdat wij moeten kunnen volgen of de staatssecretaris aan haar internationale verplichtingen kan voldoen. Wij gaan graag met de staatssecretaris uit van vertrouwen. Ik zeg er wel bij dat wij heel graag op de hoogte willen blijven van de uitkomsten van die monitoring, zodat wij kunnen volgen waar wij op welk moment staan en of inderdaad die internationale verplichtingen nagekomen worden door de wijze waarop de provincies daar invulling aan geven.

Ik wil nog een opmerking maken over het agrarisch natuurbeheer. Volgens mij moet de discussie niet alleen, of misschien niet eens voor het grootste deel, gaan over efficiency. Natuurlijk moet je het goed organiseren. Het zou vooral moeten gaan om effectiviteit, in de zin van wat het instrument agrarisch natuurbeheer kan bijdragen aan het realiseren van de natuurdoelen. Daar moet je volgens mij uit eindelijk dit instrument op beoordelen.

Ik heb ook enkele vragen gesteld over het nieuwe GLB, ook in relatie tot de middelen die daardoor beschikbaar komen voor vergroening en voor agrarisch natuurbeheer. Ik begrijp dat wij daar op een later moment door de staatssecretaris nog wat uitvoeriger over geïnformeerd zullen worden. Ik wacht dat met grote belangstelling af, omdat daarmee de mogelijkheden worden bepaald. Ik spits het even toe op het ANB in relatie tot het realiseren van natuurdoelen. De vraag is wat het kan betekenen.

*N

De heer **Schaap** (VVD): Voorzitter. Ik ben de staatssecretaris erg erkentelijk voor de beantwoording van mijn vragen en die van anderen. Vooral de manier waarop zij in dit beleid staat, het enthousiasme voor de decentralisatie, geeft mij veel vertrouwen. Zij zal gemerkt hebben dat ik hier heel erg achter sta. Mijn fractie is heel unaniem voorstander van deze decentralisatieoperatie, vooral vanwege de winst die hier kan worden bereikt door de provincies beleidsvrijheid te geven om samen met de partners in de regio hier het beste van te maken. Er kunnen enorme efficiencyslagen worden gerealiseerd, juist ook door de samenwerking. Ik hoop dat in het systeem dat voor monitoring wordt ontwikkeld -- ik heb al even het woord "hectarefetisjisme" genoemd -- vooral gemonitord gaat worden op de kwaliteit die bereikt gaat worden langs het spoor dat nu bewandeld wordt. Daar verwacht ik veel van. In de decentralisatie zit de valkuil, waarop ik al even gewezen heb. Twaalf provincies, die ieder op zich wat naar binnen zijn gericht. Ze kunnen het allemaal zelf wel. Dat tekent het lot dat de DLG dreigt te ondergaan. Vanuit het werk dat ik heb mogen doen, namelijk het adviseren van de provincies over deze operatie, ben ik hier enigszins bezorgd over geworden. Men moet in provincieland vooral eigen-grensoverschrijdend werken en in die zin moet men veel van elkaar leren. Ik ben ervan geschrokken, hoe groot de verschillen in inrichtingskosten zijn tussen de ene en de andere provincie. Dat zijn echt grootheden die te denken geven. Ik hoop dat ze de koppen bij elkaar steken en dat men erop gespitst is dat een efficiënte uitvoering van dit beleid veel expertise met zich meebrengt. Ook daar hebben ze elkaar hard voor nodig. Ik hoop dat de staatssecretaris deze kleine overpeinzing wil meenemen en wil uitdragen in provincieland. Dat is haar wel toevertrouwd.

*N

Staatssecretaris **Dijksma**: Voorzitter. Hartelijk dank aan de Kamer voor de steun en de opmerkingen over het enthousiasme. Dat is oprecht, want ik geloof in het beleid dat we nu samen met de provincies aan het ontwikkelen zijn. Ik denk met de heer Schaap oprecht dat er heel wat winst is te behalen, vooral voor de natuur zelf. Het is aan ons om dat waar te maken. Dat vertrouwen moet je in elkaar hebben.

De heer Flierman gaf terecht aan dat iedereen altijd wel iets in de beantwoording van zijn of haar gading vindt. Dat is ook onze rol: wij moeten de leden bij elkaar zien te houden, hoe moeilijk dat ook is. Maar heel soms lukt dat, en daar zijn we dan blij om. Hij heeft specifiek gevraagd naar het oormerken van DLG-middelen. Nogmaals, het lijkt mij niet goed om daar nu hier iets over te zeggen. Dat moeten we eerst bespreken in het proces dat gaande is met de provincies. Dat hoort bij het vertrouwen dat de Kamer zelf van de provincies vraagt. Ik dank hem voor de steun die hij heeft uitgesproken.

Wat mevrouw Faber betreft, ga ik het nog een keer proberen als het gaat om de vraag over 40%. De kern is dat de finale afrekening halverwege de periode is gekomen. Van de beschikbare middelen is tot 2010 60% besteed en 40% nog niet. Daarna waren er dus nog drie jaar te gaan. Wat is er gebeurd? Op de resterende middelen is fiks bezuinigd door het vorige kabinet. Daar staat tegenover dat een aantal prestaties niet is geleverd. Als je het zo bekijkt, is het weer logisch.

De heer Koffeman heeft twee moties ingediend. Hij heeft uiteraard geprobeerd mij op sympathieke wijze te verleiden om te zeggen dat dit ondersteuning van mijn beleid is. Daarin moet ik hem toch diep teleurstellen, want dat is het nou juist niet. We willen heel graag vorderingen maken, waartoe er ook een monitoring van de doelen komt, waarbij we vooral -- zeg ik tegen de heer Schaap -- moeten kijken naar de kwaliteit die we realiseren. Daarbij zal ook in beeld komen wat dat aan hectares betekent. Voordat de heer Koffeman zijn moties in stemming brengt, wil ik hem in

overweging geven af te wachten hoe die monitoring eruit gaat zien. Hij vraagt mij iets te doen waarvan ik net heb vastgesteld dat dat in deze periode met de nu beschikbare middelen niet kan. In de motie onder A wordt de regering verzocht, de Kamer te informeren op welke termijn en vanuit welk budget ze beoogt de ehs inclusief verbindingszones te realiseren. Je zou ook kunnen zeggen: ik voldoe er al aan, want ik heb het Natuurpact gestuurd. Maar dan is deze motie overbodig. Volgens mij heeft de heer Koffeman een andere bedoeling.

De heer **Koffeman** (PvdD): De doelstellingen die zijn uitgesproken in het regeerakkoord, bevestigd in het debat over de regeringsverklaring door de minister-president, zijn dat de ehs in zijn oorspronkelijke vorm wordt gerealiseerd, maar er zal meer tijd voor worden genomen. Dat heeft de minister-president gezegd. Daar kunnen veel mensen mee akkoord gaan, daar moeten veel mensen mee akkoord gaan, maar het is niet verkeerd om daar afrekenbare doelstellingen bij te hebben. Daar heb ik met nadruk geen termijn aan gehangen. Als u zegt dat u in het voorjaar met afrekenbare doelstellingen komt, past dat uitstekend in deze motie. Ik vraag u dus niet om volgende week met afrekenbare doelstellingen te komen. Maar die afrekenbare doelstellingen zijn wel verschrikkelijk belangrijk. Voor de ehs en voor de gunstige staat van instandhouding is het noodzakelijk, voor een controlerend orgaan en ook voor uzelf, om afrekenbare doelstellingen te hebben. Meer wordt er niet gevraagd. Het is zeer vrijblijvend, maar als u dat niet vrijblijvend genoeg vindt, geeft dat te denken.

Staatssecretaris **Dijksma**: Nu moeten we even heel precies zijn. Ik ben gewoon iemand die altijd maar leest wat er staat. Dat is het meest overzichtelijk. U verzoekt mij, te informeren op welke termijn en vanuit welk budget ik de ehs, inclusief verbindingszones, zal realiseren. Ik heb gezegd wat ik met het huidige budget kan realiseren, en binnen welke termijn. Dat hebt u in principe gekregen, want u hebt een afschrift van het Natuurpact. Maar dat is niet wat u vraagt. U vraagt of wij meer hectares willen realiseren dan wat ik nu kan met het geld dat ik nu heb. Want als je de motie onder A uitvoert, kom je aan het eind van je beleid geld tekort. Ik kan daaraan dus niet voldoen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Nee, dat is uitdrukkelijk niet de bedoeling. Het is duidelijk wat de staatssecretaris gezegd heeft: wat in het Natuurpact gerealiseerd wordt, is niet wat het oorspronkelijke plan was. De minister-president heeft gezegd: wij hebben het voornemen om het oorspronkelijke plan uit te voeren, maar we zullen daarvoor meer tijd nemen. We hebben het dan niet over de periode tot 2027, maar over de periode na 2027. Ik vraag u een indicatie te geven, hoeveel tijd en budget nodig zijn, buiten de mogelijkheden die u nu hebt, om die belofte van de minister-president gestand te doen. Niet meer en niet minder. Dat betekent helemaal niet dat ik meer van u verwacht dan de middelen en de tijd die u nu hebt, maar ik verwacht van u dat er een afrekenbare doelstelling komt, die na 2027 ligt, conform de belofte van de minister-president.

Staatssecretaris **Dijksma**: Twee dingen. We hebben afgesproken dat we laten zien, welke vorderingen we maken en hoe we ervoor zorgen dat we voldoen aan internationale verplichtingen, door het PBL onafhankelijk in beeld gebracht. We doen dat in eerste instantie op kwaliteit, want het gaat ons om de doelen. Dat gaan we dus gewoon doen, en dat weet u ook. Dat hebben we immers al vastgelegd. Vervolgens zegt u: ga nou over die 48.500 zeggen met welk geld en in welk tempo je die gaat realiseren. Dat is een vraag die ik nu niet kan beantwoorden, omdat ik net heb vastgesteld dat we misschien wel in staat zijn om een heel aantal doelen te realiseren op basis van kwaliteit van de maatregelen, en niet per se op basis van de kwantiteit. Eigenlijk gaat u dat hele debat van de hele avond toch weer terugbrengen tot die eendimensionale hectarendiscussie, waarvan we al hadden vastgesteld dat we het niet zo moeten doen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik vind het heel fijn dat de staatssecretaris zegt: ik ben een eenvoudig mens dat gewoon leest wat er staat. Als zij dat doet, dan ziet ze dat de constatering is dat we 48.500 hectaren tekort komen. Ik vraag niet om hectaren, en ook niet om garanties, en ook niet om plannen, maar ik vraag hoe de staatssecretaris de oorspronkelijke kwaliteit van de ehs gaat invullen. Dat gaat dus niet over hectaren, maar dat kan inderdaad ook op een andere manier. Heel graag, maar maak het een afrekenbare doelstelling. Niet meer en niet minder.

Staatssecretaris **Dijksma**: Volgens mij wordt het al lastig zat -- maar dat gaan we wel doen -- om in beeld te brengen, hoe we de afspraak in het Natuurpact om te komen tot die enorme stap van hectaren en doelen, afrekenbaar aan u te presenteren. Dat gaan we gewoon al doen. Laten we er met elkaar voor zorgen dat dit tenminste een succes wordt. Ik begrijp dat de heer Koffeman dit doet, maar het is echt prematuur. Wij praten dan over de periode na 2027. Ik zit even na te denken over de vraag hoe oud ik dan ben! Volgens mij moeten wij er eerst voor zorgen dat wij dit op orde hebben. In die zin vraag ik de heer Koffeman om een klein stukje redelijkheid.

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): Ik wil een vraag stellen aan de heer Koffeman. Stel dat er als antwoord uit komt 2040 of 2035. Wat schieten wij daar vandaag mee op? Kun je niet veel beter werkenderweg op basis van afspraken over een ook voor ons overzienbare termijn zaken zo concreet mogelijk formuleren, daar je monitoring op afstemmen en vervolgens volgen of dat inderdaad op een goede manier wordt nageleefd en leidt tot de verbetering van de natuur die wij allemaal voor ogen hebben? Kun je dat niet beter doen dan langetermijndoelen formuleren waarbij niemand weet of het over tien jaar is zoals het nu is? Ik vraag mij werkelijk af wat

voor de heer Koffeman de realiteitswaarde is van de wens om te weten of iets in 2035 of 2040 wordt gehaald.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik ben erg blij met die vraag. In het Herfstakkoord is vastgelegd welke werkgelegenheidsdoelen worden bereikt in 2040. Niemand heeft daarover de vraag gesteld of het niet een beetje gek is om over 2040 te vragen wat wij daarmee gaan bereiken. Wij vinden het namelijk fijn om een stip op de horizon te hebben. Op het moment dat de minister-president belooft dat het kabinet de ecologische hoofdstructuur gaat invullen, moet dat niet het niveau krijgen van kinderen die tegen elkaar zeggen: we wedden om een euro, maar ik zeg niet wanneer je die euro krijgt. Dat is immers een beetje flauw. Als je zegt dat je dit gaat realiseren, is het niet onaardig om te zeggen hoeveel tijd daarvoor nodig is. Als je zegt dat daarvoor 100 jaar nodig is, dan weten wij dat met zijn allen. Op het moment dat je daaraan geen termijn hangt, heb je geen afrekenbare doelstellingen. Als we dat wel doen in termen van werkgelegenheid en in termen van de natuur niet, laadt dit de verdenking op zich dat natuur zachter is dan werkgelegenheid. Dat is niet goed.

Mevrouw **Vlietstra** (PvdA): De heer Koffeman vraagt om een zekerheid of een schijnzekerheid waaraan ik eerlijk gezegd geen behoefte heb.

Staatssecretaris **Dijksma**: Helaas moet ik de heer Koffeman ook teleurstellen ten aanzien van zijn tweede motie op letter G. Soms zit het mee, soms zit het tegen. Vanavond is dat even zo. Hij verzoekt om een tijdpad te presenteren waarbinnen wij een gunstige staat van instandhouding realiseren. Dat kan ik de heer Koffeman niet geven. Wel kan ik hem zeggen dat ik er alles aan doe om de gunstige staat van instandhouding zo snel mogelijk te bereiken. Daar is mijn inzet helemaal op gericht. Als wij niet presteren, hebben wij onmiddellijk problemen met de Europese Commissie. Die hebben wij op een aantal onderwerpen soms ook al gehad. Dat wil ik heel graag voorkomen. Ik wil dus stappen zetten. Daarover zijn wij het zeer eens, maar niet op deze manier.

Ik kom op de vragen van mevrouw Vos. Hoewel zij niet wilde adviseren om voor het wetsvoorstel te stemmen, dank ik haar voor het debat en haar inbreng. Zij zei dat wij voortdurend moeten meesturen. Mijn stelling is dat wat er nu aan afspraken ligt, ervoor zorgt dat provincies de ruimte pakken. Als er echt een probleem is, dan spreken wij elkaar. Voor mij is dat voldoende, omdat ik weet dat het gesprek dan vanzelf zal plaatsvinden. Het vertrouwen dat ik dat hier ook uitgesproken heb, is daarbij leidend.

Mevrouw Vos vroeg naar de internationale doelen die nog niet bereikt worden en zij vroeg hoe wij daaraan een bijdrage willen leveren. Dat zal een belangrijk onderwerp zijn in de natuurvisie. Die is er nog niet, maar daar werken wij nu aan. Er ligt wel een basis, maar die wordt nu besproken met maatschappelijke organisaties, alle betrokkenen en uiteraard ook met de provincies.

Ook voor het GLB geldt dat ik het verstandig vind om daarover eerst met heel veel betrokkenen te spreken en daar nu niet op vooruit te lopen. Ik begrijp overigens wel dat dit een onderwerp is dat de belangstelling heeft van alle leden. Het heeft ook mijn belangstelling, zeg ik er maar heel nadrukkelijk bij.

De zorgen die mevrouw Vos in navolging van de heer Schaap heeft geuit, tegenover de opvattingen van de heer Flierman, begrijp ik. Er lag hiervoor echter al een afspraak. Daar heb ik het mee te doen. Mevrouw Vos heeft gehoord wat ik heb geprobeerd. Soms kun je nog zo enthousiast zijn, maar niet alles is daarbij altijd maakbaar. De provincies hebben daarover hun eigen opvattingen. Zij hebben teruggegrepen op de eerdere afspraken. Daar heb ik mee te maken. Dat is ook een realiteit. Ondertussen ben ik het zeer eens met mevrouw Vos dat we de expertise niet kwijt mogen raken en dat we gezamenlijk heel goed moeten uitkijken dat we de uitvoeringskracht organiseren. Daarover hebben wij nu een goed gesprek met de provincies. Daarop loop ik liever niet vooruit.

Mevrouw Vlietstra sprak niet alleen steun uit voor het onderliggende wetsvoorstel, maar verbond dit ook nadrukkelijk met de betekenis van het Natuurpact. Ik dank haar voor de steun en de opmerkingen over het Natuurpact. Ik ben het zeer met haar eens dat monitoring heel belangrijk is. Het debat daarover hebben wij hier nadrukkelijk gevoerd. Ook ben ik het met haar eens dat het agrarisch natuurbeheer vooral naar de doelen moet streven die noodzakelijk zijn om natuurwaarden te herstellen. Dat is precies wat onderdeel wordt van het nieuwe beleid, ook op advies van de Rli. Het is dus en-en, efficiency, maar er ook inhoudelijk voor zorgen dat het beleid effectief is. Dat is de tweeslag die ik van harte hoop te maken.

Ik kom, last but not least, op de heer Schaap. Ik dank hem voor zijn steun. Ja, er moet vooral worden gemonitord op kwaliteit. Ik heb de indruk dat wij elkaar daar zeker vinden. Ik heb met grote interesse geluisterd naar datgene wat hij uit eigen ervaring heeft opgemerkt over de kracht die provincies kunnen krijgen als zij van elkaar willen leren en openstaan voor anderen. Ik denk dat zij dat goed horen. Waarvan akte.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Wenst een van de leden stemming over het wetsvoorstel? Ik zie verscheidene handen omhooggaan. Dat is dus het geval. Volgende week dinsdag zal over dit wetsvoorstel en de moties worden gestemd.
**

Sluiting 23.14 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 5 november 2013:

Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met de verspreiding van televisie- en radioprogrammakanalen door middel van omroepnetwerken en omroepzenders en de vaststelling van de minimale omvang van het standaardpakket televisie- en radioprogrammakanalen (33426);

Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden ter uitvoering van Verordening (EU) Nr. 528/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden (33490);

Aanpassing van enige wetten op het terrein van het Ministerie van Veiligheid en Justitie teneinde een aantal zelfstandige bestuursorganen onder de werking van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen te brengen (33554);

Wijziging van de Kaderwet EZ-subsidies (aanpassing aan de samenvoeging van de voormalige ministeries van Economische Zaken en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) (33656);

Goedkeuring van de op 20 april 2012 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Franse Republiek inzake de verwerking in Frankrijk van Nederlandse bestraalde splijtstofelementen (Trb. 2012, 93) (33671);

Verlenging van de zittingsduur van gemeenteraden in gemeenten waarvoor met ingang van 1 januari 2015 een wijziging van de gemeentelijke indeling wordt beoogd (33681);

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap op 12 november 2013:

Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en de Wet op het onderwijstoezicht in verband met de versterking van de kwaliteitswaarborgen voor het hoger onderwijs en wijziging van verschillende onderwijswetten in verband met de introductie onderscheidenlijk verbreding van een aanwijzingsbevoegdheid voor de minister en in verband met aanpassingen in de regelgeving betreffende het basisregister onderwijs en het persoonsgebonden nummer (Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs) (33472);

Wijziging van onder meer de Mediawet 2008 in verband met onder meer aanpassing van de rijksmediabijdrage en overheveling van het budget voor de bekostiging van de regionale omroepen van het provinciefonds naar de mediabegroting (33664);

c. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden door de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie op 12 november 2013:

Wijziging van de Wet op het notarisambt en enkele andere wetten in verband met onder meer een gewijzigde regeling van de legalisatie van handtekeningen van notarissen (33569);

d. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden door de tijdelijke gemengde commissie Voorbereiding plenaire behandeling wetsvoorstellen regentschap en ouderlijk gezag minderjarige Koning op 12 november 2013;

Benoeming van een regent voor het geval van erfopvolging door de Koning die niet de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt (10 (R2011));

Bepaling van de jaarlijkse uitkering aan de regent (11);

Regeling van het ouderlijk gezag over de minderjarige Koning en het toezicht daarop (12);

e. de gezamenlijke plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 26 november 2013:

Wet inzake houdbare financiën van de collectieve sector (Wet houdbare overheidsfinanciën) (33416);

Wijziging van de Wet financiering decentrale overheden in verband met het rentedragend aanhouden van liquide middelen in 's Rijks schatkist (verplicht schatkistbankieren) (33540);

f. de gezamenlijke plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 26 november 2013:

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IX) voor het jaar 2013 (Incidentele suppletoire begroting staatsinterventie) (33533):

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Financiën (IX) voor het jaar 2013 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota) (33640-IX);

Invoering van een tijdelijke heffing voor de bankensector (Tijdelijke wet resolutieheffing 2014) (33653);

g. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 3 december 2013:

Wijziging van onder meer de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet College voor examens in verband met de invoering van een centrale eindtoets, de invoering van een leerling- en onderwijsvolgsysteem en invoering van bekostigingsvoorschriften voor minimumleerresultaten voor speciale scholen voor basisonderwijs en scholen voor speciaal onderwijs en speciaal en voortgezet speciaal onderwijs (centrale eindtoets en leerling- en onderwijsvolgsysteem primair onderwijs) (33157).

Lijst van ingekomen stukken, **met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen**:

1. het volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstel:

Aanpassing van enige wetten op het terrein van het Ministerie van Veiligheid en Justitie teneinde een aantal zelfstandige bestuursorganen onder de werking van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen te brengen (33554).

Dit wetsvoorstel zal in handen worden gesteld van de desbetreffende commissie;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van het op 23 mei 2013 te Washington tot stand gekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika inzake technische samenwerking op het gebied van civiele luchtvaartveiligheid (Trb. 2013, 86), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffienr. 153781);

een, van alsvoren, ten geleide van drie fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Verordening vangstmogelijkheden visbestanden Oostzee 2014 (griffienr. 153802);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda Raad Algemene Zaken van 22 oktober 2013 (griffienr. 153805);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda Raad Buitenlandse Zaken van 21 oktober 2013 (griffienr. 153806);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Europese Raad van 24 en 25 oktober 2013 (griffienr. 153807);

een, van alsvoren, inzake Wijziging van Bijlagen I en II bij het Europees Verdrag inzake hoofdwaterwegen die van internationaal belang zijn (AGN); Genève, 19 januari 1996 (griffienr. 153815);

een, van alsvoren, inzake briefwisseling houdende een verdrag tot aanvulling van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie betreffende de voorrechten en immuniteiten van de NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A); Brussel, 17 december2003 (griffienr. 153814);

een, van alsvoren, inzake stand van zaken implementatie Europese richtlijnen en kaderbesluiten in derde kwartaal 2013 (griffienr. 153847);

een, van alsvoren, ten geleide van 5 fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. verordening statistiek spoorvervoer (griffienr. 153846);

een, van alsvoren, inzake voornemen tot het sluiten van uitvoeringsverdragen (griffienr. 153848);

een, van alsvoren, inzake voornemen tot het sluiten van uitvoeringsverdragen (griffienr. 153858);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 18 juli 2013 tot stand gekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden, ten behoeve van Aruba, en de Verenigde Mexicaanse Staten inzake de uitwisseling van informatie betreffende belastingen (Trb. 2013, 138), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffienr. 153887);

een, van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, inzake afschrift van schriftelijk overleg met de Tweede Kamer over gegevensbescherming (griffienr. 153793);

een, van alsvoren, inzake gevolgen tweede fase Gemeenschappelijk Europees Asielstelsel voor Nederland (griffienr. 153850);

een, van alsvoren, inzake Besluit Thuiskopie (griffienr. 153888);

een, van de minister van Veiligheid en Justitie, ten geleide van de stand van zaken vorming nationale politie (griffienr. 153889);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inzake Legitimiteitsmonitor (griffienr. 153825);

een, van de minister voor Wonen en Rijksdienst, ten geleide van het jaarverslag Wet op de huurtoeslag 153804);

een, van alsvoren, inzake stand van zaken revolverend fonds energiebesparing en oprichting stichting Nationaal Energiebespaarfonds (griffienr. 153838);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van het Jaarwerkplan 2014 van de Inspectie van het Onderwijs (griffienr. 153811);

een, van alsvoren, inzake aanvulling op het accreditatiekader (griffienr. 153884);

een, van de minister van Financiën, inzake toetreding van Letland tot het ESM (griffienr. 153789);

een, van alsvoren, inzake begrotingsafspraken 2014 (griffienr. 153800);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Eurogroep en ECOFIN Raad van 14 en 15 oktober 2013 te Luxemburg (griffienr. 153714.01);

een, van de minister van Infrastructuur en Milieu, inzake uitstel BNC-fiches (griffienr. 153812);

een, van alsvoren, ten geleide van het ontwerpbesluit tot wijziging diverse amvb/s in verband met permanent maken Crisis- en herstelwet, voorhang (griffienr. 153906);

een, van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, inzake consultatie inzake REACH annexen t.b.v. nanomaterialen (griffienr. 153818);

een, van alsvoren, inzake consultatie EU afvalrichtlijnen (griffienr. 153819);

een, van de minister van Economische Zaken, ten geleide van het AWT-advies "Waarde creëren uit maatschappelijke uitdagingen" (griffienr. 153839);

een, van alsvoren, ten geleide van het jaarverslag 2012. Delfstoffen en Aardwarmte in Nederland en Jaarverslag 2012 EBN B.V. (griffienr. 153876);

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, inzake Dienst Landelijk Gebied (griffienr. 153803);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van het ontwerpbesluit in verband met de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (griffienr. 153808);

een, van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake voorhang NZA aanwijzing contracteerruimte 2014 (griffienr. 153801);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake beleidsbrief bekostiging huisartsenzorg en multidisciplinaire zorg (griffienr. 153886).

De Voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van een afschrift van een brief d.d. 22 oktober 2013 aan de Tweede Kamer betreffende Aandachtspunten bij de begroting 2014 van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (griffienr. 153859);

een, van alsvoren, ten geleide van een afschrift van een brief d.d. 21 oktober 2013 aan de Tweede Kamer betreffende Aandachtspunten bij de begroting 2014 van het Ministerie van Economische Zaken, onderdeel Landbouw en Natuur (griffienr. 153863);

een, van alsvoren, ten geleide van het rapport Transparantie ziekenhuisuitgaven; Uitgavenbeheersing in de zorg deel 2 (griffienr. 153869).

De Voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van J.J.P. d.V. te A., inzake Amigoe 26 oktober 2013 op eigen kracht (griffienr. 153867);

een, van A.M., inzake zorgelijke situatie op Aruba, Nederlandse Caraïben (griffienr. 153905).
Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties;

een, van R.B.L., inzake wijziging rijtuigenbelasting oldtimers en gehandicapten met een normale personenwagen (griffienr. 151564.25).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Financiën;

een, van D.C., inzake participatiewet (griffienr. 153878).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.